

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

САФАР'ЯНС Євгеній Валерійович

УДК 94 [(477) : (436)] : 341.232 «1992/2018»

ДИСЕРТАЦІЯ

**УКРАЇНСЬКО–АВСТРІЙСЬКА СПІВПРАЦЯ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН (1992-2018)**

07.00.02 – всесвітня історія

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Є.В. Сафар'янс

Науковий керівник:

МАРТИНОВ Андрій Юрійович

доктор історичних наук, професор,

провідний науковий співробітник

Інституту історії України НАН України

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Сафар'янс Є.В. Українсько-австрійська співпраця в умовах трансформації європейської системи міжнародних відносин (1992-2018) – кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія. – Інститут історії України НАН України. Київ, 2019.

Зміст анотації

У дисертаційній роботі на основі опрацювання неопублікованих і опублікованих джерел досліджено особливості розвитку українсько-австрійських відносин на актуальному етапі трансформації європейської системи міжнародних відносин від завершення «холодної війни» через монополярну систему міжнародних відносин до багатопольярної системи міжнародних відносин.

Завершення «холодної війни» відкрило нову сторінку європейської історії. Змінилося тлумачення австрійського нейтралітету, його внутрішньополітичних і зовнішньополітичних аспектів. Змінився баланс сил, трансформувалася європейська система безпеки. Наукове осмислення цих процесів є важливим теоретичним і практичним завданням.

Ретельне дослідження українсько-австрійських відносин в умовах розвитку процесу європейської інтеграції становить безумовний інтерес. В теоретичній площині важливо визначити рівень дієвості австрійського нейтралітету та порівняти його з позаблоковим статусом в Україні. Цікавим є досвід Австрії в інтеграції до Європейського Союзу та відповідної трансформації політики австрійського нейтралітету.

Не менш актуальним дисертаційне дослідження є з огляду на практичне значення. Важливо з'ясувати умови та механізми формування позиції австрійської еліти та її ставлення до європейської політики України. Необхідно також врахувати зміни громадської думки в Австрійській Республіці та інших країнах ЄС впродовж останніх років, що були спричинені агресивними діями РФ в інформаційній, політичній та економічній сферах.

Дослідження співпраці України та Австрії упродовж 1992-2018 рр. є актуальним з огляду на недостатнє вивчення цієї теми українськими та зарубіжними істориками. Залучені нами до наукового обігу матеріали Галузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України дозволяють зруйнувати вже сформовані стереотипи та сприяють кращому розкриттю теми українсько-австрійських відносин.

Передумовою подолання сучасної кризової ситуації може бути всебічна інтенсифікація різних сфер українсько-австрійського співробітництва як на суто міждержавному рівні, так і в міжнародних організаціях. Одним з важливих аспектів такого процесу є систематизація та аналіз інформації двосторонньої співпраці, що і зумовлює *актуальність роботи*.

Наукова новизна роботи полягає у постановці та розробці актуальної теми, яка досі не була предметом спеціального вивчення у вітчизняній історичній науці. У дисертації *вперше* залучено до наукового обігу низку досі невідомих науковцям документів Галузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України, які стосуються українсько-австрійського співробітництва; всебічно та системно досліджено тенденції розвитку сучасної українсько-австрійської співпраці у контексті трансформації європейської системи міжнародних відносин; розкрито окремі аспекти дипломатичних переговорів напередодні офіційного визнання України Австрією, спростовано версію про заочну підтримку ідеї незалежності України австрійцями; показано взаємовпливи РФ та Австрійської Республіки в політичній та економічній сферах, а також їхній вплив на українсько-австрійську співпрацю в умовах кризи колективної системи безпеки 2014 р. *Уточнено* роль історичних передумов українсько-австрійських відносин у процесі налагодження дипломатичних відносин між обома державами; тенденції торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва між Україною та Австрією, які потребують корективи з урахуванням Зони вільної торгівлі з ЄС; концепцію щодо неможливості використання українським суспільством та елітами досвіду австрійської політики нейтралітету, який зовсім не відповідає сучасним умовам існування України за умов російської «гібридної війни». *Набуло подальшого*

розвитку дослідження процесу формування нормативно-правової бази українсько-австрійських відносин у всіх сферах. Зазначено, що на уточнення та удосконалення заслуговують правові засади співпраці у політичній та економічній сферах; висвітлення специфіки розвитку українсько-австрійського науково-технічного і гуманітарного співробітництва, яке має асиметричні характеристики і потребує системного підходу.

Джерельну базу дисертаційного дослідження склали нормативно-правові, договірні, дипломатичні документи з фонді Галузевого державного архіву МЗС України, документи посольства України в Австрії, посольстві Австрійської Республіки в Україні, мемуари політиків, періодичні видання, довідкова література та статистика. Подальше вивчення теми пов'язане із пошуком нових архівних джерел та поглибленням аналізу окремих аспектів українсько-австрійського співробітництва.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її фактологічного матеріалу, висновків і міркувань у процесі викладання сучасної історії міжнародних відносин, історії українсько-австрійських відносин, спеціальних освітніх курсів, присвячених історії європейської інтеграції, історії зовнішньої політики Австрії, історії зовнішньої політики України, історії європейської системи міжнародних відносин. Матеріали дисертації можуть бути використані для розробки стратегії розвитку відносин України та Австрії, створення науково-довідкових видань, а також під час проведення тематичних екскурсій.

Формування договірно-правових засад українсько-австрійських відносин відбувалося на початку 1990-х років під впливом логіки розвитку відносин між Україною та Австрійською Республікою з урахуванням європейських інтеграційних прагнень обох держав. Звичайно впливають на процес формування договірно-правових засад динаміка торговельно-економічної співпраці, клімат двосторонніх політичних відносин та потреби міжкультурних зв'язків. Подальший розвиток договірно-правових засад українсько-австрійських відносин обумовлювався імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. «Австрійська народна партія» та «Соціал-демократична

партія Австрії» досягли міжпартійного консенсусу щодо важливості стабільних політичних відносин з Україною. Український напрям австрійської зовнішньої політики після вступу Австрії у 1995 році до ЄС було доповнено східноєвропейською політикою Євросоюзу. Вплив Австрії на формування та реалізацію політики ЄС щодо України залишається значним. Тому системний розвиток співпраці з Австрією залишається пріоритетом у реалізації європейської інтеграційної стратегії України.

В політичній сфері Австрія усіляко підтримує відновлення територіальної цілісності України та дотримується режиму санкцій проти Росії. Торговельно-економічне співробітництво поступово поглиблювалось упродовж 1990-х – поч. 2000-х рр., проте після світової фінансової кризи 2008 р. обсяги товарообігу зменшились. Український товарний експорт в Австрію на 80% складається з сировини. Австрійська Республіка займає 5-ту позицію за розміром інвестицій в економіку України. Між обома державами посилюється співпраця в науково-освітній сфері, з 2014 р. все більш інтенсивною стає культурно-гуманітарна взаємодія України та Австрії.

У висновках зазначається, що Австрія не є безумовним прихильником членства України в ЄС, її політична еліта побічно виступає за постійний нейтралітет України, що суперечить закріпленому в Конституції України положенню про пріоритетність європейської та євроатлантичної інтеграції. Австрія є важливим партнером України, але ще багато потрібно зробити для того, аби українсько-австрійські відносини повною мірою відповідали динамічним змінам в Європі та у світі. Зокрема, на детальну розробку заслуговує «дорожня карта» розвитку усіх напрямків українсько-австрійської співпраці на короткострокову та середньострокову перспективу.

Ключові слова: Австрія, європейська інтеграція, Європейський Союз, європейська система міжнародних відносин, співпраця, політика нейтралітету, НАТО, Росія, Україна, Центральна Європа.

SUMMARY

Safarians Y.V. Ukrainian-Austrian cooperation in the changing European political order (1992–2018). – Manuscript of the scholarly thesis.

Dissertation for the acquisition of the scientific degree of Candidate of Historical Sciences (Doctor of Philosophy). Specialty 07.00.02 – World History. – Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 2019.

Contents of the Summary

The dissertation investigates peculiarities in the development of Ukrainian-Austrian relations in the current stage of the European system's transformation. The investigation is based on unpublished and published written sources. It researches international relations from the end of the Cold War, from the monopolar to the multipolar world order.

The end of the Cold War has opened a new page in European history. The interpretation of Austrian neutrality, with its internal and foreign policy aspects has changed. The balance of power has changed, and the European security system has transformed. The scientific understanding of these processes is an important theoretical and practical task.

We are interested in the investigation of Ukrainian-Austrian cooperation in its current stage. In the theoretical plane, it is important to determine the level of effectiveness of Austrian neutrality and to compare it with the non-aligned status in Ukraine. Austria's experience with EU integration and the corresponding transformation of Austria's permanent neutrality is of interest to us.

The practical significance of the dissertation is also relevant. It is important to understand the how Austrian elite attitudes to the European policy of Ukraine. The public opinion in the Republic of Austria and other EU countries has changed during the past years, caused by Russia's aggressive actions in the political, economic and information spheres.

Ukrainian and foreign historians have written few papers dedicated to the topic of Ukraine and Austria's cooperation from 1992-2018. The materials of the Branch State Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, which have been

brought to scientific circulation, allow one to break the already formed stereotypes and contribute to a better discussion of the topic of Ukrainian-Austrian relations.

A prerequisite for overcoming the current crisis situation may be the comprehensive intensification of various spheres of Ukrainian-Austrian cooperation, both on a purely interstate level and in international organizations. One of the important aspects of such a process is the systematization and analysis of information on bilateral cooperation, which makes this work relevant.

The scientific novelty of the work is to formulate and develop a topic that has not yet been the subject of special study in national historical science. In the dissertation, for the first time, a number of hitherto unknown documents of the Branch State Archives of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine concerning Ukrainian-Austrian cooperation were included in the scientific circulation. The tendencies of development of modern Ukrainian-Austrian cooperation in the context of transformation of the European system of international relations have been comprehensively and systematically studied. Certain aspects of diplomatic negotiations were opened before the official recognition of Ukraine by Austria, with the version on absentee support of the idea of independence of Ukraine by the Austrians refuted, showing the mutual influences of the Russian Federation and the Austrian Republic in the political and economic spheres, as well as their impact on the Ukrainian-Austrian cooperation in the context of the collective security system crisis of 2014. The role of the historical preconditions of the Ukrainian-Austrian relations in the process of establishing diplomatic relations between the two states is specified, including trends in trade, economic and investment cooperation between Ukraine and Austria, which require adjustments to the FTA with the EU. The concept of the inability of the Ukrainian society and elites to use the experience of Austrian policy of neutrality, which does not fully meet the current conditions of existence of Ukraine under the conditions of the Russian "hybrid war" is studied. The study of the process of forming the legal framework of Ukrainian-Austrian relations in all spheres has been further developed. It is pointed out that legal and political cooperation in the political and economic spheres merits clarification and improvement, as coverage of the specifics of the development of Ukrainian-Austrian scientific, technical and

humanitarian cooperation which has asymmetric characteristics requires a systematic approach.

The source of the dissertation was the legal, contractual, and diplomatic documents from the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, the Embassy of Ukraine in Austria, the Embassy of the Republic of Austria in Ukraine, policy memoirs, periodicals, reference books and statistics. Further study of the topic is related to the search for new archival sources and a deeper analysis of certain aspects of Ukrainian-Austrian cooperation.

The practical significance of the dissertation is the possibility of using its factual material, conclusions and considerations in the course of teaching the modern history of international relations, the history of Ukrainian-Austrian relations, special educational courses on the history of European integration, the history of foreign policy of Austria and the history of European political order. The dissertation materials can be used to develop a strategy for the development of relations between Ukraine and Austria, the creation of scientific and reference publications, as well as for use in thematic excursions.

The formation of the treaty-legal foundations of Ukrainian-Austrian relations took place in the early 1990's. Under the influence of the logic of developing relations between Ukraine and the Austrian Republic, these processes took into account the European integration aspirations of both states. This involved the formation of contractual and legal principles regarding the dynamics of trade and economic cooperation, the climate of bilateral political relations, and the need for intercultural relations. The further development of the legal and contractual framework of Ukrainian-Austrian relations was conditioned by the implementation of the EU-Ukraine Association Agreement. The Austrian People's Party and the Austrian Social Democratic Party coalition resulted in an inter-party consensus regarding the importance of stable political relations with Ukraine. The Ukrainian direction of Austrian foreign policy after Austria's accession in 1995 to the EU was supplemented by the EU's Eastern European policy. Today, Austria's influence on the formation and implementation of EU policy towards Ukraine remains significant.

Therefore, systematic development of cooperation with Austria remains a priority in the implementation of Ukraine's European integration strategy.

In the political sphere, Austria strongly supports the restoration of Ukraine's territorial integrity and adheres to the regime of sanctions against Russia. Trade and economic cooperation gradually deepened during the 1990s - early 2000s, however, after the 2008 global financial crisis, trade volumes decreased. 80% of Ukrainian exports to Austria consist of raw materials. The Republic of Austria ranks 5th in terms of investment in the Ukrainian economy. Cooperation between the two countries is increasing in the field of science and education, and since 2014 cultural and humanitarian cooperation between Ukraine and Austria has become more intensive.

The conclusions state that Austria is not an absolute supporter of Ukraine's membership in the EU, as its political elite indirectly stand for permanent neutrality of Ukraine, which contradicts the provision in the Constitution of Ukraine on the priority of European and Euro-Atlantic integration. Austria is an important partner of Ukraine, but much remains to be done to ensure that Ukrainian-Austrian relations are fully responsive to the dynamic changes in Europe and in the world. In particular, a detailed roadmap is deserved for the development of all areas of Ukrainian-Austrian cooperation in the short and medium term.

Key words: Austria, European integration, European Union, European political order, cooperation, neutrality policy, NATO, Russia, Ukraine, Central Europe.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Фахові українські видання:

1. Сафар'янс Є. Україна та Австрійська Республіка: співробітництво в європейському інтеграційному процесі / *Український історичний збірник*. Вип. 18. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 267–276.
2. Сафар'янс Є. Криза європейської системи безпеки 2014 р. та її вплив на українсько-австрійські відносини / *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 25. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. С. 107–121.
3. Сафар'янс Є. Формування договірно-правових засад українсько-австрійських відносин / *Український історичний збірник*. Вип. 19. К.: Інститут історії України НАН України, 2017. С. 313–323.
4. Сафар'янс Є. Російський вплив на політику Австрії відносно Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 26. К.: Інститут історії України НАН України, 2017. С. 209–224.
5. Сафар'янс Є. Роль НБСЄ у процесі ядерного роззброєння України / *Український історичний збірник*. Вип. 20. К.: Інститут історії України НАН України, 2018. С. 210–221.

Міжнародні видання:

6. Safarians Y. Trade cooperation and Austrian investment activity in Ukraine / *Torun International Studies*. № 9. Torun, 2016. P. 43–55.
7. Сафар'янс Є. Україна на шляху від євразійської до європейської цивілізацій / *Дриновський збірник*. Том IX. Софія–Харків: 2016. С. 342–346.
8. Сафар'янс Є. Співпраця України та Австрійської Республіки в контексті глобалізації освіти, науки, культури / *Дриновський збірник*. Том XI. Софія–Харків: 2018. С. 431–439.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Сафар'янс Є. Австрійський нейтралітет та його адаптація до європейської системи міжнародних відносин / *Матеріали VIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету»* (Київ, 23 квітня 2015 р.). Київ: 2015. С. 485–487.
10. Сафар'янс Є. Українсько-австрійське співробітництво в європейському інтеграційному процесі / *IV Міждисциплінарні гуманітарні читання: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 28 жовтня 2015 р.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – С. 90–93.
11. Сафар'янс Є. Співпраця Австрії та України в науково-освітній сфері / *Матеріали IX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету»* (до 150-річчя від дня народження М.С. Грушевського, Київ, 23 квітня 2016 р.). Київ: 2016. С. 485–487.
12. Сафар'янс Є. Вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на характер українсько-австрійських відносин / *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету»* (до 200-річчя від дня народження М.І.Костомарова, Київ, 11 травня 2017 р.). Київ: 2017. С. 485–487.
13. Сафар'янс Є. (Р)еволюція Гідності: визначення сутності події та її хронологічних меж / *Матеріали XVII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2019: Історія»* (Київ, 15 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 256–260.
14. Сафар'янс Є. Поняття «майдан» в суспільній свідомості українців кін. XX – поч. XXI ст. / *Матеріали XIII міжнародної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Дні науки – 2019 : Історія»* (Київ, 16-18 травня 2019р.). Київ, 2019. С.140–144.

Публікації, що додатково відображають результати дисертаційного дослідження:

15. Сафар'янс Є. Трансформація австрійського нейтралітету в умовах змін європейської системи безпеки (1990-ті – поч. ХХІ ст.) / *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 24. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 273–283.
16. Сафар'янс Є. Австрійський шлях до європейської інтеграції / *Європейські історичні студії*. № 1. К., 2015. С. 92–101.
17. Сафар'янс Є. Австрія у складі Європейського Союзу / *Європейські історичні студії*. № 2. К., 2015. С. 92–102.
18. Сафар'янс Є. Торгівельно-економічні відносини Австрії та України / *Міждисциплінарні гуманітарні студії*. № 3. К., 2017. С. 226–241.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....4

ВСТУП.....5

РОЗДІЛ I. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....11

1.1. Стан наукової розробки проблеми.....11

1.2. Джерельна база роботи.....27

1.3. Теоретико-методологічні засади34

Висновки до розділу I41

РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ Й ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-АВСТРІЙСЬКОЇ СПІВПРАЦІ.....42

2.1. Еволюція державно-політичної традиції Австрії та формування
українсько-австрійських зв'язків.....42

2.2. Становлення австрійського нейтралітету та його адаптація до
трансформації європейської системи міжнародних відносин.....57

2.3. Зовнішньополітичний курс Австрії після приєднання до Європейського
Союзу (1995-2018 рр.).....72

2.4. Розвиток основних засад зовнішньої політики України у контексті
європейської інтеграції.....80

Висновки до розділу II.....100

РОЗДІЛ III. АВСТРІЯ ТА УКРАЇНА В ЕПОХУ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТЫПОЛЯРНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....101

3.1. Українсько-австрійська співпраця у контексті європейської
інтеграції.....101

3.2. Взаємодія України з міжнародними та регіональними організаціями у
Відні (ООН, НБСЄ/ОБСЄ, ЦЄІ)113

3.3. Російський чинник у процесі українсько-австрійського політичного
діалогу.....123

Висновки до розділу III137

РОЗДІЛ IV. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-АВСТРІЙСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	138
4.1.Формування договірно-правової бази відносин України з Австрійською Республікою	138
4.2. Розвиток політичних взаємин.....	146
4.3.Торговельно-економічна співпраця.....	158
4.4.Науково-освітня та культурна взаємодія.....	176
Висновки до розділу IV	190
ВИСНОВКИ.....	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	199
ДОДАТКИ.....	257

Перелік умовних скорочень

ЄС	Європейський Союз
США	Сполучені Штати Америки
НБСЄ/ОБСЄ	Нарада/Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ЦЄІ	Центральноєвропейська ініціатива
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
НАТО	Організація Північноатлантичного договору
МЗС	Міністерство закордонних справ
ЗВТ	Зона вільної торгівлі
РФ	Російська Федерація
УПС	Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС
ПАРЕ	Парламентська асамблея Ради Європи
СОТ	Світова організація торгівлі
ООН	Організація Об'єднаних Націй
МАГАТЕ	Міжнародне агентство з атомної енергії
ДНЯЗ	Договір про нерозповсюдження ядерної зброї
ЗМІ	засоби масової інформації
АТО	антитерористична операція
ОРДЛО	Окремі райони Донецької і Луганської областей
АПС (FPÖ)	Австрійська партія свободи
АНП (ÖVP)	Австрійська народна партія
СПА/СДПА (SPÖ)	Соціал-демократична партія Австрії
АПЗ (DGA)	Австрійська партія зелених
СМА (BZÖ)	партія «Союз за майбутнє Австрії»
КПА (KPÖ)	Комуністична партія Австрії
ФПГ	Фінансово-промислові групи
ПП	Прямі іноземні інвестиції
ГМК	гірничо-металургійний комплекс
ПД	План дій Україна – ЄС

ВСТУП

Завершення «холодної війни» відкрило нову сторінку європейської історії. Змінилося тлумачення австрійського нейтралітету, його внутрішньополітичних і зовнішньополітичних аспектів. Внаслідок здобуття незалежності України незворотними, як це здавалося до російської анексії Криму та «гібридної війни», уявлялися геополітичні зміни, які відбулися в Європі внаслідок розпаду СРСР. Змінився баланс сил, трансформувалася європейська система безпеки. Наукове осмислення цих процесів є важливим теоретичним і практичним завданням.

Актуальність дослідження. Ретельне дослідження українсько-австрійських відносин в умовах розвитку процесу європейської інтеграції становить безумовний інтерес. В теоретичній площині важливо визначити рівень дієвості австрійського нейтралітету та порівняти його з позаблоковим статусом в Україні. Цікавим є досвід Австрії в інтеграції до Європейського Союзу та відповідної трансформації політики австрійського нейтралітету. Не менш актуальним дисертаційне дослідження є з огляду на практичне значення. Важливо з'ясувати умови та механізми формування позиції австрійської еліти та її ставлення до європейської політики України. Необхідно також врахувати зміни громадської думки в Австрійській Республіці та інших країнах ЄС впродовж останніх років, що були спричинені агресивними діями РФ в інформаційній, політичній та економічній сферах.

Дослідження співпраці України та Австрії упродовж 1992-2018 рр. є актуальним з огляду на недостатнє вивчення цієї теми українськими та зарубіжними істориками. Залучені нами до наукового обігу матеріали Галузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України дозволяють зруйнувати вже сформовані стереотипи та сприяють кращому розкриттю теми українсько-австрійських відносин.

Передумовою подолання сучасної кризової ситуації може бути всебічна інтенсифікація різних аспектів українсько-австрійського співробітництва як на суто двосторонньому рівні, так і в європейських та міжнародних організаціях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у рамках науково-дослідницької теми відділу історії міжнародних

відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України «Україна в міжнародних відносинах: історичний досвід і трансформаційні процеси сучасності» №0117U000050. Тема дисертації затверджена Вченою Радою Інституту історії України НАН України 29 січня 2015 р. (Протокол №1).

Мета дисертаційного дослідження полягає у з'ясуванні особливостей розвитку українсько-австрійської співпраці в умовах європейської інтеграції з урахуванням тенденцій еволюції сучасної системи міжнародних відносин.

Заради реалізації цієї мети нами сформульовані наступні **завдання**:

- проаналізувати історіографію, визначити стан наукової розробки теми та її джерельне забезпечення;
- висвітлити особливості формування державної традиції Австрії та історичні передумови розвитку українсько-австрійських зв'язків;
- показати специфіку становлення австрійського нейтралітету та його адаптації до трансформації європейської системи міжнародних відносин;
- дослідити еволюцію дипломатичної діяльності Австрії як країни-члена Європейського Союзу;
- охарактеризувати зовнішню політику України та визначити її основні пріоритети у контексті українсько-австрійської співпраці;
- розкрити особливості українсько-австрійської взаємодії в умовах сучасних інтеграційних процесів у Європі;
- простежити процес формування договірно-правових засад українсько-австрійського співробітництва;
- виявити основні напрями політичних взаємин України та Австрійської Республіки;
- репрезентувати тенденції торговельно-економічних співпраці України та Австрії;
- встановити основні характеристики науково-освітнього та культурного українсько-австрійського співробітництва;

Об'єктом дослідження є співпраця України та Австрійської Республіки в хронологічних упродовж 1992-2018 рр.

Предметом наукової роботи є співробітництво між Україною та Австрією в політичній, економічній, культурній та гуманітарній сферах з урахуванням зміни параметрів європейської системи міжнародних відносин.

Хронологічні межі дослідження визначаються знаковими подіями в історії відносин України та Австрії. Нижньою хронологічною межею є встановлення українсько-австрійських дипломатичних відносин 24 січня 1992 року. Верхньою хронологічною межею є 4 вересня 2018 р., коли з офіційним державним візитом до України завітав канцлер Австрії Себастьян Курц. Під час спільного брифінгу з президентом України П. Порошенком було узгоджено спірні питання зовнішньої політики, а С. Курц підтримав Україну і закликав РФ до мирного вирішення конфлікту. Заради з'ясування важливих історичних аспектів розвитку українсько-австрійської співпраці, які мають певний вплив на сучасні двосторонні відносини, у другому розділі дисертант частково вийшов за межі нижньої хронологічної межі.

Географічні межі дослідження охоплюють території України та Австрійської Республіки у кордонах, визначених Сен-Жерменською мирною угодою (1919) та Ялтинською конференцією (1945), Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу УРСР» (1954), підтверджених Гельсінгськими угодами 1975 р., а також двосторонніми угодами. В окремих аспектах аналізу межі дослідження розширюються на континентальну Європу.

Робоча гіпотеза дисертації. У століття завершення Першої світової війни Україна та Австрія мали різні вектори національного розвитку. До кінця 1918 р. частина західних земель сучасної України перебувала у складі Австро-Угорської імперії. Російська пропаганда вбачала у розвитку українського національного руху «австрійсько-німецьку інтригу». Тому робоча гіпотеза дисертаційної праці ґрунтується на спробі з'ясувати, як так сталося, що Австрія, ставши 1995 р. членом Євросоюзу, більше орієнтується на Росію та переважно скептично ставиться до європейських інтеграційних перспектив незалежної України. Попередньою нашою

гіпотезою є розуміння залежності зовнішньополітичного курсу Австрії від її торговельно-економічних та інвестиційних інтересів. Росії, як правонаступниці СРСР, вдалося розвинути мережу свого впливу в Австрії, сформувавши переважно негативні стереотипи сприйняття України та українців. Важливо встановити, які прорахунки в політиці України щодо Австрії привели та такого стану справ та показати способи зміни такого становища на краще для України. Оскільки реалізація європейського інтеграційного вибору України залежить від її відносин з усіма країнами-членами ЄС, українсько-австрійські відносини можуть бути «модельними» для відносин України з середніми за розмірами країнами-членами ЄС, які скептично ставляться до її європейських інтеграційних намагань.

Методологічною основою дисертації є принципи історизму, комплексності, структурності, наукової неупередженості, наукового плюралізму. В процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи (аналізу і синтезу, індукції й дедукції, компаративістики) та спеціальні історичні методи (ретроспективний, історико-генетичний, проблемно-хронологічний, джерелознавчої критики, класифікації й узагальнення здобутків історіографічного дискурсу). В процесі аналізу здобутків вітчизняної історіографії проблеми застосовані проблемний та хронологічний методи. Використання цих методів дало можливість досягти поставленої мети та вирішити науково-дослідницькі завдання.

Наукова новизна роботи полягає у постановці та розробці актуальної теми, яка досі не була предметом спеціального вивчення у вітчизняній історичній науці. У дисертації:

вперше

- залучено до наукового обігу низку досі невідомих науковцям документів Галузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України, які стосуються українсько-австрійського співробітництва;
- всебічно та системно досліджено тенденції розвитку сучасної українсько-австрійської співпраці у контексті трансформації європейської системи міжнародних відносин;

- розкрито окремі аспекти дипломатичних переговорів напередодні офіційного визнання України Австрією, спростовано версію про заочну підтримку ідеї незалежності України австрійцями;

- показано взаємовпливи РФ та Австрійської Республіки в політичній та економічній сферах, а також їхній вплив на українсько-австрійську співпрацю в умовах кризи колективної системи безпеки 2014 р.;

уточнено

- роль історичних передумов українсько-австрійських відносин у процесі налагодження дипломатичних відносин між обома державами;

- тенденції торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва між Україною та Австрією, які потребують корективи з урахуванням Зони вільної торгівлі з ЄС;

- концепцію щодо неможливості використання українським суспільством та елітами досвіду австрійської політики нейтралітету, який зовсім не відповідає сучасним умовам існування України за умов російської «гібридної війни»;

набуло подальшого розвитку

- дослідження процесу формування нормативно-правової бази українсько-австрійських відносин у всіх сферах. Зазначено, що на уточнення та удосконалення заслуговують правові засади співпраці у політичній та економічній сферах;

- висвітлення специфіки розвитку українсько-австрійського науково-технічного і гуманітарного співробітництва, яке має асиметричні характеристики і потребує системного підходу;

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її фактологічного матеріалу, висновків та міркувань у процесі викладання сучасної історії міжнародних відносин, історії українсько-австрійських відносин, спеціальних освітніх курсів, присвячених історії європейської інтеграції, історії зовнішньої політики Австрії, історії зовнішньої політики України, розвитку сучасної європейської системи міжнародних відносин. Матеріали дисертації можуть бути використані для розробки стратегії розвитку відносин України та Австрійської Республіки.

Апробація результатів дослідження. Основа та концептуальні засади дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях відділу історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, а також представлені у публікаціях та виступах на конференціях. Основні результати дисертації викладено автором у формі доповідей на 1 «круглому столі» та 10 наукових конференціях: «круглий стіл» «Кримська (Ялтинська) конференція 1945 р.: історичні уроки та актуальні проблеми світового устрою» (Київ, 25 лютого 2015 р.), конференція «Дні науки історичного факультету» (Київ, 23 квітня 2015 р.), «XV Кирило-Мефодіївські читання» (Харків, 22-23 травня 2015 р.), «IV Міждисциплінарні гуманітарні читання» (Київ, 25 жовтня 2015 р.), «Асоціація Україна-ЄС: історичні та політико-правові аспекти» (Київ, 25 лютого 2016 р.), «Дні науки історичного факультету (до 150-річчя з дня народження М.С. Грушевського)» (Київ, 23 квітня 2016 р.), «XVII Кирило-Мефодіївські читання» (Харків, 11-12 травня 2017 р.), «Дні науки історичного факультету» (Київ, 11 травня 2017 р.), «Європа-Україна-Тернопільщина: міжнародні відносини, співпраця, безпека» (Тернопіль, 19-20 травня 2017 р.), «Шевченківська весна – 2019: Історія» (Київ, 15 березня 2019 р.), «Дні науки – 2019: Історія» (Київ, 16-18 травня 2019 р.).

Публікації. Зміст дисертації відображено у 18 публікаціях: з них 5 – у фахових виданнях, 3 – в міжнародних наукових виданнях, 10 – у нефахових виданнях та публікаціях апробаційного характеру (тези виступів на конференціях).

Перспективи подальшого вивчення теми пов'язані із пошуком нових архівних джерел та поглибленням аналізу окремих аспектів українсько-австрійського співробітництва.

Структура дисертації зумовлена науковими завданнями та метою дослідження. Дисертація складається зі змісту, вступу, основної частини (4 розділи та 14 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (налічує 575 позицій), додатків. Основний текст дисертації становить 198 сторінок та загальний обсяг – 280 сторінок.

Розділ I. Історіографія, джерела та теоретико-методологічні основи дослідження

1.1. Стан наукової розробки проблеми

Історія українсько-австрійських відносин сягає XIII ст. – епохи, коли тількино починали формуватися обидві ідентичності, а до появи ранньомодерних чи модерних націй було ще дуже далеко. Політичні династичні зв'язки сягають часів Галицько-Волинського князівства та Австрійського герцогства Бабенбергів. Цим у 1772 р. скористалися Габсбурги для сумнівної легітимації анексії Галичини. Упродовж півтори сотні років західноукраїнські землі були колоніальними володіннями Австрійської імперії, що сформувало особливий характер взаємовідносин між обома народами. В листопаді 1918 р. в Австрії було проголошено Республіку, а українцям вдалося створити власну державу – Українську Народну Республіку, яка, на жаль, проіснувала недовго. Українські землі були включені до складу СРСР, Польщі, Румунії та Чехо-Словаччини, а Перша Австрійська Республіка припинила своє існування в 1938 р. у результаті її «аншлюсу» нацистською Німеччиною. Після закінчення Другої світової війни Австрію звільнили війська союзників. В межах політики денацифікації австрійці були вимушені переосмислити історію держави, разом з тим вносились корективи в австрійську ідентичність. Поворотним моментом в історії Австрії стало підписання Державного договору 1955 р., у результаті чого австрійцями було проголошено статус нейтралітету, а союзники вивели з території Австрії свої армії. Україна здобула незалежність лише 24 серпня 1991 р., а 24 січня 1992 р. між Україною та Австрійською Республікою було встановлено дипломатичні відносини.

Саме історії українсько-австрійських відносин від їхнього зародження і до встановлення дипломатичних відносин між обома державами присвячено Розділ 2 нашого дослідження. Окрему увагу в цьому розділі ми приділили умовам, в яких поставали держави, зокрема процесу становлення Другої Австрійської Республіки ми присвятили параграфи 2.2 та 2.3, а характеристику сучасній Україні ми дали в

параграфі 2.4. Зазначені процеси детально проаналізовані зарубіжною та українською історіографією.

Систематизація наукової літератури та її критичний аналіз дали можливість з'ясувати стан розробки теми українсько-австрійської співпраці в умовах трансформації європейської системи міжнародних відносин 1992 – 2018 рр.

Сучасне українсько-австрійське співробітництво аналізується переважно в працях українських дослідників. Перший Посол України в Австрії Ю. В. Костенко в 1994 [483] та 1996 [483] рр. опублікував статті, присвячені першим рокам українсько-австрійської дипломатичної взаємодії. Одними з перших цю тему також розглянули історики А. Кудряченко, Ф. Рудич, А. Шевчук під час двостороннього політологічного симпозіуму у листопаді 1995 р., за результатами якого у 1996 р. було опубліковано збірник доповідей «Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України» [527]. А. Кудряченко [522] приділив увагу двостороннім політичним відносинам обох держав, а також можливості використання в Україні досвіду австрійського нейтралітету. Ф. Рудич [528] провів аналіз політичних структур Австрійської Республіки та України. А. Шевчук [540] присвятив статтю досвіду європейської інтеграції Австрії та можливості його використання Україною.

У 1997 р. одним з перших науково-освітньому співробітництву України з Австрією приділив увагу в статті В. Демченко [465].

Десятій річниці українсько-австрійських дипломатичних відносин присвятив статтю М. Мовчан [413].

В 2002 р. В. Верхогляд захистила дисертацію за темою «Українсько-австрійське економічне співробітництво у 1991 – 2000 рр.» [546]. Це була перша комплексна робота, в якій авторка визначила дослідницькі завдання, підготувала цілісне дослідження двосторонньої економічної співпраці упродовж 1990-х рр., а також вперше здійснила систематизацію джерел та історіографії з обраної нами теми. В. Верхогляд присвятила статті періодизації та здобуткам українсько-австрійської співпраці впродовж 1990-х рр. [385], торговельно-економічному співробітництву [386], а також двостороннім політичним відносинам Австрійської Республіки та України [387]. В згаданих статтях авторкою вперше була

запропонована періодизація двосторонніх торговельних та політичних відносин, які хронологічно охоплювали 1990-ті – поч. 2000-х рр. Суперечливим можна вважати твердження В. Верхогляд [387, с. 90], що Австрія однією з перших визнала незалежність України: австрійський уряд тривалий час не бажав визнавати нашу державу, на жаль, лише 24 січня 1992 р. Австрія 99-ю з-поміж країн світу визнала Україну та офіційно встановила дипломатичні відносини. Торговельно-економічну співпрацю обох держав також досліджували В. Химинець, В. Ціватий, П. Попов, В. Поліванов та О. Тарасюк. В. Химинець приділив увагу в одній статті економічним аспектам співробітництва упродовж 1990-х рр. [449], а в іншій – українсько-австрійським відносинам під час політичної кризи 2000 р. в Австрії [450]. В. Ціватий проаналізував економічні чинники дипломатії Австрійської Республіки на поч. 2000-х рр. [451]. П. Попов простежив динаміку українсько-австрійського торговельно-економічного співробітництва упродовж 1990-х – поч. 2000-х рр. та визначив, що вона має тенденцію до зростання [422]. В. Поліванов та О. Тарасюк спробували спрогнозувати майбутнє торговельних українсько-австрійських відносин, а також проаналізували чинники, які заважають двосторонній співпраці та збільшенню обсягів товарообігу між обома державами [421]. Стаття Л. Побоченко та К. Любарцевої [257] лише дотична до обраної нами теми.

Українсько-австрійській співпраці 1990-х – поч. 2010-х рр. присвятив дві статті В. Семенко: у першій [442] – проаналізував зародження двосторонніх відносин у 1991 – 1996 рр., а у другій [443] – розкрив деталі міждержавної взаємодії в контексті європейської інтеграції України у період з 1997 по 2012 рр. Цій же темі приділила увагу І. Бесчасна [249]. Темі регіонального партнерства присвячена стаття О. Сахаренка [439].

Нашої теми стосуються і матеріали міжнародної науково-практичної конференції, які були опубліковані у збірнику статей в 2005 р. під назвою «Австрія й Україна у контексті європейської інтеграції й співробітництва» [509].

Зовнішньополітичні контакти українського дипломатичного середовища з урядовими колами Австрійської Республіки висвітлюють в анотованій історичній хроніці міжнародних відносин, що розділена на чотири частини: «Зовнішня

політика України в умовах глобалізації 1991 – 2003 рр.» [315], «Зовнішня політика України в умовах глобалізації 2004 – 2007 рр.» [316], «Зовнішня політика України в умовах глобалізації 2008 – 2013 рр.» [317] та «Зовнішня політика України в умовах глобалізації 2014 – 2016 рр.» [318] співробітники відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАНУ С. Віднянський, О. Горенко, А. Мартинов, В. Піскіжова, Г. Харлан. У роботі в хронологічній послідовності викладено ключові події українсько-австрійської співпраці в 1992-2016 рр.

Двосторонньому співробітництву обох держав присвячені статті збірника «Українсько-австрійські зустрічі», що вийшов друком двічі в 2011 [340] та 2013 рр. [341] з доповненнями. В передмові тодішній міністр закордонних справ України Л. Кожара [397] аналізує особливості сучасного двостороннього співробітництва Австрії та України. Цей збірник представлений науковими і публіцистичними статтями багатьох відомих українських авторів, частина з них присвячена українсько-австрійській співпраці: німецькомовна публікація В. Расевича [492], російськомовна стаття Л. Щавинської [455], україномовна стаття А. Купцової [404]. Статті з різних тем, розглядають українсько-австрійські відносини, період перебування українських земель у складі Австро-Угорської імперії, досвід перебування українських діячів в Австрії. Більшість цих статей у збірнику подано також українською мовою.

Опублікована в 2013 р. стаття Н. Папенко та О. Ліхачової [419], в якій автори проаналізували співробітництво України та Австрії в політичній, торговельно-економічній та культурній сферах також є комплексним дослідженням з нашої теми. Темі іміджу України в суспільно-політичному дискурсі Австрійської Республіки присвячена дисертація Б. Сулима [571]. Сучасним двостороннім дипломатичним відносинам з Австрійською Республікою приділили увагу В. Ціватий та Я. Сочка [452; 453]; туристичному партнерству – О. Самохвал [427].

Тему взаємної інвестиційної діяльності Австрії та України зачіпають в статтях Р. Левченко [405] та К. Маркевич [407].

Окремо варто розглянути науковий збірник «Австрія й Україна на історичних перехрестях» [508], що вийшов друком в 2016 р. під редакцією І. Жалоби, О.Р. Купчика та Л.В. Шпаковськи. В збірнику опубліковано матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Українсько-австрійські читання», яка відбулася 26 червня 2014 р. в Дипломатичній академії України. В збірнику присутня наукова стаття В. Васильчука [512], яка безпосередньо присвячена темі українсько-австрійських відносин.

Українсько-австрійській співпраці присвячена стаття І. Жалоби 2015 р. [506] та спільна стаття І. Жалоби, В. Платцера та Ю. Пушніга [490], яку було опубліковано в 2016 р.

В 2017 р. вийшов друком I-й том енциклопедичного видання ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» під назвою «Країни світу та Україна» [475], в якому один з розділів А. Кудряченко присвятив Австрії [467], зокрема сучасній українсько-австрійській політичній, торговельно-економічній, науково-освітній та культурно-гуманітарній співпраці. Станом на 2018 р. ця робота є найбільш комплексним дослідженням з обраної нами теми, проте енциклопедичний формат видання дозволяє автору подавати матеріали лише скорочено.

Зарубіжна історіографія сучасній українсько-австрійській співпраці приділила менше уваги. За результатами двостороннього політологічного симпозіуму 1995 р. у вже згаданому нами збірнику «Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України» була опублікована стаття Г. Холоупека [539]. З 1997 р. на сторінках наукового журналу «Дунайський простір» (*Der Donaauraum Zeitschrift des Instituts für Donaauraum und Mitteleuropa*) австрійські історики друкували статті, присвячені українсько-австрійському регіональному співробітництву між Карінтією та Буковиною - К. Андервальд [456]; науково-освітній співпраці – Х. Гребнер [468], Ю. Бестерс-Ділгер [459]. Зазначений часопис належить «Інституту дунайського простору й Центральної Європи», який був заснований 1953 року.

В 1999 р. була опублікована стаття Торгового представника Посольства Австрії Р. Талера [444], яку він присвятив торговельно-економічному співробітництву обох держав. Торговельно-економічному співробітництву

присвячені публікації К. Гесселя [253] та А. Реша [493], комплексна монографія опублікована С. Герхардом [356].

У збірнику доповідей міжнародної наукової конференції «Австрія та Україна в ХХ столітті: в пошуках ідентичності та суверенітету», що відбулася у м. Чернівці 6 жовтня 2009 р. опублікована доповідь М. Діппельрайтера [517], на той час керівника документального відділу, «Австрійська кооперація у науці, освіті та культурі». В 2011 та 2013 рр. у вже згаданому нами збірнику «Українсько-австрійські зустрічі» вийшли статті відомих австрійських діячів, які були присвячені співпраці Австрії та України на сучасному етапі. Тодішній Посол Австрії в Україні В. Хайм [475] у вступі подає комплексну характеристику успішного двостороннього співробітництва. М. Венінгер [504; 505] пише про встановлення дипломатичних відносин Австрії та України, перші роки двосторонньої політичної взаємодії. Торговий радник Посольства Австрії Г. Постль в публікації «Українська економіка у другому десятиріччі незалежності, її зв'язки з австрійськими компаніями та перспективи розвитку у третьому десятиріччі незалежності» [491] підбиває підсумки торговельно-економічного співробітництва обох держав в 1990-х – поч. 2010-х рр. Г. Бош [462] аналізує ситуацію з австрійськими інвестиціями у банківській сфері України після світової фінансової кризи 2008 р. А. Шімпф в статті «Зварювальна індустрія робить ставку на Фроніус Україна» [497] та Г. Кітцмюллер в статті «Група «Fischer Sports Gruppe»» [480] пишуть про успішну діяльність австрійських компаній на теренах України. Т. Рейтер, Г. Шнайдер, Г. Майр [494] проаналізували успіхи українсько-австрійського науково-освітнього співробітництва на прикладі взаємодії Харківського національного технічного університету з Університетом Альпен-Адрія міста Клагенфурт. Керівник Австрійського культурного форуму Я. Форст-Батталья [467] пише про приклад успішного міжкультурного співробітництва на території Західної України. Колишній Віце-канцлер Австрійської Республіки Е. Бузек [463] також присвятив статтю українсько-австрійській співпраці. Періоду встановлення дипломатичних відносин Австрії з Україною присвячена стаття А. Брайт [541]. Політичні відносини Австрії та України доволі лаконічно згадує в статті «Центральна та Східна Європа

за двадцять років» Ф. Кемерон [464]. Ним розглянуті основні етапи дипломатичної взаємодії обох країн, а також охарактеризовано принципи співробітництва в умовах трансформації європейської системи міжнародних відносин. Автор акцентує увагу на взаємодії України з СОТ, НАТО та ЄС. Російська історіографія представлена працями В. Астрова: в публікації, присвяченій відносинам Австрії з РФ [457], побіжно згадана українсько-австрійська співпраця, а в статті «Україна на шляху до асоціації з ЄС?» [458] він характеризує австрійський погляд на проблеми підписання Угоди про асоціацію України з ЄС.

Присутні наукові публікації безпосередньо присвячені темі українсько-австрійських відносин. З огляду на недостатню кількість праць з обраної теми, нами також було залучено роботи, які присвячені історії Австрії та України, або характеризують європейську систему міжнародних відносин.

Попередниками добре досліджена історія Австрії XIX – XX ст., відомі праці Г. Бенедікта, С. Вайди, Г. Рамплера, Е. Ганіша. Найвідомішою працею з історії Австрії, яка охоплює період від найдавніших часів до 1988 р., є книга Е. Цольнера «Історія Австрії» [344]. Не менш важлива для історіографії й праця «Історія Австрії» австрійського вченого К. Воцелки [305], в якій автор особливу увагу приділяє чинникам, що вплинули на формування австрійської культури та ідентичності. Українською мовою перекладена комплексна англomовна праця з історії Австрійської імперії та Австро-Угорщини А. Тейлора [336].

Важливими для аналізу процесу формування австрійської ідентичності на поч. XX ст. є праці К. Реннера, О. Бауера та концепція «Сполучених Штатів Великої Австрії» А. Поповічі (Див. Додаток А). Інтеграційні прагнення австрійців висвітлено в роботах теоретиків концепції «Серединної Європи»: Р. Скали [500], Р. Кандля [359], Р. Краліка [360], Г. Фрідюнга [355] та Ф. Науманна [365]. Німецькомовна «Серединна Європа» мала стати ядром європейської системи держав. Процеси пошуку нової ідентичності Австрією в роки Першої республіки аналізує В. Дорнік [518].

Дослідженням періоду відновлення Австрійської Республіки та становлення нейтралітету займалися такі австрійські та західні вчені: В. Бадер, В. Масний, А

Зуппан, Дж. Штурц, В. Мюллер, М. Раухенштайнер, М. Геллер, О. Кронін та А. Дейтон. Вони наголосили на важливості нейтралітету для розвитку австрійської ідентичності. Після Другої світової війни Австрія, як колишня територія Третього Рейху, була розділена на 4 зони окупації між США, СРСР, Великою Британією та Францією. Цей період досліджено в монографії американського історика В. Бадера «Австрія між Сходом та Заходом, 1945–1955» [349]. У праці увага приділяється процесу формування та становлення ідеї австрійського нейтралітету. Активна діяльність австрійської політичної верхівки дозволила досягнути компромісу щодо вирішення долі повоєнної Австрії. «Великі держави» в результаті домовленості повернули Австрії незалежність. У статті «Кремлівська політика та австрійське вирішення» [486] В. Масний пише про політичні впливи керівництва СРСР на врегулювання «австрійського питання». «Наступниця» СРСР Росія змогла вберегти цей вплив в Австрії й використовує його в наш час для просування своїх інтересів у Європі. До 50-ї річниці незалежності Австрії видатні історики А. Зуппан, Дж. Штурц та В. Мюллер видали збірку наукових статей в 2005 р. у Відні під назвою «Австрійський Державний договір 1955 р.: міжнародна стратегія, юридична доречність, національна ідентичність» [371]. У збірці є статті, які приділяють увагу складним процесам у міжнародних відносинах у період після закінчення Другої світової війни. Особлива увага у статті А. Зупанна [502] була зосереджена на процесі появи та підписання Австрійського Державного договору – документа, яким було забезпечено незалежність Другої Австрійської Республіки. Політичному життю Австрії періоду перебування на її території військ союзників та часу правління «великої коаліції» присвячена монографія М. Раухенштайнера [367]. Автор проаналізував особливості перегрупування австрійських партій у правлячій коаліції та їхню роль у підготовці проголошення Другої Австрійської республіки. Австрійський історик М. Гелер [356] має монументальну працю, яка присвячена дослідженню Австрійського Державного договору, політичного нейтралітету та його трансформації. На цю монографію написав розгорнуту рецензію Х.-Ю. Шрьодер [265]. Період становлення Другої Австрійської республіки також досліджує Дж. Штурц [370]. У монографії В. Мюллера «Радянська окупація Австрії

1945-1955 рр. та її політична місія» [363] та в розділі колективної монографії «Замість Державного договору: Радянський Союз та Друга контрольна угода 1946 р.» [364] аналізуються процеси впливу радянського окупаційного режиму на долю Австрії в повоєнні роки. О. Кронін [351] та А. Дейтон [352] у своїх статтях досліджують події, які передували появі Державного договору та проголошенню незалежності Австрії.

У часи «холодної війни» Республіка Австрія скористалася своїм нейтралітетом для виконання функції «містка» між Сходом та Заходом. Частина важливих переговорів між СРСР та США проводилася тоді у Відні. Але наприкінці 80-х років XX ст. ситуація почала змінюватись. Зокрема, варто згадати англомовні праці, в яких розглядається складний етап трансформації Австрії після завершення «холодної війни». Особливості еволюції австрійського нейтрального статусу після закінчення «холодної війни» досліджує Г. Бішоф [461], трансформацію партійної системи Австрії - Г. Дахс [516]. В іншому контексті розглядає цей період экс-міністр закордонних справ Австрії У. Пласнік у статті «На шляху до сучасної ідентичності: зовнішня політика Австрії від «холодної війни» до Європейського Союзу» [489]. У цій публікації аналізується трансформація нейтралітету та процес входження Австрійської Республіки до ЄС. Особлива увага приділяється етапу підписання Угоди про Європейський економічний простір 2 травня 1992 року та її ратифікації 1 січня 1994 року. Якщо У. Пласнік більше уваги приділила дослідженню інтеграційних процесів Центральної Європи, то А. Зуппан у публікації «Австрія і Східна Європа в контексті епохи, яка настала після «холодної війни»: між відкриттям «залізної завіси» і новим процесом національного будівництва в Східній Європі» [501] доклав зусилля для дослідження політичних аспектів. Зокрема, були визначені зовнішньополітичні пріоритети Австрії постбіполярного періоду. А. Зуппан зазначає, що особливий акцент надається співпраці зі східноєвропейськими країнами в європейському інтеграційному процесі. Автор також приділив увагу процесу трансформації австрійського нейтралітету, який тривав впродовж 1992–1995 рр. Відбулася переорієнтація зовнішньополітичних пріоритетів Австрійської Республіки в напрямку європейського інтеграційного простору. Цей процес

супроводжувався також модернізацією європейської системи безпеки. Е. Брюкмюллер присвятив статтю процесу генези австрійської національної свідомості в роки Другої республіки» [511]. Дотичною до теми нашої дисертації є доповідь Г. Вонаута «Державний суверенітет та вступ до ЄС – чи є ці поняття суперечливими? Вивчення питання на прикладі Австрії» [514]. На думку Г. Вонаута, «суверенітет повинен надавати захист перед опікою інших держав і цим самим забезпечувати захист національної ідентичності» [514, с. 392]. Причому «національну ідентичність, можна описати як відчуття солідарності тих, хто належить до однієї держави» [514, с. 395]. Сучасну історію Австрії та її перебування у складі ЄС дослідже Г. Хаузер [470; 472]. У статті «СПБО і Австрія: політика безпеки між участю та нейтралітетом» [471] він розглядає особливості європейської політики безпеки та оборони та специфіку узгодження австрійського нейтралітету з цією політикою. Автор акцентує увагу на тому, що після приєднання до Європейського Союзу Австрійська Республіка була змушена прийняти положення про «Загальну зовнішню політику та політику безпеки». Трохи пізніше – після Лісабонської угоди – Австрія прийняла пункти «Європейської безпеки і політики оборони». Важливою в цьому контексті є й монографія А. Пелінки [366], який звертає увагу на той факт, що європейська колективна система безпеки та оборони знаходиться на етапі трансформації, а тому поки залишається слаборозвиненою, що дозволяє існувати нейтральним статусам Австрії, Швеції та Фінляндії.

Стаття історика С. П. Рікман «Зловісна участь Австрії у ЄС: від ентузіазму до амбівалентності» [495] звертає увагу на перемінливу політику австрійського політикуму щодо участі держави в європейських інтеграційних процесах. Така тенденція пов'язана, насамперед, зі зміною поглядів щодо ЄС в австрійському суспільстві.

Окрему увагу варто приділити австрійським євроінтеграційним прагненням. Насамперед важливе значення мають німецькомовні праці Г. Кунерта [361], М. Шайха [369] та Ж. Делора [353]. В. Шюссель [498] був Федеральним канцлером Австрії з 7 червня 2000 року до 11 січня 2007 року. В статті проаналізовано особливості австрійського головування в ЄС 1998 та 2006 років.

Зазначимо, що радянська історіографія також приділила багато уваги австрійському нейтралітету, проте ці дослідження майже не враховували напрацювання західних колег та були дуже заідеологізованими. Історичним аспектам прийняття Державного договору та утвердження Австрійського нейтралітету приділялася певна увага, але бракувало доступу до джерел (вчені не могли потрапити до західних архівів, а радянські документи були під грифом «цілком таємно»). Історію Другої Австрійської Республіки досліджували радянські вчені Н. Агубаєв [378], С. Ворошилов [389], А. Єфремов [311], І. Жиряков [314], А. Ахтамзян [347]. Їхню справу продовжують сучасні російські вчені. Австрійському нейтралітету присвячені публікації таких авторів: П. Щербініна [575], Л. Воробйової [252], Ю. Колосова [398], І. Максимичева [406], А. Кондакова [324], Є. Усенко [342], Є. Троєкурова [446], В. Швейцера [308], В. Кружкова [556]. Історію відновлення Австрійської Республіки та процес підписання Державного договору аналізують в роботах Б. Котов [400], А. Улякін [572], О. Горлова [548]; історію Австрії 1970-80-х рр. – О. Михасюк [560], О. Єрмаков [550], С. Ільїна [553], Г. Ігошкін [552]; сучасну історію Австрійської Республіки – О. Чарушина [574], О. Качалова [554], О. Максимова [558].

Українська історіографія також приділила увагу Австрії. Історію Австро-Угорщини, акцентуючи увагу на аналізі становища західноукраїнських земель у її складі, досліджують І. Жалоба [551], Є. Папенко [561], Н. Папенко [418], С. Попик [564], У. Уська [573], О. Кураєв [557], М. Кріль [555], В. Попов [565], В. Расевич [562]. Роботи теоретиків «Серединної Європи» розглядає в статтях С. Троян. В публікації «Австрійські Mitteleuropa-концепції напередодні та під час Першої світової війни» [538] автор розглядає та порівнює концепції вищезгаданих ідеологів «Mitteleuropa». С. Троян присвячує окремі статті концепції Фрідріха Наумана, зокрема «Німецька Міттельєвропа Фрідріха Наумана як інтеграційний проект» [448] та «Німецька ліберальноімперіалістична серединноєвропейська концепція Фрідріха Наумана періоду Першої світової війни» [447].

Побіжно історії Австрії присвятили увагу С. Віднянський [270], Н. Кривець [276]. Українсько-австрійські взаємини у період Української революції 1917-1921 рр. досліджують Й. Саєвич [567], Б. Малиновський [559], С. Пивовар [526], І. Дацків [309], П. Гай-Нижник [515], І. Матяш [523], О. Думін [310]; постать Вільгельма фон Габсбурга – Т. Осташко [524], Я. Файзулін [260], Ю. Терещенко [537]; міжвоєнний період – Т. Сидорчук [570], О. Білас [544], Н. Папенко [416]. Концепції «Єдиної Європи» [301] присвятили книгу С. Віднянський та А. Мартинов. В статті А. Мартинова [410] приділена увага постаті Р. Куденхова-Калергі – одного з основоположників ідеї об'єднання європейських країн в єдиний союз. Австрійський камералізм розглянула у статті Н. Татаренко [536].

Сучасну історію Австрії розглядають у своїх роботах А. Кудряченко [267], В. Солошенко [403], Н. Папенко та Є. Папенко [525], В. Ціватий та Я. Сочка [452; 453].

Українська історіографія також приділяє увагу темам постійного нейтралітету та інтеграції Австрії до ЄС. Питання «залишкового» та постійного нейтралітету, специфіку його трансформації та значення для європейської системи безпеки (зокрема, у процесі інтеграції Австрії до ЄС) розглядається в кандидатській дисертації В. Вдовенко «Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки» [545]. Авторка також має статті з таких напрямків, пов'язаних з темою дослідження: геополітичного статусу України [383], роль нейтралітету в зовнішній політиці України [382], місце нейтральних країн в європейській системі безпеки [384], роль нейтралітету у зовнішній політиці [381] та позаблоковий статус України та його значення для європейської системи безпеки [401]. Феномен нейтралітету досліджують й інші українські вчені: А. Кудряченко [402], Н. Папенко та Є. Папенко [420], В. Печиборщ [563], Д. Пугачова [566].

Темі інтеграції Австрійської Республіки до складу Європейського Союзу присвячена кандидатська дисертація О. Сахаренка під назвою «Європейська політика Австрійської республіки» [535]. Автор, зокрема, дає характеристику процесу трансформації австрійського нейтралітету, що дозволило «Альпійській Республіці» приєднатися до ЄС. Він акцентує увагу на тому, що цьому сприяло досягнення суспільного консенсу, яке проявилось в еволюції характеру

зовнішньоекономічних зв'язків та зовнішньополітичній позиції австрійських партій. О. Сахаренко розглядає політику безпеки і оборони Австрії [535], а також процес формування нової концепції оборони [441], концепції особливості зовнішньої політики Австрійської Республіки [440]. Сільське господарство Австрії та економічні аспекти її інтеграції до ЄС досліджував в своїй праці М. Янків [346]. Семенко В. [569] в кандидатській дисертації дослідив роль австрійських партій у зовнішній політиці Австрії. Тему формування австрійського нейтралітету та проголошення Другої республіки розглядає С. Бінцаровський [251].

Для порівняльної характеристики обох держав необхідно проаналізувати роботи дослідників історії України. Найбільш зважено подано історію України досліджуваного періоду з використанням міждисциплінарного підходу в монументальній праці співробітників Інституту історії України НАН України «25 років Незалежності: нариси історії творення нації і держави» [295] В. Смолія, Г. Боряка, В. Головка, С. Кульчицького та Л. Якубової. На окрему увагу заслуговує монографія В. Головка «Українські фінансово-промислові групи в модернізаційних процесах 1991-2009 рр.» [306], в якій автор використовує економічні та соціологічні дані для характеристики трансформаційних процесів в економічній та суспільно-політичній сферах України. Досить детально розглядає початковий етап трансформації України в 1990-х рр. С. Кульчицький в монографії «Закономірності державотворчого процесу» [328]. Слушні думки щодо особливостей еволюції українського суспільства та розвитку економіки в 1991-2010-х рр. висловлює в своїй праці «Економіка перехідної доби (1991 – 2010)» Г. Касьянов [322]. Про особливості трансформаційних процесів в Україні на прикладі Донбасу та Криму пишуть в комплексній монографії «Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи» [334] В. Смолій, С. Кульчицький, Л. Якубова. Історик С. Віднянський аналізує засади дипломатії сучасної України в статті «Європейська політика України: основні етапи, проблеми та перспективи реалізації» [388]. Оцінку діяльності дипломатичної служби України А. Мартинов дає в статті «Зовнішньополітичний менталітет незалежної України: особливості і протиріччя»

[408]. У журналі «Дунайський простір» друкувалися і українські автори: О. Панчук [488] у ще одній статті висвітлив суб'єктивні та об'єктивні тенденції, які посприяли здобуттю незалежності України. Відомий вітчизняний етнограф В. Євтух [478] висвітлив актуальну етнополітичну ситуацію в незалежній Україні. Значну увагу у згаданому випуску журналу було приділено релігійній тематиці. А. Колодний [482] проаналізував історію православної церкви в Україні. Відома українська громадська діячка та перекладачка А.-Г. Горбач [477] ознайомила австрійських читачів із складною конфесійною мозаїкою релігійного життя України. Наступного разу українська тематика у журналі була висвітлена у грудні 1997 року. Зокрема, у статті А. Філіпенка [466] висвітлено зміни, які відбулися в економіці України після проведення грошової реформи у вересні 1996 року.

Варто зазначити, що найбільшу увагу з-поміж тем української історії австрійські вчені приділяють колишнім імперським володінням (Галичині, Буковині). Наприклад, стаття Арнольда Зуппана [503], в якій простежено процес творення української національної ідентичності до 1918 року.

Професор Віденського університету А. Каппелер одним з перших почав займатися дослідженнями української історії та відійшов від російськоцентричного бачення історії Східної Європи, яке до нього було популярним в середовищі австрійських та німецьких дослідників. Відомі роботи з історії України: збірка статей «Україна. Сучасність та історія нової держави» [374], книги «Маленька історія України» [320], «Нерівні брати: українці та росіяни від середньовіччя до сучасності» [321]. Його послідовницею можна вважати А. Венланд [266].

Окремі автори присвячують публікації Україні у фахових німецькомовних виданнях «Osteuropa» і «Jahrbücher für Geschichte Osteuropas». Зокрема, варто згадати випуск №9-10 2014 року, який повністю присвячений війні в Україні, та статтю з цього випуску за авторством Г. Хаусманна та Т. Пентер, що була опублікована в журналі «Osteuropa» під назвою «Використання історії України 2014: ідеологія проти історіографії» [473]. У 1999 р. в журналі «Osteuropa» опублікував статтю, що також стосується нашої теми, відомий німецький історик Г. Сімон [499].

Шлях України до незалежності у роки перебудови висвітлено у статті Г. Кнауса [481]. На основі висвітлення історичних віх розвитку української державницької ідеї цей автор наголошує на закономірності незалежності України.

Помаранчева революція 2004 р. також знайшла відображення на сторінках журналу «Дунайський простір». У статті Г.-Г. Хайнріха [476] розглянуто вплив цих подій на відносини України, Білорусі та Росії. Д. Муссніг [487] висвітлила геополітичні особливості взаємовідносин України, Білорусі, Росії та ЄС. На думку цієї дослідниці, Україна мала бути ланкою, яка єднає ЄС і Росію. На думку П. Мартіна [485], Дунай має стати річкою, яка об'єднує Європу, незалежно від того, чи країни, які знаходяться на його берегах є членами Євросоюзу. Узагальнення розвитку України новітньої доби зроблені у статті «Україна» Іріс Кемпе [293]. Авторка розкрила діалектичні зв'язки між поворотними моментами вітчизняної історії.

Принципово новий погляд на проблему простежується в німецькомовній науково-публіцистичній праці відомого європейського інтелектуала К. Шльогеля під назвою «Український виклик. Відкриття європейської країни», яка вийшла друком 2015 р. у Мюнхені, а вже в 2016 р. була перекладена українською мовою [345]. Ця книга є одним з найкращих досліджень про Україну у Європі за останні роки. Праця складається з нарисів, кожен з яких присвячений одному з українських міст, в яких бував автор: Києву, Одесі, Харкову, Дніпру, Донецьку, Чернівцям, Львову, Ялті. Карл Шльогель порівнює ці міста до і після Революції Гідності. Він простежує зміни, що відбулися в Україні під впливом Майдану та російсько-української війни.

Розглянемо ключові праці, які належать до історіографії процесу трансформації європейської системи міжнародних відносин. Німецький історик А. Віршінг [375] у монографії «Демократія і глобалізація. Європа з 1989 року» висвітлив політичну історію трансформації європейської системи міжнародних відносин після завершення «холодної війни». На думку цього автора, зазначена епохальна подія стала тригером, який змінив політику неприєднання до процесу європейської інтеграції, зокрема, Австрії. Професор Інституту східноєвропейської історії Віденського університету Філіп Тер [373] у монографії «Новий порядок на

старому континенті. Історія неоліберальної Європи» показав, як на початку 1990-х років Австрія прилаштовувалася до умов членства в Євросоюзі.

Процес ядерного роззброєння України аналізують у своїх роботах С. Галака [262], Т. Біляк [250], В. Стещенко [258], І. Лоссовський [256]. Конфронтація відносин РФ та України, а також криза колективної системи безпеки 2014 р. стимулювали появу монографічних досліджень, в яких здійснено спробу осмислення цих процесів. Кризі колективної системи безпеки 2014 р. та «гібридній війні» присвячені праці В. Кравченка [255], Є. Магди [330], Т. Водотики [303]. З власної позиції досліджує австрійську політику щодо Російської Федерації Г. Грессель у розвідці «Як Європа повинна реагувати на Росію? Австрійський погляд» [263]. Відомий шведський політик К. Більдт у статті «Росія, Європейський Союз та Східне партнерство» [261] пише про російську політику щодо України, зокрема Угоди про асоціацію. Австрійський історик П. Хавлік у статті «Вільнюський саміт Східного партнерства: новий етап у відносинах ЄС та Росії, не лише України» [474] досліджує російський вплив на взаємовідносини ЄС з країнами Східного партнерства.

У монографії відомих істориків Ю. Фельштинського та М. Станчева «Третя світова: битва за Україну» [343] російсько-український конфлікт 2014 р. розглядається як привід до Третьої світової війни. В книзі є аналіз відносин РФ з іншими країнами Європи, зокрема Австрією.

Таким чином, переважну більшість історіографічних напрацювань складає україномовна, англomовна, німецькомовна та російськомовна літератури. Англomовні праці хоча й не відіграють головну роль в процесі проведення даного дослідження, але необхідні для повного і ґрунтовного розкриття завдань дисертації. Література охоплює основні важливі аспекти дослідження. Багато уваги приділяється проблемі становлення австрійського нейтралітету та причинам його формування. В декількох працях розглядається особлива роль Австрії як посередника в епоху «холодної війни». Низка авторів акцентує увагу на специфіці модернізації австрійського нейтралітету в умовах трансформації європейської системи міжнародних відносин. Але нагальною є потреба систематизації та узагальнення історичного розвитку українсько-австрійських відносин в умовах

трансформації європейської системи міжнародних відносин, а також суперечливого розвитку європейського інтеграційного процесу в 1990-х – 2010-х роках. В зарубіжній та українській історіографії напрацювання у цій сфері досить фрагментарні, тому важливо систематизувати наукові монографії та статті для розгляду зазначеного питання. Проаналізувавши науковий доробок наших попередників, розглянемо особливості джерельної бази дисертаційної праці.

1.2. Джерельна база роботи

За походженням документів джерельну базу дисертації можна поділити на такі групи документів: нормативно-правові документи, службове дипломатичне листування, міждержавні українсько-австрійські угоди, міжнародно-правові документи, мемуари, періодика та статистичні довідники. Основу джерельної бази дисертаційного дослідження складають неопубліковані документи з фондів Галузевого державного архіву (далі ГДА) МЗС України: вперше в науковий обіг були залучені матеріали, що стосувалися сучасної українсько-австрійської співпраці. Такі документи нині зберігаються у Фонді 1 (документи з основної діяльності за період з 1944 по 2008 р.) ГДА МЗС України. Опрацьовані нами справи належать до чотирьох окремих груп: опис 4 (хронологічний період з 1990 по 1998 р.), опис 5 (1999 – 2002 рр.), опис 6 (2003 – 2006 рр.), опис 7 (2007 – 2008 рр.). Автором використано документи, які висвітлюють діяльність Постійного Представництва України при міжнародних організаціях у Відні [1; 4; 15], Дунайської комісії та міжнародних організацій з питань судноплавства [2], Міжнародного агентства з атомної енергії [6], Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі [13; 14; 18]; характеризують політичну [3; 9; 12; 23; 24; 25; 26; 29; 30; 31; 32], економічну [7; 22] та культурно-гуманітарну [8; 11; 16; 17; 19; 20; 27; 28] співпрацю України з Австрійською Республікою, а також окремі аспекти взаємовідносин з ЄС [5; 10; 21].

На жаль, Федеральний архівний закон Австрії, що діє з 1 січня 2000 р., обмежує доступ до документів впродовж 30-ти (а в окремих випадках впродовж 50-ти) років від дати створення [415]. Саме тому у процесі роботи над дисертацією

було залучено й електронні документи: джерельна база дисертації доповнена опублікованими документами з Австрійського державного архіву, зокрема світлинами з Цифрового архіву Австрії, Австрійської національної бібліотеки [229], а також матеріалами з електронного архіву Німеччини [233]. В дисертації використані світлини з архівів РГАСПИ (Див. Додаток Г) та ЦАМО (Див. Додаток В), опубліковані російським істориком Б. Котовим [400]. Вказані джерела присвячені періоду утворення Другої Австрійської республіки та часу оформлення австрійського нейтралітету.

Актуальну інформацію, яка стосується сучасної зовнішньої політики Австрії, зокрема, австрійсько-українських відносин, можна знайти на офіційному сайті МЗС України [129], Кабінету Міністрів України [196], Президента України [192], Посольства України в Австрії [117] та Верховної Ради України [139].

Джерельну базу дисертації склали інформаційні матеріали, що були взяті з сайту Федерального Канцлера Австрії [206], Федерального міністерства з питань Європи, інтеграції і зовнішньої політики Австрії та Посольства Австрії в Україні [151] а також його торгового відділу [70]. Станом на 31.12.2018 р. Австрія мала дипломатичне представництво в Києві, а також консульства в Чернівцях, Дніпрі, Харкові, Львові, Одесі, Запоріжжі [143]. Документи Постійних представництв України при ООН [110], при ЄС [114] та при міжнародних організаціях у Відні [212] висвітлюють діяльність України в міжнародних організаціях. В дисертації нами також використано матеріали з офіційного сайту ОБСЄ [237].

Автором була проаналізована договірно-правова база українсько-австрійської співпраці: використано 81 нормативно-правовий акт, зокрема з них – 26 чинних двосторонніх угод, також залучено міжнародні документи.

Важливе місце серед документальних джерел дисертації займають законодавчі акти Австрійської Республіки, а також міжнародно-правові акти, які стосуються питання врегулювання нейтрального статусу [44; 47], Федеральний конституційний закон від 10 листопада 1920 р. [123], Державного договору про відновлення незалежної та демократичної Австрії [45]. Унікальним прикладом спільної роботи західних та російських науковців є колективна праця Вольфганга Мюллера,

Нормана Неймарка та Арнольда Зупана під редакцією російського історика Геннадія Бордюгова [46], яка була видана в Росії і по суті є збірником документів з історії радянської політики в Австрії. Ці документи важливі для розуміння еволюції політики нейтралітету Австрії, а також процесу врегулювання «австрійського питання» великими державами.

До джерельної бази дослідження залучені важливі міжнародні документи, які є основою світової колективної системи безпеки: Будапештський меморандум [132], Статут ООН [204], Декларація щодо неприпустимості втручання у внутрішні справи держав, про захист незалежності та суверенітету 1965 року [93], Декларація про принципи міжнародного права 1970 року [94], Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ) [106], Хартія європейської безпеки ОБСЄ [208]. Розгляд цих документів потрібен для того, щоб ми могли дати розширену характеристику державно-політичної системи Першої та Другої Австрійської республіки, а також визначити межі впливу міжнародно-правових актів на зовнішню політику сучасної Австрії. Окремо варто врахувати документи, які формують конституційні засади ЄС: Маастрихтський договір 1992 р. [278] та Амстердамський договір 1997 р. [221], Лісабонський договір 2007 р. [236]. Розгляд цих міжнародно-правових актів також потрібен для аналізу трансформаційних процесів, що розпочалися після порушення РФ принципів колективної системи безпеки в 2014 р.

Одним з фундаментальних документів, який використовується у роботі, є Угода про асоціацію між Україною та ЄС [182]. Зазначена Угода передбачає поступове зближення України та ЄС на основі спільних цінностей, створення асоціації, поглиблення економічних та торговельних відносин, створення зони вільної торгівлі, посилення співробітництва у сфері юстицій, свободи та безпеки. Угода також стосується окремих аспектів відносин між Україною та Республікою Австрія, дослідження яких є необхідним для написання цієї дисертаційної роботи. Для аналізу двосторонніх відносин важливою є Постанова Верховної Ради «Про основні напрями зовнішньої політики України» [152].

Варто згадати про такі міждержавні та міжурядові угоди, які складають правову основу для розвитку торгівельно-економічних відносин України та Республіки Австрія.

Заклало основу договірно-правових засад для українсько-австрійських відносин «Спільне Комюніке про встановлення консульських відносин між Україною та Австрійською Республікою» від 26 вересня 1991 р. [171]. Хоча на той момент Австрія ще не визнала Україну незалежною державою, проте вказаний акт дозволив 1 грудня 1991 р. відкрити у Києві Консульство Австрії. Після підписання Протоколу про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Австрійською Республікою [161] 24 січня 1992 р. Консульство було перетворене на Посольство. Важливими двосторонніми документами є: Угода між Україною і Австрійською Республікою про двосторонні торговельно-економічні зв'язки від 31.08.1993 року [186], Угода між Урядом України та Австрійським Федеральним Урядом про повітряне сполучення від 15.06.1996 року [188], Угода між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій від 8.11.1996 року [187], Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Австрія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно від 16.10.1997 року [121], Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Австрія про адміністративну допомогу та співробітництво у митних справах від 17.05.2000 року [183], Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Австрія про перевезення пасажирів у міжнародному регулярному автомобільному сполученні від 17.05.2000 р. [184], Угода між Міністерством транспорту України та Федеральним Міністерством науки і транспорту Республіки Австрія про міжнародні перевезення вантажів від 13 листопада 1997 р. [185], Угода про науково-технічне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія від 06.06.2003 р. [190], Меморандум порозуміння між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Федеральним Міністерством навколишнього середовища Австрійської Республіки щодо співпраці в галузі охорони навколишнього середовища від 25.04.1996 р. [130], Меморандум про

співробітництво між Міністерством юстиції України та Федеральним Міністерством юстиції Республіки Австрія від 23 червня 1997 р. [135], Протокол до Меморандуму про співробітництво між Міністерством юстиції України та Федеральним Міністерством юстиції Республіки Австрії [160], Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством палива та енергетики України та Федеральним міністерством сільського, лісового, водного господарства та захисту навколишнього середовища Республіки Австрія щодо співробітництва в енергетичній сфері від 09.11.2000 р. [131], Меморандум про співробітництво між Міністерством культури і мистецтв, Міністерством освіти України та Федеральним міністерством освіти і культури Республіки Австрія, який був підписаний 27 вересня 1998 р. [133]. 17 травня 2000 р. був доданий Протокол про внесення доповнень до згаданого Меморандуму щодо наукового співробітництва. Пізніше вказані угоди були оновлені: від 6 червня 2003р. діє й нова Угода про науково-технічне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія. Цей документ фактично є продовженням терміну дії Меморандуму від 27.09.1998 р. та був укладений строком на п'ять років, проте і на даний час він вважається чинним, оскільки чергова угода між державами так і не була підписана. 14 березня 2018 р. підписано Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія про співробітництво у галузях освіти, науки та культури [196]. Цю Угоду готували впродовж семи років.

Під час роботи над параграфом, в якому ми розглянули торговельно-економічні відносини Австрії та України, було використано матеріали WIR («World investment report» – «Світовий інвестиційний звіт»), який щорічно в електронній формі публікується на сайті Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD). Було використано матеріали WIR за 2005 [238], 2006 [239], 2007 [240], 2008 [241], 2009 [242], 2011 [243], 2012 [244], 2013 [245], 2014 [246], 2015 [247], 2016 роки [248].

Під час роботи над дисертацією використано статистичну інформацію з довідника Національного банку Австрії [68], Федерального інституту статистики Австрії [234] та статистичних довідників Державної служби статистики України за 2013 [172], 2014 [173], 2015 [174], 2016 [175], 2017 [112] та 2018 роки [113].

Діяльність українсько-австрійської Змішаної комісії з питань торговельно-економічних зв'язків та інші подробиці українсько-австрійського співробітництва висвітлені на сайті «Укрекспорт» [96]. Нами також запозичені матеріали з фотоархіву Українського Незалежного Інформаційного Агентства Новин (УНІАН) [91; 138; 216].

Особливий тип джерел складають мемуари. Суб'єктивні моменти мемуарних оцінок еволюції європейської системи міжнародних відносин з'ясовані за спогадами українських, австрійських та радянських державних діячів: К. Вальдгайма, А. Зленка, Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенко, В. Горбуліна, Ю.І. Костенка, Р. Сергєєва. Важливими для дослідження є спогади безпосереднього учасника переговорного процесу, що сприяв утвердженню нейтрального статусу та незалежності Австрії, радянського посла Р. Сергєєва «В МИД СССР. На Кузнецком мосту и Смоленской площади (1948-1991)» [42].

Про найважливіші віхи в історії Другої Австрійської республіки, процес формування нової австрійської ідентичності та особливості постійного нейтралітету згадав у своїх спогадах колишній Федеральний президент Австрії Курт Вальдгайм [33].

У спогадах українського дипломата А. М. Зленка [35] висвітлено ключові питання становлення української дипломатії, її виходу на європейську сцену, а також показано особливості формування українсько-австрійських відносин на початку 1990-х років.

Історичні узагальнення щодо досвіду існування західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії представлені у книзі Президента України Л.Д. Кучми «Україна – не Росія» [40]. Чітко аргументованими є його ж роздуми, присвячені значенню європейської інтеграції України у книзі «Про найголовніше» [39]. В книзі «Вірю в український народ» [38] історики В. Смолій та В. Литвин об'єднали статті та виступи Л. Кучми у період з 1994 по 2000 рр. в єдину працю.

У мемуарах Президента України Л.М. Кравчука «Маємо те, що маємо» [37], варто звернути увагу, зокрема, на його роздуми щодо ненадійності політики зовнішньополітичного нейтралітету.

Президент України В.А. Ющенко у своїх мемуарах «Недержавні таємниці: нотатки на берегах пам'яті» [43] також приділив велику увагу проблематиці позиціонування України у європейській системі міжнародних відносин.

В. Горбулін у книзі «Без права на покаєння» [34] аналізує внутрішньо- та зовнішньополітичні процеси, які завадили Україні зберегти статус ядерної держави.

Ще один відомий політик колишній голова Спеціальної робочої групи з підготовки до ратифікації Договору СТАРТ-1 («Договір про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь» - авт.) Ю.І. Костенко у книзі «Історія ядерного роззброєння України» [36] подає спогади про період підписання Україною Будапештського меморандуму.

Колишній прем'єр-міністр України В. Пустовойтенко у книзі «Сьома вершина» [41] проаналізував процеси трансформації України та її суспільства в 1990-х – на поч. 2000-х рр.

Завдяки цим спогадам вдається прослідкувати за динамікою політичного життя Австрійської Республіки та України, а також визначити характер співробітництва між обома державами.

Нами проаналізовано українську та зарубіжну пресу. Цей тип джерел потребує обов'язкової перевірки та виваженого аналізу, оскільки зазвичай у більшій чи меншій мірі є тенденційним. ЗМІ завжди були інструментом впливу на людей, але з 2014 р. – з початком кризи колективної системи безпеки – збільшилася кількість публікацій з фейковою (фальшивою) інформацією, зросла кількість викривлень та маніпуляцій у пресі. В якості джерел використані друковані українські та австрійські періодичні видання: «Die Presse» [67], «Голос України» [49; 50; 51; 52; 53; 54; 55; 56; 60], «Урядовий кур'єр» [48; 61; 62; 63; 64; 65; 66], «День» [57; 58], «Сільські вісті» [59]. Залучено нами також ресурси з мережі Інтернет. Саме ці матеріали дозволили використати поточну актуальну інформацію, яка стосується українсько-австрійських відносин, дізнатися більше про особливості австрійської зовнішньої та внутрішньої політики, а також визначити основні етапи трансформації європейської системи міжнародних відносин.

Таким чином, в процесі розгляду джерельної бази дослідження було охарактеризовано усі типи документів, які нами використовуються для характеристики українсько-австрійської співпраці в умовах трансформації європейської системи міжнародних відносин. Перевірка фактів, статистичної інформації, первинний аналіз подій дали можливість розробити авторську концепцію роботи. Виявлені та опрацьовані різноманітні за походженням джерела за умови їхнього критичного аналізу дають можливість вирішити наукові завдання нашого дисертаційного дослідження.

1.3. Теоретико-методологічні засади

Серед істориків панує думка, що період новітньої історії, особливо наближений до сьогодення, не є полем роботи для професійного дослідника. Така точка зору пов'язана із запропонованим Л. Гумільовим поняттям «аберації близькості» [312, с. 97] - феноменом, що позначає перебільшення людиною значимості нещодавніх подій порівняно з більш ранніми. На думку В. Головка, для деяких істориків існують дві причини, які можуть завадити займатися дослідженням новітньої історії: «...психологічні передумови (тому, хто займаються віддаленими періодами історії, сучасність у найкращому випадку видається цариною політологів-соціологів, а в гіршому – вимушеним, але недружнім середовищем, яке тільки заважає повноцінному й об'єктивному осягненню минулого), так і етичні (адже часто новітні дослідження коливаються згідно з «курсом» різноманітних партій)» [306, с. 13]. Саме тому ми дуже обережно ставимося до процесу аналізу знайденої інформації та намагаємося не вдаватися до занадто критичних суджень.

Окрему увагу ми зосередили на понятійному апараті нашого дослідження. Нами в дисертації неодноразово вживається поняття «співпраця». «Словник української мови» дає таке визначення поняття «співпраця»: «Спільна з ким-небудь діяльність» [288, с. 519]. Упорядники словника акцентують увагу на тому, що співпраця можлива не лише між особами, але й між країнами та державами. Саме тому ми вважаємо доречним використовувати це слово для характеристики спільної українсько-австрійської діяльності. Подібне значення має і поняття

«співробітництво», якому автори словника дають таку характеристику: «Спільна діяльність, спільні дії» [289, с. 520]. Але ми намагатимемося використовувати цей термін з обережністю. Також ми вживаємо у синонімічному контексті поняття «взаємодія», що позначає «тип відношення між об'єктами, при якому кожен з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів» [269, с. 77].

У дисертації ми досліджуємо феномен трансформації європейської системи міжнародних відносин. Поняття «система міжнародних відносин» науковці почали застосовувати в рамках системного дослідження для аналізу міждержавних взаємозв'язків у період «від Вестфальського миру до завершення «холодної війни» на межі 1990-х років» [445]. Ми вирішили розглянути саме регіональний контекст, оскільки нас цікавлять подібні процеси в межах сучасної Європи. Після завершення «холодної війни» Ялтинсько-Потсдамська (біполярна) система міжнародних відносин перестала існувати. Після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. США залишились єдиною наддержавою. Проте продовжували функціонувати принципи закладені цією системою, що визначали взаємовідносини між державами на глобальному та регіональному рівні. Гарантами нової колективної системи безпеки в рамках ООН 1990-ті рр. стали США, Велика Британія, Франція, Китай та правонаступниця СРСР – Російська Федерація. Було накладене табу на перегляд міждержавних кордонів, що були встановлені після Другої світової війни. Винятком можна вважати добровільне возз'єднання Німеччини та поділ Чехословаччини. Спроби силового перегляду кордонів спостерігалися лише на теренах колишньої Югославії та Радянського Союзу. На глобальному рівні зберігся авторитет ООН. На регіональному європейському рівні зріс вплив ОБСЄ, ЦЄІ, ПАРЄ, проте найвагомішою європейською структурою став ЄС. Саме тому деякі дослідники пропонують називати цю нову систему міжнародних відносин «постялтинською» чи «постбіполярною». Саме в 1990-ті рр. відбувався процес формування постбіполярної колективної системи безпеки, яка проіснувала майже без змін до 2014 р. В той же час для характеристики поступового «еволюційного» переходу від однієї системи до іншої ми пропонуємо вживати поняття «трансформація». «Словник української

мови» пропонує такий варіант визначення цього поняття: «Зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей і т. ін. чого-небудь» [292, с. 233]. Ми вважаємо доцільним використовувати цей термін для характеристики еволюції європейської системи міжнародних відносин.

Нашого роз'яснення потребує й інше поняття «постійний нейтралітет». Саме цим терміном характеризується міжнародно-правовий статус Австрійської Республіки з 1955 р. Словник пропонує таке визначення поняття «постійного нейтралітету»: «Становище держави, на яку, згідно з міжнародною угодою, накладається зобов'язання не брати участі у війні, але зберігати право самооборони» [283, с. 326]. Логічним у даному контексті видається нам дати визначення і поняттю «нейтралітет»: «У міжнародному праві — політичне і правове становище держави, яка не бере участі у війні, зберігає мирні стосунки з воюючими країнами і не подає жодній з них воєнної допомоги» [280, с. 326]. Водночас Україна з січня 2011 р. по грудень 2014 р. мала офіційно закріплений позаблоковий статус. Історик О. Деменко зазначає: «На відміну від терміна «нейтралітет», поняття «позаблоковий статус» не має чіткого визначення у нормах міжнародного права» [393]. Пропонується таке визначення поняття «позаблоковість»: «Особливий міжнародно-правовий статус, що передбачає неучасть у військових союзах, але не зобов'язує дотримуватися норм гуманітарного права під час конфліктів третіх країн» [148].

Доречно навести думку українського історика А. Кудряченка стосовно використання досвіду австрійського нейтралітету в Україні: «Суттєвою засадою зовнішньої політики України є добровільно взятий курс на позаблоковість і досягнення нейтрального статусу. Проте, на наш погляд, нейтралітет як зовнішньополітичний принцип в даний конкретно-історичний період не може бути повністю виправданим. Помилкою буде проведення прямої аналогії з добровільно взятим нейтралітетом Австрійської Республіки в повоєнний період. Адже то був зовсім інший розклад геополітичних реалій» [522, с. 265]. Зауважимо, що ця точка зору була висловлена ще в далекому 1995 році. Мова йшла про неможливість «автоматичного» перенесення австрійського досвіду нейтралітету на практику міжнародних відносин України. Зокрема, у червні 1997 року Україна підписала

Хартію партнерства з НАТО та віддалилася від ініційованого Росією проекту Організації договору колективної безпеки. У наш час вісім країн мають нейтральний статус, визнаний міжнародною спільнотою [566, с. 79]. Нейтралітет є доволі ефективним засобом у часи нестабільності міжнародної системи, але лише за умов, коли всі спірні територіальні питання вирішені з сусідніми державами. Крім того, нейтральна країна повинна мати власний потужний оборонний потенціал. Можна з впевненістю стверджувати, що нейтралітет може використовуватися новоствореними державами, яким необхідно визначитися з орієнтирами у внутрішній і зовнішній політиці, оскільки нейтральність за своєю суттю передбачає рівновіддалення від конфліктних відносин [545, с. 22].

Особливо важливим нейтралітет продовжує залишатися в геополітичній сфері. Російський дослідник В.Кружков зазначає, що на даний час «аналізуються можливості нейтральних держав здійснювати нові функції, здатні позитивно впливати на вирішення сучасних міжнародних проблем та питання власної безпеки, забезпечувати розвиток цивілізаційного діалогу між Заходом та Сходом, між «багатою» Північчю та Півднем через надання місця для переговорів у різноманітних форматах. Властиві ідеології нейтралітету толерантність, прагматизм та рух до компромісу необхідні для випрацювання можливостей мирного співіснування різних культур та цивілізацій» [556, с. 22].

Фундаментальною основою роботи стало поєднання трьох важливих принципів – спроба дотримання наукової об'єктивності, проведення дослідження на засадах історизму та системний підхід у процесі опрацювання наявних матеріалів.

Об'єктивність проявляється у можливості сприймати щось без упереджень, подавати об'єкт у такому вигляді, у якому він існує незалежно від волі суб'єкта. Наукова об'єктивність означає здатність аналізувати інформацію та встановлювати ступінь її тенденційності незалежно від власної точки зору. Залучення широкої джерельної бази та попереднє опрацювання історіографії дозволяють розглядати обрану тему з меншим ступенем спотворень і досягати більшого рівня об'єктивності. Проте завжди варто пам'ятати про поступову зміну історичної об'єктивності, тобто принцип історизму: думки, які вважались об'єктивними в одну

епоху, можуть виявитись суб'єктивними в інший час. Ця відносність пов'язана з неможливістю досягнути абсолютної об'єктивності. Дотримання принципу історизму передбачає врахування специфіки кожної окремої епохи, ментальності людей, особливостей життя в залежності від географічного розташування та кліматичних умов, визначення економічних можливостей та технологічного рівня розвитку. Оскільки в даній дисертації досліджуються події, що близькі до сучасності, то досліджувана епоха має ціннісну специфіку, яка близька до теперішньої. Проте варто врахувати відмінності українського і австрійського політикуму та суспільств, оскільки вони розвивались у близьких, але відмінних історичних контекстах.

Системність передбачає дослідження об'єкта як цілісної множини елементів. Такий підхід вимагає прогнозування можливих наслідків дослідження. Ще на початку дослідження здійснюється огляд наявних джерел, здійснюється їхній аналіз і створюється попередній план дисертації. Комплексний підхід передбачає єдність цілей, завдань та змісту дослідження, вони мають бути взаємопов'язані. Саме тому у процесі опрацювання наявних джерел та історіографії було вирішено, що для досконалого дослідження та характеристики австрійського державного устрою, зокрема, нейтрального статусу, необхідно розглянути та охарактеризувати політичні процеси, які відбувались у світі та самій Австрії напередодні прийняття Державного договору 1955 року. Увага була приділена процесу розвитку нейтралітету в 1960-70-х рр. та його модернізації на початку 1990-х рр. Окрім цього була надана коротка характеристика історичним передумовам формування українсько-австрійських зв'язків. Автором проведено короткий порівняльний аналіз історії розвитку обох країн впродовж останньої тисячі років. В процесі дослідження було визначено ціннісні характеристики, які лягли в основу ідентичностей української та австрійської націй.

У процесі дослідження також варто враховувати той факт, що австрійське суспільство та політикум доволі консервативні, а тому впродовж останніх років спостерігалася поступова зміна сприйняття України як незалежної держави, натомість все менший вплив на австрійське суспільство мала парадигма, в якій

Україна сприймалася як колишня складова частини Російської імперії. Дослідження деяких австрійських істориків доволі тенденційні, вони сприймають Україну як сферу впливу РФ. Такі моменти необхідно враховувати. Сама системність і комплексність проявляється і в процесі дослідження співробітництва Австрії та України. Необхідно враховувати не лише політичні відносини та формування договірно-правових засад співробітництва, але й розглядати увесь спектр торговельно-економічних відносин, взаємну інвестиційну діяльність, культурні зв'язки та співпрацю в науково-освітній сфері.

Дисертантом було зосереджено увагу на міждисциплінарності: термінологію та методологію використано не лише з історичної, але з політологічної, економічної та правової сфер. Для опрацювання матеріалів було використано порівняльно-історичний метод, а саме дослідження було побудовано за проблемно-хронологічним принципом.

Відмінний принцип поділу на хронологічні періоди був застосований щодо характеристики процесу формування договірно-правових засад та розвитку політичних відносин між Україною та Австрією. Для періодизації цих процесів першочерговою була характеристика зовнішньої політики обох держав, обов'язково враховувався рівень залучення держави до євроінтеграційних процесів. Інакший підхід було використано під час визначення етапів формування торговельно-економічних відносин. Звичайно ж враховувалася специфіка роботи зовнішньополітичних відомств обох держав та ступінь залучення до євроінтеграційних процесів, а також визначити рівень впливу глобалізації, зокрема світових економічних криз 1998 та 2008 рр. Окрему увагу варто зосередити на двох внутрішньоекономічних кризах: перша – 1991-1999 рр., що була пов'язана з процесом тривалої трансформації планово-адміністративної економіки в ринкову; друга – 2013-2015 рр., що характеризувалася зменшенням обсягів виробництва у зв'язку з початком торговельної війни Росією в 2013 р., подальшим падінням обсягів виробництва, торгівлі та зниженні інвестиційної привабливості України для Австрії після початку збройної агресії Росії в 2014 р. З кризою 1991-1999 рр. пов'язаний стереотип, що нібито після початку приватизації нові власники не

бажали розвивати підприємства, навмисно виводили основні фонди. Історик В. Головка зауважує, що «такий підхід відверто порушує принцип історизму – дослідники, які підтримували цю думку, ігнорували реальний стан речей на той час. Закриття частини промислових потужностей значною мірою було закономірним процесом. Більше того, з погляду економічної доцільності застарілі потужності мали виводитися більш прискореними темпами» [306, с. 25].

Для роботи над дисертацією було використано вже згадувані загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукцію та дедукцію. Застосовано у процесі дослідження також статистичний та синхронний методи. За допомогою зовнішньої та внутрішньої критики здійснювався аналіз зібраних джерел. Інформація, яка стосувалася конкретної теми (наприклад, торговельно-економічних чи науково-освітніх відносин) була зібрана з окремих джерел та об'єднана за спільною темою з допомогою методу синтезу. Завдяки використанню цього методу було зібрано і впорядковано матеріали для інших розділів дисертації. Метод індукції був застосований для визначення загальних аспектів співробітництва України та Австрійської Республіки на прикладі взаємодії окремих компанії та людей. Метод дедукції використовувався, коли необхідно було пояснити не лише тенденційність окремих австрійських джерел (що пов'язана з інертністю сприйняття австрійцями українців як окремої нації), але загальної політики австрійського уряду щодо України на сучасному етапі.

Статистичний метод було застосовано у процесі опрацювання числових значень, що характеризували обсяги торговельно-економічних відносин, взаємної інвестиційної діяльності, а також результати різноманітних соціологічних досліджень, які здійснювались з метою визначення громадської думки.

Синхронний метод використали під час характеристики економічної ситуації, ментальності населення, політичних традицій процесів, які відбувалися в Австрії та Україні.

Отже, у процесі дослідження дисертантом було використано загальнонаукові, спеціальноісторичні та міждисциплінарні методи. Дослідником була здійснена спроба усвідомлення феномену «аберації близькості» та зменшення спотворень

результатів дослідження, що можуть бути спричинені згаданим феноменом. Такий підхід дозволив вирішити поставлені наукові завдання.

Висновки до розділу I

Попри актуальність українсько-австрійської співпраці у вітчизняній та західній історіографії не було цілісної наукової роботи, яка була б присвячена даній темі. Різні аспекти секторальних сфер співпраці України та Австрії потребують систематизації та концептуалізації. Власне це є науковими завданнями нашого дисертаційного дослідження.

Значна частина наукового доробку стосується проблем трансформації політики австрійського нейтралітету від часів його формування, вступу нейтральної Австрії до ЄС та кризи європейської системи міжнародних відносин під впливом російської агресії проти України 2014 року.

У фондах Галузевого державного архіву МЗС України нами виявлено неопубліковані документи різного походження та типу (політичні записки, дипломатичне листування МЗС України та Посольства України в Австрії, ноти, тексти угод), які узагальнюють факти щодо українсько-австрійського співробітництва.

Джерельна база дисертації також доповнена збірниками опублікованих документів. Суб'єктивні моменти мемуарних оцінок еволюції європейської системи міжнародних відносин з'ясовані за спогадами українських та австрійських державних діячів. Використані різноманітні наукові методи дали можливість вирішити наукові завдання цього дисертаційного дослідження, а також сформулювати наукові положення, які виносяться на захист кандидатської дисертації і мають наукову новизну.

Розділ II. Історичні передумови й особливості розвитку українсько-австрійської співпраці

2.1. Еволюція державно-політичної традиції Австрії та формування українсько-австрійських зв'язків

Назва країни «Австрія» (нім. «Österreich») з німецької дослівно перекладається як «Східна держава» (або «Східна імперія»). Етимологію цього слова варто шукати в офіційній історії самої Австрії. Ще в часи Римської імперії ці землі стали фронтіром цивілізації і виконували функцію військового форпосту в боротьбі з північними варварами [267, с. 209-211]. В епоху Великого переселення народів через ці землі пройшли десятки різних народів, але зрештою зазначений регіон став місцем протистояння германських та слов'янських племен. У VII-VIII ст. на австрійських землях спробували закріпитися тюркомовні кочовики авари, проте Карл Великий відвоював у них територію сучасної Австрії та приєднав до своєї імперії. Приблизно в середині IX ст. для позначення цих земель починає вживатися латинська назва «*plaga orientalis*» [376] (переклад з лат. – «східна сторона»), а 1 листопада 996 р. в офіційному документі Оттона III використовується старонімецьке слово «*Ostarrichi*». Часто в документах зустрічається латинська назва «*marc(hi)a orientalis*», що дослівно також перекладається «східна марка» або «східна прикордонна територія» («східне порубіжжя») [264]. Простежується певна подібність з етимологією назви нашої держави – України – яка за версією офіційної української історіографії [198] позначає «прикордонну територію» [319] («порубіжжя») [331].

Довготривале перебування Австрії у статусі «форпосту імперії», життя на кордоні між різними локальними цивілізаціями сформувало у місцевого населення особливу ідентичність, яка, на нашу думку, до певної міри схожа на українську. У випадку з австрійською ментальністю німецький прагматизм гармонізується зі слов'янськими впливами, що теоретично дає можливість австрійцям, як правило, краще розуміти специфіку стереотипів поведінки українців.

Історія українсько-австрійської культурної взаємодії розпочалася задовго до появи модерних національних держав – України та Австрійської Республіки. З 976 р. територія «Східної марки» перейшла у володіння династії Бабенбергів, представники якої впродовж трьох наступних століть об'єднали під єдиною владою довколишні землі [344]. В 30-х рр. XIII ст. останній представник цієї династії – Фрідріх Сварливий – уклав з Данилом Романовичем (майбутнім королем Русі) наступальний союз проти Угорського королівства [396]. Ця угода ймовірно мала ширші союзницькі зобов'язання, про що згадує український дослідник Віктор Ідзьо: «...під час походу імператора Фрідріха II Гогенштауфена на Австрію, князі Данило та Василько ходили в 1235-37 роках походом в Австрію на допомогу австрійському герцогу Фрідріху II Бабенбергу» [520]. Похід був успішний, зокрема, з німецьким імператором було досягнуто перемир'я. Проте за декілька років зовнішньополітична ситуація склалася таким чином, що вже угорський король Бела IV та Данило Галицький в червні 1246 року почали спільну воєнну кампанію проти Фрідріха II (його ще називали «der Streitbare», що з нім. можна перекласти як «войовничий» [267, с. 212], «сварливий» чи «суперечливий»). Він 15 червня 1246 р. загинув у битві на річці Лейта – як пише відомий український історик М. Волощук – «ймовірно, від руки особисто Ростислава Михайловича» [333, с. 90] (одного з представників династії Рюриковичів). Після загибелі Фрідріха єдиними спадкоємицями австрійських володінь залишились молода Гертруда Бабенберг та її тітка Маргарита. У процесі боротьби європейських монархів за «спадок Бабенбергів» Гертруда встигла двічі овдовіти, а 27 червня 1252 р. вона втретє стала дружиною, цього разу уклавши шлюб з Романом Даниловичем – сином Данила Галицького. Від молодого конкурента у боротьбі за австрійські володіння вирішив позбавитись майбутній король Чехії Пшемисл II Оттокар, який на той час одружився з Маргаритою Бабенберг, а також заручився підтримкою Папи Інокентія IV. Він напав на передмістя Відня Гімберг, в якому в цей час перебував Роман Данилович з дружиною та донькою Марією. Роман був змушений тікати, а їхній шлюб з Гертрудою невдовзі було анульовано. 26 серпня 1278 р. у битві на Моравському полі імператор Священної Римської імперії Рудольф I Габсбург переміг Пшемисла II

і забрав собі його землі. З цього моменту розпочалася історія Австрійської монархії Габсбургів. Зазначені середньовічні династичні контакти обумовили у нормативно-правовому сенсі претензії Австрійської імперії на частину західноукраїнських земель.

Після поразки угорців у битві під Могачем у 1526 р. територія Закарпаття опинилася в зоні протистояння трьох держав: Османської імперії, Австрії та Семигорода (Трансильванії, з 1541 р. під зверхністю Османів). Таким чином територія розділена між двома державами – південно-східна частина у складі Трансильванії (що стала васалом Османської імперії) та північно-західна – у складі Австрійської монархії. Дослідник Володимир Васильчук зазначає, що у 1594 р. імператор Рудольф II Габсбург з метою укладання військового союзу з козаками відправив на Запорізьку Січ посла Еріха Лясоту [512, с. 220]. Переговори досягли успіху й козаки погодилися на спільні військові дії проти Османської імперії. В 1683 р. за фінансової підтримки Папи Інокентія IX було сформовано для боротьби з турецькою армією підрозділ з 4 тис. козаків. В обороні Відня було задіяно 320 козаків з території України. В цій кампанії було відзначено подвиг галичанина Юрія Франца (Франка) Кульчицького, який отримав титул графа та на все життя був звільнений від податків (йому вдалося пробратися через ворожий табір та привести підмогу захисникам міста). Після поразки турецького війська під Віднем територія південно-східного Закарпаття окупована австрійськими військами в 1687 р., а за результатами Карловицького конгресу остаточно приєднана до Габсбургських володінь в 1699 р.[290].

З 1720 р. до Австрії починають переїжджати козаки на постійне проживання. Потік переселенців зріс після скасування автономії Гетьманщини Катериною II в 1764 р. та підписання 10 січня 1769 р. маніфесту австрійського імператорського двору про прийом емігрантів з територій Російської імперії для поселення у Темешварському Банаті та Бачці. Проте, на думку історика Володимира Васильчука, версія про появу на теренах Австрії нової козацької Січі не більше, ніж міф [512, с. 221] . Але у будь-якому випадку це був важливий етап у історії розвитку українсько-австрійських зв'язків.

У часи жорстокого протистояння з Османською імперією XVI-XVII ст., коли перед населенням Австрії постала досить серйозна загроза втрати незалежності, виник запит на нову модель державного управління. Така модель сформувалася під впливом Вестфальського миру 1648 р. (і сформованої ним європейської системи міжнародних відносин), що надав суб'єктам Священної Римської імперії територіальний суверенітет. Ідею цієї державної системи вперше запропонував Фейт Людвіг Зекендорф у праці «Німецька князівська держава» [233]. Німецькі князівства після руйнівної Тридцятилітньої війни мусили знайти ресурси для відбудови власного господарства, згуртувати власне населення та посилити обороноздатність. Для цього князі наймали спеціальних радників – камералістів (від лат. camera – камера, державна скарбниця), які надавали поради правителям щодо раціонального витрачання коштів. Саме так виникло поняття камералізму – науки про управління. З часом така державна політика міцно вкорінилася в структурі управління, а в наш час стала і невід'ємною частиною ментальності населення. Так, на думку дослідниці Наталії Татаренко, для Австрії характерні: «... специфічні культурні архетипи, притаманні ієрархічній будові інститутів, коли на тлі рівного (демократичного) активного спілкування стосунки між керівниками та підлеглими вибудовані ієрархічно, рішення приймаються керівниками і виконуються без обговорення, повага до влади референтна, заснована на довірі до особистості, що її представляє і бере на себе одноосібну відповідальність (не колективну). Така ділова культура може бути повністю віднесена до комунітарних принципів організації суспільств, проте, насправді, є формою організації демократичних процесів, є виявом особливих рис менталітету, що формувався разом зі становленням сучасної Австрії і, звичайно, під впливом особливої економічної теорії та практики камералізму» [536, с. 89].

Другим важливим принципом є *raison d'Etat* (з фр. – «з міркувань держави»), який також сформувався в ті часи й тісно пов'язаний з політикою камералізму. Метою цього принципу, який пізніше склав основу австрійської національної політики, є успішна реалізація державних інтересів. В сучасному контексті державним інтересам надається перевага над загальноєвропейськими, загальносвітовими та особистими. Саме ці принципи стали основою австрійської

політики «бізнес передусім» та «дружба з усіма». Про практичне втілення принципів цієї політики мова піде в наступних розділах.

Зазначимо, що у XVIII ст. Австрійська монархія отримала нові території. 5 червня 1772 р. уповноважений представник від Австрії спільно з колегами з Пруссії та Росії підписав у Петербурзі договір. Згідно з умовами цього документу кожна з держав окупувала свою частину Речі Посполитої (т. зв. «санітарну смугу»). Ця зовнішньополітична акція збереглася під назвою Перший поділ Речі Посполитої. Монархія Габсбургів отримала у свої володіння Галичину (колишні Руське, Белзьке, частково Волинське, Подільське воєводства) [284]. Ці володіння об'єднали у «Королівство Галичини та Володимирії» (Königreich Galizien und Lodomerien). Одночасно посилилася конкуренція між Австрійською та Російською імперіями за контроль над українськими землями.

У часи російсько-турецької війни (1768-1774 рр.) територія Буковини опинилась під окупацією російських військ. В 1774 році Габсбурзька монархія висунула претензії Османській імперії на Буковину, мотивуючи це тим, що у австрійських володіннях вже зібрані усі інші землі колишнього Галицького князівства. Австрійська імператриця Марія-Терезія вимагала відкликати з Буковини російські війська й Катерина II задовольнила вимоги своєї союзниці. На основі цісарського патенту від 6 серпня 1786 року Буковину остаточно приєднали до складу «Королівства Галичини та Володимирії».

Модернізаційні реформи імператриці Марії-Терезії та її сина-імператора Йосифа II (Див. Додаток І) були спрямовані на покращення умов існування усіх підвладних монархії народів, в т. ч. населення Закарпаття й «Королівства Галичини та Володимирії»: було запроваджено едикт про свободу віросповідання, започатковано систему загальної шкільної освіти та скасовано особисту залежність селян. Упродовж усього «довгого XIX ст.» (на думку Е. Гобсбаума, цей період тривав з 1789 по 1914 рр.) західноукраїнські землі перебували у складі Австрійської імперії. Заключний акт Віденського конгресу, що був укладений 9 червня 1815 р., сформував нову європейську систему міжнародних відносин, в якій Австрійська імперія зайняла панівну позицію [454]. Населення Галичини та Буковини

підтримало революційні події 1848 року. Нагадаємо, що 17 квітня 1848 р. австрійська влада скасувала феодальні повинності в Галичині, а в серпні 1848 р. поширила дію цього закону на Буковину. 2 травня 1848 р. для оборони прав русинського (українського) населення в Австрії була створена Головна Руська Рада, яку очолив єпископ Григорій Яхимович [291]. Саме представники цієї організації створили «Галицько-Руську матицю» та видали першу в Галичині україномовну газету «Зоря Галицька» [299, с. 176]. Проте поразка революції призвела до жорсткої реакції: розпочались утиски владою русинської (української) культури. В цей час розпочинають діяльність теоретики галицького москвофільства – Б. Дідицький, І. Наумович – які орієнтуються в своїх поглядах на Російську імперію [285]. Інша частина населення прагнула отримати кар'єрне зростання та державні пільги, а тому не пручалася асиміляції з боку австрійської влади та потужніших польської та угорської громад. Проте найбільш активна частина західноукраїнського населення творила власну унікальну дійсність, яка пізніше стане основою для українського культурного відродження. Саме досвід перебування у складі Габсбургської монархії мав на жителів західноукраїнських земель величезний культурний вплив, який проявився в архітектурі, літературі та мистецтві цього регіону. У Львові одним з перших в імперії з'явилося гасове, а пізніше – електричне освітлення вулиць, телефони, автомобілі, а в 1894 р. запрацював трамвай. За часів Австрійської імперії Львів та інші міста Галичини зазнали перебудови і - за твердженням історика В. Васильчука - «здобули той вигляд, який ми знаємо тепер» [512, с. 222].

У Львові в часи імперії творили видатні австрійські митці: скульптор В. Гартман, брати Антон та Й.-Б. Шімзери [380], живописець А. Ланге [394], наймолодший син Моцарта – композитор Ф. К. Моцарт. Австрійські архітектори Ф. Фельнер та Г. Гельмер побудували споруди Одеського та Чернівецького оперних театрів. В Чорткові на Тернопільщині народився і тривалий час жив у Чернівцях відомий австрійський письменник Карл Еміль Француз, а розбудовою Одеси впродовж XIX ст. займалась австрійська інженерна династія Круг. Київ відвідували австрійський піаніст А.Грюнфельд, скрипаль-віртуоз М. Вольфстал, диригент Е. В.

Штраус, а дехто з австрійських підданих залишався тут працювати, зокрема Й. Крігер, К. Фрош, Й. Кімаєр та А. Шанцер [512, с. 226].

Тривале перебування у складі «Священної Римської імперії» упродовж 9-ти століть мало потужний вплив на формування серединноєвропейських інтеграційних прагнень австрійців. Австро-пруська війна 1866 р. призвела лише до тимчасового розриву політичних, економічних та культурних зв'язків, які досить швидко відновилися. Зокрема, 7 жовтня 1879 р. був підписаний військовий австро-німецький союз. На хвилі поширення німецького націоналізму та під впливом пангерманських ідей в середовищі австрійських громадсько-політичних та наукових кіл починає формуватися концепція «Міттельєвропи» (нім. *Mitteleuropa* – Серединна Європа). Український історик Сергій Троян поділяє прибічників цієї концепції на декілька груп: демократично-реформаторську, католицько-консервативну та національну [538, с. 23]. Напротивагу їм група вчених з оточення австрійського ерцгерцога Франца Фердинанда намагалася зменшити міжнаціональну напругу в імперії шляхом надання більшої автономії кожному з регіонів. Один з ідейних натхненників цієї команди – етнічний румун Аурель Поповічі (Див. Додаток А) – запропонував проект «Сполучених Штатів Великої Австрії» [326, с. 144- 156]. Свої програмні документи також запропонували Отто Бауер та Карл Реннер [418, с. 40].

Ідейними натхненниками національних прагнень німців в Австро-Угорщині були Рудольф фон Скала, Гарольд Штайнакер, Ганс Юберсбергер та Раймунд Фрідріх Кайндль. Суть їхньої ідеї полягала в тому, що німці є головним народом Австро-Угорщини, а тому основним пунктом програми була необхідність захисту інтересів німецької нації. Рудольф фон Скала у 1903 р. посприяв появі Національної ради, діяльність якої була зосереджена на збереженні позицій німців у Австрії. Рудольф фон Скала стверджував, що об'єднання усіх німецьких сил необхідне для перемоги у багатовіковій боротьбі між германським та слов'янським світами [500]. Позицію Скали підтримував Гарольд Штайнакер, який вважав, що німецький народ має об'єднатися й зміцнити свої позиції, насамперед в Угорщині.

Трохи інакшою була позиція професора Чернівецького та Грацького університетів Раймунда Фрідріха Кайндля. Основні його ідеї були викладені в роботах, які він присвятив дослідженню німецьких поселенців Східної та Південно-Східної Європи. Зокрема, Р. Кайндль вважав, що саме переселенці шляхом мирної експансії здатні поширити німецьку культуру на Сході. Він зауважував, що допомога німцям на прикордонних територіях є справою усього німецького народу [359]. Водночас, Р. Ф. Кайндль толерантно ставився до інших народів, був прибічником інтеграційних процесів у Європі. Можливо саме тому Почесний консул Австрії в Чернівцях Сергій Осачук вважає, що за змістом праць Р. Кайндля можна назвати «першим євроінтегратором» [538, с. 25].

Представниками демократично-реформаторської групи були історики Людо Моріч Гартман та Ріхард Харматц. Їхні ідеї трохи відрізнялися від національної концепції і полягали у тому, щоб об'єднатися у «Mitteleuropa» на добровільних засадах. Це можна було б забезпечити реформуванням Австро-Угорської імперії та розширенням прав підвладних народів шляхом створення «культурно-національної автономії». У такий спосіб згадані історики пропонували зняти внутрішньополітичну напругу в державі [538, с. 26]. Л.М.Гартман боявся того, що австрійська бюрократія знищить рух за «Міттельєвропу», а тому вважав, що Німеччина має «нав'язати Австрії митний союз».

Прихильниками католицько-консервативної течії були Людвіг фон Пастор, Ріхард фон Кралік та Міхаель Мейр [538, с. 27]. Відомий австрійський письменник і публіцист Ріхард фон Кралік у своїх численних роботах виклав ідею особливої цивілізаторської місії німецького народу в Європі. Габсбурзька монархія та Німецька імперія мали об'єднатися у «Міттельєвропу» на засадах християнської самосвідомості та німецької культурної винятковості. Ідеї дисципліни, порядку, відповідальності, самовиховання, які автор вважав надбанням виключно німецької нації, мали поширюватись серед інших народів. Німецькі ідеї мали бути імпортовані на Балкани та Східну Європу, а пізніше і на Близький Схід [360, с. 10]. З поглядами Ріхарда фон Краліка солідаризувався відомий австрійський державний діяч Міхаель Мейр. У статті «Внутрішньополітичні питання Австрії після війни» він наголошував

на необхідності проведення конституційних змін в Австрії, а в Галичині та Буковині мало бути введене «особливе становище» (Sonderstellung) [538, с. 29], ймовірно, це був один з варіантів культурно-національної автономії.

Відомий історик та публіцист Гайнріх Фрідюнг ще в 1877 р. висунув ідею створення «серединноєвропейського альянсу», який об'єднав усі німецькі землі на основі митного союзу [355]. Економічний та політичний блок німецьких держав мав би спільно діяти проти Британської та Російської імперій. Свої ідеї Гайнріх Фрідюнг виклав у праці «Меморандум по Німеччині-Австрії». По суті ця праця була узагальненням думок не лише Фрідюнга, але й інших австрійських пангерманців – М. Гайніша, Є. Філіповича, Г. Юберсбергера. Основою для серединноєвропейського союзу мали стати торговий та митний договори, які укладалися терміном на 25 років. Важливим положенням Меморандуму були пропозиції щодо вирішення національного питання. Зокрема передбачалося, що за результатами війни усі українські землі будуть приєднані до Австрійської монархії та об'єднуються зі Східною Галичиною з можливістю надання цим територіям вже згадуваного статусу «особливого становища» [332, с. 155-156].

Проте найвідомішим захисником концепції «Серединної Європи» став німецький пастор, публіцист Фрідріх Науманн, який восени 1915 року опублікував працю «Mitteleuropa» [365]. В цій брошурі викладаються основні причини необхідності об'єднання Німецької імперії та Дунайської монархії, що на думку Науманна є наслідком не лише боротьби із зовнішнім ворогом (Антантою), але й історичними прагненнями німецького народу відродити середньовічну «Римську імперію німецьких націй» [448].

Український історик Сергій Троян зазначає, що в цій праці були викладені інтеграційні ідеї, які пізніше лягли в основу творення об'єднаної Європи: «Міттельєвропа ні в якому разі не повинна була стати союзною державою: важливою умовою її успішного функціонування розглядалася повна політична самостійність, фактична реальна незалежність членів серединноєвропейського об'єднання ... Саме за таким принципом зараз формується нове політико-економічне утворення в Європі» [447, с. 198].

Таким чином можна стверджувати, що створені на початку XX ст. концепції «Серединної Європи» були не лише проявом німецького імперіалізму, але й спробою заснувати новий тип міждержавної взаємодії. Окремі ідеї з концепцій Ф. Науманна та Р. Кайндля через півстоліття віддзеркалені у євроінтеграційних процесах.

Вітчизняний дослідник Сергій Попик зазначає, що напередодні Першої світової війни українське населення за чисельністю в Цислейтанії (австрійській частині дуалістичної Австро-Угорщини) займало четверте місце – після німців, чехів та поляків [332, с. 149]. У 1910 р. в межах цієї території проживало 3 518 854 етнічних українці (рутени) – близько 12,58 % населення усіх земель, підконтрольних австрійській імперській короні. Українці в Австро-Угорській монархії проживали концентровано: більше 91% австрійських українців – 3 208 092 особи – проживало на території Галичини, зокрема в її східній частині становило 62% від усього населення. Упродовж 90-х рр. XIX ст. з пробудженням у рутенів почуття національної самосвідомості та появою українських національних політичних партій перед керівництвом Австро-Угорщини постала потреба врегулювати «українське питання»: надати українському населенню національно-культурну автономію та створити окремий український коронний край. Категорично проти цього були поляки Австро-Угорської імперії, які бачили в українцях конкурентів.

Наприкінці XIX – поч. XX ст. національно-культурному піднесенню українського населення Австрії сприяла просвітницька діяльність організацій «Пласт» та «Сокіл» [561]. Українська мова вільно використовувалася в освіті, громадському та церковному житті. Проте, на жаль, станом на 1910 р. українське населення залишалося малоосвіченим і займало передостаннє місце в імперії за відсотком людей, що вміли писати [418, с.40].

Події Великої війни прискорили процеси зростання національної свідомості на теренах Європи. На початку Першої світової війни – 6 серпня 1914 р. – з ініціативи ГУР (Головної Української Ради) було розпочато набір до Легіону Українських січових стрільців [268]. З 28 тис. галичан австрійська влада дозволила службу в Легіоні для 2,5 тис. добровольців. Розуміючи необхідність більш активно залучити

польські та українські національні сили для боротьби проти Російської імперії, Міністр закордонних справ Австро-Угорщини Л. Берхтольд в цей час зауважував, що в ситуації приєднання Царства Польського до Західної Галичини «Східна Галіція з Лембергом буде відокремлена та створить разом з Буковиною український коронний край». Міністр-президент Цислейтанії Карл фон Штюргк також підтримував поділ Галичини на українську та польську частини. На противагу йому імператор Франц Йосиф не поділяв ідеї створення українського коронного краю [332]. Окремі австрійські фахівці пропонували проекти для вирішення «українського питання». У випадку виконання стратегічних військових завдань та приєднання до австрійських володінь Царства Польського, Волині та Поділля впливовий дипломат барон Л. Андріан запропонував сформувати з них (долучивши Галичину та Буковину) групу коронних земель Східної Цислейтанії. Ця територія мала б отримати окремо від Західної Цислейтанії власний двопалатний парламент та самоуправління, а українці за цим проектом мали б право на власну територіальну та національно-культурну автономію. За іншою пропозицією, яку озвучив принц Г. Гогенлоє Голові Президії Головної Української Ради К. Левицькому, українська етнічна територія (в т. ч. і завойовані в Росії землі) матимуть у складі Цислейтанії національно-територіальну автономію. Така позиція австрійського керівництва була цілком закономірною. Військові аналітики Австро-Угорщини були добре обізнані з бажаннями українців розширити національно-культурну автономію в Галичині, а в перспективі – об'єднати усі етнічні землі (у т. ч. і відвойовані в Росії) у єдину Україну[564]. Власний проект створення української автономії розробив авторитетний вчений С. Дністрянський. У праці «Галицькі адміністративні реформи у перехідний період» він пропонував вирішити «українське питання» шляхом створення окремої української автономії та поділу Галичини на західну й східну частини [332, с. 155]. Але австрійський уряд не поспішав реалізовувати проекти зі створення окремих автономій для поляків та українців, а прагнув відкласти розв'язання цих питань до закінчення війни. Заручившись підтримкою Німеччини, поляки вимагали від влади Австро-Угорщини надати можливість відновити власну державу. 2 листопада 1916 р. Галичині була надана широка автономія у межах

Цислейтанії, що перекреслювало надії українців на власну національно-територіальну автономію. «Актом п'ятого листопада» 1916 р. було створено Польську державу, яка мала виконувати роль буфера та бути під протекторатом Німеччини. Вирішення проблеми самоуправління українців в Галичині знову було відкладено. Важливим чинником для становлення українського національного руху та формування модерної нації було вживання терміну «українець» як офіційної назви народу. Саме поняття зародилося на теренах Надніпрянської України й поширилося в 60-х рр. XIX ст. серед населення Галичини. З часом воно стало настільки популярним, що замінило собою поняття «рутени» (русини). 5 червня 1912 р. у відкритому листі імператора Франца Йосифа до українського депутатського корпусу було вперше офіційно вжито поняття «український». Проте термін «Ukrainer» замінив собою в офіційному використанні термін «Ruthener» лише в часи Першої світової війни [332, с. 155].

Після Жовтневого перевороту 1917 р. російська армія вже не в змозі була стримувати австро-німецький наступ на Східному фронті. Саме тому з осені 1917 р. розпочинаються мирні переговори у місті Брест-Литовську. З середини грудня 1917 р. до переговорів з Центральними державами долучаються парламенти від УНР, а на початку січня 1918 р. прибуває офіційна українська делегація [350].

В умовах переговорів була повернута з небуття ідея створення українського коронного краю в складі Австро-Угорщини. Граф Оттокар Чернін під час переговорів 19 січня 1918 р. погодився з представниками делегації УНР, що в складі Цислейтанії можливо створити українську провінцію. Умови створення національно-територіальної автономії прописали в таємному протоколі, що було додано до Берестейської мирної угоди, підписаної між УНР та Центральними державами 9 лютого 1918 р. [332, с. 155]. Згідно з умовами договору Австро-Угорщина визнавала УНР незалежною державою, встановлено дипломатичні та консульські відносини, державний кордон з УНР визначено за лінією колишнього російсько-австрійського кордону. В угоді з ініціативи української сторони був пункт, який стосувався питання розв'язання проблеми біженців. Українська дослідниця Любов Жванко вважає, що «УНР стала першим державним утворенням

у тогочасній Європі, яке підняло питання біженців на міжнародний рівень, вимагаючи якомога швидшого його розв'язання» [313, с. 199]. Проте Австро-Угорщина відмовилася ратифікувати цей договір. І. Буріан зауважував, що Австрія не буде повністю дотримуватись умов Берестейської угоди, особливо таємного протоколу «щодо Холмщини й до розділу Галичини» [309]. До самого кінця свого існування Австро-Угорщина офіційно так і не визнала Українську державу. У лютому 1918 р. більша частина України була зайнята радянськими військами. Спільно з австро-німецьким союзним військом українська армія визволила від більшовиків окуповані території. У Австро-Угорщини та Німеччини були свої інтереси в Україні: вони прагнули забезпечити місцевим продовольством своє населення. До сфери впливу Австро-Угорської монархії входили Херсонська, Катеринославська, Подільська та частина Волинської губерній. Історик Павло Гай-Нижник зазначає, що «фінансово-економічні умови договору були сприятливішими саме для Центральних держав, але в ситуації, в якій опинилася на початку 1918 р. Україна, вони були не лише прийнятними, але й вкрай необхідними» [515, с. 155].

Влада Української Центральної Ради була слабкою, тому деякі австрійські політики розглядали можливість встановлення в Україні монархії. Серед ймовірних кандидатів на трон були ерцгерцоги з роду Габсбургів – Євгеній та Фрідріх. Неофіційним претендентом вважали ерцгерцога Вільгельма Франца фон Габсбурга, який в 1918 р. керував південною армійською групою австрійського війська на території України. Під його керівництвом знаходився Легіон УСС. З 14-ти років Вільгельм захопився українською мовою, поезією та культурою. Пізніше він почав носити українську вишиту сорочку, за це отримав від українських жовнірів прізвисько «Василь Вишиваний» [260]. Ще в 1916 р. він прогнозував можливість появи «Великого князівства Україна» у складі оновленої Австро-Угорщини [337, с. 168]. За твердженням українського дослідника Юрія Терещенка, взірцем політичного устрою для Василя Вишиваного була «Великобританія – країна з дійсно демократичною конституцією» [537, с. 242]. Представники українського монархічного руху вважали В. Габсбурга найкращим кандидатом для України на посаду «чужоземного королевича» [524, с. 275].

29 квітня 1918 р. внаслідок державного перевороту влада в Україні опиняється у руках Павла Скоропадського. В цей час відносини між Україною та Австрією складно було назвати союзницькими, так голова дипломатичного представництва Української Держави в Австрії В. Липинський згадував, що українські дипломати у Відні відчували себе «як у ворожій країні» [309]. Ймовірно така позиція австрійського політикуму була обумовлена порушенням попередньої домовленості українською стороною: О. Севрюк оприлюднив деталі таємного протоколу Берестейської угоди, в якому були австрійські зобов'язання щодо створення окремого українського коронного краю. Ця інформація у Відні спричинила політичний скандал, оскільки такі умови були порушенням попередньої домовленості з польським депутатським корпусом [332, с. 174-175].

Наприкінці 1918 р. Австро-Угорщина зазнала поразки в Першій світовій війні та капітулювала. 12 листопада 1918 р. Австрія була проголошена республікою [226]. У листопаді 1918 р. з проголошенням ЗУНР (Західноукраїнської Народної Республіки) у Відні з'явилося дипломатичне представництво цієї держави. Посольство ЗУНР для Австрії і Німеччини, яке очолив Микола Василько, віденським урядом було визнано легітимним. До червня 1919 р. ця дипломатична установа перейшла під опіку посольства УНР [523, с. 198-199].

У зв'язку з остаточною поразкою Директорії УНР в процесі боротьби за контроль над територією України в столиці УСРР місті Харкові було відкрито іноземне представництво Першої Австрійської Республіки, яке очолив Франц Вагнер [412, с. 116].

Перша Австрійська Республіка була проголошена в листопаді 1918 р. Її очолив Карл Реннер - теоретик австромарксизму, один із членів соціал-демократичної партії Австрії. К. Реннер був видатним політиком і його по праву вважають «батьком» Австрійської Республіки. Саме він був головою австрійської делегації на Сен-Жерменській конференції [271], за результатами якої була підписана угода, що заклала основи Версальської системи післявоєнного облаштування Європи. Угоду було ратифіковано 17 жовтня 1919 р., а через 4 дні з Конституції було вилучено

статтю про аншлюс (право на приєднання до Німеччини) [417]. Австрія втратила контроль над Моравією, Богемією, Сілезією, Буковиною [267, с. 217].

Австрія – це федеративна демократична республіка, яка і в наш час складається з 9-ти федеральних земель: Бургенланд, Карінтія, Нижня Австрія, Верхня Австрія, Тіроль, Зальцбург, Штірія, Форарльберг, Відень (Див. Додаток Б). Кожна федеральна земля має земельний уряд, його голову обирає земельний парламент (ландтаг). Кількість депутатів ландтагу розраховується по кількості населення федеральної землі. Парламент Австрійської Республіки – Федеральні збори – двопалатний; він складається з Національної та Федеральної рад. Федеральний канцлер очолює Федеральний уряд, який складається з віце-канцлера та федеральних міністрів [22, арк. 41-42].

За договорами, розробленими на Паризькій мирній конференції 1919-20 рр., західноукраїнські землі опинилися під контролем Румунії, Польщі та Чехо-Словаччини [270]. У міжвоєнний період новостворена Перша Австрійська республіка переживала складний період пошуку власної ідентичності. Влада австромарксистів зазнала поразки, а епоха «червоного Відня» відійшла у минуле. На хвилі світової економічної кризи 1929 р. популярності в Австрії набрали ультраправі сили. Австрійські канцлери Е Дольфус(1932-34) та К. Шушніг(1934-38) встановили в країні фашистську диктатуру італійського зразка [267, с. 218].

Відень на той час був останнім прихистком українських патріотів: представники Української військової організації (УВО), Групи української національної молоді (ГУНМ), Легії українських Націоналістів (ЛУН) та Союзу української націоналістичної Молоді (СУНМ) об'єднались 3 лютого 1929 р. у Відні заради створення Української соборної самостійної держави та утворили Організацію українських націоналістів (ОУН).

Важливо згадати, що саме австрієць граф Ріхард Куденхове-Калергі сформулював поняття «пан'європеїзм» – термін, що позначає підтримку ідеї об'єднання Європи на федеративних засадах. У книзі «Пан'Європа», яка вийшла у Відні в 1923 р., автор зазначає, що передумовою об'єднання є необхідність відновлення економічного потенціалу країн Європи після Першої світової війни

[410]. Свої ідеї він розвинув в наступних книгах «Боротьба за Пан'Європу» та «Європа прокидається». Відомі українські історики С. Віднянський та А. Мартинов зазначають: «Гіпотетично, якби в 1923 р. було реалізовано пропозицію Ріхарда Куденхове-Калергі про об'єднання вугільних та металургійних галузей Франції та Німеччини, можливо Другої світової війни і не було б» [301, с. 11]. Тоді в умовах «спільного ринку» нацистам було б набагато складніше реалізовувати свої реваншистські настрої на теренах Європи. Але історія не знає умовного способу.

Тяжкою видалася Друга світова війна для усього населення Європи. Після аншлюсу 1938 року, Австрія (на той час у складі Німеччини) спільно з іншими країнами «Вісі» виступала в ролі агресора. Проте австрійське цивільне населення також відчуло на собі цю війну. Бомбардування союзниками міст Австрії призвело до значних людських та матеріальних втрат: лише на Відень було здійснено 50 авіанальотів, 8 тис. чоловік було вбито, зруйновано 6 тис. будівель, 13 тис. будинків було сильно пошкоджено.

На нашу думку, простежується тісна українсько-австрійська взаємодія на міжнародному рівні. Водночас, з моменту входження українських земель до складу Австрійської монархії ці взаємовідносини частково набули внутрішнього імперського статусу. Взаємне сприйняття обох народів крізь призму понять «колонія» та «метрополія» позначилося на характері подальшого співробітництва. Комплексні умови такого співробітництва змінювались в залежності від геополітичних та історичних умов існування України та Австрії.

2.2. Становлення австрійського нейтралітету та його адаптація до трансформації європейської системи міжнародних відносин

Відновлення незалежності Австрії після Другої світової війни є наслідком тривалого пошуку власної ідентичності австрійцями в попередній історичний період. Сама можливість появи Другої Австрійської республіки на теренах повоєнної Європи стала ймовірною завдяки прагматичному компромісу між США, СРСР та Великою Британією, а також досягнутому загальносупільному та міжпартійному консенсусу щодо прийняття статусу постійного нейтралітету [420].

Згідно з рішеннями Ялтинської та Потсдамської конференцій, в Європі було проведено новий територіальний поділ, сформувалася Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин. Австрія та Німеччина - колишні складові території Третього Рейху – були розділені на зони окупації між союзниками: Великою Британією, Францією, США та СРСР [349].

16 березня 1945 р. Розпочалася Віденська наступальна операція, в якій брали участь бійці 2-го [274] та 3-го Українських фронтів [273] під керівництвом маршалів Р.Я. Малиновського та Ф.І. Толбухіна (Див. Додаток В).

Наприкінці березня – на початку травня 1945 р. війська союзників звільнили Австрію від нацистського панування: Радянський Союз встановив контроль над територією Нижньої Австрії, Віднем, Бургенландом і більшою частиною Штирії, США – над Верхньою Австрією, районами Зальцбурга та Тіроллю, Франція – над Форарльбергом, Велика Британія – над частиною Каринтії, Штирії та Східного Тіролю, Югославія – над південною частиною Каринтії.

Завдяки дипломатичному таланту колишнього першого Федеральний канцлер Першої Австрійської республіки Карла Реннера вдалося відновити Австрійську Республіку. 15 квітня 1945 р. К. Реннер надіслав письмового листа Й. Сталіну (Див. Додаток Г), в якому автор просив радянського диктатора про захист Австрії, а також зазначав, що «австрійські соціал-демократи будуть по-братськи домовлятися з комуністичною партією і будуть спільно працювати на рівних правах у процесі відновлення республіки». На це Й. Сталін у листі йому відповів, що «Ваша турбота щодо незалежності, цілісності та благополуччя Австрії також є і моєю турботою» [400]. У такий спосіб К. Реннер забезпечив майбутнє Австрійської Республіки.

Під суттєвим радянським впливом 27 квітня 1945 р. було створено Тимчасовий уряд Другої республіки. До його складу увійшло по 9 членів від народної та соціалістичної партій, 7 комуністів та троє безпартійних (Див. Додаток Г). Було оголошено відновлення республіки за зразком конституції 1929 р. Уряд очолив К. Реннер. Саме він був одним з ідеологів «постійного нейтралітету», який пізніше став фундаментом для оновленої австрійської ідентичності [400].

На основі запропонованої С.В. Бінцаровським [251] періодизації нами розроблено поділ історії Австрії часу її перебування під контролем союзників на чотири етапи:

1) Фаза прямого контролю (тривала з травня по листопад 1945 р.).

2) Фаза демократизації (з листопада 1945 по червень 1946 р.). В Австрії впродовж 15 років були відсутні повноцінні вільні вибори, тому 25 листопада 1945 р. були проведені перші післявоєнні вибори до Національної ради та до ландтагів.

3) Період самоуправління (з липня 1946 р. по 1949 р.). Проведено демілітаризацію окупаційних органів: ліквідовані відділи колишнього військового уряду та військові утворення.

4) Період символічної присутності союзників (з 1950 по 1955 р.).

4 липня 1945 р. була підписана Угода про систему контролю над Австрією, а 9 липня – Угода союзників про окупаційні зони, відповідно до яких були зафіксовані зони окупації та положення про спільне управління Віднем. Для управління окупованими територіями з 11 вересня 1945 р. почала діяти спеціальна Союзницька рада з чотирьох головнокомандуючих (пізніше їх почали називати «послами»), до першого складу цієї комісії увійшли маршал Конев – СРСР, Антуан Бетуар – Франція, генерал-лейтенант Річард Маккрірі – Велика Британія та генерал Марк Кларк – від США.

Військова окупація мала забезпечити процес відділення австрійських територій від Німеччини і відновлення Австрії у статусі суверенної держави. В часи війни велика кількість австрійців воювала на боці нацистів. Саме тому на австрійських територіях необхідно було провести денацифікацію та демілітаризацію [46, с. 14].

Водночас позиція СРСР враховувала й інші вимоги. Й. Сталін розглядав австрійське питання у ширшому контексті післявоєнного врегулювання в Європі.

Поряд з безпосереднім територіальним виграшем, радянське керівництво прагнуло створити сферу впливу в Східній Європі й отримати можливість контролювати політичні процеси в державах, окупованих Червоною армією. Згідно з меморандумом заступника народного комісара закордонних справ М. Литвинова

від 11 січня 1945 року, радянська зона за сприятливих обставин повинна була поширюватись на Польщу, Угорщину, Чехословаччину, Румунію, Югославію, Болгарію, Туреччину та Фінляндію (Албанія не згадувалася, Сталін вважав, що вона має бути передана Югославії). Британська зона впливу мала охопити Грецію та Західну Європу, зокрема країни Бенілюксу, Францію, Іспанію та Португалію[428]. 11 січня 1945 року в меморандумі заступника народного комісара закордонних справ М. Литвинова згадувалося про те, що між радянською та британською зонами впливу передбачалася «нейтральна зона» у складі Данії, Німеччини, Швейцарії, Італії та Австрії, «в яких обидві сторони могли кооперувати рівноправно, постійно консультуючись одна з одною» [46, с. 11]. Швидше за все Й. Сталін прагнув, щоб усі п'ять країн отримали нейтральний статус, але в процесі переговорів відповідний статус зберегли лише Швейцарія та Австрія. Причому нейтралітет кожної з цих країн мав свою специфіку, яка обумовлювалася конкурентними особливостями історичної ситуації, та співвідношенням сил між «великими державами».

27 квітня 1945 р. відновила своє існування австрійська держава – Друга Республіка [22, арк. 41]. Канцлером тимчасового уряду було обрано К. Раннера, який 1 травня 1945 р. оголосив рішення повернути в дію Конституцію 1920 р. з доповненнями від 1929 р. [403].

25 вересня 1945 р. на Віденській конференції було обрано новий склад уряду, Федеральним канцлером призначили Леопольда Фігля. З цією кандидатурою не одразу погодились радянські представники. 25 листопада 1945 року відбулися вибори до Національної ради та до ландтагів. Результати волевиявлення виявилися невтішними для Комуністичної партії Австрії, яка отримала менше 5% голосів. АНП та СПА разом отримали 90% голосів виборців. Вони сформували «Велику коаліцію». 20 грудня 1945 р. Федеральні збори обрали Карла Реннера Президентом Австрійської Республіки. Саме ці дві новостворені партії – АНП та СПА – визначають політичне життя Австрійської Республіки і в наш час. АНП (ÖVP) – правоцентристська партія, що була створена 17 квітня 1945 р., є фактичним продовжувачем консервативних традицій більш давньої Християнсько-соціальної партії Австрії (1893-1933). СПА (SPÖ) – лівоцентрична партія, що була заснована

також в квітні 1945 р., є наступницею довоєнної Соціал-демократичної робітничої партії Австрії (1888-1934). З 1991 р. – Соціал-демократична партія Австрії. 7 квітня 1956 р. була заснована АПС (FPÖ) – третя найбільша партія Австрії – націонал-консервативного спрямування, яка лише наприкінці ХХ ст. здобула популярність. В 1986 р. в Австрії почала діяти Партія зелених (АПЗ) [569].

Радянське керівництво не повною мірою врахувало зміну зовнішньополітичної парадигми США та їхнє зацікавлення в європейських справах. В 1946 році американський уряд вперше запропонував розпочати переговори щодо австрійського Державного договору, після підписання якого б радянські війська мали бути виведені з території Австрії, але керівництво СРСР відхилило цю пропозицію. 28 червня 1946 р. прийняте друге контрольне рішення, завдяки якому запроваджувалося пряме право вето окупаційних сил, що по-новому визначило політичний суверенітет Австрії. В грудні 1946 р. в Нью-Йорку на нараді міністрів закордонних справ союзники обговорили питання австрійського Державного договору [420, с. 195].

Потсдамська угода дозволяла конфіскацію «німецьких зовнішніх активів» в Австрії, а тому Радянський Союз вирішив використати розпливчастість цього визначення повною мірою: протягом кількох місяців більшовики демонтували і вивезли до СРСР промислового обладнання на \$ 500 млн. Американський представник у Австрії Марк Кларк розповів про це під час своєї доповіді у Вашингтоні, що у майбутньому вплинуло на Г. Трумена підтримати жорсткішу позицію проти політики Радянського Союзу.

У 1946-47 рр. взаємовідносини між колишніми союзниками остаточно погіршилися, цей час ознаменував початок «холодної війни». Європу поділили на дві великі сфери впливу: західну, де визначальну роль отримали США; та східну, або радянську, де домінував військово-політичний вплив СРСР.

Після відходу від політики ізоляціонізму американський уряд не міг допустити, щоб Німеччина, Данія та Італія стали «буферними державами», оскільки це занадто послаблювало позиції союзників США у Європі. Саме тому Італія й Данія стали співзасновниками НАТО, а Німеччина долучилася до Альянсу вже в

1955 р., хоча без східної частини своєї території, яка залишилася під радянською окупацією. Австрія ж погодилася «дотримуватися постійного нейтралітету швейцарського типу» [305, с. 413], а тому зберегла цілісність.

Складне міжнародне становище Австрії сприяло громадській підтримці нейтрального статусу. Так ще в 1947 році американська окупаційна влада провела опитування серед населення і визначила, що нейтралітет Австрії за швейцарським зразком підтримувало більше 78 % австрійців. Але ні Захід, ні СРСР не проявляли тривалий час інтересу до цих результатів, оскільки прагнули збереження Австрії у власній сфері впливу [530]. Зважаючи на ці обставини, швейцарський нейтралітет, який спочатку задумувався як «еталон» для австрійського нейтралітету таким не став, а був лише орієнтиром. Австрія не копіювала швейцарський досвід, а тому її постійний нейтралітет почав набувати індивідуальних рис. Австрія в грудні 1955 року ввійшла до ООН, а у квітні 1956 року – до Ради Європи, в той час як Швейцарія, виходячи зі свого негативного досвіду перебування у складі Ліги Націй, на той час утримувалася від приєднання до подібних організацій.

На початку 1947 року в Лондоні розпочалися переговори. На сесії заступників міністрів закордонних справ обговорювався договір про відновлення незалежної та демократичної Австрії, що, на думку австрійського дослідника Дж. Штурца, було успіхом австрійської дипломатії [370]. Проте переговори були перервані західними державами в травні 1948 року. Можливо, це було пов'язано з побоюваннями захоплення влади в Австрії комуністами, як це сталося в Будапешті в 1947 чи в Празі в 1948 роках. На початку 1949 року перемовини були відновлені, а активність дипломатичних представників вселяла надію на їхнє успішне завершення. Зокрема, СРСР відмовився підтримувати югославські територіальні претензії, що стало наслідком конфлікту між Й. Сталіним та Й. Тіто. Під час переговорів 1949 року було вирішено низку важливих питань: встановлено компенсацію Австрією Радянському Союзу суми в 150 мільйонів доларів, надання у володіння радянській стороні Дунайської пароплавної компанії (DDSG) та 60% нафтових родовищ на термін 30-33 роки [351].

Зокрема, Й. Сталін вважав, що виведення радянських військ з Австрії може ослабити вплив СРСР у Східній Європі. Переговорний процес припинили, а відновився він лише через два роки. 10 березня 1952 року Й. Сталін пропонує новий план врегулювання «німецького питання», який в Західній Європі отримав назву «нота Сталіна», збереглись також назви «березнева нота» та «мирна нота» [530, с. 485-486]. Відповідно до положень цього документу Й. Сталін пропонував усім чотирьом державам-переможницям докласти зусиль до об'єднання Німеччини: він не виключав можливості об'єднання Німеччини, виведення з неї військ союзників, погоджувався на створення німецької армії, проведення вільних демократичних виборів, але за умови, що Німеччина не ввійде в НАТО і залишиться в статусі нейтральної держави. Така пропозиція збільшувала шанси на підписання Державного договору [356].

США, Велика Британія та Франція у відповідь запропонували створити скорочений договір щодо Австрії та Німеччини, але така пропозиція не влаштувала СРСР. 5 березня 1953 року помер Й. Сталін. Нове колективне радянське керівництво зажадало серйозних перемовин щодо Австрії та Німеччини. Така дипломатична ініціатива могла сприяти пом'якшенню конфронтації в Європі [530, с. 485-486].

Перша така спроба була здійснена на Берлінській конференції міністрів закордонних справ у січні-лютому 1954 року. Але жодних домовленостей тоді досягти з цього питання так і не вдалося. Нова радянська ініціатива, яка закінчилася успішним підписанням Державного договору в 1955 році, була пов'язана з остаточною перемогою Микити Хрущова в боротьбі за владу в Кремлі [486].

Зазначимо, якщо на території Німеччини розпочалася ескалація конфлікту між Сходом та Заходом, що призвело до початку «холодної війни» і фактичного розколу Німеччини на ФРН та НДР, то в Австрії вдалося забезпечити дотримання умов Ялтинської та Потсдамської конференцій. 15 травня 1955 року у віденському палаці Бельведер міністрами закордонних справ В.Молотовим (СРСР), Г. Мак-Мілланом (Велика Британія), А. Піне (Франція), Д. Дюлле (США) та канцлером Австрії Л. Фіглем підписано Договір про відновлення незалежної демократичної Австрійської республіки. 26 жовтня 1955 року Федеральний конституційний закон Австрії

проголосив постійний нейтралітет Австрійської Республіки [530, с. 487]. Закон набув чинності 5 листопада 1955 р. Соціологічні дослідження на той час засвідчили: лише 49 % населення усвідомлюють себе окремою нацією, 46 % населення вважали себе німцями [338, с. 26].

У 1956 р. нейтралітет Австрії вперше пройшов жорстке випробування: радянські війська окупували Угорщину й придушили демократичне повстання. Австрія в цій ситуації підтримала позицію Заходу й стала на захист демократів. Австрійський уряд виступив з ініціативою заснувати програму екстреної гуманітарної допомоги й відкрив кордон для 180 тис. біженців з Угорщини. Влада Австрійської Республіки 28 жовтня 1956 р. надіслала Радянському Союзу звернення з вимогою припинити військові дії в Угорщині.

Офіційний Відень у ролі нейтрального посередника намагався знизити міжнародну напругу та неодноразово заявляв про готовність допомогти у вирішенні важливих питань. Австрійська Республіка усіма можливими способами демонструвала на світовій арені переваги нейтралітету.

Австрійська Республіка в 1960 р. вступила до Європейської Асоціації Вільної Торгівлі (ЕАВТ), хоча Радянський Союз формально був проти її приєднання. Але Відень намагався досягти ідеалу багатовекторної торговельно-економічної співпраці із Заходом й Сходом. Це було вагомим матеріальним чинником для проведення політики нейтралітету.

У червні 1961 р. у Відні відбулася історична зустріч керівників СРСР і США – Микити Хрущова та Джона Кеннеді, яка закріпила за Віднем (й Австрією загалом) статус «майданчика для переговорів».

Проте не зважаючи на визнання постійного нейтралітету Австрії «усіма членами Ради Безпеки ООН, більш ніж 60-ма іншими державами, ігноруючи закон про нейтралітет Австрії, статті австрійської Конституції, які забороняють її військам перебувати на чужій території, її зобов'язали в 1964 р. направити свої збройні сили на Кіпр» [10, арк. 9].

У 60-х роках Австрія почала інтенсивно співпрацювати з Радянським Союзом, особливо в економічній сфері. Австрійська сторона підтримувала проекти

будівництва трубопроводів для постачання радянських нафти та газу в Західну Європу. Можливо саме тому офіційна реакція Австрії на події в Чехословаччині 1968 року була дуже стриманою та обережною. Власне такою була й позиція інших західних демократичних країн [428].

Показовою для історії австрійського нейтралітету є так звана «ера Крайського», названа на честь федерального канцлера Австрії 70-х років XX століття. Бруно Крайський вважав, що політика нейтралітету не повинна рухатись в напрямку самоізоляції, а має використовувати всі миротворчі, посередницькі та гуманітарні можливості. Інтенсивну діяльність Австрія почала здійснювати насамперед по лінії ООН. Одним із ідеологів політики «активного нейтралітету» став Курт Вальдгайм, який в січні 1968 р. став міністром закордонних справ Австрії, а в 1974 р. отримав посаду Генерального секретаря ООН [22, арк. 43]. Згадуючи усі труднощі в той час, що були пов'язані з процесом підписання Державного договору, Курт Вальдгайм пише: «Озираючись назад, можна сказати, що рішення про прийняття статусу постійного нейтралітету було правильним. Воно забезпечило Австрії не лише політичну та економічну стабільність, але й таке міжнародне визнання, яким Альпійська республіка ще ніколи не користувалась» [33, с. 18]. Варто додати, що сам Курт Вальдгайм був проти приєднання Австрії до Європейського економічного співтовариства (ЄЕС).

На думку професора Наталії Татаренко, австрійське «економічне диво» багато в чому забезпечене політикою «формування засад інноваційної конкурентоспроможної національної економіки, яка чималою мірою завдячувала потужному, інноваційному, контрольованому державою фінансовому сектору і здоровому національному економічному егоїзму» [536, с. 111].

Австрійська Республіка, використовуючи статус нейтральної держави, у 1973 р. надала можливість провести у Відні радянсько-американські переговори щодо обмеження стратегічних озброєнь (ОСО). У Відні під час зустрічі на вищому рівні за участю Л. Брежнєва та Д. Картера в червні 1979 року був підписаний радянсько-американський договір про ОСО-2.

Починаючи з 1979 р., Відень став однією із штаб-квартир ООН. У Віденському міжнародному центрі знаходяться такі всесвітньовідомі організації ООН, як Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) і Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) та низка інших міжнародних організацій [522, с. 267]. Детальніше про них написано в Розділі 3.2. Австрійський нейтралітет став вагомим чинником не лише європейської, а й світової політики.

З початку 80-х років в Австрії значно посилювався пан'європеїзм. Популярності набирає Пан'європейський Союз. Ще у 1973 р. Міжнародним президентом цієї організації був обраний Отто фон Габсбург, а в 1979 р. він взяв участь у перших прямих виборах до Європарламенту [392, с. 351]. Пан'європейський Союз (ПС) підтримував опозиційні рухи в країнах ОВД і тим самим сприяв поваленню комуністичних режимів. Найвідомішою політичною акцією ПС того часу можна назвати «пан'європейський пікнік», що відбувся поряд з містом Шопрон на ділянці угорсько-австрійського кордону 19 серпня 1989 р. Організаторами акції були Отто фон Габсбург та угорський міністр Імре Пожгаї, завдяки їхнім зусиллям через «залізну завісу» до Австрії спромоглися втекти 650 громадян НДР [227].

Міністр закордонних справ Австрійської Республіки з 1987 по 1995 рр. Алоїз Мок переконав соціал-демократів в тому, що державі вигідно приєднатися до ЄЕС (Європейської Економічної Спільноти), а 17 липня 1989 року він передав особисто Президенту ЄЕС (Європейської Економічної Спільноти) Роланду Дюма заяву на членство в організації. Алоїз Мок розпочав переговори з австрійського боку, які успішно завершилися в березні 1994 року.

Австрія зважала на той факт, що, ставши частиною Європейських співтовариств, вона буде «здійснювати державні правові зобов'язання, що витікають з її статусу постійно нейтральної держави, і продовжувати свою політику нейтралітету як особливого внеску в підтримання миру і безпеки в Європі» [361, с.64].

У національній доповіді НАН України 2018 р. на тему проблем суспільної консолідації зазначається, що у «1945-1965 рр. австрійський уряд вкладав великі кошти у підтримку національної культури. Радикально було переглянуто

національний австрійський міф. Австрійці проголошувалися нащадками кельтів на противагу «арійській» концепції Третього Рейху. Якщо в 1964 р. 15 % громадян Австрії все ще мали німецьку ідентичність, то в 1987 р. таких було лише 6%»[339]. Альтернативна точка зору полягає в тому, що визначальним чинником, який вплинув на трансформацію австрійської ідентичності, стало прийняття 1955 р. статусу постійного нейтралітету.

Спочатку нейтралітет був для Австрії дієвим засобом ствердження власної державності в умовах розділеного на блоки континенту. Наприкінці «холодної війни» він став ментальним фундаментом національної ідентифікації австрійського суспільства: якщо в перші повоєнні роки лише понад 50 % опитаних громадян Альпійської республіки ідентифікували себе з відповідною нацією, то наприкінці 80-х років їхня питома вага складала понад 90 % [402, с. 28-31].

На 1996 р. населення Австрійської Республіки було майже виключно гомогенним: 98% населення говорило німецькою мовою та ідентифікували себе з відповідною нацією; з них 79% населення – католики, а 5% – лютерани [22, арк. 41].

Протягом тривалого часу австрійське приєднання до Європейського Співтовариства було найважливішим питанням для місцевих політиків. Велике значення мала чітка позиція соціал-демократів: під керівництвом Франца Враніцького та Петера Янковіча вдалося поступово забезпечити проєвропейську позицію всередині Соціал-демократичної партії. Йорг Гайдер, губернатор Карінтії з 1989 року, в цей час теж підтримував вступ Австрії до ЄЕС. Андреас Вогенхабер був ледь не єдиним в парламенті яскраво вираженим опонентом європейського шляху. Австрійська народна партія змогла міцно закріпити за собою статус австрійської «Європейської партії» [489, с. 59].

Тоді не було бажання приймати Австрію до ЄЕС і в самій Західній Європі: Франції було досить складно уявити об'єднання Німеччини, а тому і щодо вступу Австрії не було однозначної позиції. Але після тривалих переговорів з канцлером Францом Враніцьким Президент Франції Франсуа Міттеран погодився з тим, що «третя німецька нація» заслуговує на приєднання до Європейського Співтовариства. Але колишній міністр фінансів Франції, а пізніше президент Європейської Комісії,

Жак Делор скептично сприймав розширення ЄС впродовж 1990-х років. Більшій уваги він приділяв створенню єдиної європейської економічної та монетарної системи, а тому прагнув заснувати Європейську економічну зону (ЄЕЗ) [353, с. 425]. Угода про ЄЕЗ підписана 2 травня 1992 року, а 1 січня 1994 року Угода була ратифікована.

Події, які відбулися в Східній Європі впродовж 1989-1991 рр., були пов'язані з глибокою кризою соціалістичної системи, що призвела до розпаду Організації Варшавського Договору (ОВД), Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ) та Радянського Союзу. Виникла потреба в переосмисленні ситуації в сфері континентальної системи безпеки і створенні такої системи на новому фундаменті. Перехід від воєнної «стабільності на основі конфронтації» до стабільності в новому загальноєвропейському неконфронтаційному вимірі – основна тенденція, що спостерігалася в 1990-х [4, арк. 69].

Після краху біполярної системи міжнародних відносин та трансформації світової політики змінилося тлумачення нейтралітету, зокрема щодо сфер, на які він розповсюджується. На початку 90-х років нейтралітет Австрії зазнав модернізації. Глобальні зрушення на континенті, що змінили обличчя Європи, спонукали Австрію до нового волевиявлення.

У листопаді 1990 р. Федеральний уряд зробив заяву країнам-учасникам Державного договору, а це – США, СРСР, Великої Британії і Франції, що певні обмеження, зафіксовані у статтях 12-16 частини II Договору про відновлення незалежної і демократичної Австрії у «визначеннях, що торкаються воєнної справи та повітряних сполучень», для Австрійської Республіки втратили силу [426]. Одночасно підкреслимо, що ця заява не стосувалася заборони ядерної, біологічної та хімічної зброї. Зміни, які відбулися в цей період, внесли свої корективи в зовнішню політику Австрії: вона також отримала можливість взаємодіяти з європейськими державами на безпековому рівні. Було враховано баланс між дотриманням нейтралітету та участю Австрії в процесі формування нової європейської системи міжнародних відносин. Зокрема, Австрія у січні 1994 р. приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». Це рішення стало свідченням модернізації

моделі австрійського нейтралітету. У період з 1991 по 1994 роки відбувалась активна трансформація європейської системи безпеки. З'явилася можливість для активнішого функціонування в ній нейтральних та позаблокових країн. Водночас в австрійській зовнішній політиці відбувся перехід від «повного» до «вибіркового» (диференційованого) нейтралітету. Відень на перший план висуває завдання повної інтеграції до ЄС. Європейський Союз утворився в результаті підписання між членами Європейської спільноти 7 лютого 1992 року Маастрихтської угоди, яка набула чинності 1 листопада 1993 року [425, с. 215]. Зазначений договір не виключав можливості членства в ЄС нейтральних європейських країн [435].

Варто погодитися з українською дослідницею В. Вдовенко, яка стверджує, що євроінтеграційні прагнення Австрії узгоджуються з нейтральним статусом: «Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки не суперечить повномасштабній участі європейських нейтральних і позаблокових країн в економічних союзах (ЄС), в системі загальноєвропейської безпеки (ОБСЄ), що не передбачають колективної оборони» [545, с. 5]. Австрія продовжила модернізувати свій оборонно-промисловий потенціал. Це дало можливість зберегти матеріально-технічну базу для проведення суверенної політики. З огляду на це, членство в НАТО через принцип колективної оборони суперечить політиці нейтралітету.

Інша українська дослідниця Д. Пугачова на прикладі країн Скандинавії нагадує, що гуманітарну, санітарну та технічну допомогу в миротворчих операціях під егідою ООН або ОБСЄ можуть здійснювати як нейтральні, так і позаблокові країни. Але заради цього потрібен міжнародний консенсус щодо таких дій [566]. Не менш важливим чинником є готовність або неготовність австрійської суспільної думки до розширення миротворчих зусиль Австрії.

Політолог А. Пелінка вважає, що австрійський «залишковий нейтралітет» – це тимчасове явище. Воно існуватиме доти, доки європейська спільна зовнішня політика і політика безпеки залишатиметься слаборозвиненою [366]. Але подібна позиція має в середовищі австрійської політичної еліти опонентів, які належать до кола європейських скептиків.

Утім, таке «розширене» трактування нейтрального статусу дозволило Австрії у січні 1994 року стати учасником програми НАТО «Партнерство заради миру», а вже за рік – 1 січня 1995 року – членом Європейського Союзу. Проте Австрія поки що відмовилась від європейської колективної оборони та повноправної участі в НАТО. Зазначені процеси прискорили трансформацію австрійського нейтралітету до більшої гнучкості. Події 1990-х рр. у Європі, тобто розпад СРСР, Чехословаччини та, особливо, розпад Югославії спричинили цілу низку дискусій в австрійському суспільстві щодо доречності відмови від нейтрального статусу та долучення до європейської системи колективної безпеки. Гострою для Австрії в 1990-х роках стала проблема зростання потоку біженців та мігрантів з країн Східної та Південно-Східної Європи. Не останню роль у постійному «підігріванні» цієї теми в самій Австрії відіграли праворадикальні організації, на зразок АПС (Австрійської партії свободи) на чолі з Йоргом Гайдером. Саме тому для налагодження відносин з цим регіоном ще в 1989 році була створена ЦЄІ (Центральноєвропейська ініціатива), яка активно продовжує свою діяльність і нині (про співпрацю в рамках ЦЄІ написано у Розділі 3.2). Цей факт також був одним зі стимулів до зміни засад зовнішньої політики, в тому числі й трансформації нейтралітету [501, с. 144].

З часу розпаду Радянського Союзу та Югославії в Австрійській Республіці відбувалося постійне балансування між двома позиціями: дотримання політики нейтралітету та приєднання до НАТО. Наприкінці 1992 – початку 1993 рр. в Едінбурзі розпочалися переговори про приєднання до ЄС Швеції та Фінляндії, а з Австрійською Республікою переговори розпочали лише 1 лютого 1993 року. Для покращення рівня переговорів і підтримання австрійських інтересів посол Манфред Шайх та його команда напружено працювали в Брюсселі.

На національному Референдумі 12 червня 1994 року 66.6% австрійців підтримали рішення про приєднання до ЄС. Це результат активної соціальної та політичної мобілізації суспільства, в якій ключову роль відіграли влада та ЗМІ. 24 липня 1994 року було підписано Угоду про приєднання Австрії до ЄС. Австрійська Республіка 1 січня 1995 року приєдналася до Європейського Союзу [525]. Австрійська Республіка долучилася до європейського процесу співпраці у сфері

Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП), у сфері охорони правопорядку та правосуддя з кримінальних питань [25, арк. 37]. Пункти Спільної Європейської політики у галузі безпеки та оборони (СЄПБО) Австрія ратифікувала трохи пізніше – після Лісабонської угоди 2007 р.

Ставши частиною поглиблених європейських політичних, військових та економічних інтеграційних процесів, офіційний Відень перебудував власну зовнішню політику, узгодивши її з Брюсселем. Австрія перейшла до повної економічної та політичної інтеграції із Західною Європою, проте так повністю і не узгодивши свою політику безпеки з НАТО. Після приєднання до ЄС Австрійська Республіка частково втратила свій міжнародний посередницький статус часів «холодної війни», що дало можливість говорити про кінець «австрійської виключності» [461, с. 16].

Якщо в період з 2000 по 2004 рр. тодішній Федеральний канцлер Австрії Вольфганг Шюссель заявляв про можливість відмови від позаблокового статусу Австрійської Республіки, то вже після 2004 р. зокрема через особливі зв'язки з російським бізнесом від цієї ідеї вирішили відмовитись [104]. До влади в Австрії прийшли прибічники збереження нейтралітету – соціал-демократичні політики Гайнц Фішер (федеральний президент Австрії з 8 липня 2004 по 8 липня 2016 р.) та Альфред Гузенбауер (Федеральний канцлер Австрії в січні 2007 – грудні 2008 р.) [556, с. 21]. Потужні зрушення в австрійському суспільстві почалися під впливом подій в Україні в 2014-19 роках, внаслідок порушення Росією принципів європейської колективної системи безпеки. Недотримання Росією положень Будапештського меморандуму зменшили надії багатьох європейських політиків на вирішення міждержавних проблем винятково мирним шляхом. Хоча канцлер Австрії Вернер Файнманн виступив у 2014 році із пропозицією прийняття нейтралітету Україною за зразком Австрії [119], самі європейські держави розпочали активне посилення власної військової боєздатності. Деякі нейтральні держави, наприклад Фінляндія, організували дебати стосовно відміни нейтрального статусу та входження до НАТО, а президент Саулі Нііністе засвідчив, що таке рішення може бути прийнято тільки на референдумі [168]. Хоча варто відзначити,

що Австрія намагається використати свою роль нейтральної держави і в цій ситуації продовжити шлях міждержавного конструктивного діалогу. Дієву підтримку Австрія надає постраждалим у результаті військового конфлікту на Сході України, зокрема, біженцям. Важливим є також внесок Австрії до процесу мирного врегулювання конфлікту місією ОБСЄ. Утім, головування в 2017 р. Австрії в ОБСЄ показало, що одних цих зусиль для замирення та зупинення агресії Росії замало.

Таким чином австрійський нейтралітет на сучасному етапі європейської системи міжнародних відносин перебуває в стані активних перетворень, причиною яких, зокрема, стали події в Україні. Але це не означає, що Австрія найближчим часом відмовиться від статусу нейтральної держави, оскільки ця політика, на думку австрійських урядових кіл і громадськості, ще не повністю вичерпала себе. Водночас нейтральний статус є результатом конкретно-історичного розвитку, тому не може вважатись універсальною моделлю вирішення міжнародних проблем, а також обрання національної стратегії позиціонування на міжнародній арені.

2.3. Зовнішньополітичний курс Австрії після приєднання до Європейського Союзу (1995-2018 рр.)

Вступ Австрії до ЄС в 1995 році започаткував новий етап динамічного процесу європейської інтеграції. Австрійська Республіка швидко утвердилася в статусі рівноправного партнера поряд з п'ятнадцятьма іншими державами (на той час) у цьому амбіційному проєкті. У другій половині 1990-х років австрійська зовнішня політика пройшла через період модернізації, глибокої переорієнтації та адаптації. У цей час не лише представники середнього класу, але й найбільш виборчі досить пильно контролювали дії влади, що примушувало керівників Австрії часто вдаватися до популізму [489, с. 57].

На той час країни-члени ЄС визначили такі спільні завдання: створення єдиного європейського простору без внутрішніх кордонів та введення єдиної валюти; свобода пересування, спільний контроль за зовнішніми кордонами та боротьба зі злочинністю; утвердження власної ідентичності, здійснення спільної

зовнішньої та безпекової політики; посилення захисту прав та інтересів народів Європи; створення єдиної нормативно-правової бази ЄС [25, арк. 36].

Для реалізації цих планів була створена потужна інституційна структура, що і в наш час складається з Європейського Парламенту, Європейської Ради, Ради Європейського Союзу, Європейської Комісії, Суду Європейських Співтовариств та Суду першої інстанції, Європейської Рахункової палати, Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку, Європейського інвестиційного банку, Економічного та соціального комітету, а також Комітету регіонів Європейського Союзу. До складу Європейської Ради входять глави держав-членів ЄС та їхні глави урядів, а також Голова Європейської Комісії [25, арк. 37].

У внутрішній політиці австрійці активно готувалися до дострокових парламентських виборів, проведених 17 грудня 1995 року: соціал-демократи (СДПА) зберегли перше місце, друге – Народна партія (АНП), а на третьому закріпилася Партія свободи Й. Гайдера, далі – Партія зелених. Урядова коаліція соціал-демократів та Народної партії на чолі з Ф.Враніцьким збереглась згідно з домовленістю від 13 жовтня 1995 року. 12 березня 1996 р. приведено до присяги новий уряд Австрії: Федеральний канцлер Ф. Враніцький (СДПА), Віце канцлер, міністр закордонних справ В. Шюссель (АНП), Міністр фінансів В. Кліма (СДПА), Міністр науки, транспорту і мистецтва – Р. Шольтен (СДПА), Міністр у справах жінок – Х. Конрад (СДПА), Міністр охорони здоров'я і захисту прав споживачів – Х.Крамер (СДПА), Міністр внутрішніх справ – К. Айнем (СДПА), міністр праці і соціальних питань – Ф. Хумс (СДПА), Статс-секретар у справах державних службовців – К. Шльогель (СДПА), Міністр юстиції – Н. Міхалек (безпартійний), Міністр економіки – Й. Дітц (АНП), Міністр оборони – В. Фассельабенд (АНП), Міністр навколишнього природного середовища і сім'ї – М. Бартенштайн (АНП), Міністр освіти і культури – Е. Герер (АНП), Міністр лісового і сільського господарства В. Мольтерер (АНП), Статс-секретар міністерства закордонних справ Б. Ферреро-Вальднер (АНП) [22, арк. 42].

У той же час на міжнародній арені активно зростав авторитет Австрійської Республіки. 17 липня 1996 року до Відня з візитом прибув федеральний канцлер

Німеччини Г. Коль. В процесі переговорів була узгоджена спільна позиція щодо реформування Маастрихтського договору, пізніше був підписаний Амстердамський договір. 13 жовтня 1996 року австрійці вперше обирали депутатів Європейського парламенту. Несподівану перемогу святкувала АПС Й. Гайдера [429, с. 96]. Продовжував зростати авторитет Австрії в міжнародних структурах: 6 березня 1997 року колишній канцлер Австрії Ф. Враніцький очолив місію ОБСЄ до Албанії. А вже 1 липня 1997 року Австрія приєдналася до Шенгенських угод [315, с. 321].

З 1 липня по 31 грудня 1998 року Австрійська Республіка вперше головувала в структурах Європейського Союзу. Відбулося «хрещення» Австрійської Республіки в сфері управління Європейським Співтовариством, а також усвідомлення усіх процедур, інституцій та процесів, які відбуваються на теренах Європи. Австрійському головуванню передував тривалий процес планування і підготовки: в 1996 році при МЗС був створений спеціальний Виконавчий секретаріат з організації головування в Євросоюзі. Ним керувала Б. Ферреро-Вальднер [429, с. 96]. До липня 1998 року була розроблена спеціальна програма «Загальна справа», запропонована Раді міністрів ЄС та сесії Європарламенту. Австрійський канцлер В. Кліма, в ролі голови Ради міністрів ЄС, визначив п'ять основних проблем: введення єдиної валюти євро, вирішення проблеми зайнятості, захист довкілля, забезпечення безпеки в країнах ЄС, розширення Євросоюзу [308, с. 102]. На кожному з цих напрямків вдалося досягти певного прогресу.

Варто відзначити і підвищену організаційну активність австрійців в ЄС у період першого головування Австрії. У другій половині 1998 р. в самій Австрії відбулося 146 різних заходів; 43 засідання пройшли в рамках Ради міністрів ЄС; міністри Співтовариства провели 8 неформальних зустрічей і 3 конференції в розширеному складі. Координувався цей процес «віденським штабом», де співпрацювало 500 осіб [498, с. 9].

На неформальній зустрічі міністрів закордонних справ в Зальцбурзі 5-6 вересня 1998 р. головною темою для обговорень стала політична та економічна криза в Росії. Під час цієї зустрічі тодішній міністр закордонних справ Австрії Вольфганг Шюссель (пізніше федеральний канцлер) запропонував своїм колегам

перелік можливих реформ [362, с. 29]. Було розпочато діалог з шістьма новими демократіями Східної Європи про приєднання до ЄС. Варто зазначити, що саме діяльність Австрії послужила активним стимулом до подальшого розширення ЄС [489, с. 73]. Вольфганг Шюссель так казав про досвід першого австрійського головування в ЄС: «У період головування найбільш чітко проявляється нове становище нашої країни в європейській політиці, ми починаємо грати ключову роль в її формуванні» [498, с. 9].

Зокрема, В. Шюссель доклав максимальних зусиль до того, щоб нові східноєвропейські демократії приєдналися до ЄС. Але саме на його урядування припав найтяжчий період у дипломатичній історії сучасної Австрії: суперечка з Чехією, пов'язана з Темелінською АЕС, зіткнення політичних інтересів з більшістю країн-учасників щодо прийняття Туреччини до ЄС та дипломатичний конфлікт 1999-2000 років, що пов'язаний з входженням міністрів від АПС до складу уряду Австрії [429, с. 97]. Атомна електростанція поблизу села Темелін у Чехії збудована з використанням радянських технологій, а витік радіоактивних речовин відбувався там неодноразово, що стало приводом до постійних акцій протесту АПЗ [154]. Важливо нагадати і про різко негативну позицію Австрійської Республіки щодо прийняття Туреччини як країни-члена ЄС, яка була продиктована проблемою зі свободою слова в Туреччині [228] та замороженим конфліктом на Кіпрі [354]. У наш час досить складним питанням є невизнання Туреччиною геноциду вірмен 1915 р., що також зменшує для неї можливість членства в ЄС [180].

Дипломатичний конфлікт 1999-2000 р. пов'язаний з тим, що після парламентських виборів в Австрії, які відбулися 3 жовтня 1999 р., лідер АНП Вольфганг Шюссель вирішив сформувати коаліцію з АПС, яка вперше в історії зайняла 2-гу позицію на виборах і отримала 52 місця у парламенті. Коаліція одразу викликала різку критику з боку Європи (Йорг Гайдер – лідер АПС – прославився своїми неонацистським поглядами). Держави ЄС ввели санкції проти Австрійської Республіки. Лише на початку вересня 2000 р. санкції були визнані «контрпродуктивними», а 18 вересня 2000 р. канцлер В. Шюссель привітав рішення

Європейської комісії скасувати політичні санкції проти Австрії [429, с. 97-98]. На той час Й. Гайдер вже відійшов від активного політичного життя.

1 січня 1999 р. Австрія приєдналася до Монетарного Союзу. Це позитивно вплинуло на економіку країни [234]. 2002 р. в країні в обіг було введено євро. Валовий внутрішній продукт Австрії стабільно зростав до початку світової економічної кризи восени 2008 р. Нейтральний статус Австрійської Республіки дає можливість зберігати позитивний показник імпорту австрійських товарів і послуг як на «Спільний ринок» ЄС, так і поза його межами.

На початку ХХІ століття Австрія продовжила відігравати важливу роль в ЄС. Це було можливо завдяки відтворенню у декількох електоральних циклах урядів «великої коаліції» (у складі правоцентристської АНП та лівоцентристської СДПА). Відносна внутрішньополітична стабільність дала можливість Австрії гідно зустріти нові виклики європейської інтеграції та глобалізації. Швидка трансформація системи міжнародних відносин вимагала від країн-членів ЄС активніших кроків у процесі налагодження спільної зовнішньої політики та підвищення рівня військової дієздатності [307, с. 14]. У 2002 р. в Австрійській Республіці відбулися суттєві політичні зміни: 9 вересня 2002 р. Канцлер Австрії В. Шюссель заявив про відставку уряду, після чого було проведено переговори щодо призначення дострокових парламентських виборів. В цьому контексті варто згадати про те, що 21 вересня 2002 р. Й. Гайдер знову став лідером АПС [429, с. 98]. Це зміцнило позиції ультраправих напередодні виборів. За результатами дострокових виборів до парламенту Австрії 24 листопада 2002 р. В. Шюссель знову сформував коаліцію з АПС [315, с. 321-322], але вже з іншим керівництвом цієї партії. Спрямована на зниження соціальних витрат політика уряду викликала громадське обурення: в 2003 р. було організовано політичні акції проти пенсійної реформи. В 2005 р. Й. Гайдер створив нову ліберальну партію «Союз за майбутнє Австрії» (СМА), її він очолював на виборах 2006 р. [267, с. 221].

З 1 січня по 30 червня 2006 р. Австрія вдруге головує в ЄС. Основним завданням стало вироблення спільної енергетичної стратегії Європейського Союзу [316, с. 37]. Друга каденція Австрійської Республіки була затьмарена політичною

кризою в ЄС, пов'язаною з відмовою громадян Франції та Нідерландів підтримати проект Європейської Конституції. Для того, щоб скоординувати спільні дії з Фінляндією (яка мала головувати наступною), канцлер Австрії В. Шюссель ще у вересні 2005 року відвідав з коротким робочим візитом Гельсінкі. Була розроблена спільна робоча програма на 2006 р.: забезпечення економічного зростання і зайнятості населення; подальший розвиток європейської моделі життя; зміцнення ролі ЄС у світі; підтримання довіри громадян Європи до проекту Конституції ЄС.

Важливим було також питання енергозбереження, зменшення залежності ЄС від поставок нафти з країн третього світу та газу з Росії (це було пов'язано з тим, що каденція Австрії припала на «газові війни» 2006 р. між Україною та Росією) [429, с. 98]. На сесії глав-держав ЄС міністр економіки Австрії А. Бартенштайн закликав до швидкого нарощування європейських інвестицій в енергетичну інфраструктуру і зміцнення співпраці країн ЄС в цьому питанні. Канцлер В. Шюссель в січні 2006 р. на сесії Європарламенту звернув увагу депутатів на необхідність формування глобальної енергетичної політики ЄС [308, с. 106].

Зазначимо, що з 1995 року Австрія мала у розпорядженні одну з посад у Єврокомісії. Впродовж 1995 – 2005 років на посаді комісара ЄС з питань сільськогосподарської політики та риболовлі працював Франц Фішлер, колишній міністр сільського господарства Австрії. Саме він став ініціатором реформи європейського сільськогосподарського ринку, схваленої в червні 2003 року на засіданні Ради міністрів ЄС в Люксембурзі. З липня 2005 до 2008 року європейським комісаром з питань зовнішньої політики була Беніта Ферреро-Вальднер, яка брала найактивнішу участь в усіх зовнішньополітичних акціях ЄС. Особисто вона сприяла початку переговорів щодо підготовки тексту Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС [429, с. 98-99].

Варто згадати про результати виборів до Європейського парламенту (ЄП). В період з 1996 по 2004 роки на виборах до ЄП майже на 23% скоротилася активність виборців; приблизно третя частина обраних депутатів належить до «євроскептиків», які вважають, що від євроінтеграції більше шкоди, ніж користі. На євровиборах 2004 та 2009 років неочікуваного успіху досяг рух «За справжній контроль у Брюсселі»,

сама назва якого свідчить про невдоволення багатьох політикою Брюсселя [429, с. 99]. Австрійські «євроскептики» активно проявили себе і в процесі ратифікації Лісабонської угоди. У квітні 2008 року в Австрії була створена організація «Врятуйте Австрію», яка вимагала проведення всенародного референдуму щодо ратифікації Лісабонської угоди. За результатами соціологічного дослідження понад 60% австрійців підтримували референдум, але, незважаючи на це, 9 квітня 2008 року Лісабонська угода була ратифікована Національною Радою [308, с. 112-113]. Вибори 2008 р. в Австрії продемонстрували падіння популярності двох найстаріших партій АНП та СДПА, на хвилі чого обидві партії вирішили утворити коаліцію. Світова економічна криза стала випробуванням для нового уряду Вернера Файманна [267, с. 222]. Протягом наступних років погляди багатьох представників Австрії змінилися, наприклад, позиція канцлера Австрії В. Файманна змінилися з 2008 по 2012 роки від «євроскептика» до прибічника ідеї євроінтеграції [489, с. 83].

Офіційна позиція Австрії щодо надання кредиту Греції полягала в тому, що уряд Алексіса Ціпраса мав погодитися з умовами Брюсселю [429, с. 99]. Міністр фінансів Австрії Ханс Йорг Шеллінг зауважив, що Європа практично не постраждає у разі виходу Греції з Єврозони. Але пізніше Федеральний канцлер Австрії В. Файманн заявив, що є шанс на досягнення порозуміння між Афінами та кредиторами, а тому його необхідно використати [69]. У січні 2015 року Австрія відсвяткувала 20-річний ювілей вступу до ЄС [104]. В громадській думці диференціювалися точки зору щодо оцінок наслідків членства і його перспектив. Економічні результати членства в ЄС були переважно позитивними. Завдяки членству в ЄС Австрія отримала великий платоспроможний спільний європейський ринок. Доцільність членства Австрії в ЄС була підтверджена ефективністю спільних зусиль з подолання негативних наслідків світової економічної кризи 2008 р. З іншого боку, членство в ЄС вимагає від Австрії зміни традиції використання банківської таємниці, а також політичної дисципліни щодо дотримання економічних санкцій проти Росії (з 2014 р.). Перебуваючи на зовнішніх межах Шенгенського простору, Австрія зіштовхнулась з викликами нелегальної міграції. Ці процеси сприяли певному поширенню європейських скептичних настроїв.

17 травня 2016 р. новим канцлером Австрії став представник СДПА Крістіан Керн. 22 травня 2016 р. в Австрії відбулися вибори Президента. Президентом Австрійської Республіки було обрано колишнього лідера австрійської Партії зелених Александра Ван дер Беллена [155]. Проте АПС не визнала поразку свого кандидата Норберта Хофера та почала вимагати перерахунку голосів. Конституційний суд Австрії задовольнив скаргу Норберта Хофера та анулював результати другого туру виборів від 22 травня [177]. 4 грудня 2016 р. відбувся новий тур виборів, а 5 грудня 2016 р. Александра Ван дер Беллена було остаточно визнано переможцем. Уперше з 1945 р. посада президента дісталася представнику не СДПА чи АНП [89]. Це засвідчив факт ускладнення структури політичних орієнтирів австрійських громадян.

На чергових парламентських виборах перемогу здобула АНП. 18 грудня 2017 р. Президент Австрійської Республіки затвердив створення коаліції у складі АНП на чолі з канцлером Себастьяном Курцем і віце-канцлером від АПС Карлом-Гайнцем Штрахе. Австрійська економіка позитивно оцінила це політичне рішення. Керівник німецьких соціал-демократів Мартін Шульц висловив занепокоєння входженням у австрійську правлячу коаліцію ультраправих [232].

Себастьян Курц став наймолодшим головою уряду у країнах членах Європейського Союзу [358], але йому впродовж року вдавалося здійснювати ефективний менеджмент складною за складом коаліцією. Проте міжнародні скандали, що були викликані присутністю президента РФ В. Путіна на весіллі міністра закордонних справ Австрії Карін Кнайсль 17 серпня 2018 р. та викриттям 10 листопада 2018 р. на службі в Австрії російського шпигуна [225], не сприяли внутрішньополітичній стабільності. 18 травня 2019 р. С. Курц оголосив про припинення існування коаліції з АПС, причиною чого став політичний скандал, в якому фігурував віце-канцлер К.-Г. Штрахе. Віце-канцлера упізнали у відео 2017 р., в якому він обговорював з росіянкою Оленою Макаровою (племінницею олігарха з оточення Путіна) можливості фінансової підтримки його партії АПС коштами РФ для перемоги на виборах [116]. У відставку подав Йоганн Гуденус, який також фігурував на відео [222].

31 грудня 2018 р. завершилося півріччя головування Австрії у ЄС. Наприкінці 2018 р. Австрія «нейтрально» поставилася до ініціативи Франції щодо реалізації проекту створення «європейської армії».

Таким чином, 1990-ті рр. радикально змінили внутрішньополітичні умови функціонування австрійської демократії та зовнішню політику цієї країни. Впродовж першої половини 1990-х років відбувся процес приєднання Австрії до ЄС. На цьому етапі домінували єврооптимістичні настрої в австрійському суспільстві. Австрії довелося пристосувати до правових норм ЄС стандарти соціального ринкового господарства. Уряд розробив систему швидкого реагування на зміни у банківському секторі під впливом приєднання до Монетарного союзу. На поч. ХХІ ст. максимально загострилась проблема динамічного балансу «плюсів» та «мінусів» членства Австрії в ЄС. Австрійський європейський скептицизм представлений правим популізмом, адепти якого наголошують на важливості збереження автентичності австрійської ідентичності, яка опинилася перед викликами нелегальної міграції головним чином мусульман. Якщо на початку 2000-х рр. входження до правлячої у Відні коаліції АПС викликало тимчасове запровадження політичних санкцій з боку Євросоюзу, то після посилення АПС політика ЄС стала поступливішою. Австрія намагається знайти спосіб вирішення актуальних проблем разом з іншими країнами ЄС, а не шляхом конфронтаційного протиставлення австрійських національних інтересів наднаціональним європейським інтересам. Принаймні у форматі європейської інтеграції Австрія намагається сприяти заміні ультраліберального проекту «Сполучених штатів Європи» на консервативний проект союзу європейських національних держав. Але ця тенденція залежатиме від подальшого розвитку процесу європейської інтеграції.

2.4. Розвиток основних засад зовнішньої політики України у контексті європейської інтеграції

Для того, щоб порівняти Австрію та Україну, а також дати характеристику їхній співпраці, необхідно описати процес становлення зовнішньої та внутрішньої

політики України з моменту проголошення незалежності та окреслити ті зміни, які відбулися після Революції Гідності.

Спробуємо зрозуміти усі складнощі, з якими зіткнулася Україна на початку свого існування, згадаємо в яких умовах була проголошена Незалежність. Україна після поразки у національно-визвольних змаганнях 1917-1921 рр. стала складовою нової великої імперії більшовиків – Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Для перемоги у війні з УНР більшовики використали найголовніший гібридний аргумент – створили «альтернативну УНР» із назвою УНРР у 1917 р. та УСРР – з 1919 р. Армія УСРР, посилена декількома сотнями тисяч бійців Червоної Армії з території Росії та непереможним популістським гаслом «Заводи – робітникам, землю - селянам», змогла взяти під контроль більшу частину території сучасної України (Див. Додаток Д). В умовах послаблення впливу радянської влади в Литві, Латвії та Естонії, розпочалися відцентрові процеси і в інших республіках СРСР. З самого початку характеристики економічної та політичної ситуації в Україні варто акцентувати увагу на декількох аспектах.

По-перше, Україна здобула незалежність в мирний спосіб: у результаті еволюційних, а не революційних процесів. Можна стверджувати, що незалежність Україні дісталася в 1991 році порівняно легко: на тому історичному етапі не було жодних війн та революцій. Проте не варто забувати, що розпад СРСР був наслідком поразки в «холодній війні», а українське студентство відстоювало підписання Декларації про державний суверенітет під час мирної «Революції на граніті» [532, с 140]. З іншого боку, вирішальне слово у Верховній Раді Української РСР (Див. Додаток Д) було за представниками молодшого покоління комуністичної еліти і саме вони забезпечили незалежність Україні. Більшість з них залишається при владі в Україні і в наш час, що можна пояснити кращими «стартовими умовами» для цього суспільного класу на поч. 90-х рр. XX ст. Лише наприкінці третього десятиліття існування державності можна говорити про те, що молоде громадянське суспільство здатне кинути виклик старим елітам.

По-друге, громадяни новопосталої України були колишніми громадянами тоталітарного суспільства СРСР, а еліта – переважно складовою радянської

партійної еліти. На момент розпаду Радянського Союзу фактично не існувало такого поняття як «громадянське суспільство», потреби «низів» визначала КПРС, яка здійснювала заходи в директивній формі. Діяльність молодих активістів була під контролем комсомолу [323]. Поступовий процес трансформації суспільства розтягнувся у часі на десятиліття, позбавлені знань про довколишній світ колишні громадяни СРСР були змушені здобувати досвід «шляхом проб і помилок» в умовах «дикого» капіталізму.

По-третє, орієнтована на ВПК структура виробничої бази та неефективна логістика економіки СРСР. Економіка України була невід’ємною частиною планової економіки (з командно-адміністративною системою управління) Радянського Союзу. Варто нагадати, що основу економіки СРСР складала важка промисловість, яка працювала переважно на потреби військово-промислового комплексу. На задоволення потреб внутрішнього ринку спрямовувалося не більше п’ятої частини промислової продукції власного виробництва [334, с. 220]. Логістичні зв’язки були позбавлені логіки економічної доцільності, а збитки підприємств компенсувались за рахунок прибутків більш успішних галузей (наприклад, нафто- і газовидобувної). Відчутних змін зазнав енергобаланс УРСР в період з 1970 по 1990 рр.: якщо на поч. 1970-х рр. Україна споживала для своїх потреб умовного палива менше ніж видобувала, то в 1990 р. українська економіка вже була паливодефіцитною. Нафта і газ постачались на територію УРСР у величезних обсягах: за тодішніми світовими цінами – до 15 млрд доларів США [38, с. 73]. З перетворенням союзних республік на незалежні держави Україна стала змушеною платити за нафту і газ за світовими цінами. Замінити куповане в Росії і Туркменістані паливо вітчизняним було неможливо [334, с. 219]. В умовах руйнування тоталітарної ієрархічної системи цілком закономірно відбувся розрив штучних економічних зв’язків між колишніми радянськими підприємствами. Проте це спричинило системний колапс економіки України і тимчасове падіння рівня життя населення.

По-четверте, підприємства СРСР були об’єднані у великі державні монополії, які у процесі приватизації досить легко перетворювались на великі приватні монополії. Саме тому цілком закономірною на пострадянських теренах була поява

фінансово-промислових груп (ФПГ), які наприкінці 1990-х рр. починають відігравати активну роль і в політичному житті новопосталих держав. В 1990-х-2010-х рр. в Україні найбільшими активами володіли такі ФПГ: «СКМ» («Сістем Капітал Менеджмент») Р. Ахметова та приєднана до неї «Смарт-груп» В. Новінського, «Інтерпайп» (пізніше «EastOne») В. Пінчука, «ІСД» («Індустріальний союз Донбасу») С. Тарути, група «Приват» (Г.Боголюбова та І. Коломойського), група «Укрсиббанк» О. Ярославського, «ЄЕСУ» («Єдині енергетичні системи України») Ю. Тимошенко та П. Лазаренка, «Росукренерго» (пізніше «Group DF») Д. Фірташа, групи братів Ключєвих, групи братів Суркісів, бізнес-структури К. Жеваго та К. Григоришина [306]. На думку історика Г. Касьянова, провідну роль в економіці того періоду зайняли (частина з них стали творцями ФПГ) нові «рантьє», до переліку яких належали «все ті ж «червоні директори», верхівка комсомольської номенклатури, частково нові підприємці, що дістали доступ до державної власності через приватизацію, власники посередницьких фірм (які особливо процвітали в енергетиці, торгівлі промисловою та сільськогосподарською сировиною), банкіри, державні чиновники та, нарешті, кримінальні елементи, що захопили той або інший сегмент «контрольованої» державою економіки» [322, с. 533]. Найзаможніших власників ФПГ, які активно почали втручатися в політичне життя держави, стали називати «олігархами». Втім не кожного заможного «рантьє» можна вважати олігархом. Саме «наявність великого медіа-ресурсу – найважливіший критерій, що визначає олігарха як такого, інакше це був би лише великий власник» [306, с. 298]. Саме з допомогою ЗМІ олігархи маніпулюють громадською думкою і транслюють суспільству власні меседжі. Найвпливовішими медіа-холдингами України є: «Інтер Медіа Груп» Д. Фірташа (Інтер, НТН), холдинг В. Пінчука (канали СТБ, «Новий канал», ICTV), Медіахолдинг СКМ Р. Ахметова (ТРК «Україна»), Холдинг СМЕ (група «Приват») І. Коломойського (канал «1+1») [306, с. 298].

В Україні потужності великих підприємств значно перевищували обсяги внутрішнього ринку, а тому упродовж 1990-х рр. промисловість продовжувала перебувати у стані кризи, особливо та, що орієнтувалася на військово-промисловий комплекс. В такій ситуації швидко переорієнтуватися в нових умовах вдалося

торговельно-фінансовому капіталу та виробникам товарів народного споживання, а з виходом на міжнародний ринок на початку 2000-х потужності починають набирати підприємства агропромислового комплексу (АПК) та гірничо-металургійного комплексу (ГМК) [306].

По-п'яте, велика армія та наявність ядерної зброї. Ці чинники можна вважати перевагою до того моменту, поки не виникає питання їх утримання. До того ж ці чинники скоріше заважали налагодженню взаємовигідних економічних і політичних зв'язків з сусідами [34; 36].

По-шосте, екстенсивна система господарювання в СРСР призвела до Чорнобильської трагедії та інших екологічних катастроф, наслідки яких мусила ліквідовувати нова влада України в умовах економічної кризи. Після катастрофи на ЧАЕС були переглянуті плани використання атомної енергії в бік істотного зменшення, що у свою чергу потребувало компенсації традиційними енергоносіями [334, с. 219]. Це також суттєво погіршувало екологічну ситуацію в деяких регіонах.

Перед незалежною Українською державою постали нові виклики, спричинені трансформацією європейської і світової системи міжнародних відносин, глобалізацією та інтеграційними процесами в Європі [388, с. 11].

Базовий принцип, який з самого початку визначив характер зовнішньої політики України було обрано гасло «незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах», яке було закріплене в «Декларації про державний суверенітет України» 16 липня 1990 р. ще до моменту проголошення Незалежності. Майже одразу після прийняття цього документу було сформовано Міністерство закордонних справ: 27 липня 1990 р. Верховна Рада УРСР затвердила на щойно створену посаду міністра закордонних справ А. Зленка.

Принцип «незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах» визначив характер зовнішньої політики України на найближчі 24 роки, яка постійно мусила балансувати між інтересами Сходу та Заходу. У загальних рисах цей курс був ефективним до початку світової економічної кризи 2008 р.

Другим важливим чинником, який безпосередньо був наслідком першого, було збереження партнерських відносин з Російською Федерацією. Причини цього

ми описували вище: Україна та РФ були поєднані економічними, виробничими, політичними та ментальними зв'язками. На початку 1990-х рр. лише спроба розірвати ці зв'язки була однією з причин системного економічного колапсу в Україні. Український історик В. Головка засвідчує, що в цей час «економічна політика України де-факто базувалася на ідеології економічної автаркії, що сприймалась як обов'язкова умова політичного суверенітету» [306, с. 111]. Голова Ради Міністрів України (1990-1992 рр.) Вітольд Фокін зауважував: «Україна була адміністративною одиницею в загальній системі Радянського Союзу... У ній існувала досить детально продумана система розподілу ресурсів... функцій і відповідальності... Коли СРСР існував, це було правильним. Це диктувалося бажанням досягти оптимізації... Коли Україна стала незалежною, тоді першою справою, яку ми мали зробити, було... вирішити, що необхідно для української економіки» [542, с. 421]. В умовах економічної кризи та гіперінфляції політичне керівництво України під впливом відповідного економічного лобі було змушене почати відновлювати зв'язки з колишніми радянськими республіками. В. Головка зазначає, що «впливові політичні сили, спрямовані на якнайшвидшу інтеграцію української економіки у світову в країні на той час (сер. 1990-х рр.) не існували» [306, с. 112]. Проте задекларовані деякими українськими політичними угрупованнями «партнерські відносини з колишніми радянськими республіками» на практиці проявлялися у вигляді все більшої економічної, політичної та культурної залежності України від РФ. З цим явищем корелюється і постколоніальний синдром. Так, про загальний стан та перші роки зовнішньої й внутрішньої політики нашої держави найбільш переконливо пише відомий український історик С. Кульчицький: «Українська політична еліта була недосвідченою і несміливо приймала власні рішення, тому що її раніше привчили тільки виконувати вказівки союзного центру» [328, с. 65]. Більш детально про засоби політико-економічного та військового впливу РФ на сусідні держави, зокрема і Україну, написано в наступному Розділі 3.

Україна впродовж 20 років (з 1994 по 2014 р.) перебувала в економічній та політичній залежності від РФ, але завдяки цьому «мирному двадцятиріччю» виросло нове покоління громадян, що готові вивести нашу державу з російської зони впливу.

Третім чинником, що визначив основний напрям для зовнішньої політики України, став європейський вектор. Ми пропонуємо таку періодизацію відносин України з ЄС: 1) 1991-1994 рр.; 2) 1994-1998 рр.; 3) 1998-2004 рр. 4) 2004-2008 рр. 5) 2008-2013 рр. 6) 2014-2018 рр.

У Декларації про державний суверенітет, що була прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р., зазначалося, що Україна «безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах» [95].

Уже 2 грудня 1991 р., на наступний день після проведення національного референдуму, з'явилася Декларація ЄС щодо України, в якій було «відзначено демократичний характер Всеукраїнського референдуму та пролунав заклик до України підтримувати з ЄС відкритий і конструктивний діалог, спрямований на забезпечення використання всіх колишніх зобов'язань СРСР» [388, с. 17]. Перші кроки в напрямку євроінтеграційного процесу були спрямовані на підписання Угоди про партнерство та співробітництво в 1994 р.

Перша зустріч на найвищому політичному рівні між Україною та ЄС відбулася у вересні 1992 р.: тоді Президент України Л.М. Кравчук провів офіційні переговори з Головою Комісії Європейських Співтовариств Ж. Делором. За результатами цієї зустрічі вже через рік у Києві було відкрито Представництво Європейської Комісії в Україні, а у травні 1993 р. підписано Угоду про торгівлю текстильною продукцією [25, арк. 38].

Перспективи асоційованого та повноправного членства в ЄС були прописані в Постанові Верховної Ради «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 02.07.1993 р.: «З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство та співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації» [152].

На початку березня 1993 р. розпочалися офіційні переговори між Україною та ЄС, які 14 червня 1994 р. завершилися підписанням у Люксембурзі Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами [189]. Це була перша подібна угода, що була підписана з державою колишнього СРСР. Вона створила «надійну та широкомасштабну основу для розвитку і поглиблення політичних та економічних стосунків між ЄС та Україною» [9, арк. 109]. В цьому ж документі було передбачено укладення ЗВТ між Україною та ЄС [32, арк. 4].

Саме після підписання Угоди розпочався другий етап відносин, що був пов'язаний з процесом її ратифікації і тривав до 1998 р. У березні 1995 р. було започатковано роботу Спільного комітету Україна-ЄС, а вже 1 червня у Люксембурзі Голова Європейської Комісії Ж. Сантер та Президент України Л. Кучма підписали спільну торговельну угоду. В липні 1995 р. у Брюсселі було відкрито Представництво України при Європейському Союзі. Країни ЄС у грудні 1996 р. затвердили План Дій для України і таким чином підтримали її наміри інтегруватися до європейських структур. Перший Самміт Україна-ЄС було проведено у Києві 5 вересня 1997 р. [25, арк. 38].

На цьому етапі важливе значення для України також мали і відносини з ЗЄС. У 1995 р. було закладено основу взаємовідносин України та Західноєвропейського Союзу (ЗЄС). В червні 1995 р. на сесії Асамблеї ЗЄС окреслено перспективи подальшої співпраці України та ЗЄС. На Асамблеї лунала така позиція: для України «вибрати ЗЄС значило б відмовитися від нейтралітету. Питання ж полягає у тому, чи є Україна вільною у своєму виборі» [21, арк. 45].

Іншою справою в процесі інституалізації відносин Україна-ЗЄС є питання «російського чинника». На думку ЗЄС, «проблема полягає в тому, що Україна протягом тривалого часу була складовою частиною колишньої царської Росії, потім СРСР, що вимагає тепер кількох років на вирішення питань розподілу «спільної політичної, економічної та військової власності». Виходячи з цього, говориться про необхідність для України «пересортувати» свої зв'язки з Росією та СНД, і лише потім вести проробку можливих форм інституалізації відносин з організацією» [21,

арк. 45]. Під час засідання Косультативної Комісії з питань відкритого простору 22 січня 1996 року представники України повідомили, що Верховна Рада України відхилила напередодні проект закону з ратифікації Угоди про відкритий простір [21, арк. 11-12]. 23 січня 1996 р. відбулося засідання Постійної Ради ЗЄС з питань майбутнього розвитку відносин ЗЄС з Україною. Загальна тональність виступів була переважно позитивна для України. Не було жодного учасника дискусії, який би піддавав сумніву доцільність розбудови відносин нашої держави з ЗЄС [21, арк. 5]. Найголовнішою проблемою для держав-членів ЗЄС була на той час інституалізація відносин з Україною. Частина держав аргументувала свою відмову у підтримці плану поглиблення відносин України та ЗЄС такими причинами: необхідність підписання Європейської угоди з ЄС, занепокоєння щодо можливої реакції Росії, небажання надавати аналогічний статус Москві, застереження щодо перспективи одночасної участі України в СНД та ЗЄС, нерозуміння можливості поєднання проголошеної нейтральності та позаблоковості нашої держави з інституалізацією відносин з ЗЄС. Саме тому Б.І. Тарасюк вважав, що з великою мірою впевненості можна прогнозувати, що пропозиція щодо інституалізації відносин України та ЗЄС найближчим часом буде знову відхилена [21, арк. 3]. Певним чином цьому сприяла невизначеність щодо подальшої ролі і місця ЗЄС в системі існуючих європейських інституцій та посилення суперечностей між державами-членами з цього питання [21, арк. 4]. Ймовірно, що сумніви щодо можливостей інституалізації відносин України та ЄС були також спричинені відхиленням напередодні зустрічі Верховною Радою проекту закону з ратифікації Угоди про відкритий простір. До таких роздумів нас спонукає текст «Вербальної ноти», що надійшла 8 лютого 1996 р. [21, арк. 11-12]. Президент України Л.Д. Кучма 5 червня 1996 р. виступив на Пленарному засіданні Асамблеї Західно-Європейського Союзу. В доповіді було підтверджено стратегічний вибір України – курс на інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури [21, арк. 61]. 25 червня 1996 р. у Вашингтоні з ініціативи ЗЄС (Західноєвропейського Союзу) та Європейського Інституту організували Трансатлантичний Форум [21, арк. 84]. На жаль, під час Форуму його учасники не могли визначити спільну позицію з ключових питань. Згідно з Амстердамським договором особливі оперативні

повноваження в сфері оборони було надано ЗЄС [282]. Поступово ця організація мала інтегруватися до ЄС, що і відбулося в червні 2011 р. 28 червня 1996 р. затверджено Конституцію України. Цього місяця також сталася і інша важлива подія: ЄС визнало за Україною статус країни з перехідною економікою [25, арк. 38]. 19 вересня 1996 р. вперше з офіційним візитом до Києва прибув Генеральний секретар ЗЄС Х. Кутільєро. Під час свого виступу Х. Кутільєро зауважував, що «незалежна, демократична та економічно сильна Україна – це ключовий фактор безпеки і стабільності в Європі», саме тому «ЗЄС підтримує суверенітет, територіальну цілісність, внутрішню стабільність та демократичний розвиток України» [21, арк. 95].

1 березня 1998 р. Угода про партнерство та співробітництво набула чинності. З цього моменту розпочався третій етап відносин України з ЄС. Відповідно до положень Угоди спільно з ЄС було створено структури, які визначили подальший напрям співпраці: Комітет з питань парламентського співробітництва, Рада з питань співробітництва України з ЄС, Комітет з питань співробітництва та 6 галузевих підкомітетів, що були створені в листопаді 1998 р. [25, арк. 38]. 8-9 червня 1998 р. Прем'єр-міністр України В. Пустовойтенко у ході першого засідання Ради з питань співробітництва України з ЄС в Люксембурзі «звернувся до ЄС з офіційною заявою про бажання нашої держави набути асоційованого членства в ЄС» [25, арк. 44].

Визначальним на цьому етапі став підписаний Л.Д. Кучмою Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 р. [191], який визначив основні пріоритети для України на період до 2007 р.: набуття статусу асоційованого члена ЄС, створення передумов для повноправного членства [25, арк. 39].

16 жовтня 1998 р. у Відні відбувся Другий Самміт Україна-ЄС, під час якого Президент України Л.Д. Кучма висловив прагнення України набути членство в ЄС. В липні 1999 р. було затверджено Угоду про співробітництво у галузі керованого термоядерного синтезу та у галузі ядерної безпеки [25, арк. 38].

Третій Самміт Україна-ЄС було проведено 23 липня 1999 р. у Києві, під час якого було підписано Рамкову угоду про інституційні засади створення

міждержавної системи транспортування нафти й газу – «Іногейт». 6 грудня 1999 р. у Брюсселі на засіданні Ради ЄС із загальних питань було прийнято Спільну стратегію ЄС щодо України, а 10 грудня 1999 р. його було схвалено на засіданні Європейської Ради під час Гельсінського саміту [25, арк. 41]. Упродовж жовтня-листопада 1999 р. у процесі узгодження документу виникла дискусія між представниками країн-членів ЄС: Нідерланди, Франція, Італія, Велика Британія підтримували збереження цитати в пункті 57 Стратегії, що зобов'язувала країни ЄС допомогти Україні завершити будівництво двох ядерних реакторів на Рівненській та Хмельницькій АЕС після закриття ЧАЕС; представники Німеччини, Швеції та Австрії відмовились підтримати подібне зобов'язання, запропонована ними редакція тексту була підтримана іншими членами й увійшла до остаточної версії Спільної стратегії [25, арк. 42]. 4 травня 2000 р. під час третього засідання Української частини Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС було скореговано зовнішньополітичні пріоритети України. У липні 2000 р. Кабінетом Міністрів України затверджена національна Програма інтеграції України до ЄС [25, арк. 39]. З метою реалізації Спільної стратегії ЄС щодо України в 2000 р. було створено відповідні Робочі групи Політичного комітету ЄС [25, арк. 40]. 15 вересня 2000 р. у Парижі відбулася зустріч у рамках Четвертого Самміту Україна-ЄС. 19 травня 2003 р. Державною Радою з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України прийнято постанову №3 «Про дальші заходи у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України» [432, с. 212]. В окремому пункті цього документа згадувалося про європейську угоду: «Розробити у тримісячний строк проект Плану дій Україна – ЄС щодо укладення між Україною та ЄС європейської угоди та започаткування переговорного процесу зі створення між Україною та ЄС зони вільної торгівлі, вжити заходів щодо забезпечення розгляду зазначеного проекту на саміті Україна – ЄС у жовтні 2003 р.» [29, арк. 10]. Іншим принциповим моментом цього документу було розпорядження до Кабінету Міністрів України щодо удосконалення нормативно-правової бази для залучення та використання міжнародної технічної допомоги, посилення контролю за цільовим використанням ресурсів міжнародної технічної допомоги (програма TACIS), а також пропозиції щодо її залучення

Україною на період 2004-2006 та 2007-2013 років [29, арк. 9]. Додаткові заходи пропонувалося вжити для «завершення вступу України до Світової організації торгівлі до кінця 2003 року» [29, арк. 10].

Міністерство закордонних справ на виконання Рішення №3 Державної Ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України «Про дальші заходи у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України» від 19.05.03 р. розпочало опрацьовувати проект Плану дій Україна – ЄС [432, с. 212]. Він передбачав «започаткування переговорного процесу зі створення між Україною та ЄС зони вільної торгівлі» [29, арк. 1]. Головним завданням цього документа визначалася «реалізація заходів, які б дозволили Україні та ЄС створити передумови для переходу до якісно нового рівня відносин у форматі інтеграції та здійснити правове оформлення цих відносин шляхом укладення угоди про асоціацію» [29, арк. 1]. Міністерством закордонних справ було визначено три стратегічні напрямки співробітництва: всебічна реалізація потенціалу Угоди про партнерство та співробітництво 1994 р., просування України в напрямку досягнення відповідності Копенгагенським критеріям і подальший розвиток інтеграційного співробітництва України та ЄС [29, арк. 1-2]. Важливо нагадати, що в пропозиції на виконання Розпорядження МЗС №227 щодо реалізації згаданого нами Рішення №3 вперше зазначалося, що безвізовий режим з ЄС для громадян України може бути введений за умови виконання критеріїв, передбачених Рішенням Ради ЄС №539/2001 від 15.03.01 [29, арк. 72].

7 липня 2003 р. Представництво України при ЄС провело переговори з представником ЄК Г. Логаном щодо підготовки ПД, метою якого у середньостроковій перспективі мала стати активізація стосунків між Україною та ЄС [29, арк. 107-110]. Вже 5 серпня 2003 р. було проведено переговори щодо підготовки ПД між представником ЄК Х. Мінгареллі та Заступником голови АПУ А. Орлом [29, арк. 153]. 27 січня 2004 р. відбувся перший раунд консультацій між ЄС та Україною щодо ПД [30, арк. 47]. Важливе значення також мали українсько-угорсько-австрійські консультації, які були започатковані у вересні 2003 р.

оприлюдненням спільного документу «Майбутнє відносин ЄС - Україна» і тривали з перервами до кінця травня 2004 р. [31, арк. 48].

12 травня 2004 р. ЄК прийняла Стратегію ЄПС, яка «не виключає перегляд юридичної природи відносин з ЄС за умови успішного виконання диференційованих Планів дій у рамках ЄПС» [31, арк. 49]. Рада міністрів ЄС із загальних питань та зовнішніх зносин 14 червня 2004 р. ухвалила і запровадила Стратегію ЄПС [32, арк. 9]. Після Помаранчевої революції 2004 р. новий український уряд висловив бажання поглиблювати відносини з ЄС, зокрема і в сфері вільної торгівлі. Розпочався новий етап відносин між Україною та ЄС. Проте завдяки впливу російських політтехнологів особливо загострилися суперечності між прихильниками трьох найвпливовіших зовнішньополітичних векторів – європейського, євразійського та національно-орієнтованого [408, с. 46].

21 лютого 2005 р. був укладений трьохрічний ПД, який став основним інструментом орієнтації та мотивації співробітництва між Україною та ЄС, а також засобом сприяння реформам. Основні пункти ПД: 1) введення безвізового режиму між Україною та Євросоюзом; 2) створення спільного авіаційного простору; 3) реалізація та розробка української національної транспортної стратегії, яка сприяла б розвитку транспортних мереж.

4 грудня 2006 р. ЄК прийняла послання №726 до Ради ЄС та Європейського парламенту «Посилення Європейської політики сусідства», в якому запропонувала нові шляхи посилення ефективності ЄПС [32, арк. 2-3]. В документі було запропоновано розширити допомогу в рамках програми TACIS. Проте на 2006 р. політика ЄПС розширилася з 7-ми до 16-ти країн Європи, Північної Африки та Західної Азії. Щодо послання №726 експерти Представництва України при ЄС зазначали: «Участь України в ЄПС як у політиці, котра фактично подається в якості альтернативи процесу розширення ЄС, іде в розріз з євроінтеграційними прагненнями нашої держави і тому не відповідає національним інтересам. Кінцевою метою реалізації політики сусідства для європейських країн-партнерів має бути перспектива членства в ЄС» [32, арк. 4].

У процесі реалізації ПД виконано багато передбачених завдань, зокрема було завершено довготривалий процес вступу України у СОТ. Але політична нестабільність в Україні вплинула на темпи проведення реформ. Тому до лютого 2008 р. основні пункти ПД так і не були виконані. Проте політичні перемовини тривали. Ще в грудні 2006 р. експерти Представництва України при ЄС стверджували, що пріоритетом для нашої держави у відносинах з ЄС має бути «робота над підготовкою та змістовним наповненням нової базової угоди» [32, арк. 11]. Лише 2007 р. розпочалися переговори про створення нової угоди, яка могла б замінити чинну на той час УПС. На засіданні Ради ЄС у Брюсселі 22 липня 2008 р. міністрами закордонних справ було узгоджено назву майбутнього документа – «Угода про асоціацію» [164]. У 2008 р. на Паризькому саміті лідери ЄС та України дійшли згоди, що Угода про асоціацію замінить УПС. Після вступу України в СОТ у лютому 2008 р. були започатковані перемовини про ЗВТ з ЄС. Продовжилися дискусії, зокрема у лютому 2009 р. У Празі в травні 2009 р. була започаткована ініціатива «Східне партнерство», яка надала Україні більше можливостей у відносинах з ЄС [464, с. 391].

1 липня 2010 р. було прийнято новий Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», де окремо зафіксовано «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [107]. На той час Україна відмовилася від курсу на вступ до НАТО. Але «нейтралітет» України часів президентства В. Януковича був далеким від європейських моделей нейтралітету. Зрештою, надійною основою австрійського нейтралітету залишається потужний національний оборонно-промисловий комплекс, надійні союзники Відня по ЄС, стабільна економіка та розвинута й ефективна демократична політична система.

Натомість впродовж лютого 2010 – лютого 2014 рр. структуру національної безпеки України послідовно послаблювали російською агентурою, Збройні сили України фінансувалися незадовільно, посилювалася політична залежність від рішень Кремля. У свою чергу В. Янукович намагався нейтралізувати асиметричну залежність від Росії умовним зближенням з ЄС. Але «шпагат» між європейською та

євразійською інтеграцією демонстрував недосконалість «багатовекторного» зовнішньополітичного курсу України. Вагомою причиною кризи «багатовекторної політики» стало послідовне загострення після російсько-грузинської війни (серпень 2008 р.) відносин Росії із Заходом.

Упродовж 2007-2012 р. тривали переговори щодо узгодження основних положень Угоди про асоціацію. 19 липня 2012 р. Угода була остаточно парафована. 2013 р. її було доопрацьовано у зв'язку зі вступом до ЄС Хорватії [432, с. 213].

20-21 вересня 2012 р. Міністр закордонних справ України К. Грищенко взяв участь у міжнародній конференції «Ukraine on the part to European Integration», присвяченій питанням підписання Угоди про асоціацію України з ЄС та подальшої інтеграції нашої держави до європейських структур [432, с. 216].

Перспектива підписання Угоди про асоціацію, а особливо спроби виконання її положень, загрожували підірвати опори авторитарного політичного режиму В. Януковича. Тому він намагався торгуватися з Росією, загрожуючи їй «відходом» у Європу, та шантажувати ЄС інтеграцією з РФ. Починаючи з весни 2013 р. ЄС акцентувало увагу на тому, щоби Україна прийняла остаточне рішення щодо створення ЗВТ з Європейським Союзом. З іншого боку Росія озвучила ультиматум: Україна інтегрується у «Євразійський союз» або ж в односторонньому порядку будуть розірвані «вигідні економічні зв'язки». В той же час, торговельними війнами проти українських ФПГ Росія підштовхувала режим В. Януковича до «євразійського» вибору [432, с. 217].

Зважаючи на це, 21 листопада 2013 р. прем'єр-міністр України М. Азаров призупинив процес підписання Угоди про асоціацію, що спричинило початок громадянських протестів на знак незгоди з рішенням уряду, які увійшли в історію під назвою «Євромайдан» [532, с. 141]. Відмова тодішнього Президента В. Януковича підписати Угоду у Вільнюсі та силовий розгін «Євромайдану» 30 листопада 2013 р. у Києві спровокували тривалі антиурядові виступи з подальшою зміною влади, більш відомі під назвою «Революція Гідності» [529].

Після невдалої спроби штурму озброєними бійцями міліції 18–20 лютого 2014 р. території майдану Незалежності у Києві, що контролювалася

протестуючими, ввечері 21 лютого 2014 р. В. Янукович втік з України, а виконувачем обов'язків Президента став Голова Верховної Ради України Олександр Турчинов. 20 березня 2014 року прем'єр-міністр А. Яценюк відновив переговори щодо Угоди про асоціацію. 27 червня 2014 р. була підписана Угода про асоціацію між ЄС та Україною головами держав та урядів Європейського Союзу та Президентом України Петром Порошенком у Брюсселі. 16 вересня 2014 р. Угода про асоціацію [182] була одночасно ратифікована Верховною Радою та Європейським Парламентом. Це була дипломатична підтримка, надана Україні країнами ЄС в умовах анексії Криму та війни на Донбасі [534, с. 93].

Цікаво врахувати статистичні дослідження, які підтверджують зміну пріоритетів у міжнародній політиці для пересічних українців впродовж 20 років. Опитування вказували на те, що з кінця 90-х рр. XX ст. в Україні зростала кількість ініціативних громадян, разом з тим зростала кількість людей, що підтримували приєднання України до ЄС. 2004 р. став переломним: саме тоді кількість громадян, що виступали за інтеграцію з ЄС перевищила кількість громадян, які підтримували союз з Російською Федерацією і склала близько 40% від загальної кількості. Впродовж наступних років частка прибічників інтеграції з ЄС збільшувалася: 2006 – 43,7%, 2011 – 46%, 2013 – 49%, 2014 – 61% [436, с. 345].

Варто також додати, що посткомуністичні держави після припинення існування Організації Варшавського Договору та Ради Економічної Взаємодопомоги опинились у т. зв. «вакуумі безпеки». Україна привітала початок серйозного переосмислення «стратегії НАТО та НБСЄ в нових умовах, пошуки реальних кроків, здатних гарантувати нашому багатостраждальному континенту мир та згоду» [4, арк. 70].

Основними пріоритетами України у сфері міжнародної безпеки та контролю над озброєнням на початку 1990-х рр. було визначено такі пункти: розбудова власних збройних сил, інтеграція до європейських структур, участь в операціях ООН з підтримання миру, ядерне роззброєння, підписання Договору про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь (СНО), забезпечення безпеки та виведення ядерної зброї з території України, приєднання до Договору про

нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), підписання Договору про звичайні збройні сили в Європі (ЗЗСЄ), підписання Конвенції про заборону хімічної зброї, участь у Глобальній програмі проти обмеженого ракетного удару (ГППОУ), створення Міжнародного наукового центру та контроль за експортом зброї і воєнних технологій [4, арк. 74-82].

Не варто забувати, що створення системи колективної безпеки в Європі також було одним з основних напрямків зовнішньої політики України [4, арк. 70]. Участь у такій системі розглядається керівництвом України у якості найбільш надійної гарантії національного суверенітету, а також гарантії безпеки усіх нових демократичних держав. Пророчими виявилися слова, що були написані ще в далекому 1992 р.: «Спроби створення будь-яких воєнно-політичних структур на регіональному та субрегіональному рівні в умовах Європи будуть означати повернення до старого блокового мислення. Виходячи з цього, Україна з певною часткою обережності ставиться до підписаного в Ташкенті шістьма республіками колишнього СРСР Договору колективної безпеки» [4, арк. 71]. Хоча такі думки можна визнавати цілком закономірними, якщо врахувати міжнародно-політичну ситуацію у Східній Європі, що існувала на 1992-1994 рр., про що детальніше написано нами в параграфах 3.2 та 3.3. Водночас варто зазначити, що політика відновлення Радянського Союзу у формі Співдружності Незалежних Держав зазнала краху [300, с. 817].

Після проголошення незалежності Україна тимчасово стала державою з третім за потужністю арсеналом ядерних боєголовок. Найбільш важливим питанням глобальної безпеки, яким були стурбовані західні держави, стала проблема ядерного роззброєння. Це одразу занепокоїло світову громадськість, представники передових країн світу побачили у цьому загрозу стабільному та мирному розвитку планети. Уряди США та Великої Британії з острахом спостерігали за Україною, Казахстаном та Білоруссю – державами, яким дісталася частина ядерного арсеналу СРСР [431, с. 210]. На поч. 1990-х рр. на Заході домінувала думка, що ці країни здатні продати зброю терористам, а тому за будь-яку ціну необхідно примусити «колишні радянські республіки» відмовитися від тактичного та стратегічного озброєння. Казахстан та

Білорусь вдалося умовити досить швидко, а ось з Україною велися тривалі переговори. Найбільш активні кроки у процесі роззброєння були здійснені керівництвом самої України, зацікавлені у цьому процесі були політичні еліти США та РФ. Проте відчутних результатів було також досягнуто і в результаті міждержавних переговорів в рамках Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ). Можна виокремити декілька етапів переговорного процесу представників України з делегаціями інших держав та організацій щодо ядерного роззброєння:

1) 30 грудня 1991 р. – 12 березня 1992 р. – переговори у рамках Співдружності Незалежних Держав (СНД). Найбільших зусиль з роззброєння України на цьому етапі докладала Російська Федерація.

2) 12 березня 1992 р. – 22 вересня 1992 р. – ініціатива у переговорах з Україною переходить до США.

3) 22 вересня 1992 р. – 5 грудня 1994 р. – активні переговори ведуться у рамках НБСЄ, зокрема й Віденського Форуму [431, с. 214], детально в параграфі 3.2.

Ще до набуття незалежності Україною в Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 р. у розділі IX «Зовнішня і внутрішня безпека» зазначалося: «Українська РСР урочисто проголошує про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї» [95]. Проте, декларуючи такі альтруїстичні наміри, вживши твердження «стати в майбутньому постійно нейтральною державою» депутати припустилися правової помилки. Використання даного твердження в такому контексті показало, що депутати «не розуміли правової різниці між сутністю політики нейтралітету, нейтралітету під час війни (евентуальний нейтралітет) та статусом постійної нейтральної держави, який вимагає відповідного міжнародно-правового визнання і обґрунтування» [9, арк. 9].

24 жовтня 1991 р. було прийнято Заяву Верховної Ради «Про без'ядерний статус України», в пункті третьому якої проголошувалося: «Україна проводитиме політику, спрямовану на повне знищення ядерної зброї та компонентів її базування, що розташовані на території Української держави» [157]. 9 квітня

1992 року затверджено Постанову Верховної Ради України «Про додаткові заходи щодо забезпечення набуття Україною без'ядерного статусу». Вже 2 липня 1993 року Верховною Радою України ухвалено постанову «Про Основні напрями зовнішньої політики України». У документі зазначалося: «Ставши через історичні обставини власником ядерної зброї, успадкованої від колишнього СРСР, Україна ніколи не санкціонує її застосування, виключає з арсеналу своєї зовнішньої політики загрозу використання ядерної зброї. Україна підтверджує свій намір стати в майбутньому без'ядерною державою» [158]. Також стверджувалося, що для України пріоритетною є діяльність в рамках НБСЄ. 18 листопада 1993 р. Верховна Рада ратифікувала Лісабонський протокол (за винятком статті 5-ї, обмеження щодо статті зняті у лютому 1994 р.) та договір СНО-1 [297]. Досягти консенсусу сторони змогли лише в 1994 р. Росія, США та Велика Британія погодилися підписати з Україною Будапештський меморандум. 16 листопада 1994 року [159] Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) [99], а вже 5 грудня 1994 р. був підписаний у Будапешті «Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» [132]. Принципи Меморандуму ґрунтувались на положеннях Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ) [106]. Саме цей документ ліг в основу організації, яка і в наш час займається питаннями безпеки та врегулювання конфліктів на території Європи. С. Галака, досліджуючи настрої щодо роззброєння в середовищі української еліти, стверджує, що військове керівництво України виступало проти ядерного роззброєння. Такі думки можна почути від окремих представників генералітету: «Один з видатних діячів військового істеблішменту, колишній голова Генерального Штабу України генерал-полковник А. Лопата вважає, що відмова від ядерної зброї була помилкою» [262]. Історик А. Кудряченко переконливо зауважує, що «в умовах зростаючої взаємозалежності світу в ракетно-ядерну епоху попереднє одномірне розуміння безпеки як виключно військово-стратегічної проблеми стає надбанням минулого» [522, с. 265]. Автор дотримується такої ж думки. У грудні 1995 р. була підписана Угода між «Великою сімкою» та Україною про закриття ЧАЕС до 2000-го року [21, арк. 17]. У травні 1996 р. було

завершено вивезення ядерних зарядів. Україна офіційно втратила ядерний статус 2 червня 1996 року [431, с. 218].

Подальші плани залучення України до розбудови колективної системи безпеки були пов'язані з налагодженням співпраці з ЗЄС (про що ми писали вище) та НАТО. 19 травня 2003 р. було прийнято Рішення №3 Державної Ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України «Про дальші заходи у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України», в якому особлива увага приділялася євроатлантичному співробітництву. Документ передбачав активізацію співпраці шляхом реалізації Цільового плану Україна – НАТО на 2003 та 2004 рр. [29, арк. 6]. Міністерство з питань надзвичайних ситуацій України в липні 2003 р. пропонувало взяти участь у формуванні Сил Швидкого реагування ЄС на надзвичайні ситуації [29, арк. 143]. З 2005 по 2008 рр. тривав інтенсивний діалог України з НАТО з питань набуття членства та проведення відповідних реформ. 3 квітня на Бухарестському саміті Україну та Грузію було запевнено в обґрунтованості перспектив повноправного членства у НАТО, проте в 2010 р. В.Янукович ліквідував комісію, яка займалася питанням підготовки вступу України до НАТО. Україна стала країною з позаблоковим статусом. 23 грудня 2014 р. ВР відмінила позаблоковий статус України, переговори щодо членства в НАТО було відновлено. Протягом наступних років де-факто була створена нова європейська система безпеки, але події 2014 р. засвідчили, що країни Європейського Союзу не спроможні протидіяти прямій військовій агресії. Саме тому 2014-й став роком кардинальних змін. Російська агресія 2014-2019 рр. та криза колективної системи безпеки 2014 р. показали, що здійснених кроків для забезпечення миру у Східній Європі було недостатньо.

На сучасному етапі пріоритетним завданням зовнішньої політики нашої держави є інтеграція до європейських структур. Розвиток європейської інтеграції України залежить від інтенсивних зв'язків із кожною з нинішніх 28 країн-членів ЄС (до ймовірного виходу Великої Британії). Відповідно можливим партнером України є Австрія, яка досить часто у дилемі між Україною і Росією в умовах «гібридної війни» намагається відкладати остаточний вибір, тримаючи «усі двері» відкритими.

Висновки до розділу II

Українсько-австрійські відносини мають глибоке історичне коріння. Політичні династичні зв'язки сягають часів Галицько-Волинського князівства. Впродовж 1772-1918 рр. частина західноукраїнських земель входила до складу Австрійської монархії. Але Відень до 1918 р. так і не наважився створити у складі імперії українську адміністративно-територіальну одиницю. У 1918 р. мінімальні шанси на реалізацію мав проект проголошення Вільгельма фон Габсбурга монархом України. У цьому не була зацікавлена кайзерівська Німеччина. Після Другої світової війни нейтральна зовнішня політика дала можливість Австрії відновити незалежність, а у 1955-1994 рр. виконувати роль мосту між Заходом і Сходом, отримуючи економічні й політичні переваги. Геополітичні зміни, які відбулись в Європі у 1989-1991 рр., стимулювали процес адаптації нейтралітету Австрії до нових реалій. Найбільше значення в австрійській історії відіграли руйнація соціалістичного табору та трансформація нейтралітету, що дозволило Австрійській Республіці приєднатись до ЄС. Нейтральний статус дає можливість Австрії ефективно гармонізувати свою внутрішню і зовнішню політику. Австрія у 2000 р. пережила конфлікт з ЄС, обумовлений входженням до правлячої коаліції АПС. Під впливом світової економічної кризи 2008 р. та міграції біженців у 2015 р. серед австрійців посилились «євроскептичні» настрої, змінилося ставлення до кількісних і якісних змін. Австрія у 2004, 2007 і 2013 рр. вітала розширення ЄС, але з пересторогою ставиться до переговорів про вступ Туреччини до ЄС, де-факто вважає Україну «сусідкою ЄС» у форматі Угоди про асоціацію. Гіпотетичний вступ до ЄС критично важливих для безпеки Австрії країн Західних Балкан (Македонії, Чорногорії, Сербії, Албанії, Боснії та Косово) Відень ставить у залежність від виконання ними угод про асоціацію та остаточного врегулювання територіальних суперечок на Балканах. Інтеграція до ЄС Балканських країн, з точки зору австрійських національних інтересів, є важливішим питанням, аніж вступ до ЄС Туреччини або України. Ці розрахунки впливають на позицію Австрії щодо України та її європейських інтеграційних амбіцій.

Розділ III. Австрія та Україна в епоху трансформації постбіполярної системи міжнародних відносин

3.1. Українсько-австрійська співпраця у контексті європейської інтеграції

З моменту проголошення незалежності України влада новопосталої держави надавала перевагу європейському вектору зовнішньої політики. Про це та про основні засади зовнішньої політики України є інформація у попередньому параграфі 2.4. Варто розуміти, що 1991 р. для України був роком боротьби за офіційне визнання факту її незалежності Австрією. В 1992 р. між Україною та Австрією були встановлені дипломатичні відносини, що більш детально було нами описано в параграфі 3.2. та 4.2. З 1 січня 1993 р. Австрія розпочала переговори про вступ до ЄС [315, с. 320]. Завідуючий Політвідділом МЗС Австрії посол Е. Сухаріпа в розмові 8 квітня 1993 р. з Послом України в Австрійській Республіці Ю. В. Костенком засвідчив, що напрям політичного та економічного руху Австрії, «зорієнтований на залучення до ЄС, на інтеграцію в ЗЄС. Незважаючи на традиційний нейтралітет, Австрія бачить себе в майбутньому саме в цій структурі, нині ж прагне отримати в ЗЄС статус спостерігача» [12, арк. 20-21]. Саме така офіційна позиція була визначена Федеральним канцлером Австрії Ф. Враницьким на той час.

Попри той факт, що 31 серпня 1993 р. була підписана Угода про двосторонні торговельно-економічні зв'язки між Україною та Австрійською Республікою [437, с. 270], налагодження співпраці в політичній та культурній сферах між обома державами було досить повільним. Україна намагалася налагоджувати діалог з ЄС самотійно, в червні 1994 р. було підписано Угоду про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС.

В 1995 р. вітчизняний історик А. Кудряченко писав, що пасивність України у стосунках з Австрією та відсутність політичного діалогу на найвищому рівні не додають ефекту покращення іміджу нашої державі. Він також зауважував, що досвід «Альпійської Республіки» може бути корисним для України, оскільки Австрія має

«вагомі здобутки в економічній, соціальній і політичній сферах, а також авторитет серед міжнародного співтовариства» [522, с. 269-270]. Проведений аналіз архівних документів надав нам інформацію про свідому відмову підписувати міждержавні угоди тодішнім урядом Австрії, про що більш детально можна прочитати у параграфах 4.1 та 4.2. З іншого боку А. Кудряченко акцентував увагу на тому, що і самій Австрії вигідно співпрацювати з Україною: «Для Австрії, як і для інших країн континенту, є відчутним становище, поступ України. Геополітичні тяжіння двох країн, вплив Києва на розширення зони стабільності, як і підтримка зусиль України щодо її інтеграції до європейської спільноти – це ті підвалини, що уможливлюють більшу дієвість і динамічність взаємовідносин на міждержавному рівні» [522, с. 270].

Варто визнати, що дехто з впливових австрійських політиків розумів це ще у 1995 р., зокрема Голова комісії австрійського парламенту з питань європейської інтеграції, член правління австрійського концерну «Макулан Холдинг» К. Хайндль зазначав: «Австрія буде активно сприяти вступу України до європейської спільноти» [49]. Але реалізація цього завдання залежала не лише від Австрії.

Зрештою Австрія вступила до ЄС 1 січня 1995 р., зберігши досягнення свого офіційного нейтрального зовнішньополітичного курсу. В той же час Австрія відмовилася від планів приєднання до ЗЄС [21, арк. 22]. Про це ми писали у параграфі 2.3. Вступ Австрії до ЄС відкрив новий напрямок співпраці з Україною.

Президент України Л. Кучма в червні 1996 р. зазначив, що інтеграція України до Європи є головним завданням та стратегічною ціллю України [21, арк. 61, 62].

1 липня 1997 р. Австрія приєдналась до Шенгенських угод. З 1998 р. відносини України з ЄС головним чином ґрунтувалися на Угоді про партнерство та співробітництво, яка була фундаментом для всіх напрямків українсько-європейського співробітництва, регламентуючи їх основні принципи та засоби. В 1998 р. політична активність австрійських дипломатів на українському напрямі дещо зменшилася, але у квітні відбувся перший, більш ніж за 6 років співробітництва, візит Федерального канцлера Австрії в Україну. Канцлер В. Кліма під час перебування в Києві 23–24 квітня 1998 р. мав зустрічі з Президентом

України та Головою Верховної Ради України [437, с. 272]. З візитом у відповідь 14–16 жовтня 1998 р. на запрошення Федерального канцлера Австрії у Відні перебував Президент України Л. Кучма на засіданні Другого Самміту Україна-ЄС [25, арк. 38]. Вказані політичні зустрічі дозволили покращити імідж України серед представників еліти Австрійської Республіки, а також сприяли процесу налагодження діалогу Україна-ЄС, посередником в якому виступила Австрія. Важливо також зазначити, що рішення про «розробку Спільної стратегії Євросоюзу щодо Росії, України, Балканських та Середземноморських країн було прийнято на Віденському саміті ЄС у грудні 1998 року» [25, арк. 41]. На той момент позиція Австрії здавалася проукраїнською, зокрема Федеральний Президент Австрії Т. Клейстіль зазначав: «Австрія виступає за розширення ЄС і в цьому бачить майбутнє України» [61]. Проте реальні дії демонстрували, що австрійський політикум не був зацікавлений в підтримці руху України до ЄС. Аналітики МЗС України у червні 2000 р. визначили, що Австрія, Німеччина, Нідерланди та Бельгія першочергово підтримують вирішення питань внутрішньої політики ЄС, проведення інституційної реформи, в середньостроковій перспективі – розгляд заявок країн-кандидатів ЄС, а лише потім – підтримка євроінтеграційних планів України. У процесі узгодження Спільної стратегії Європейського Союзу щодо України в жовтні-листопаді 1999 р. Австрійська Республіка виступила проти надання допомоги Україні для добудови двох реакторів на Хмельницькій та Рівненській АЕС після закриття ЧАЕС [25, арк. 42]. Під час Гельсінського саміту ЄС 10 грудня 1999 р. підтримана Австрією пропозиція увійшла до остаточного варіанту документу і була схвалена главами держав-членів [25, арк. 39]. Експерти Управління політичного аналізу та планування МЗС України у червні 2000 р. зауважували: «Хоча ніхто серед експертів ЄС й не заперечував «європейскість» України, не відкидав теоретичну можливість того, що наша країна колись у далекому майбутньому може вступити до ЄС і того, що нинішній етап розширення ЄС не є останнім, жодна з країн – членів ЄС на нинішньому етапі не готова відстоювати внесення у документ положення про набуття Україною повноправного членства» [25, арк. 41].

Президент Л. Кучма провів низку важливих зустрічей, спрямованих на розширення міждержавних взаємин та пошуку нових шляхів співпраці Європейського Союзу з Україною [534, с. 91-92]. Водночас розвивалася українсько-австрійська співпраця і в руслі європейського співробітництва. 10–11 жовтня 2001 р. Відень відвідав прем'єр-міністр України А. Кінах, який обговорив з канцлером В. Шюсселем окремі аспекти європейського співробітництва. 24 січня 2002 р. Україна та Австрія відзначили десять років з дня встановлення дипломатичних відносин [452, с. 49].

Зусилля України, метою яких було перетворити Австрію на активного прихильника просування України до ЄС, потребували додаткової мотивації. Зокрема, потрібно було активізувати політичний українсько-австрійський діалог не лише на двосторонньому рівні, а й у європейських регіональних інтеграційних структурах.

31 травня 2002 р. у Словенії в рамках 9-ї неформальної зустрічі глав держав Центральної Європи Президент України Л. Кучма провів робочу бесіду із Президентом Австрійської Республіки Т. Клестілем, на якій заявив: «Для нас альтернативи євроінтеграційному курсу немає і підтримка Австрією України в цих прагненнях дасть змогу досягти ще більшого. Головною метою України на шляху до Євросоюзу є досягнення стандартів, які дали б підстави для вступу нашої країни в Євросоюз» [51].

У Києві 6 червня 2003 р. Президент України Л. Кучма прийняв міністра закордонних справ Австрії Б. Ферреро-Вальднер. На зустрічі наголошували на важливості Австрії як провідника інтересів України в Європі [437, с. 273].

Однією з найголовніших проблем України, з якою австрійські політики пов'язували повільний процес реформування та впровадження європейських стандартів у державі, була недосконала судова система. На поліпшення цієї ситуації була спрямована Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2003 р. №907 «Про затвердження державної програми організаційного забезпечення діяльності суддів на 2003-2005 роки», яка передбачала заходи, спрямовані на «зміцнення повноважень та незалежності суддів у відповідності до Європейських норм і

стандартів...» [29, арк. 22]. Втім, вказана державна програма так остаточно і не була реалізована.

У вересні 2003 р. в Брюсселі оприлюднено спільний угорсько-австрійський документ «Майбутнє відносин ЄС – Україна». У ньому зазначалося: «... передбачений ЄС План дій щодо України пропонує нові можливості переведення відносин на конкретну та прагматичну основу, яка цілком враховує нинішні реалії в Україні» [31, арк. 48]. Першу трьохсторонню угорсько-австрійсько-українську консультацію проведено 5 лютого 2004 р. у Відні. Під час цієї зустрічі відбулися переговори із заступником Міністра закордонних справ Австрії М. Сайдіком, який запевнив українську сторону у своїй підтримці євроінтеграційних прагнень України. Заплановану на 10-11 березня 2004 р. у Києві заключну українсько-угорсько-австрійську зустріч заступників міністрів закордонних справ з питань європейської інтеграції [30, арк. 107-108] було відтерміновано на пізніший час. Федеральний Міністр внутрішніх справ Австрії Е. Штрассер під час зустрічі із заступником Голови прикордонної служби України О.Г. Мельниковим 13 травня 2004 р. у Відні наголосив «на важливості посилення контактів у форматі «Ширшої Європи», насамперед, з Україною, Білоруссю та Молдовою» [31, арк. 50]. Варто зазначити, що формат «Ширшої Європи» стосується широкого кола країн, а тому розглядається окремо від процесу, що був визначений статтею 49 Маастрихтської угоди, тобто можливістю приєднатися до ЄС [31, арк. 48]. Зазначений проект мав бути реалізований у форматі програми «східноєвропейського партнерства».

На той момент експерти Посольства України в Австрії визначили ключовий фактор успішного розвитку відносин з ЄС та Австрійською Республікою: «Функціонування ринкової економіки в Україні та її інтеграція в європейські й світові ринки. З цією метою пропонується спільне усунення перешкод на шляху отримання Україною статусу з ринковою економікою, активна підтримка приєднання України до СОТ в якомога більш стислі терміни, негайний початок підготовчої роботи по створенню зони вільної торгівлі з нашою країною» [31, арк. 48].

14 травня 2004 р. у Відні голова австрійської делегації у Європарламенті пані У. Штейнцель у рамках заходу, присвяченого виступу Федерального канцлера Австрії «Щодо становища нації», висловила за надання Україні перспективи вступу до ЄС [31, арк. 48-49]. Проте такі заяви можна вважати виключенням. Австрійські політики позитивно висловлювалися щодо подальшої економічної інтеграції України до ЄС, проте цей процес не передбачав надання членства в ЄС.

Австрія впродовж 2000-2004 рр. підтримала процес завершення переговорів щодо вступу до ЄС десяти нових країн-членів. Приєднання до ЄС 1 травня 2004 р. країн Вишеградської четвірки (Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини) дало можливість Австрії позбутись «міражних болей» від розпаду восени 1918 р. Австро-Угорської імперії. Вступ країн Балтії (Естонії, Латвії, Литви) просунув кордони ЄС на колишні радянські республіки, що в принципі було важливо для України. Країни Балтії перетворилися на послідовних прихильників євроінтеграції України.

Залучення до ЄС середземноморських острівних держав Кіпру та Мальти відкрило нові можливості Спільного ринку ЄС. Також вступ до ЄС Словенії актуалізував для Австрії питання забезпечення своїх кордонів з нестабільними балканськими країнами. Після розширення 2004 р. кордони ЄС впритул наблизились до України. Вступ до ЄС 1 травня 2004 р. відразу десяти нових країн спонукав Австрію більш обережно ставитись до подальших розширень.

Після Помаранчевої революції розпочався новий етап переговорів про умови підготовки до вступу України у ЄС. У липні 2005 р. до Відня з офіційним візитом прибув Президент України В. Ющенко [249]. Але потенціал набуття Україною під впливом Помаранчевої революції кращого європейського іміджу так і не був в повною мірою реалізований.

З 1 січня по 30 червня 2006 р. Австрія головувала в ЄС. Під негативним впливом українсько-російської «газової війни» Європейський Союз прийняв спільну Енергетичну стратегію. Вона передбачає розподіл компаній, на ті, що видобувають газ, та ті, що транспортують його до споживачів [429, с. 98].

4 грудня 2006 р. Комісар ЄС Б. Ферреро-Вальднер надіслала листа до МЗС України з повідомленням про Послання №726 до Ради ЄС та Європейського

парламенту «Посилення Європейської політики сусідства». У відповідь на цей лист МЗС України надіслало офіційну відповідь, в якому виклало власну позицію щодо Послання №726 [32, арк. 12].

Міністр закордонних справ Б. Тарасюк під час з'їзду «Європейської народної партії» зустрівся з Федеральним канцлером Австрії В. Шюсселем, а в квітні 2007 р. у Відні відбулися переговори глав зовнішньополітичних відомств двох країн А. Яценюка та У. Пласнік. Президент України В. Ющенко 8 липня 2008 р. здійснив офіційний візит до Австрії (Див. Додаток Є), а вже 15–16 липня відбувся візит в Україну Федерального канцлера Австрії А. Гузенбауера (Див. Додаток Ж). Україну з робочим візитом відвідав Віце-канцлер, Федеральний міністр фінансів Австрії Й. Прьолль. Інтенсивність політичних зв'язків Києва і Відня сприяла інституціоналізації відносин України з ЄС [437, с. 274].

Фактично з 2009 року розпочався період кризи у відносинах між Україною та ЄС. Тривав непростий процес підготовки Угоди про асоціацію і створення зони вільної торгівлі між Україною і Європейським Союзом. У контексті подій, що відбувалися, особливу увагу варто приділити позиції Австрійської Республіки. Австрійські дипломатичні кола відіграли вирішальну роль у підписанні Угоди про асоціацію України з ЄС. З середини 2009 р. інтеграційний запал українських урядовців зменшився, а офіційний Відень починав ще більш скептично дивитися на перспективи членства України в ЄС [432, с. 216]. Тим паче, що в ЄС накопичилась певна «втома» від попередніх розширень. Зважаючи на це Австрія у 2009 р. підтримала ініціативу Швеції і Польщі щодо започаткування програми «Східне партнерство», яка мала підготувати Україну, Білорусь, Молдову, Грузію, Вірменію, Азербайджан до тісніших зв'язків із ЄС, але без перспективи повноправного членства з ЄС.

Зовсім по-іншому постало питання євроінтеграції після того, як в 2010 р. Президентом України було обрано В. Януковича з його проросійською риторикою. Керівництво України намагалося повернутися до «багатовекторного» зовнішньополітичного курсу.

Незважаючи на політичну кризу в Україні, австрійські дипломатичні представники продовжили обіцяти та надавати підтримку нашій державі у сфері євроінтеграції [76]. 21 серпня 2010 р. тодішній Міністр закордонних справ України К. Грищенко зустрівся у м. Зальцбург з Федеральним Міністром з європейських та міжнародних справ Республіки Австрія М. Шпіндельєггером. Останній засвідчив, що Австрія підтримує Україну в переговорах щодо безвізового режиму з ЄС. Міністр М.Шпіндельєггер запевнив, що Республіка Австрія на офіційному рівні наближатиме підписання Угоди про асоціацію України з ЄС [432, с. 216]. Увага була також приділена відновленню співробітництва в рамках «трикутника» Україна-Австрія-Угорщина.

Для зміцнення відносин між державами 16-17 вересня 2010 р. Австрію з офіційним візитом відвідав Голова Верховної Ради України В. Литвин. У рамках поїздки В. Литвин провів переговори з Президентом Федеральної Ради М. Прайнедером, Президентом Національної Ради Австрії Б. Праммером та Президентом Австрії Г. Фішером. Двічі відвідував Австрію з офіційним візитом Прем'єр-міністр України М. Азаров. 4-5 жовтня 2011 р. з офіційним візитом до України прибула Президент Національної Ради Австрії Барбара Праммер. У 2011 р. міністр закордонних справ Австрії Міхаель Шпіндельєггер узагальнив уявлення про місце України у зовнішньополітичній стратегії Альпійської Республіки наступним чином: "Україна для Австрії – вельми важливий партнер Дунайського регіону та одна з найбільших країн Чорноморського регіону" [432, с. 216].

30 листопада 2012 р. посол Австрії в Україні Вольф Дітріх Хайм в ефірі «5 каналу» висловив таку думку щодо Угоди про асоціацію: «Австрія ніколи не кидається з якогось одного табору в інший. Слід пам'ятати про те, що тут є певна процедура. Йдеться про Угоду про асоціацію. Нам не потрібна тут більшість або кворум якийсь, нам потрібна згода для того, щоби ми могли реалізувати і впровадити цю угоду. Треба, щоби погодилися всі 27-м країн [на той час – Авт.] і Європарламент. Австрія зі свого боку виступає дуже позитивною силою в цьому питанні» [432, с. 217].

29 квітня 2013 р. у Відні відбулись політичні консультації заступників міністрів закордонних справ України та Австрії. Вони стосувалися виконання Порядку денного Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Генеральний секретар Федерального міністерства з європейських та міжнародних справ (МЗС) Республіки Австрія Йоганнес Кірле підтвердив зацікавленість та підтримку Австрії у підписанні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Під час перемовин основний акцент надавався підписанню Зони вільної торгівлі (ЗВТ) під час Вільнюського саміту «Східного партнерства» 28-29 листопада 2013 р. [202]. В. Янукович відвідав Австрію в доленосні для України дні 21-22 листопада 2013 р. [153]. Тоді уряд М. Азарова заявив про призупинення процесу переговорів щодо завершення процедури підписання Угоди про асоціацію та Угоди про ЗВТ між ЄС та Україною, про що ми писали у попередньому параграфі 2.4. Австрія зайняла вичікувальну позицію.

Після Революції Гідності [529] більш інтенсивно розвивалася й українсько-австрійська політична взаємодія. У параграфі 2.4 зазначалося, що Угода про асоціацію між ЄС та Україною [182] була підписана головами держав Європейського Союзу та Президентом України Петром Порошенком у Брюсселі 27 червня 2014 р., а 16 вересня вона була ратифікована одночасно Верховною Радою та Європейським парламентом.

17 листопада 2014 р. Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Австрія було призначено Олександра Щербу [192]. Особистість посла важлива як своєрідний каталізатор підвищення ефективності роботи посольства та дипломатичних установ у Відні. Зокрема українські дипломати сприяли тому, що у фокусі уваги австрійських політиків перебувало питання ратифікації Угоди про асоціацію і партнерство між Україною та ЄС [432, с. 218].

Угода мала бути затверджена парламентами кожної з 28 країн ЄС. Австрія під впливом проросійського лобі в 2015 р. опинилася в списку країн, які зволікали з ратифікацією Угоди: заплановане на 21 травня голосування перенесли на липень [255]. На той момент повністю завершили процес ратифікації документу 18 країн ЄС. Ще дві країни – Німеччина і Словенія, також на той час завершили процес ратифікації, проте технічно не передали документи в Брюссель. Чотири держави ЄС,

а саме Франція, Бельгія, Чехія та Нідерланди, провели ратифікацію в одній з палат парламенту. Комуністами була призупинена ратифікація Угоди про асоціацію в Чехії у верхній палаті парламенту, а чергове слухання відбулося у червні 2015 р. Залишалися чотири країни, які навіть не починали процес ратифікації угоди з Україною: Австрія, Італія, Греція і Кіпр [213]. За версією видання «Європейська правда», згадані чотири країни затягували процес ратифікації свідомо. Причиною цього називалися традиційно сильні проросійські впливи [127]. В Адміністрації Президента тоді повідомили, що вже ведуть перемовини з цими проблемними країнами [195].

22 травня 2015 р. у Ризі на саміті Східного партнерства Президент України Петро Порошенко сказав, що чотири європейські держави – Австрія, Італія, Греція, Кіпр – гальмують процес ратифікації Угоди про асоціацію [210]. Довелося докласти додаткові дипломатичні зусилля. Того ж дня П. Порошенко провів переговори з Федеральним канцлером Республіки Австрія Вернером Файманном та Президентом Європейського Парламенту Мартіном Шульцом. Співрозмовники обговорили актуальні питання європейської інтеграції, зокрема процес ратифікації країнами ЄС Угоди про асоціацію з Україною [144]. Нарешті, 27 червня 2015 р. процес ратифікації Угоди зрушив з місця. Посол Австрії при ЄС Вальтер Грахаммер повідомив: «Щодо стану справ процесу ратифікації в Австрії Угоди про асоціацію ЄС - Україна, я хочу поінформувати, що це буде обговорюватися комітетом із зовнішньої політики австрійського парламенту 30 червня. І ми маємо за мету завершити ратифікаційний процес до кінця липня» [75].

Як і було обіцяно В.Грахаммером, 30 червня 2015р. зовнішньополітичний комітет парламенту Австрії схвалив ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Про це повідомив посол України в Австрії Олександр Щерба на своїй сторінці в твіттері. Також посол розповів, що за ратифікацію проголосував зовнішньополітичний комітет парламенту [166].

Австрійський дипломатичний корпус виконав свою обіцянку, і до кінця липня Австрія ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та ЄС попри той факт, що це голосування вважалося «проблемним» в обох палатах парламенту Австрії,

оскільки правляча коаліція блокувала підготовку до ратифікації: Національна рада (нижня палата) ратифікувала Угоду 8 липня 2015р., а Федеральна рада (верхня палата) – 24 липня 2015 р. посол України в Австрії Олександр Щерба 7 серпня 2015 р. у своєму Twitter написав: «Австрійська ратифікаційна грамота відправлена в Брюссель. Австрія завершила процедуру ратифікації угоди про асоціацію. Danke!» [74]. Австрія підтримала бажання українців укласти з ЄС Угоду про асоціацію. А вже 1 січня 2016 р. почала діяти зона вільної торгівлі України та країн Європейського Союзу [115].

Остаточну процедуру ратифікації Угоди про асоціацію України з ЄС було призупинено після проведення Консультативного референдуму Нідерландів щодо асоціації України та ЄС. За його результатами 61,1% виборців проголосували проти ратифікації угоди з Україною [167]. Щоправда, явка Референдуму склала 32,2% виборців, а це трохи вище рівня в 30% голосів, коли результати волевиявлення визнаються недійсними.

Кризову ситуацію з процесом ратифікації Угоди вдалося владнати в 2017 р. [432, с. 219]. Зокрема, 15 грудня 2016 р. досягнуто компромісу у вигляді спеціальної домовленості «Рішення глав держав та урядів членів ЄС». 23 лютого 2017 р. повторним голосуванням Угоду про асоціацію ратифікувала Палата представників Нідерландів [87], 30 травня за Угоду проголосував Сенат [170], а вже 1 червня Король Нідерландів Віллем-Олександр підписав цей документ[125]. Угода про асоціацію та Угода про ЗВТ остаточно набули чинності.

Президент України Петро Порошенко в інтерв'ю українським телеканалам повідомив, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом вступила в дію з 1 вересня 2017 р. [150].

У другому півріччі 2018 р. Австрія головувала в Європейському Союзі. За цей час були прийняті деякі принципові рішення. Насамперед Австрія не виправдала російські сподівання на скасування економічних санкцій проти Росії, які були запроваджені після анексії Криму, збиття 17 липня 2014 р. на Донбасом малайзійського пасажирського літака рейсу МН-17 та проведення фейкових виборів у «ОРДЛО». Солідаризуючись як країна-член ЄС із режимом санкцій, Австрія

водночас намагалася сприяти досягненню прогресу у реалізації положень Мінських угод (вересень 2014 р. і лютий 2015 р.). Але проти Росії так і не були введені додаткові санкції (проти «Газпрому», «Роснафти», «Росатома» та інших концернів) за невиконання першого пункту Мінських угод щодо припинення вогню. Водночас 7 грудня 2018 р. на засіданні Ради ЄС Австрія сприяла прийняттю рішення про фінансову допомогу Україні [67, с. 3]. Австрія дотримується загального курсу ЄС щодо України. Зокрема, показово, що австрійська делегація голосувала за рішення Європейського парламенту щодо призупинення дії Угоди про партнерство між ЄС і Росією (1994 р.) після агресії Росії проти України у Керченській протоці 25 листопада 2018 р. Але Австрія, як і більшість країн ЄС, не готова до остаточного розриву з Росією.

Таким чином, Австрія залишається важливим стратегічним партнером України серед країн-членів Євросоюзу в контексті європейської інтеграції та реалізації положень Угоди про асоціацію та про створення зони вільної торгівлі. Австрія від самого початку проголошення Україною незалежності була і залишається важливим партнером нашої держави в сфері європейського інтеграційного процесу. Велика увага була приділена співробітництву України та Австрійської Республіки в напрямку налагодження не тільки двосторонніх стосунків, але й в питаннях економічної, політичної та культурної взаємодії з Європейським Союзом. Ще на початку 2000-х років австрійські лідери активно підтримували вступ України до ЄС. Але внутрішньо українська політична нестабільність та повільне проведення реформ призвели до того, що австрійська політична еліта розчарувалася в можливостях України приєднатися до європейської спільноти, а тому Австрія опинилася у компанії «європейських скептиків», щодо надання нашій державі членства в ЄС. Не останню роль в підтримці «євроскептицизму» відіграла Росія, яка протягом останніх років вклала досить великі політичні інвестиції в підтримку ультраправих в усій Європі, деякі з цих політиків мають сильний політичний вплив і в Австрії. Проте обидві палати парламенту Австрійської Республіки таки ратифікували Угоду про Асоціацію України з ЄС.

3.2. Взаємодія України з міжнародними та регіональними організаціями у Відні (ООН, НБСЄ/ОБСЄ, ПАРЄ, ЦЄІ)

Багатостороння дипломатія є важливою якісною характеристикою європейської системи міжнародних відносин. Співпраця між Україною та Австрійською Республікою простежується не лише в рамках взаємодії на двосторонньому рівні (цей аспект висвітлено у Розділі 4) та в контексті євроінтеграційних процесів (що розкрито у параграфі 3.1). Важливими також є зв'язки між обома державами у процесі роботи міжнародних організацій. Зокрема, найбільш помітною є співпраця між Україною та Австрійською Республікою в ООН, НБСЄ/ОБСЄ, ЦЄІ. Україна є державою-засновницею найбільшої і найважливішої міжнародної Організації Об'єднаних Націй, а тому є членом цієї структури з моменту її заснування в 1945 р. (про особливості появи і функціонування Української РСР і її роль у складі СРСР є детальна інформація в параграфі 2.4). У Відні розміщуються штаб-квартири двох організацій, що тісно пов'язані з ООН:

1) МАГАТЕ – міжнародне товариство з атомної енергії, що з 1957 р. координує дії міжнародної спільноти для мирного використання атомної енергії.

2) ЮНІДО – організації, що з 1966 р. здійснює консультації з питань промислового розвитку. Саме в межах роботи цієї організації дипломатичні представники України і налагоджували перші зв'язки зі своїми австрійськими колегами.

Австрія є членом ООН з 14 грудня 1955 р. і з того часу бере активну участь у вирішенні багатьох завдань. Австрія є членом багатьох комісій: Комісії по дослідженню космічного простору з 1961 р. очолюваної австрійським дипломатом, Комісії по мирному використанню дна морів і океанів, Комісії з прав людини, Ради ЮНКТАД і Ради ЮНІДО. В 1963, 1976, 1984 та 1991 рр. Австрію обрано на трьохрічні терміни в головний економічний орган ООН – Економічну і соціальну раду. В 1972 р. Австрія обиралась на період 1973-1974 рр., а в 1990 р. – на період 1991-1992 рр. в Раду безпеки ООН. Австрію обирали в Адміністративну раду Програми з питань охорони навколишнього середовища при ООН (1990-1992 рр.), в

Адміністративну раду ООН з програми розвитку (1992-1993 рр.) і в Комітет ООН по захисту прав людини (1991-1993 рр.) [22, арк. 43].

Юрій Васильович Костенко – Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні – був контактною особою для зв'язків МЗС України з МАГАТЕ. Так, саме він передавав інформацію від Секретаріату МАГАТЕ про засідання технічних комітетів у Відні 18-22 травня 1992 р. та 1-5 червня 1992 р. [6, арк. 5], а також персональне запрошення Голові Державного комітету України з ядерної та радіаційної безпеки Н.А.Штейбергу для участі 16-18 березня в засіданні технічного комітету на тему: «Інформаційна система міжнародної шкали ядерних подій» [6, арк. 5]. Сам Ю.В. Костенко брав участь у роботі сесії Комітету з адміністративних і бюджетних питань Ради управляючих МАГАТЕ, що проходила у Відні 5-6 травня 1992 р. [6, арк. 10].

З 14 по 25 вересня 1992 р. у Відні проходила 36-а сесія Генеральної конференції МАГАТЕ, на якій були присутні представники від України, зокрема з промовою виступав Голова делегації України Н.А. Штейберг [6, арк. 120, 362-365]. Порядок денний конференції включав «широке коло питань міжнародного співробітництва у галузі мирного використання атомної енергії, ядерної та радіаційної безпеки, забезпечення режиму нерозповсюдження ядерної зброї, діяльності МАГАТЕ» [6, арк. 363].

У період з 29 вересня по 1 жовтня 1992 р. на конференцію у Відні щодо розгляду дії Конвенції з фізичного захисту ядерного матеріалу була запрошена делегація від України [6, арк. 138].

У рамках МАГАТЕ працює робоча група, яка координує зусилля щодо покращення роботи реакторів типу ВВЕР (в Україні працюють саме такі), забезпечує організаційні рамки для допомоги ЄС в сфері регулювання ядерної безпеки під егідою програм PHARE та TACIS [6, арк. 262].

Ще до офіційного визнання України Австрією – 19 листопада 1991 р. – заступник міністра закордонних справ України В.Н. Ліпатов обговорив із заступником Гендиректора ЮНІДО з адміністративних і бюджетних питань Чарльзом Ворнером питання укріплення кадрових позицій України в цій

міжнародній організації. Кандидатом на посаду рівня Р-5 у ЮНІДО від України було обрано С.І. Соколенко: саме його під час співбесіди 11 листопада 1991 р. високо оцінили сам Ч. Ворнер, Гендиректор ЮНІДО Д. Сіазон та директор відділу промислової співпраці і мобілізації ресурсів Г. Мей [1, арк. 6]. Темою для переговорів із заступником Гендиректора ЮНІДО Ч. Ворнером було також питання збереження посади рівня Р-4 в Департаменті розвитку програм і проектів за В.Н. Мициком, а також можливість влаштування на роботу в організацію українського спеціаліста С.К. Продана [1, арк. 7].

Варто зауважити, що після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. й до моменту офіційного встановлення дипломатичних відносин з Австрійською Республікою 24 січня 1992 р. існував перехідний етап, під час якого активну діяльність з налагодження дипломатичних зв'язків здійснював Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні Юрій Костенко. 2 листопада 1991 р. під час зустрічі з шефом кабінету Міністра закордонних справ Австрії доктором Вольфгангом Льюїблом та заступником завідуючого відділом Східно- та Південноєвропейських країн політичного управління МЗС Австрії доктором Роханом Ю. Костенко обговорював важливі для подальшого визнання України питання. Ю. Костенко акцентував увагу на тому, що з 26 вересня 1991 р. Україна та Австрія перебувають у консульських відносинах та висловив сподівання, що після всенародного референдуму 1 грудня 1991 р. обидві держави встановлять повноцінні дипломатичні відносини [1, арк. 3]. Проте представники МЗС Австрії не поспішали з висновками, зокрема доктор Рохан заявив, що про дипломатичні відносини між Австрією та Україною говорити зарано, а Відень уважно стежить за тим, яким «буде розподіл компетенції в галузі зовнішніх відносин між Радянським Союзом і республіками» [1, арк. 4]. 11 листопада 1991 р. Ю.В. Костенко мав зустріч зі спеціальним радником міністра закордонних справ Австрії А. Мока з питань культури доктором Б. Штілфрідом та доктором М. Венінгером, котрий був того дня у Відні. Під час зустрічі обговорювалися питання щодо надання Ю. Костенку статусу Генконсула у Відні та можливого відкриття австрійського Генконсульства у Києві [1, арк. 5].

У період з 20 по 22 листопада 1991 р. Ю.В. Костенко брав участь в обговоренні українського питання на Міжнародній конференції зі стабільності й безпеки у новій Європі, що проходила у Відні в будівлі Інституту співробітництва з питань безпеки, економіки та захисту довколишнього середовища [4, арк. 42].

Співпраця України у Відні з ООН продовжилася після встановлення офіційних дипломатичних відносин з Австрією та призначення Ю.В. Костенка Послом України в Австрії, про що ми більш детально написали в параграфі 4.2. 5 січня 1993 р. Посол Ю.В. Костенко у Віденському міжнародному центрі мав зустріч з керівником поштової служби ООН пані Р. Туру, яка передала копію листа Генерального директора Віденського відділення ООН Д. Джаконеллі Президенту України Л. М. Кравчуку. Під час зустрічі дипломати обговорювали питання щодо організації філателістичної виставки у Києві. Сама виставка була відкрита 11 червня 1993 р. в Державному культурно-просвітницькому центрі «Український дім», її вперше спільно організували поштові адміністрації ООН, України та Австрії [16, арк. 1]. Виставку вдалося організувати завдяки зусиллям представника української діаспори в Австрії Б. Ямінського, який впродовж десятиліття працював у віденській штаб-квартирі Організації Об'єднаних Націй відповідальним працівником Поштової адміністрації ООН [17, арк. 96].

З ініціативи департаменту з гуманітарних питань ООН з 1 по 6 вересня 1993 р. в регіоні Вінер – Нойштадт (Австрія) були організовані перші міжнародні навчання по усуненню наслідків катастроф – «Екзерсис, 93» (Exercise '93). Організація навчань була здійснена Міністерством оборони Австрії і Урядом землі Нижня Австрія. Групу спостерігачів України у складі трьох чоловік на навчаннях очолював тодішній начальник штабу цивільної оборони генерал В.Ф. Гречанінов [15, арк. 1-18]. Завдяки Ю.В. Костенку Раді організації ветеранів України ще у вересні 1992 р. прийняли до Міжнародної Федерації Борців Опору, штаб-квартира якої розміщена у Відні [16, арк. 6, 26, 27].

Першою з європейських структур, до якої приєдналася Україна 30 січня 1992 р. [5, арк. 14-22], стала Нарада з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ/ОБСЄ, пізніше була перейменована в Організацію з безпеки та співробітництва в Європі).

Україна 26 лютого 1992 р. підписала Гельсінський Заключний акт НБСЄ 1975 р. і тим самим підтвердила відданість ідеям підтримання й зміцнення міжнародного миру та безпеки [388, с. 11].

З 3 липня 1973 р. по 1 серпня 1975 р. за участю США, Канади та 33-х європейських держав у місті Гельсінкі було підписано Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі. Документ став програмою дій для розбудови мирної та демократичної Європи, а НБСЄ очолила процес контролю за дотриманням цих домовленостей. Програма дій НБСЄ була доповнена в 1986 р. Стокгольмським документом, низку документів було ухвалено у Відні в 1990 та 1992 рр. 19 листопада 1990 р. у Парижі було підписано угоду про ЗЗСЄ (Звичайні збройні сили Європи), в рамках якої країни НАТО та Організації Варшавського договору обмежували кількісно ці озброєння. Після підписання Паризької хартії для нової Європи 21 листопада 1990 р. відбувається інституціоналізація НБСЄ. Починає працювати Секретаріат у Празі (пізніше у Відні), Центр запобігання конфліктам (Відень) та Бюро вільних виборів (Варшава). Під час 17 засідання Комітету старших посадових осіб (КСПО) 5-6 листопада 1992 р. у Празі було запропоновано утворити т.зв. «Віденську спеціальну групу» з метою підтримання постійних контактів та проведення консультацій з питань НБСЄ, до складу якої мали входити представники держав-учасниць НБСЄ [5, арк. 36]. У рамках НБСЄ працює Центр по запобіганню конфліктам (СРС) [14, арк. 1-68]. У липні 1992 р. на Гельсінській зустрічі прийняте рішення заснувати у Відні «Форум НБСЄ з питань співпраці у галузі безпеки» (FSC). Форум зосереджує свою увагу на військово-політичному аспекті безпеки, визначені й завдання: регулярні консультації й інтенсивне співробітництво з питань військової безпеки, проведення переговорів щодо заходів зі зміцнення довіри та безпеки, а також подальше зниження рівня ризику конфліктів [237]. FSC в січні-лютому 1993 р. займалася питаннями дотримання режиму обмеження конфліктів в Косово, Санджаку і Воєводині; затвердження бюджету місії сприяння санкціям; вивчення ситуації в Таджикистані [13, арк. 7-9]. 6-7 вересня 1993 р. було розглянуто питання регіональної безпеки на офіційному симпозиумі міністрів закордонних справ 9 країн Центральної та Східної Європи [13, арк. 111]. В період з 12 вересня по

3 жовтня 1993 р. українська делегація у рамках FSC брала участь в обговоренні питання щодо адаптації Договору про ОЗСЄ до актуальних на той час геополітичних умов в Європі [13, арк. 109]. 5-7 грудням 1993 р. у Відні з офіційним візитом перебував начальник управління міжнародних організацій МЗС України В. Ю. Єльченко [15, арк. 19]. З 1 грудня 1993 р. у Відні також було засновано дві нові структури: Постійний комітет та загальний Секретаріат [142]. Австрійський Відень став головним центром НБСЄ. Лише 1 січня 1995 р. «Нарада» змінила назву на «Організація з безпеки та співробітництва в Європі». В 1991-1992 рр. Україну тричі відвідував Верховний комісар НБСЄ у справах національних меншин. Висновки, зроблені ним, надають «високу оцінку політиці України в галузі міжнаціональних відносин та захисту прав національних меншин, констатація того, що в Україні відсутні конфлікти на етно-національному ґрунті» [9, арк. 108-109].

Також варто нагадати, що на третьому етапі ядерного роззброєння України до процесу переговорів з українською стороною долучилися представники Наради з безпеки та співробітництва в Європі. На нашу думку, НБСЄ у такий спосіб впливало на політику ядерного роззброєння України:

- опосередковано (через міжнародні документи НБСЄ, які сформували принципи нової колективної безпеки);
- гіпотетично (за можливої необхідності погрожуючи санкціями);
- безпосередньо (через переговори, організовані НБСЄ) [431, с. 213].

22 вересня 1992 р. було узгоджено «Програму термінових заходів». Відповідно до цих домовленостей Україна мала провести роззброєння та скоротити ядерний арсенал. Ще в березні 1993 р. в рамках Наради з безпеки та співробітництва в Європі були проведені консультації щодо ядерного роззброєння України. 12 березня 1993 р. у Відні в Посольстві України були проведені консультації з низки важливих питань з делегацією Франції. Зокрема обговорювалися питання нерозповсюдження ядерної зброї та прийняття Україною на своїй території інспекційних груп контролю виконання Договору про ЗЗСЄ [13, арк. 10]. У процесі обговорення з французькою делегацією важливим було питання залучення України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) та Скорочення

наступальних озброєнь (СНО). Французький посол М. Брішамбо стверджував, що проголошення статусу ядерної держави несло для України загрозу економічного характеру, оскільки негайно були б згорнуті всі програми допомоги Україні [13, арк. 12]. У травні 1993 р. в рамках НБСЄ з Німеччиною [13, арк. 15] та США [13, арк. 13] проведено консультації щодо забезпечення миру в Центральній-Східній Європі. 10 травня 1993 р. Посол України в Австрії Ю. Костенко під час виступу на 32 засіданні Консультативного комітету висловив підтримку Україною політики НБСЄ [13, арк. 26].

Зустріч на найвищому рівні, участь в якій брали делегації 52-х держав-учасниць НБСЄ, розпочалась у Будапешті 5 грудня 1994 р. [18, арк. 52] Президент України Л. Кучма, який очолював Делегацію України на Будапештському саміті, під час свого виступу «дав високу оцінку досягненням НБСЄ у галузі превентивної дипломатії, зокрема її участі у врегулюванні ситуації навколо Криму» (конфлікт був ініційований владою РФ), а також закликав «надавати більшої уваги співпраці у рамках економічного виміру НБСЄ, з огляду на те, що здорова економіка є безумовною основою стабільності, а відтак – безпеки» [18, арк. 1]. У Будапешті напередодні саміту НБСЄ було підписано низку важливих документів, зокрема нова редакція Віденського документу, яка об'єднала колишні Стокгольмський та Віденський документи. 5 грудня 1994 року було підписано Україною, РФ, США та Великою Британією «Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» [431, с. 215]. Франція передала Україні Декларацію аналогічного змісту, підписану президентом Міттераном, а 4 грудня 1994 р. Посольство КНР в Україні офіційно передало українській стороні Заяву китайського Уряду про надання Україні гарантій безпеки. Меморандум є міжнародно-правовим та юридично зобов'язуючим документом, згідно з яким Велика Британія, США та РФ надали гарантії безпеки Україні в обмін на відмову від ядерної зброї [18, арк. 2].

Як вже згадувалось вище, документ базувався на принципах Заключного акту НБСЄ, але не було вказано алгоритму дій сторін Меморандуму на випадок порушення його умов однією із ядерних держав. За результатами діяльності не лише

країн-гарантів – США, РФ та Великої Британії – але й НБСЄ, Україна відмовилась від ядерного арсеналу та добровільно стала державою з без'ядерним статусом. Ця подія стала прикладом гідним наслідування для міжнародної спільноти у сфері роззброєння, проте вона не набула загальносвітового ефекту. Роззброєння мало свої плюси та мінуси, проте в наш час про ядерну зброю згадують як про чинник стримування, який теоретично міг врятувати Україну від російського вторгнення. Але в 2014 р. Росія застосувала «гібридні» методи агресії, на які ОБСЄ ще треба знайти відповідну протидію.

5 червня 1996 р. на Пленарному засіданні Асамблеї ЗЄС Президент України Л. Кучма говорив про співпрацю з ОБСЄ переважно у позитивному контексті, зокрема виступав за посилення її ролі та ефективності у забезпеченні європейської безпеки і стабільності. Він відзначив такі пріоритетні для ОБСЄ напрями діяльності:

- превентивна дипломатія (довгострокові місії, інститут Верховного комісара у справах національних меншин, бюро з демократичних інституцій і прав людини);
- миротворчість (постконфліктне врегулювання ситуації – на той момент в колишній Югославії);
- розвиток моделі загальної і всеохоплюючої безпеки [21, арк. 61].

З 1998 р. моніторингом виборчих процесів в Україні займається Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. У червні 1999 р. в Україні розпочав роботу Координатор проектів ОБСЄ. 13 липня 1999 р. було прийнято Меморандум про взаємопорозуміння між Урядом України та ОБСЄ, який був ратифікований ВР України 10 лютого 2000 р. [205].

Після подій Революції Гідності на засіданні Постійної Ради ОБСЄ 27 лютого 2014 р. із заявою щодо поточної політичної ситуації виступив Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні Ігор Прокопчук [110].

Впродовж 2017 р. Австрія головувала в ОБСЄ. 3 січня 2017 р. Донбас відвідав міністр закордонних справ Австрії С. Курц. Мова йшла про посилення роботи моніторингової місії ОБСЄ [56, с. 5]. 20 лютого 2017 р. ОБСЄ у своїй заяві наголосила, що «визнання Росією документів, виданих у самопроголошених «ДНР»

і «ЛНР», суперечить цілям процесу врегулювання конфлікту на Донбасі» [59, с. 1]. 6 червня 2017 р. С. Курц знову відвідав Київ, де висловив стурбованість через систематичні порушення режиму припинення вогню в зоні конфлікту [66, с. 3]. На початку осені 2017 р. Австрія закликала запобігти екологічній катастрофі на Донбасі [58, с. 3]. Наприкінці 2017 р. Австрія передала головування в ОБСЄ Італії. Впродовж 2017 року Австрія надавала дипломатичне сприяння зусиллям «нормандської четвірки» (ФРН, Франція, РФ, Україна) щодо мирного врегулювання на Донбасі. В 2018 р. залишалося неврегульованим питання організації міжнародної миротворчої місії на Донбасі. Україна наполягає на наданні такій місії повноважень для дій на всій території ОРДЛО та вздовж неконтрольованої на даний час ділянки українсько-російського державного кордону. Активну підтримку австрійці надають постраждалим у результаті військового конфлікту на Сході України, зокрема і біженцям. Впродовж 2018 р. Кремль фактично заблокував німецько-французьку ініціативу, спрямовану на деескалацію конфлікту на Донбасі. Російська Федерація 10 грудня 2018 р. відхилила ініціативу запровадження місії від ОБСЄ на Азовському морі. Ця місія мала розв'язати конфліктну ситуацію, що виникла після російської агресії проти українських військових катерів 25 листопада 2018 р. поблизу Керченської протоки. Австрійський дипломат спец. Представник голови ОБСЄ в Україні Мартін Сайдик у січні 2019 р. запропонував план вирішення конфлікту на Донбасі, але ця пропозиція поки не досягла своєї мети. На жаль, австрійська дипломатія не використовує свої важелі впливу на російську сторону заради врегулювання цього найбільшого конфлікту в Європі від часів розпаду Югославії.

Австрія ще з 1956 р. бере участь у діяльності Ради Європи. Ще 14 липня 1992 р. Україна висловила своє бажання приєднатися до Ради Європи, яка є найстарішою загальноєвропейською структурою. З 16 вересня 1995 р. Україна отримала статус ПАРЄ «спеціально запрошеного гостя», а 9 листопада 1995 р. набула статусу повноправного члена ПАРЄ [388, с. 17]. Австрія підтримала Україну в низці важливих міжнародних питань, пов'язаних зі вступом нашої держави до Ради Європи [540, с. 256-257]. Передусім Австрію зацікавили демократичні процеси в Україні на місцевому та регіональному рівні [4, арк. 148]. Так, з самого початку

однозначно підтримував Україну Голова Національної Ради Австрії Х. Фішер. Не останню роль у досягненні позитивного для України результату відіграли керівник австрійської парламентської делегації на ПАРЄ, голова найбільшої у Раді Європи соціал-демократичної фракції П. Шідер і заступник Голови юридичного комітету В. Швіммер [442, с. 97].

На осінній сесії 2014 р. Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) австрійська делегація голосувала за призупинення членства Росії у ПАРЄ. Але відтоді прогресу у припиненні російської «гібридної війни» проти України так і не було досягнуто. Тому на осінній сесії 2018 р. ПАРЄ продовжив практику виключення російської делегації з цієї найбільшої Європейської правозахисної організації. З 2016 р. посаду Постійного представника України при Раді Європи обіймає Дмитро Кулеба [327, с. 383].

На тлі розпаду радянської зони впливу в Європі Австрія виступила з ініціативою, яка мала на меті надати політиці добросусідства нового імпульсу. 11 листопада 1989 року Австрія спільно з Італією, Угорщиною та Югославією створили Ініціативу чотирьох, з якої в результаті приєднання Чехословаччини у травні 1990 р. була створена Ініціатива п'яти. Влітку 1991 р. з приєднанням Польщі кількість учасників зросла до шести. З січня 1992 р. це об'єднання отримало назву «Центральноєвропейська ініціатива» (ЦЄІ). Окрім Австрії її членами на 1992 р. були Італія, Угорщина, Польща, Чехословаччина, Словенія, Хорватія, Боснія і Герцеговина [22, арк. 43].

Після вступу Австрії до ЄС в 1995 року було затверджено «Керівні принципи та правила процедури Центральноєвропейської ініціативи, яка мала слугувати форумом для співробітництва в регіоні, будучи елементом стабільності та співробітництва в Європі» [549]. Україна стала членом ЦЄІ у Відні 1 червня 1996 року. З'явився додатковий майданчик для українсько-австрійської взаємодії. Відтоді співпраця розвивається на урядовому, парламентському та бізнесовому рівнях. Україна головує в ЦЄІ у 2012 році [549]. Україна ініціювала ідею поглиблення співпраці ЦЄІ з ЄС, що було підтримано Австрією.

1 січня – 31 грудня 2014 р. Австрія головувала в ЦЄІ. Зокрема, Австрія підтримала концепцію створення Карпатського регіону Центрально-Східної Європи [64, с. 3]. Цей напрямок взаємодії важливий з точки зору захисту Карпатських пралісів. Австрія послідовно підтримує взаємодію з Україною у цій сфері.

У 1946 р. була підписана Конвенція про режим судноплавства на Дунаї. В листопаді 1949 р. на основі Конвенції була створена міжурядова організація, яка отримала назву Дунайська комісія. Українська РСР підписала зазначену Конвенцію і мала автоматично стати членом комісії, але перед підписанням глава делегації СРСР А.Я. Вишинський заявив, що СРСР відмовляється від свого права мати в комісії два голоси, тому до її складу Україна не увійшла [2, арк. 1]. Представників УРСР запрошували у якості гостей лише на ювілейні засідання Комісії. Про інші документи, які були підписані в радянські часи та є дійсними, згадано в Розділі 4.1. Навесні 2017 р. Україна приєдналася до стратегії Євросоюзу для Дунайського регіону, реалізація якої розрахована на період 2014-2020 рр. [65, с. 1]. Це дозволяє поєднати у єдиній системі співпрацю у центральноєвропейському регіоні.

Таким чином, важливим доповненням двосторонніх українсько-австрійських відносин є взаємне співробітництво у діяльності міжнародних організацій. Це дає можливість ефективніше координувати дипломатичну активність та залучати Україну до загальноєвропейської мережі міждержавних організацій, що працює не лише на міжнародний авторитет України, а й допомагає захищати та реалізовувати українські національні інтереси в європейській системі міжнародних відносин. Загальна криза сучасної європейської системи безпеки ускладнює роботу механізмів багатосторонньої дипломатії у міжнародних організаціях.

3.3. Російський чинник у процесі українсько-австрійського політичного діалогу

Австрійська зовнішня політика ще з часів імперії базувалася на засадах камералізму та політики *raison d'Etat*, а визначальними були два принципи: “бізнес передусім” та “дружба з усіма”. Одним із головних стратегічних партнерів Республіки Австрія є РФ. У зв’язку з цим можна стверджувати, що процес

розростання військового конфлікту між Україною та РФ негативно впливав і на українсько-австрійські відносини. Для характеристики сучасної ситуації в австрійсько-українських взаєминах необхідно нагадати, що в 1955 р. саме завдяки рішенню прийняти статус нейтральної держави Австрійська Республіка здобула незалежність [428, с. 94]. Австрійський камералізм та нейтральний статус вплинули на формування особливої політичної позиції, яку можна вважати доволі двозначною. В найближчій перспективі Австрія докладатиме усіх можливих зусиль для скасування санкцій проти РФ. Цьому сприяє низка чинників: економічна важливість РФ для Австрійської Республіки, сильна енергетична залежність Австрії від російських нафти та газу, активна пропаганда ЗМІ та резидентів РФ на всіх теренах ЄС, зокрема в Австрії, а також мігрантська криза. Доказом наших тверджень можуть бути результати голосування за повернення Росії у ПАРЄ 25 червня 2019 р.: усі 5 депутатів від Австрійської Республіки підтримали відновлення роботи делегації від РФ [219].

Після закінчення «холодної війни» та розпаду СРСР новостворена РФ не хотіла втрачати політичний та економічний контроль над колишніми союзними республіками, а тому доклала зусиль для організації зони воєнно-політичної нестабільності в євразійському просторі [430, с. 110]. Окрему увагу потрібно приділити реакції Кремля на незалежність України. В Москві з негативом сприйняли виокремлення України зі складу СРСР 24 серпня 1991 р. і одразу доклали зусиль на дипломатичному рівні та в інформаційному полі для того, щоб максимально ускладнити процес повноцінного міжнародного визнання України. Постанова Верховної Ради РФ «О правовой оценке решений высших органов государственной власти РСФСР по изменению статуса Крыма, принятых в 1954 году» від 21 травня 1992 р. заклала правову «міну уповільненої дії» (що «детонувала» в 2014 р.) під нові принципи колективної системи безпеки [3, арк. 4]. Ініційований Росією дипломатичний конфлікт довкола Криму не вщухав і в 1993-1995 рр. Посол України в Австрії М. Макаревич під час візиту до австрійського міста Клагенфурт 28 березня 1995 р. так відповідав на питання Голови Земельного уряду Карінтії Х. Цернатто щодо ситуації у Криму: «...вона повністю

контролюється і є виключно внутрішньою справою України» [19, арк. 188]. Одним з найважливіших кроків РФ першого (прихованого) етапу «гібридної війни» проти України був процес дискредитації політики офіційного Києва на міжнародній арені. Про це ще в 1991-1992 рр. було відомо міністру закордонних справ України А.М. Зленку: «За інформацією, яку отримує Міністерство закордонних справ України з різних джерел, дипломатичні представництва та військові аташати Російської Федерації за кордоном ведуть постійну цілеспрямовану антиукраїнську кампанію, зокрема в тому, що стосується ядерної політики України, серед політичного керівництва та військових кіл країни перебування, а також в міжнародних організаціях» [4, арк. 21].

Проти України РФ на той час застосувала «гібридні методи», прикладом яких були «газова війна», встановлення високих мит на українські товари Росією, інформаційна та дипломатична «війна» РФ проти України 1991-1994 рр., що була зумовлена боротьбою за ядерну зброю колишнього СРСР, дислоковану на території України.

Розуміючи, що НАТО та НБСЄ не можуть допомогти повною мірою нашій державі в такій ситуації (на цьому наголошено в параграфі 3.2), відповіддю України на такі дії була спроба створити власні ініціативи з підтримання європейської колективної системи безпеки. Зокрема, в 1993 р. Президент України Л.М. Кравчук на зустрічі у Будапешті висунув пропозицію щодо Центрально-Європейського простору безпеки (ЦЄПБ, згідно з іншою версією Центрально-Східноєвропейська зона стабільності і безпеки – ЦСЄЗСБ [12, арк. 40]), таку ідею підтримали і австрійські дипломати, зокрема посол Е. Сухаріпа [12, арк. 20]. Дипломатичні представники від Словенії, Чехії, Словаччини та Хорватії також позитивно оцінили таку пропозицію [13, арк. 111].

Проте Україна програла цю першу в її новітній історії «інформаційну війну» і була змушена відмовитися від ядерної зброї, натомість підписала документ, що гарантував її захист – Будапештський меморандум. У 1994 р. між США, Великою Британією, Росією та Україною в Будапешті було укладено «Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про

нерозповсюдження ядерної зброї» та відмовою від ядерної зброї [18, арк. 1-54]. Держави взяли на себе зобов'язання поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України, що було узгоджено відповідно до принципів Заключного акту НБСЄ (див. параграф 3.2).

З приходом до влади в РФ В. Путіна відновлюється експансіоністська політика. Російські ЗМІ активно поширювали міф про «крадіжки» російського газу Україною, а також здійснювали інформаційну кампанію з дискредитації діючого на той час президента України Л. Кучми [430, с. 111]. Оприлюднення 28 листопада 2000 р. лідером фракції Соціалістичної партії України у Верховній Раді О. Морозом т. зв. «плівок Мельниченка», які нібито пов'язували Президента України Л. Кучми з убивством журналіста Георгія Гонгадзе, спричинило в Україні соціальний вибух. Опозиція організувала масові протестні мітинги, які збереглися в історії під назвою «Україна без Кучми» [532, с. 141]. В 2002 р. Україну безпідставно звинуватили у постачанні до Іраку системи радіотехнічної розвідки «Кольчуга-М» [295, с. 191]. Український дипломат Дмитро Кулеба щодо цих подій зазначає: «Було очевидно, що проти нас «грають». Однак у влади так і не дійшли руки зробити щось конкретне для зміцнення комунікативної безпеки держави й зіграти у відповідь» [327, с. 309]. У 2000–2001 рр. російська влада за допомогою підконтрольних ЗМІ розпочала інформаційну пропаганду, що підривала авторитет України як транзитера газу до Європи [194].

Керівники Великої Британії та США почали ігнорувати Президента України: під час саміту НАТО у Празі в листопаді 2002 р. вони не сіли поруч з Л. Кучмою, а Україну викреслили з порядку денного саміту [295, с. 191]. Президент України був змушений тимчасово відмовитись від чіткого зовнішньополітичного євроатлантичного вектору, а тому збалансував його поліпшенням відносин з РФ [343]. У Рішенні №3 Державної Ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України від 19 травня 2003 р. в одному з пунктів було згадано проект Єдиного економічного простору (ЄЕП) з РФ, Республікою Білорусь та Республікою Казахстан, проте зазначалось, що Україна при вирішенні питань пов'язаних з ЄЕП, має «додержуватись цілей державної політики України щодо вступу України до

Світової організації торгівлі» [29, арк. 10]. 19 вересня 2003 р. під час саміту країн СНД у Ялті Л. Кучма спільно з В. Путіним, Н. Назарбаєвим та О. Лукашенком підписав Угоду про створення ЄСП [295, с. 194]. Негативно вплинув на українсько-російські відносини конфлікт щодо острова Тузла у Керченській протоці, до якого росіяни почали у вересні 2003 р. прокладати греблю. 30 вересня 2003 р. МЗС України надіслало ноту протесту до МЗС РФ, 6 жовтня 2003 р. Москву відвідує міністр закордонних справ України К. Грищенко, а вже 22 жовтня 2003 р. українсько-російським відносинам у ВР України присвяно парламентські слухання [147]. Конфлікт було врегульовано, проте вже після Помаранчевої революції 2004 р. РФ організувала економічний тиск проти України, а з 2005 р. розпочала вводити ще й систематичні економічні санкції [109].

Вищезгадані події були фактами порушення пункту 3 Меморандуму: «Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтверджують Україні їх зобов'язання згідно з принципами Заключного акта НБСЄ утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, і таким чином отримати будь-які переваги» [132].

Згідно з умовами Меморандуму, у ситуації, коли Україна стає жертвою агресії, країни-підписанти зобов'язані вимагати негайних дій Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні як державі-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Росія порушила взяті на себе зобов'язання щодо цього меморандуму [169]. Ні в 2005, ні в 2006 рр. ніхто з двох інших країн-гарантів (США і Велика Британія) не звернув на ці порушення уваги. В 2009 р. РФ в черговий раз порушила Статтю 3 Будапештського меморандуму, проте систематичний економічний тиск здійснювався Кремлем і щодо інших держав [432, с. 217]. РФ має досить тривалу історію використання економічних санкцій для політичного тиску на своїх сусідів: вже згаданий економічний тиск проти України в 1992-1994 рр., заборона на ввезення до РФ в 2006-2007 рр. грузинського вина та мінеральної води після «революції троянд» у Грузії, обмеження імпорту вина з Молдови, припинення постачання газу в

Україну та Білорусь у зв'язку з бажанням відібрати у них газопроводи та нав'язати їм ціну на транзит, обмеження на імпортування молочної продукції з Литви, а також обмеження на імпортування молочної продукції та шоколаду з України, що було пов'язано з бажанням залякати український уряд перед Вільнюським самітом [474, с. 23]. Російський уряд докладав максимальних зусиль для того, щоби призупинити процес підписання Угоди про асоціацію, для цього обмежувалося ввезення українських товарів на територію РФ. Прем'єр-міністр Дмитро Медведєв озвучив офіційну позицію уряду Російської Федерації, відповідно до якої підписання Угоди про зону вільної торгівлі України з ЄС призведе до припинення партнерських відносин з Росією: «Ми просто обмежимо доступ цим товарам – і європейським, і українським. У цьому випадку для України особливий режим, скажімо такий партнерський режим, який діяв досі, закінчиться» [97]. На протигагу позиції уряду РФ, шведський політик Карл Більдт зауважував: «Угода про зону вільної торгівлі повністю сумісна з існуючою угодою про вільну торгівлю між Україною та Росією, Європейський Союз не несе відповідальності за ці домовленості» [261].

Зважаючи на жорстку позицію ФРН щодо неприйнятності участі РФ у ролі «третьої зацікавленої сторони» у переговорах України з ЄС, австрійська дипломатія не наполягала на цій ідеї. Австрійські дипломати підтримували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. У 2012-13 рр. більшість європейських (у т.ч. австрійських) політиків були впевнені в тому, що основною перепорою на шляху підписання Угоди про асоціацію України з ЄС може бути «справа Тимошенко» [432, с. 218]. Попри систематичні погрози українському уряду з боку керівництва РФ, спрямовані на те, щоби запобігти зближенню України з ЄС, єдиним результатом таких дій, на думку віденського економіста Василя Астрова, могло бути посилення впевненості українського керівництва в необхідності підписання Угоди про асоціацію [458, с. 24-26].

У Росії вороже прийняли результат Революції Гідності [529] в Україні. У Кремлі з острахом передчували, що щось подібне може відбутися на мапі РФ, оскільки Путін був упевнений в тому, що зміна влади інспірована Заходом [163]. «Гібридна війна», яку РФ відкрито веде проти України з 20 лютого 2014 р.,

максимально ускладнила міжнародну ситуацію у Європі. На «роздоріжжі» опинилась і Австрія, яка після розпаду СРСР чималу увагу приділяла розвитку своїх відносин із РФ.

У ситуації, коли міжнародні домовленості були порушені Росією, інші держави-гаранти – Сполучені Штати та Велика Британія – дотримались власних зобов'язань та виступили на захист територіальної цілісності України. Проте союзні Україні гаранти Будапештського меморандуму відмовились від силового втручання і цим продемонстрували, що Меморандум не є зобов'язуючим військово-політичним договором [430, с. 111]. На відміну від Договору про постійний нейтралітет Австрії (1955), який гарантував Відню чіткі зобов'язання у сфері безпеки відповідних держав, Будапештський меморандум є міжнародно-правовим документом, який надійно не забезпечив Україні безумовні страхові механізми від ядерних держав – постійних членів РБ ООН. Окрім того РФ в лютому 2014 р. також порушила статтю 6 угоди про статус та умови перебування Чорноморського флоту на території України [218].

Реакція європейських держав на агресію Російської Федерації щодо України була досить неоднозначною: з одного боку, вони засудили такі злочинні дії РФ, а з іншого, не поспішали запобігати подальшій ескалації конфлікту [519, с. 11]. Причиною цього була значна економічна та фінансова залежність багатьох країн ЄС від РФ.

У цьому контексті варто згадати слова відомого шахіста та російського політика-опозиціонера Гаррі Каспарова про лобістів Кремля: «Почнемо з колишнього німецького канцлера Герхарда Шредера та фінського прем'єр-міністра Пааво Ліппонена. Обидва працюють на газпромівські структури. Проросійськими можна також назвати Сільвіо Берлусконі й Ніколя Саркозі. Сюди ж належать експрем'єр Угорщини Віктор Орбан, новий уряд Греції, чеський президент Мілош Земан. Не забуваймо і про колишнього держсекретаря США Генрі Кіссінджера. В руках Путіна – величезні фінансові ресурси. Їх успішно використовували для створення лобістської мережі, яка сьогодні всіляко заважає кардинальній зміні західної позиції в українському питанні» [100]. Така успішна стратегія В. Путіна

багато в чому пояснює «глибоку стурбованість» західних політиків ситуацією в Україні [330, с. 62].

Зазначимо, що інтеграція Австрії до Європейського Союзу не завадила її політиці зближення з Російською Федерацією. З 2014 р. у переліку країн *Russlandverstehet* [«тих, хто розуміє Росію». – Авт.] опинилася і Австрійська Республіка: її уряд дуже скептично ставився до галузевих санкцій проти РФ через побоювання економічних наслідків. Після того, як Росія анексувала Крим і розпочала воєнні дії на Донбасі, австрійський Президент Хейнц Фішер першим з європейських лідерів у червні 2014 р. запросив Володимира Путіна до Відня [263]. Такий курс Австрія мотивувала потребою підтримання регулярного політичного діалогу з Росією. Серед причин, які спонукали австрійських політиків до підтримки, першопочатково варто назвати енергетичний чинник: понад 70% газу Австрія імпортує з Росії. Не варто забувати і про австрійський концерн OMV (Див. Додаток М), який спільно з «Газпромом» вклав кошти у будівництво «Південного потоку» [73]. Угода між компаніями була підписана 24 червня 2014 р. – в час, коли інші країни Заходу вже почали вводити санкції проти РФ. Причини, з яких австрійський уряд пішов на це, далекі від газових потреб: в Австрії зосереджено дуже багато російського бізнесу та капіталу [103]. Австрійські інвестиції в Росії станом на 2016 р. нараховували близько 8,5 млрд євро, російські інвестиції в Австрії - 10,15 млрд євро. Австрійські інвестиції в Україні на той час складали лише 2,5 млрд євро [78].

Іншим важливим аспектом є той факт, що агресія Росії 2014 р. негативно позначилася на характері українсько-австрійських відносин: Австрійська Республіка була змушена ввести санкції проти Російської Федерації – одного з найважливіших своїх торговельних партнерів. Утім, Австрія ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, що демонструє нам послідовність австрійських дипломатів щодо питання економічної інтеграції України з Європою [430, с. 116].

Після розпаду СРСР австрійське керівництво обрало новий вектор зовнішньополітичної активності: представники уряду Республіки Австрія з 1 січня 1993 року розпочали переговори про вступ до ЄС. Це політичне рішення підтримали більшість австрійців на референдумі 12 червня 1994 року, а вже через

півроку Австрія ввійшла до складу ЄС. На цьому наголошувалося у Розділі 3.1. Відтепер австрійський уряд більше уваги приділяв зовнішньополітичній позиції найважливішого торговельного партнера – Німеччини. Австрійський уряд успішно здійснював багатовекторну політику в період з 1995 по 2004 рр.: з одного боку посилювалася співпраця бізнесу з російськими газопостачальниками, а з іншого продовжувалася євроінтеграційна політика [432, с. 214].

Через погіршення економічної ситуації у Східній Європі в 1990-х рр. зріс потік біженців до Австрії. Особливо відчутною була мігрантська хвиля з Росії, яка збільшила кількість іноземців та зумовила підвищення рівня етнічної злочинності («російська мафія») [305, с. 452]. На поч. 2000-х російські ФПГ, використовуючи свої зв'язки з місцевим криміналітетом, намагаються легалізувати у Австрії свій бізнес і стають неофіційними промоутерами бізнес-інтересів Росії у Австрійській Республіці. Проте варто визнати, що на міждержавному рівні процес налагодження економічного партнерства розпочався набагато раніше. Ще у 1991 р. Австрія першою в Європі надала для росіян доступ на роздрібний газовий ринок: компанія «Газпром» придбала майже 75% акцій GHW [215]. Важливо зазначити, що такі дії контролювалися урядом Австрії [536, с. 114]. У 1995 р. Австрійська Республіка імпортувала 80% нафти і газу, переважно з РФ. На той час потреби в імпорті газу складали 5,5 млрд. м³, а в імпорті нафти – 2 млн т [22, арк. 45]. У 2005-2014 рр. планомірно зростав обсяг російських інвестицій до Австрії, переважно це були кошти, що залучені в нафто-газову сферу. «Wingaz», дочірнє підприємство російської компанії «Газпром», вклало в австрійську економіку кілька сотень мільйонів євро. В 2007 році компанія закінчила будівництво на території Австрії першої черги газосховища «Heidach», а в 2011 році – другої черги [536, с. 114]. В 2009 році російський «Сибур Холдинг» придбав в Австрії за 200 млн євро компанію для здійснення оптових операцій з нафтопродуктами. В цей же час на австрійський ринок вийшла транснаціональна корпорація російського походження «Лукойл» [215].

Австрійські політики й бізнесмени тривалий час були прихильниками проекту газогону «Південний потік», а 2014 р. – саме в розпал російської агресії – з

австрійського боку підписано угоду про будівництво газопроводу. У цей час країни ЄС запровадили санкції проти Росії, а тому «Газпром» запропонував «Турецький потік». Тодішній очільник МЗС Австрії Себастьян Курц зауважив, що Австрійська Республіка зацікавлена в тому, щоб російський газ потрапив до австрійського Баумгартена [432, с. 215]. Під час свого візиту до Росії навесні 2015 р. він заявив, що в цьому місті «єдиний газовий розподільник у Центральній Європі, тому він став би ключовим елементом у будь-якому проекті, порівнянному з «Південним потоком»» [255]. Австрійська нафтова компанія ÖMV запросила «Газпром» інвестувати у європейську інфраструктуру й отримала певні надії на те, що з часом зможе стати центральноєвропейським дистриб'ютором російського газу [263]. Проте на даний час близько 31,5% акцій компанії ÖMV належить австрійському державному холдингу Österreichische Industrieholding – ÖIAG [215]. З 1 липня 2015 р. компанію ÖMV очолив Райнер Зеле. Він 5 років був головою правління німецької нафтогазової компанії «Wintershall», яка долучилася до створення «Північного потоку». Самого Райнера Зеле австрійці називають «великим другом Росії» [432, с. 215].

Отож на політику Австрії впливала й продовжує її обумовлювати тісна енергетична співпраця з РФ: «Російський газ в енергетичному секторі Австрійської Республіки становить 70%, нафта – 10-15 %. Залежність від російського газу дає Кремлю потужний засіб впливу на Відень, де дуже побоюються повторення наслідків російсько-українських газових воєн, у результаті яких споживачі з Центральної та Східної Європи недоодержували російський газ узимку» [255].

Російська інвестиційна експансія до Австрії спостерігається і в будівельній сфері. Компанія російського походження «Базовий елемент» в 2007 році за 1,2 млрд євро отримала у власність 30% акцій австрійської будівельної компанії «Strabag». Проте з часом пакет акцій російської корпорації зменшився до 17 % [536, с. 114].

У машинобудівному секторі економіки Австрії також присутні російські кошти. Російський концерн «Тракторні заводи» в 2008 році придбав австрійську компанію Vogel & Noot Landmaschinen. Компанія російського походження РТІ «Системи» в 2008 р. придбала 75 % акцій австрійської фірми Watt Drive [215].

Проросійські сили мають великий вплив на політичні рухи в країні. Найбільш відомим промоутером російських інтересів є Австрійська Партія Свободи (FPÖ). Після стрімкого піднесення 1999 р., коли вона набрала 26,9% голосів виборців і утворила коаліцію з Австрійською Народною Партією, до 2006 р. через внутрішні чвари втратила колишній рейтинг. З 2007-2008 рр. нову підтримку FPÖ надала РФ, а з нею почала змінюватись й ідеологія партії. На думку деяких її ідеологів, відтепер «православне християнство постало як головний захист проти ісламської міграції та американського лібералізму» [263]. Симпатизує російському президенту В. Путіну Соціал-демократична партія Австрії (SPÖ) та частина депутатів Австрійської народної партії (ÖVP).

Проте на той час Австрія не вбачала політичних ризиків в такій тісній економічній співпраці з РФ, Україні ж була відведена роль посередника австрійсько-російського транзиту. Українські історики Є. Магда та Т. Водотика зазначають, що упродовж 1991-2004 рр. в австрійців зростало зацікавлення Україною: «Кількість публікацій і телерепортажів про Україну від часу отримання незалежності в австрійських ЗМІ характеризувалася тенденцією до зростання, причому пік інтересу до української проблематики закономірно припав на 2004 рік» [303, с. 234]. Починаючи з 2000 р. було здійснено декілька спроб щодо зміцнення логістичного ланцюжка РФ-Україна-Австрія з метою забезпечення стабільного постачання енергоносіїв до Європи. Для цього австрійська політична еліта намагалася займати чітку позицію у своїх відносинах з РФ. Офіційний Кремль неодноразово звертався до влади Австрійської Республіки з проханням перереєстрації двох комплексів власності колишнього СРСР на Російську Федерацію. В травні 2004 р. на прохання Посольства України в Австрії австрійці відмовили росіянам у перереєстрації землі [31, арк. 51].

Російські ЗМІ переважно в негативному контексті подавали події Помаранчевої революції 2004 р. в Україні [143]. Подальші дії влади РФ були спрямовані на те, щоб дискредитувати політику нової української влади в очах європейців. Прикладом цьому може бути позиція Кремля щодо перекладення повної відповідальності у розпалюванні «газових війн» 2006-2009 рр. на Україну. Варто

відзначити, що Австрія намагалася використати роль нейтральної держави, й продовжити шлях міждержавного конструктивного діалогу.

В інтересах Австрії, після початку російсько-української війни в 2014 р., примирити обидві сторони конфлікту будь-якою ціною, навіть і за рахунок інтересів «слабшої», тобто України. Така політична позиція продиктована вже згаданим принципом «дружити з усіма». Ця прагматична політика є наслідком австрійського камералізму та тривалого перебування у статусі нейтральної держави. Нейтралітет сформував в австрійців особливе ставлення до військово-політичних блоків: більшість громадян Австрії негативно ставляться до НАТО, а також до ідеї розширення Альянсу на Схід. Саме тому співпрацю Києва з НАТО вони сприймають в негативному сенсі й вважають це «помилкою, яка спровокувала Росію» [78].

Результати соціологічних опитувань 2014 р. в Австрії свідчили про те, що австрійці мають особливу позицію щодо ситуації в нашій державі: «відповідаючи на питання, кого слід звинувачувати за кризу в Україні, 44% австрійців обрали варіант спільної відповідальності України і Росії. Майже третина респондентів (28%) поклали відповідальність на керівництво Росії, 7% — на керівництво України, а 21% не змогли визначитися з відповіддю» [81].

Таку ситуацію можна вважати тактичним успіхом проросійського лобі в Австрії. Проте причини ефективної політики Росії полягають не стільки у високій якості роботи пропагандистської машини, скільки в загальній системній кризі, яка спіткала не тільки Австрію, але й усі інші держави ЄС.

У 2014 р. Австрія не визнала референдуми та вибори на окупованих українських територіях, проте виступила проти посилення санкцій щодо Росії. Тодішній австрійський канцлер Вернер Файманн підтримав переговори у Мінську: «Ми переконані, що переговори з залученням Росії є правильним шляхом» [73]. Австрійський бізнес у результаті запровадження санкцій проти Росії зазнав досить відчутних фінансових втрат. В 2016 р. санкції проти РФ різко розкритикували віце-канцлер Австрії і голова Народної партії Райнгольд Міттерленер, а також голова Федеральної палати економіки Австрії Крістоф Ляйтль [78]. Ці факти можуть

свідчити про те, що окремі представники австрійського істеблішменту цілком нормально ставляться до анексії Криму. Попри заяви впливових австрійських політиків про якнайшвидше скасування санкцій проти Росії, офіційні представники залишаються непохитними, зокрема і посол Австрії в Україні Герміне Поппеллер: «Австрія підтримує нові санкції проти Росії. Немає сумнівів щодо причин введення цих санкцій. Австрія не визнає незаконну анексію Криму. Австрія також хоче бачити припинення війни на Донбасі, яка підтримується Росією. Австрія повністю підтримує територіальну цілісність України» [77]. Загалом роль Австрії, як і ЄС загалом, є визначальною для подолання кризи європейської системи безпеки.

Мігрантська криза також негативно вплинула на українсько-австрійські відносини: впродовж 2015 р. [101] та 2016 р. до країн ЄС в'їхало більш ніж 1,5 млн. біженців переважно з Сирії та Іраку. Велика частина австрійців отримує інформацію з російських та проросійських новин про «потенційних біженців», що готові приїхати з України до ЄС. Відповідно сформована думка та досвід контактів із біженцями з Сирії стимулює середньостатистичного жителя Австрійської Республіки негативно сприймати українців. Саме тому частина австрійців виступала проти введення безвізового режиму з Україною, але його було введено в червні 2017 року. З іншого боку мігрантська криза спричинила і до зміни уряду: 9 травня 2016 р. Канцлер Австрії Вернер Файнман оголосив про відставку [118]. За версією вітчизняних ЗМІ Канцлер Австрії – жертва міграційної кризи [57, с. 3]. Протягом тижня обов'язки канцлера виконував Райнгольд Міттерленер. 17 травня 2016 р. присягу склав новий канцлер – Крістіан Керн [126].

Упродовж 2018 р. Росія намагалася залучити Австрію на свій бік. Кремль плекав надії на те, що Австрія, Греція, Кіпр, Італія або Угорщина заблокують процес прийняття ЄС рішень щодо продовження економічних санкцій проти РФ. Проте санкції були введені західними демократіями з метою зупинення російської «гібридної війни» в Україні. Російська дипломатія негативно сприйняла згоду Греції на прийняття після перейменування Республіки Північна Македонія до НАТО та ЄС. В той же час політичне зближення двох авторитарних правителів В. Путіна та Р. Ердогана сприяло погіршенню відносин між Кіпром та РФ.

Попри гучні заяви щодо скасування економічних санкцій проти Росії, перемога на парламентських виборах в Італії європейських скептиків (червень 2018 р.) не виправдала сподівань Кремля. Італійські «євроскептики» вимушені співпрацювати з ЄС щодо вирішення економічних і міграційних проблем.

Скандал у ліберальних європейських колах викликали присутність 17 серпня 2018 р. В. Путіна на весіллі міністра закордонних справ Австрії Карін Кнайсль. Депутат Європарламенту від Австрії Мішель Реймон навіть закликав міністра піти у відставку [86]. Австрійські європейські скептики у складі коаліційного уряду С. Курца вимушені шукати компроміси, адже Австрія це далеко не Велика Британія аби сподіватися на безпроблемний гіпотетичний вихід з ЄС. 31 грудня 2018 р. завершилося півріччя головування Австрії у ЄС. Восени 2018 р. гучний скандал із російським шпигуном на службі в Австрії негативно позначився на характері відносин офіційних Відня і Москви [225]. Проте австрійська дипломатія досить стримано відреагувала на обстріл російською авіацією та кораблями українських катерів у Керченській протоці 25 листопада 2018 р. Набагато більше занепокоєння у Відні було викликане запровадженням 27 листопада 2018 р. у 10-ти прикордонних областях України воєнного стану. Водночас Австрія виявилася неготовою взяти участь у роботі можливої моніторингової місії ОБСЄ у Керченській протоці.

Влада Австрійської Республіки докладася зусиль для того, щоб їхня держава стала центральноєвропейським «хабом» газопроводів «Північний потік» та «Південний потік», що суперечить намірам США домогтися створення умов для імпорту американського скрапленого газу в Європу. Сильні позиції проросійського лобі у Австрії вдалося закликати до солідарності з ЄС лише шляхом активного втручання Німеччини, яка є найважливішим австрійським торговельним партнером. Нині Австрія зберігає єдність Європейського Союзу та підтримує санкції проти Росії. В інтересах України домогтися того, аби Австрія не була мимовільним «адвокатом» Росії в Європі. Але це має відповідати інтересам не лише України, а й самої Австрії.

Висновки до розділу III

Відень залишається однією з дипломатичних столиць не лише Європи, а й світу. У контексті європейської інтеграції України велике значення має взаємодія із загальноєвропейською безпековою організацією ОБСЄ та регіональною організацією ЦЄІ. Адже разом із ЄС ці організації складають структуру сучасної європейської системи міжнародних відносин. Головуючи в ОБСЄ 2017 р., Австрія підтримала ідею введення миротворчого контингенту ООН на Донбас. Російська агресія проти України 2014 р. мінімізувала можливості набуття Україною повноцінного нейтрального статусу за австрійським зразком. Але консенсусу «великих держав» щодо цього немає. Але не варто забувати, що нехтування Росією основними принципами міжнародного права неминуче призвело до серйозних політичних та економічних втрат в умовах сучасного глобального світу. Під час головування в 2014 р. Австрії в Центральноевропейській ініціативі Україна приєдналася до Дунайської стратегії ЄС. Взаємодія України з цими структурами стала важливою складовою євроінтеграції. Виконання положень стратегії реалізації Угоди про асоціацію (2014 р.) з ЄС пов'язане з інтенсифікацією двосторонньої взаємодії України з країнами-членами ЄС, включно з Австрією. Інтенсифікація співпраці України з Австрією набула особливого значення після 2014 р. в умовах російської агресії. Анексія Росією Криму змінює не лише регіональне, а загальноєвропейське співвідношення сил. Це ставить австрійську політику щодо України перед класичною дилемою: віддавати пріоритет інтересам, або цінностям. Цинічне слідування за інтересами з одночасним нехтуванням цінностей може дати тактичні переваги, але веде до неминучої стратегічної поразки. Оскільки ЄС, США, НАТО розуміють важливість зупинення путінської Росії у її реваншистських прагненнях, Австрія як європейська країна середніх розмірів і впливу на міжнародній арені вимушена погоджувати свій курс із загальним курсом Заходу щодо Росії. Ці події стали поворотним моментом у сучасній історії європейської системи міжнародних відносин, яка була фундаментально підірвана порушенням норм міжнародного права Росією.

Розділ IV. Розвиток українсько-австрійської співпраці

4.1. Формування договірно-правової бази відносин України з Австрійською Республікою

Формування українсько-австрійських міждержавних зв'язків проаналізовано у підрозділі 2.1, а у цьому параграфі доцільно розглянути особливості політичної, економічної, науково-освітньої та культурної взаємодії обох держав. Для цього необхідно ознайомитись із найважливішими міждержавними угодами, які визначають розвиток двосторонньої співпраці. Договірно-правова база українсько-австрійської співпраці станом на 31.05.2019 р. складає 81 документ [137], з них 37 – чинних двосторонніх угод.

На нашу думку, процес формування договірно-правової основи для відносин між Україною та Австрійською Республікою можна поділити на кілька етапів:

- 1) 1992-1995 рр. – встановлення дипломатичних відносин між Україною та Австрією, підписання перших двосторонніх угод. Був коротким, але змістовним.
- 2) 1995-2014 рр. – з вступом Австрії в 1995 р. до ЄС змінився і характер відносин з Україною. Австрія змушена проводити диференційовану політику по відношенню до країн, що не є членами ЄС. Це ускладнює процес підписання двосторонніх угод.
- 3) з 2014 р. – розпочався після підписання Угоди про асоціацію України з ЄС і триває донині.

Під час першого етапу розвитку головним чином було сформовано фундамент договірних документів, які дали позитивний старт українсько-австрійським відносинам. На другому – після вступу Австрії до ЄС – нові угоди більш ґрунтовно враховували вимоги європейської правової системи. Третій період пов'язаний із подальшою адаптацією договірно-правових складових українсько-австрійських відносин до норм і правил Євросоюзу. Цій проблемі присвячено окремий параграф четвертого розділу дисертації.

У переліку міжнародних угод Австрії є підписані документи з Радянським Союзом. СРСР підписав і ратифікував спільно з Австрійською Республікою

міжнародні угоди, які залишаються дійсними і для сучасної України. В силу різних обставин чинність цих документів була подовжена вже українськими урядами: Угода між Республікою Австрія і Союзом Радянських Соціалістичних Республік про врегулювання технічних і комерційних питань судноплавства на Дунаї від 14.06.1957 р. та Угода між Республікою Австрія і Союзом Радянських Соціалістичних Республік про взаємну охорону авторських прав від 16.12.1981 р. Зокрема, судноплавство Дунаєм блоковано внаслідок бомбардувань Сербії 1999 р. і складно відновлюється, захист авторських прав доповнений законодавством Євросоюзу та зобов'язаннями України перед Світовою організацією торгівлі [438, с. 316]. Загалом правонаступність та еволюційне формування характерне для сучасної договірно-правової бази українсько-австрійських відносин.

Першою важливою угодою, яка була прийнята після проголошення незалежності України, вважається «Спільне Комюніке про встановлення консульських відносин між Україною та Австрійською Республікою» [171]. Міністри закордонних справ України та Австрії підписали її у Нью-Йорку 26 вересня 1991 р. Важливо те, що цей документ був підписаний до Референдуму 1 грудня 1991 р. та офіційного визнання міжнародною спільнотою незалежності України [452, с. 49]. Про неофіційні контакти австрійських та українських дипломатів на цьому етапі зазначалося нами у параграфі 3.2.

Перший етап формування договірно-правової бази відносин між Україною та Австрійською Республікою розпочався в 1992 р. Українська дослідниця В. Верхогляд стверджує, що 15 січня 1992 р. Австрія однією з перших офіційно визнає Україну [387, с. 90]. Але насправді вона була однією з останніх країн Європи, яка визнала нашу державу Незалежною, а також 99-ю з-поміж держав світу [315, с. 320]. Однією з причин цього В. Химинець називає особливу позицію австрійських дипломатів, які вже Українську РСР (Див. Додаток Д) сприймали у якості суб'єкта міжнародних відносин, а тому Україну повторно не могли визнати [449, с. 98]. Саме тому датою офіційного визнання ми вважаємо 24 січня 1992 р., коли встановлюються дипломатичні відносини між Україною та Австрією [161], а генеральне консульство Австрійської Республіки, яке було відкрите ще 1 грудня

1991 р., перетворюється на Посольство Республіки Австрія в Україні [452, с. 49]. На цьому етапі розпочався процес укладання ключових угод, які визначають інтенсивність та якість співробітництва.

Зокрема, між Україною та Австрійською Республікою 31 серпня 1993 р. була підписана Угода про двосторонні торговельно-економічні зв'язки [186]. З цього часу розпочинається міждержавне економічне співробітництво на офіційному рівні, про що детальніше мова йде у параграфі 4.3.

У рамках офіційного візиту 27-31 жовтня 1993 р. у Відні відбулася зустріч Міністра культури України І.М. Дзюби з Віце-канцлером Австрії, Федеральним міністром науки і досліджень Е. Бузеком та співробітниками його міністерства. Посол України в Австрії Ю.В. Костенко так писав про цю зустріч: «Цікавим, на нашу думку, є ставлення австрійської сторони до підписання двосторонніх угод. Виходячи з кола співрозмовників, ми зондували два питання: доля проекту угоди про науково-технічне співробітництво, який був переданий нами для експертної проробки у березні 1993 р., а також – можливість укладення угоди про культурні зв'язки. В обох випадках з їхнього боку висловлювалась думка: принципова позиція Австрії полягає у тому, що австрійська сторона більше не укладатиме двосторонніх угод про наукове і культурне співробітництво, а працюватиме з іншими країнами на підставі конкретних домовленостей про програми, які становлять взаємний інтерес. Так, наприклад, проводиться робота з науковими і культурними закладами ФРН та США» [17, арк. 97].

Така позиція Федерального міністерства науки і досліджень була продиктована не лише особистою точкою зору Е. Бузека щодо розвитку двосторонніх відносин, але й особливим режимом надання коштів Федеральним міністерством фінансів Австрії. Це зазначала радниця міністра М. Помпл в своїй розмові з І. Дзюбою та Ю.В. Костенком, акцентуючи увагу на тому, що Федеральне міністерство фінансів Австрії затверджує лише фінансування узгоджених заходів і не розглядає загальні плани співробітництва. Така ж структура фінансування програм і проектів була на той час у Федеральному міністерстві освіти і мистецтва та Федеральному міністерстві закордонних справ Австрії [17, арк. 98].

Історик А. Кудряченко в 1995 р. зазначав, що Україна у відносинах з Австрією проявляє невиправдану пасивність: «Досить повільно зростає база двосторонніх відносин. На відміну від взаємин Києва з ближніми сусідами чи великими державами, з Віднем укладені лише кілька міждержавних угод і пакет документів міжвідомчого рівня» [522, с. 269].

В українському внутрішньополітичному контексті економічні негаразди, про які згадувалося в параграфі 2.4, та спричинена ними суспільно-політична криза, яка проявлялася у формі шахтарських страйків та підвищеному рівні криміногенної ситуації, відволікали український уряд від вирішення зовнішньополітичних питань. Також не вистачало ресурсів для якісної роботи нашого дипломатичного відомства. Спостерігалася певна «політична апатія» офіційного Києва, про що не раз зазначав тодішній посол України в Австрії М. Макаревич [387, с. 91].

Вже в 1994 р. виникла потреба впорядкувати авіазв'язок, саме тому була підписана Угода між Урядом України та Австрійським Федеральним урядом про повітряне сполучення [438, с. 317]. Крім розв'язання проблем комунікацій, які дали можливість встановлювати безпосередні зв'язки, не менший вплив на двосторонні відносини мали тенденції до ядерного роззброєння України. 5 грудня 1994 р. було підписано Будапештський меморандум, який за відмову від радянської ядерної зброї надав Україні декларативні гарантії безпеки [431, с. 218].

Завершення першого етапу формування договірно-правової бази ми пов'язуємо із приєднанням Австрійської Республіки до ЄС 1 січня 1995 р. та прийняттям України цього ж року до Ради Європи. Австрійська Республіка з цього моменту змушена проводити диференційовану зовнішньоекономічну та політичну діяльність, оскільки відтепер повинна була узгоджувати свої плани з країнами-членами ЄС. Це ускладнило прийняття рішень, а тому уповільнився процес узгодження та ратифікації двосторонніх угод. Прикладом цього є більш ніж дворічна ратифікація Угоди між Австрійською Республікою та Україною про двосторонні торговельно-економічні зв'язки в парламенті Австрії [22, арк. 47].

Другий етап формування договірних засад позначився поступовим поживавленням двосторонньої дипломатичної активності. Після відмови від ядерної

зброї українські політики були впевнені, що іноземні інвестори одномоментно почнуть вкладати кошти в економіку України. Цьому, зокрема, мала сприяти важлива угода, підписана міністрами закордонних справ України Г. Удовенко та Австрії В. Шюсселем у рамках саміту країн-членів ЦЄІ в листопаді 1996 р. у м. Грац. Тоді була укладена угода про сприяння та взаємний захист інвестицій. Саме цей документ забезпечив подальший стрімкий розвиток взаємного торгівельно-економічного співробітництва. У квітні 1997 р. відбувся перший офіційний візит до Відня делегації Верховної Ради України на чолі з О. Морозом. Взаємодія в рамках цієї зустрічі також позитивно позначилася на збільшенні австрійських інвестицій в українську економіку [443, с. 108]. Але стратегічно ситуація не змінилася.

Наприкінці 1990-х рр. збільшився обсяг надходження австрійських інвестицій до України. Цьому сприяло як закриття Чорнобильської АЕС [491, с. 309], так і завершення тривалої економічної кризи в державі, що була пов'язана з процесом переходу країни від планово-адміністративної до ринкової економіки. Для іноземних інвесторів стали більш-менш зрозумілими місцеві правила ведення бізнесу. У період з 1997 по 2000 р. українська влада намагалася вирішити важливі питання полегшення митного контролю, а також впорядкування транскордонного пересування. Між урядами обох держав було узгоджено низку домовленостей. Зокрема, були підписані: Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Австрія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно від 16.10.1997 р. [121], Угода між Міністерством транспорту України та Федеральним Міністерством науки і транспорту Республіки Австрія про міжнародні перевезення вантажів від 13 листопада 1997 року [185], Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Австрія про адміністративну допомогу та співробітництво у митних справах від 17.05.2000р. [183], Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Австрія про перевезення пасажирів у міжнародному регулярному автомобільному сполученні від 17.05.2000р. [184]. Загалом протягом 1991 – 1999 рр. було підписано 26 двосторонніх угод [419, с. 52].

Так, головним чином, було сформовано нормативно-правову базу українсько-австрійських торговельно-економічних відносин. Її удосконалення залежить від потреб українсько-австрійського співробітництва.

Наприклад, виникла потреба узгодити між обома державами питання землекористування, інвестиційного та торгівельно-економічного співробітництва. Заради вирішення цього завдання сторони підписали Меморандум про співробітництво в галузі сільського господарства від 24 листопада 1997 року. Ця угода передбачала залучення австрійських інвестицій для модернізації агропромислового сектору України [438, с. 319]. Угода була оновлена 8 листопада 2010 р.. Також було підписано Меморандум про співробітництво у галузі лісового господарства від 24 листопада 1997 року, пізніше угоду оновили 20 жовтня 2016 р. [196].

Налагодженню інвестиційного співробітництва сприяли Угода про співробітництво між Торгово-промисловою палатою України і Федеральною палатою економіки Австрії від 15 жовтня 1998 року, а також Меморандум про співробітництво між УСПП і Федеральною палатою економіки Австрії від 9 листопада 2006 року [438, с. 319]. Ці угоди забезпечили налагодження зв'язків між банками, торговими, промисловими, транспортними та страховими компаніями обох держав, посприяли збільшенню обсягів торговельно-економічної співпраці між Україною та Австрійською Республікою [22, арк. 49].

Для обміну знаннями та досвідом 23 червня 1997 р. в рамках візиту Федерального міністра юстиції Австрії Н. Міхалека до Києва було підписано Меморандум про співробітництво між Міністерством юстиції України та Федеральним Міністерством юстиції Республіки Австрії [135]. Договір було укладено терміном на 5 років. Саме тому 4 квітня 2002 р. під час візиту Федерального міністра юстиції Австрії Д. Бьомдорфера було підписано Протокол до Меморандуму про співробітництво між Міністерством юстиції України та Федеральним Міністерством юстиції Республіки Австрії [160]. Цей документ продовжував дію Меморандуму ще на п'ять років.

26 березня 2010 р. було підписано Протокол про наміри співробітництва та обміну правовою інформацією між Верховним Судом України та Верховним Судом Австрійської Республіки [162]. Зазначений документ важливий з точки зору адаптації національного судового корпусу України до судової взаємодії з відповідними установами Австрії.

Особливої уваги заслуговує співробітництво в енергетичній сфері: Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством палива та енергетики України та Федеральним міністерством сільського, лісового, водного господарства та захисту навколишнього середовища Республіки Австрія щодо співробітництва в енергетичній сфері від 09.11.2000 р. [131] Україна отримала нагоду врахувати австрійський досвід використання «чистої» відновлювальної енергетики, спираючись на використання енергії води, сонця, біологічних ресурсів.

Держави узгодили питання в сфері наукових досліджень: Угода про науково-технічне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія від 06.06.2003 р. [190]. Зазначена угода створила правовий формат для взаємодії українських та австрійських науковців як на двосторонньому рівні, так і з залученням коштів окремих інноваційних науково-технічних програм ЄС.

Підґрунтям для культурно-гуманітарної співпраці став Меморандум, що був підписаний Міністерством освіти України, Міністерством культури і мистецтв з Федеральним міністерством освіти, науки і культури Республіки Австрія [134] 27 серпня 1997 р., який був доповнений протоколом від 17 травня 2000 р. щодо наукової співпраці. Меморандум був пролонгований під час візиту міністра Е. Герера 21 травня 2004 р. в Україну [419, с. 54].

Другий етап формування договірно-правових засад українсько-австрійських відносин завершився з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [182]. До підписання в 2014 р. Угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС визначальний вплив на розвиток торговельно-економічного українсько-австрійського співробітництва мали відповідні двосторонні угоди. Подальшого удосконалення потребує правове забезпечення двостороннього співробітництва в

банківському секторі у контексті запобігання «відмиванню» капіталів. Але це залежить не лише від позиції Австрії, а й Європейського Союзу.

Після підписання та ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 16 вересня 2014 р. розпочався новий етап переформатування договірно-правової бази відносин з Австрійською Республікою [438, с. 320]. Стабільною є договірно-правова база українсько-австрійського політичного співробітництва. Водночас, зважаючи на процеси децентралізації та вдосконалення системи місцевого самоврядування в Україні, на подальший розвиток заслуговує правова база двостороннього співробітництва між адміністративно-територіальними громадами України та Австрії. Важливо унормувати взаємодію у сфері протидії нелегальній міграції, тероризму, транскордонній та кібернетичній злочинності.

14 березня 2018 р. підписано Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія про співробітництво у галузях освіти, науки та культури [197]. Цю Угоду готували впродовж семи років. Вона унормувала співпрацю між обома державами в культурно-гуманітарній та науково-освітній сферах. Документ також містить положення про заснування та підтримку діяльності «Українського інституту» у Відні [200]. Подальшому формуванню позитивного іміджу України в Австрії має сприяти правове забезпечення діяльності «Українського інституту». Також важливим питанням є створення на рівні МЗС двох країн системи інституційної взаємодії з моніторингування ратифікованих угод та виявлення потреб подальшого розвитку договірно-правової бази українсько-австрійських відносин.

Отже, зважаючи на це, актуальним завданням для подальшого розвитку договірно-правових засад українсько-австрійських відносин є доповнення існуючої договірно-правової бази договорам й угодами, які конкретизують актуальний порядок денний українсько-австрійського співробітництва відповідно до завдань імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

4.2. Розвиток політичних взаємин

Завершення «холодної війни» засвідчило факт радикальних геополітичних змін у Європі. На якісно новий рівень вийшли відносини з Австрійською Республікою після проголошення Україною незалежності. Наша держава відразу визначила курс на приєднання до європейських структур. У цьому ж напрямку продовжила рух і Австрійська Республіка. Однак, маючи інші історичні стартові умови вона 1 січня 1995 р. стала членом ЄС. Хоча Україна не має спільних кордонів з Австрією, українсько-австрійські відносини є досить інтенсивними та мають давню історію, а на сучасному етапі вони є важливими для європейської інтеграції України. Висвітлення українсько-австрійського співробітництва в цьому контексті є важливою науковою і практичною задачею. Можна виділити чотири періоди розвитку цієї співпраці: 1) 1992–1995 рр.; 2) 1995–2009 рр.; 3) 2009–2014 рр.; 4) 2014–донині.

Проте також варто нагадати, що реальна зовнішньополітична активність Української РСР розпочалася ще з 27 липня 1990 р., коли Верховна Рада УРСР затвердила на щойно створену посаду міністра закордонних справ А. Зленка. Він разом зі своїм колегою з Австрії – міністром закордонних справ А. Моком – підписали 27 вересня 1991 р. «Спільне Комюніке про встановлення консульських відносин між Україною та Австрійською Республікою». Про цей документ згадувалося у параграфі 4.1. Саме під час перехідного періоду, що тривав з 27 вересня 1991 р. по 24 січня 1992 р., Міхаель Гайнріх Венінгер у Києві та Юрій Васильович Костенко у Відні здійснили усі необхідні підготовчі заходи для встановлення дипломатичних відносин. Про їхню діяльність наголошувалося у Розділі 3.2. З 10 грудня 1991 р. М. Венінгер очолив Генеральне консульство Австрії в Києві, а 24 січня 1992 р. підписав у Києві протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Австрійською Республікою [161].

Перший етап тривав від 1992 до 1995 рр., він був пов'язаний із підготовкою Австрії до членства в ЄС, розробкою нормативно-договірної бази взаємодії України з ЄС (Угода про партнерство і співробітництво 1994), налагодження дипломатичних стосунків між обома державами та співробітництво в рамках ОБСЄ. Австрія довго

зволікала з визнанням України: була однією з останніх країн Європи та 99-ю країною світу, про що детальніше згадувалося в параграфі 4.1. Лише 24 січня 1992 р. були встановлені дипломатичні відносини.

3 квітня 1992 р. у Відні розпочало роботу Посольство України. 10 червня 1992 р. у віденському палаці Гофбург (Див. Додаток 3) першим послом України в Австрії став Юрій Васильович Костенко. Цього дня він вручив Президенту Австрійської Республіки Курту Вальдгайму вірчі грамоти [387, с. 90]. 14 липня 1992 р. д-ра Георга Вайса було призначено Надзвичайним і Повноважним Послом Австрійської Республіки в Україні, а 21 жовтня 1992 р. він прибув до Києва [452, с. 49]. 13 листопада 1992 р. Посол Австрії вручив свої вірчі грамоти Президенту України Л. Кравчуку. Запрацював дипломатичний канал двосторонніх відносин. Якщо не брати до уваги країн Балтії та РФ, у Києві було відкрито перше Посольство Австрії (Див. Додаток О) на пострадянському просторі [452, с. 49]. Для цього періоду характерна досить слабка зовнішньополітична активність України на австрійському напрямі, в той час, як Австрія усі зусилля докладала до вступу в ЄС. Нагадаємо, що 1992–1995 рр. був часом трансформації австрійського нейтралітету [501, с. 144], суттєво було реформоване законодавство. В 1992 р. в Австрії було обрано нового Федерального президента – Т. Клестіля. З 19 по 21 лютого 1992 р. Україну з офіційним візитом на запрошення заступника прем'єр-міністра України Г. Масика відвідали Віце-канцлер Республіки Австрія д-р Е. Бузек та Федеральний міністр економіки д-р В. Шюссель. Вони мали зустрічі з першими офіційними особами України: Президентом Л. Кравчуком, прем'єр-міністром В. Фокіним, Головою Верховної Ради України І. Плющом, першим заступником прем'єр-міністра Г. Масиком, Міністром закордонних справ України А. Зленко, Головою Комісії у закордонних справах Верховної Ради України Д. Павличком, Державним міністром України у справах економіки А. Мінченко, Державним міністром оборонного комплексу та конверсії В. Антоновим, Державним міністром України з питань власності і підприємництва В. Лановим [7, арк. 21-23]. Тоді ж відбувся офіційний візит Міністра внутрішніх справ України А. Васишина, а у квітні 1992 р. Австрію відвідала урядова делегація на чолі з Віце-прем'єр-міністром України

О. Слепичевим. Ці візити забезпечили підготовку до підписання низки двосторонніх угод. Поступово українсько-австрійська співпраця набувала конкретного змісту. Важливим моментом стала організація двостороннього діалогу з питань європейської інтеграції.

Зазначимо, що 1993 р. став вирішальним для євроінтеграції Австрії, про що ми писали у параграфі 3.1. У травні 1993 р. Австрію відвідала українська делегація на чолі з Віце-прем'єр-міністром України В. Пинзеником, яка продовжила обговорення питань розвитку пріоритетних галузей двостороннього співробітництва. 5 травня 1993 р. було укладено Угоду між Урядом України та Федеральним міністерством фінансів Австрійської Республіки, яка регулювала торгівельні відносини між обома державами [387, с. 90].

Міністр культури України І.М. Дзюба з 27 по 31 жовтня 1993 р. перебував у Відні з офіційним візитом. В рамках візиту відбулася зустріч міністра з Віце-канцлером Австрії, Федеральним міністром науки і досліджень Е. Бузеком, співробітниками його міністерства, зокрема з міністерським радником М. Помпл, заступником начальника управління культурної політики МЗС Австрії Г. Райнером. Під час зустрічі обговорювали можливості майбутнього поглиблення науково-технічного співробітництва та двосторонніх відносин в сфері культури [17, арк. 97].

Візит Міністра закордонних справ України А. Зленка до Австрії відбувся 7–9 листопада 1993 р. Міністр провів переговори з широкого кола питань двостороннього співробітництва з Федеральним президентом Австрії Т. Клестілем, Головою Національної Ради, Віце-президентом Австрії та іншими урядовцями. Саме тоді були закладені підвалини законодавчої бази для регулювання двосторонніх відносин, яка є важливою передумовою успішного співробітництва. У 1994 р. відбувся офіційний візит Міністра оборони Австрії В. Фассльабенда до Києва, а до Відня здійснив офіційну поїздку Міністр науки та освіти П. Таланчук. Завдяки практичним результатам переговорів урядових делегацій України та Австрії були створені умови для розвитку двостороннього співробітництва не лише в політичній сфері, а й у торговельно-економічній, гуманітарній, а також було налагоджено діалог Києва та Відня щодо проблем європейської безпеки.

В грудні 1994 р. Ю. В. Костенка на посаді Надзвичайного і Повноважного Посла України в Австрійській Республіці замінив Микола Петрович Макаревич. 1 січня 1995 р. Австрійська Республіка стала членом Європейського Союзу. Тоді ця подія була позитивно сприйнята австрійським суспільством.

Проте це спричинило труднощі для двостороннього політичного співробітництва з Україною, оскільки відтепер Австрія була змушена узгоджувати деякі питання зі своїми партнерами по ЄС [22, арк. 47].

Загалом впродовж першого періоду розвитку українсько-австрійських відносин було створено інституційні механізми співпраці. Зокрема, започатковані регулярні консультації між міністерствами закордонних справ України та Австрії, налагоджені міжпарламентські зв'язки та контакти на рівні президентів двох держав. Австрія стала важливим європейським партнером України, хоч і скептично налаштованим щодо високих темпів інтеграції нашої держави до ЄС.

Другий період українсько-австрійських політичних відносин розпочався в 1995 р. і тривав до 2009 р. Це був час інтенсивного розвитку українсько-австрійських зв'язків та розбудови співпраці України з ЄС. Також для цього періоду властиве налагодження взаємодії Києва і Відня у регіональних організаціях, зокрема в Центральноєвропейській ініціативі (ЦЄІ).

Зазначимо, що на цьому історичному етапі інтенсивнішим стає процес налагодження двосторонньої співпраці на регіональному рівні. Ключем до цього були історичні українсько-австрійські зв'язки, про які зазначалося у розділі 2. Голова Земельного уряду Карінтії доктор Хрістоф Цернатто зазначав у своїй промові 28 березня 1995 р.: «... наше спільне коріння, спільна історія, географічна близькість, надзвичайно важливе геополітичне становище України спричиняють інтерес до неї Австрії, сприяють становленню і поступальному розвитку двосторонніх контактів на різних рівнях, в т. ч. і регіональному» [19, арк. 187-188].

Перша зустріч президентів Австрії та України відбулася у Польщі 7-8 червня 1996 р., під час якої обговорювалися важливі питання двостороннього співробітництва. Діалог між Л. Кучмою та Федеральним президентом Австрії Т. Клестілем продовжився 7-9 липня 1996 р. у австрійському Зальцбурзі, де на саміті

країн ЦСЄ темою дискусії було питання подальшої економічної співпраці [267, с. 232].

Важливим було сприйняття України австрійськими урядовцями на новому рівні: ще в січні 1997 р. було заплановано на березень візит Федерального міністра фінансів Австрії В. Кліми [23, арк. 3], проте його призначення на посаду Федерального канцлера Австрії відтермінувало поїздку [23, арк. 4]. У квітні 1997 р. відбувся офіційний візит до Австрії делегації Верховної Ради України на чолі з О. Морозом, який провів переговори з Федеральним президентом Австрії, головою Національної Ради, міністром фінансів, міністром лісового і сільського господарства, Штатс-секретарем МЗС та колишнім Федеральним канцлером Ф. Враницьким. Така взаємодія позитивно позначилася на розвитку інвестиційного співробітництва [443, с. 108]. 25 квітня 1997 р. на зміну Георгу Вайсу було призначено нового Надзвичайного та Повноважного посла Австрії в Україні Фаб'яна Клауса [24, арк. 11].

У квітні 1998 р. було здійснено перший візит Федерального канцлера Австрії В. Кліма в Україну. Канцлер під час перебування в Києві 23–24 квітня 1998 р. мав зустрічі з Президентом України та Головою Верховної Ради України. З візитом у відповідь 14–16 жовтня 1998 р. на запрошення Федерального канцлера Австрії у Відні перебував Президент України Л. Кучма [437, с. 272].

Важливе значення не тільки для двосторонніх відносин Австрії та України, але й для співпраці в рамках європейського інтеграційного процесу мали зустрічі глав держав Л. Кучми та Т. Клестіля 1999 р. в рамках неформального саміту президентів країн Центральної Європи у Львові (14–15 травня), економічного форуму країн ЦСЄ у Зальцбурзі (30 червня – 1 липня) і саміту ОБСЄ в Стамбулі (18–19 листопада) [443, с. 108].

На межі тисячоліть перед зовнішньополітичними викликами опинились майже одночасно Австрійська Республіка та Україна. В Австрії до влади у складі коаліції прийшли ультраправі, в результаті чого країна зазнала різкої критики зі сторони інших держав ЄС.

В липні 1999 р. Послом України в Австрійській Республіці та Постійним представником України при міжнародних організаціях у Відні було призначено Володимира Станіславовича Огриска [279], який замінив на цих посадах Миколу Петровича Макаревича.

2 жовтня 2000 р. на зміну Б. Тарасюку новим Міністром закордонних справ України було призначено А.М. Зленка. Міністр закордонних справ Австрії Б. Ферреро-Вальднер висловила впевненість щодо розвитку українсько-австрійської співпраці після призначення А.М. Зленка [26, арк. 209]. Вона також позитивно оцінила «послідовність зовнішньополітичного курсу України у контексті євроінтеграційних процесів, відзначила активну роль нашої держави у забезпеченні стабільності у регіоні Центральної та Східної Європи» [26, арк. 208-209].

На цьому історичному етапі Австрійська Республіка почала приділяти велику увагу доступу до російських енергоресурсів. У такому форматі Україна виступала у ролі головного транзитера нафти та газу, тому Австрія позитивно сприймала багатовекторний курс України, що був спрямований на співпрацю з РФ. 10 жовтня 2000 р. у Відні Україна взяла участь у роботі міжнародної конференції, присвяченої розгляду питань розширення мережі транспортування російських енергоносіїв до Європи [315, с. 323].

Наприкінці 2001 р. Фаб'яна Клауса на посаді Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Австрія в Україні змінив Міхаель Місс [138].

Україна та Республіка Австрія в січні 2002 р. відзначили десять років з дня встановлення дипломатичних відносин. За цей час відбулося понад 60 двосторонніх візитів. Про рівень розвитку регіонального співробітництва того періоду може свідчити такий факт, що п'ять з дев'яти австрійських федеральних земель мали партнерські відносини з українськими областями, зокрема: Верхня Австрія – з Одеською областю, земля Тіроль – з Івано-Франківською областю, Карінтія – з Чернівецькою, Бургенланд – із Закарпаттям, а Штірія – з Львівською областю. Окрім цього, активно співпрацюють м. Лінц зі Запоріжжям, а м. Відень – з Києвом [413]. 31 травня 2002 р. в Словенії Президент України Л.Д. Кучма зустрівся з Федеральним президентом Австрійської Республіки Т. Клестилем [51]. Чергова

зустріч між президентами відбулася у місті Зальцбург під час Європейського економічного форуму.

Одним з першочергових питань у відносинах з Австрійською Республікою та ЄС залишалася боротьба з нелегальною міграцією. В рамках прикордонної співпраці між Україною, Словаччиною, Угорщиною та Австрією 12 грудня 2002 р. був підписаний Йойський протокол [31, арк. 49-50]. Ця угода, що була підписана представниками від України О. Перовим та Б. Марченком у австрійському місті Йойс, передбачала «щоквартальний обмін інформацією з питань міграції та біженців, можливість організації системи раннього попередження...» [31, арк. 50].

10 жовтня 2003 р. заступник міністра закордонних справ Австрії М. Сайдік під час розмови з Послом України в Австрії В.С. Огризком запропонував допомогу в реалізації спільних українсько-угорсько-словацьких проектів щодо зміцнення прикордонної інфраструктури [31, арк. 50].

Українські дипломатичні кола також покладали значні надії на «сприяння Австрії у вирішенні питання лібералізації візового режиму для власників українських дипломатичних та службових паспортів» [31, арк. 49], а також представників бізнесу, культурного та студентського обміну.

У Відні 5 лютого 2004 р. у приміщенні МЗС Австрії були проведені спільні українсько-угорсько-австрійські політичні консультації. Було доопрацьовано проектні пропозиції щодо реалізації регіональної Ниредьгазької ініціативи, приділено увагу процесу підготовки ПД [30, арк. 97-98], про що ми писали у параграфі 3.1, а також відбулося «обговорення перспектив майбутнього менеджменту спільних проектів» [30, арк. 47, 97]. На 10-11 березня 2004 р. у Києві було заплановано заключний етап українсько-угорсько-австрійської зустрічі на рівні експертів [30, арк. 99-100] та заступників міністрів закордонних справ з питань європейської інтеграції [30, арк. 107-108]. Плани тристороннього співробітництва охоплювали сфери юстиції та внутрішніх справ, захисту навколишнього середовища, енергетичного партнерства та регіональної співпраці [30, арк. 104-105]. Проте 24 лютого 2004 р. у ході телефонної розмови представник управління ЄС та міжнародного економічного співробітництва МЗС Австрії повідомив Посла

України в Австрії В.С. Огризка про те, що заступник міністра закордонних справ Австрії М. Сайдік не зможе прибути до Києва 10-11 березня 2004 р. [30, арк. 109]. Посол України в Угорщині Ю. Ю. Мушка висловив думку, що «відмова австрійської сторони щодо участі в консультаціях 10 березня може бути пов'язана як і з внутрішніми причинами, так і з втратою нею активного інтересу до ініціативи» [30, арк. 112]. Було також висунуте припущення, що австрійські та угорські дипломати мають сумніви щодо готовності української сторони до роботи над проектами на експертному рівні [30, арк. 112]. Проте українська сторона запланувала на 25 травня 2004 р. у Києві повторну зустріч [31, арк. 47-48].

Другий етап розвитку українсько-австрійських політичних відносин показовий з точки зору їхнього впливу на процес європейської інтеграції України. Вступ до ЄС 1 травня 2004 р. відразу десяти нових країн спонукав Австрію обережніше ставитись до наступних розширень, про що згадувалося у параграфі 3.1.

Наприкінці 2004 р. В.С. Огризко був переведений на посаду Посла з особливих доручень Управління євроатлантичної співпраці МЗС України, а тому Юрій Володимирович Полурез був призначений тимчасовим повіреним у справах України в Республіці Австрія та був в.о. Постійного представника України при міжнародних організаціях у Відні.

Після Помаранчевої революції 2004 р. Україну почали інакше сприймати в ЄС, зокрема в Австрії. Особлива увага була приділена на цьому етапі підписанню ПД. Відбулося часткове перезавантаження відносин з Австрією. В квітні 2005 р. Надзвичайним та Повноважним Послом України в Австрійській Республіці було призначено Володимира Юрійовича Єльченка. Він також обійняв посаду Постійного представника України при міжнародних організаціях у Відні.

В 2006 р. на зміну Міхаелю Мііссу Надзвичайним та Повноважним Послом Австрійської Республіки в Україні призначено доктора Маркуса Вукетіча [453].

23 січня 2007 р. В.Ю. Єльченка було звільнено з посади Надзвичайного та Повноважного Посла України в Австрійській Республіці, а функції Тимчасового повіреного у справах України в Австрії до вересня 2008 р. виконував перший секретар Посольства Вадим Валентинович Костюк.

16 травня 2008 р. Україна офіційно стала 153-м членом СОТ.

8 липня 2008 р. Президент України В.А. Ющенко здійснив офіційний візит до Відня, де зустрівся з Федеральним Президентом Республіки Австрія Хайнцом Фішером (Див. Додаток Є). Під час переговорів В.А. Ющенко акцентував увагу на питаннях налагодження торговельно-економічних відносин між обома державами та співпраці в енергетичній сфері. Окремо було приділено час дискусії щодо подальшої європейської інтеграції: В.А. Ющенко зазначав, що Україні необхідна підтримка Австрії для підписання нової угоди з ЄС [91]. За кілька днів – 15 липня 2008 р. до України з офіційним візитом прибув Федеральний канцлер Республіки Австрія Альфред Гузенбауер (Див. Додаток Ж). В рамках міжурядових переговорів відбулася зустріч А. Гузенбауера з Прем'єр-міністром України Ю. Тимошенко [216].

У вересні 2008 р. Євгена Миколайовича Чорнобривка було призначено на посаду Надзвичайного і Повноважного Посла України в Австрійській Республіці.

Другий період політичних відносин закінчується на початку 2009 р. Він характеризувався активним налагодженням політичних відносин між обома державами, активізацією дипломатичного співробітництва. Австрія сприяла економічній інтеграції України до ЄС, а також вступу нашої держави до СОТ. Цей етап цілком закономірно можна назвати «золотою добою» українсько-австрійської співпраці.

Згідно з нашою періодизацією третій період – з 2009 по 2013 рр. – став кризовим для української взаємодії з ЄС. Це відобразилося на стані двосторонніх відносин.

Після перемоги на виборах Президента України 2010 р. В. Януковича відбулося повне перезавантаження відносин з Австрією. 12 травня 2010 р. Є.М. Чорнобривка було звільнено з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Австрійській Республіці, а 31 травня 2010 р. йому на зміну було призначено Андрія Вікторовича Березного. 29 червня 2010 р. В.Ю. Єльченка звільнено з посади Постійного представника України при міжнародних організаціях у Відні. 27 серпня 2010 р. Маркуса Вукетіча замінив на посаді Посла Австрії в Україні Вольф Дітріх Хайм.

29 квітня 2013 р. у Відні пройшли політичні консультації заступників міністрів закордонних справ України та Австрії. Консультації стосувалися виконання Порядку денного Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Генеральний секретар Федерального міністерства з європейських та міжнародних справ (МЗС) Республіки Австрія Йоганнес Кірле підтвердив зацікавленість та підтримку Австрії в підписанні Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [432, с. 217]. Під час перемовин основний акцент надавався підписанню угоди про Зону вільної торгівлі (ЗВТ) у ході Вільнюського саміту «Східного партнерства» 28-29 листопада 2013 р. [202].

За часів президентства В. Януковича була спроба «виторгувати» кращі умови співпраці з Росією, шантажуючи її зближенням з ЄС і НАТО. Росія ж прагнула приєднати Україну до МС Білорусі, Казахстану та Росії (зараз МС ЄАЕС). Внаслідок такого балансування в Україні визріла гостра внутрішньополітична криза, яка поховала попередній нейтральний та багатовекторний зовнішньополітичний курс України.

На нашу думку, третій період в новітній історії розвитку українсько-австрійського політичного співробітництва передусім пов'язаний із впливом на світову та європейську політику глобальної економічної кризи, яка розпочалася восени 2008 р. Внаслідок цього був дестабілізований загальноєвропейський простір. Зокрема, вкрай негативний вплив на спільну європейську грошову одиницю мала криза з грецькою заборгованістю, яка була чинником ризику для австрійських та німецьких банків.

Четвертий період розпочався після Революції Гідності 2014 р. і триває нині.

Перемога Революції Гідності [529] наприкінці лютого 2014 р., втеча В. Януковича та його найближчого оточення з України суттєво вплинуло на характер відносин з Австрійською Республікою. Вже 5 березня 2014 р. в.о. Президента України О. Турчинов підписав Указ про звільнення А.В. Березного з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Австрія [193].

Анексія РФ Криму, російська агресія на Донбасі негативно позначилися на динаміці українсько-австрійських відносин. Австрія, як країна-член Євросоюзу,

приєдналася влітку 2014 р. до секторальних економічних санкцій проти РФ. Австрія не лише ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та ЄС (2014), а й наполягає на якісній імплементації положень цієї Угоди. Інтенсивніше розвивалася й українсько-австрійська політична взаємодія. 8 квітня 2014 р. Вольф Дітріх Хайм був змінений на посаді Посла Австрії в Україні Герміною Поппелер. 17 листопада 2014 р. Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Австрія було призначено Олександра Щербу [192], за його сприяння 8 липня 2015 р. Національна рада Австрії ратифікувала Угоду про асоціацію України з ЄС, а 24 липня 2015 р. – Федеральна рада Австрії [145].

Криза, спричинена біженцями з Близького Сходу та Північної Африки, які влітку 2015 р. «балканським традиційним шляхом» масово прибували на територію Австрії, ускладнила процес підготовки Угоди про безвізовий режим для громадян України у Шенгенській зоні. Відповідні рішення на рівні ЄС приймалися у червні 2016 р., а безвізовий режим був введений лише 11 червня 2017 р. [83]. Мігрантська криза вплинула на зростання «євроскептичних» та праворадикальних настроїв в австрійському суспільстві, на що вказують результати президентських виборів 2016 р.: ультраправий кандидат від АПС Норберт Гофер програв Александеру Ван дер Беллену усього з різницею в 0,5% [79].

Ще одним важливим рівнем політичної взаємодії є співробітництво між політичними партіями. Але на заваді цьому є недостатня партійна структурованість українського політичного простору. Тому українсько-австрійські міжпартійні зв'язки були несистематичними. Співпраця із Соціал-демократичною партією Австрії у форматі «Соціалістичного інтернаціоналу» була інтенсивною, але занепала після 2014 р. разом із лівоцентристським партійним спектром України. Взаємодія з Австрійською народною партією також обмежується нечіткою правоцентристською ідеологією партійних суб'єктів в Україні. «Австрійська партія Свободи», на відміну від українського ВО «Свобода», більше орієнтована на Росію.

Символом кризового стану українсько-австрійських політичних відносин стала присутність В. Путіна 17 серпня 2018 р. на весіллі міністра закордонних справ Австрії К. Кнайсль. Найгострішу критику щодо цього висловила Голова Комітету

ВР України у закордонних справах Г. Гопко. На її думку, цей захід «дискредитує Австрію як нейтральну державу, яка могла б виступати в якості міжнародного посередника в ці важкі для України часи» [149]. У заяві міжфракційного об'єднання «єврооптимісти» зазначалося, що «допоки на сході помирають люди, доки не повернуть окуповані території, ми та весь світ маємо говорити з РФ мовою ультиматуму. Будь-які поступки та винятки вважаємо неприйнятними й вимагаємо оголосити дипломатичний бойкот» [60, с. 2]. Проте варто зауважити, що український політикум та громадянське суспільство досить стримано відреагували на такі дії міністра закордонних справ Австрії. Лише від окремих проросійських журналістів, зокрема Максима Кухаря, лунали й радикальніші пропозиції щодо витіснення австрійського бізнесу з України, але ці заяви мали провокаційний характер [105]. Українське громадянське суспільство розуміє, що кращою є раціональна політика здорового глузду, адже доки Австрія є членом ЄС, розвивати відносини з ЄС, маючи кризу у відносинах з його країною-членом, буде досить складно. 3 липня 2019 р. Постійним Представником України при міжнародних організаціях у Відні обрано Євгенія Вікторовича Цимбалюка [212].

Таким чином, українсько-австрійське політичне співробітництво впродовж досліджуваного періоду засвідчило обопільну зацікавленість сторін у збереженні безпеки і стабільності у Європі. Від часу встановлення дипломатичних відносин між Україною та Австрією розвинулися усі сфери політичної співпраці: здійснювалися обміни візитами глав держав та урядів, керівників парламентів, відбувалася взаємодія між органами місцевого самоврядування. Австрійська сторона, зважаючи на історичні причини, більше уваги приділяла розвитку зв'язків із органами місцевого самоврядування насамперед Буковини та Галичини. Російська агресія 2014-2019 рр. частково змінила в Україні цю ситуацію. Але це вимагає додаткових послідовних і систематичних зусиль, спрямованих на формування іміджу України в Австрії. Поки не повною мірою у цьому контексті використано потенціал українського та австрійського громадянських суспільств. Адже від їхнього співробітництва залежить формування позитивного іміджу України в Австрії та зникнення звички австрійської еліти дивитися на Україну крізь «московські

окуляри». Ключовим завданням для української дипломатії і громадянського суспільства в напрямку двосторонніх відносин із Австрією залишається систематичне формування кола друзів України в Австрії, підтримка яких допоможе реалізовувати стратегічні проекти.

4.3. Торговельно-економічна співпраця

Торговельно-економічна взаємодія є важливим індикатором стану двосторонніх відносин. Взаємодія України та Республіки Австрія на державному рівні має хоч і не тривалу, але досить насичену історію. Особливу роль в цьому контексті відіграє торгівельно-економічне співробітництво обох держав. Дослідження цієї сфери відносин є вкрай важливим для того, щоб повністю осягнути усі тонкощі українсько-австрійської міждержавної взаємодії.

Австрійські компанії почали проявляти економічний інтерес до українського сегменту радянського ринку ще задовго до проголошення нашою державою Незалежності. Стійкі економічні зв'язки існували з українською територією переважно в сфері нафто- і газотранспорту, але їхня координація здійснювалася через відомства та міністерства, розміщені в Москві. Лише з 1987 р., згідно з рішенням уряду СРСР, Українська РСР здобула право «самостійно» торгувати з Австрією [387, с. 90]. Також Австрійська Республіка була єдиною державою, з якою УРСР проводила «самостійну» економічну політику в межах «придунайської торгівлі» [335, с. 10]. Зрозуміло, що така «самостійна» торгівля не набагато відрізнялася від сучасної регіональної співпраці.

Для характеристики періодизації торговельно-економічної співпраці між Україною та Австрійською Республікою варто виокремити декілька аспектів. Щодо періодизації процесу інвестиційної експансії австрійського капіталу на території України ми притримуємося концепції колишнього торгового радника посольства Австрії в Україні Грегора Постля:

1) 1992 – 2004 рр. – спроба австрійських фірм закріпитися на теренах України;

2) 2005-2009 рр. – надії австрійських підприємців на реформу економічного законодавства України в часи «помаранчевих» урядів Ю. Єханурова та Ю. Тимошенко;

3) 2010-2013 рр. – нова хвиля австрійської економічної експансії, яка змінилась розчаруванням в економічній політиці уряду М. Азарова та швидким відпливом інвестицій [491, с. 310].

Ми пропонуємо додати ще 4-ту хвилю інвестиційної експансії австрійського капіталу:

4) з 2014 р. – розпочалася після перемоги Революції Гідності і триває дотепер.

Інакшою є структура українських інвестицій до Австрійської Республіки, яка була пов'язана переважно з процесом стихійної приватизації в Україні в 1990-х та подальшим виведенням за межі держави т. зв. «олігархічного» капіталу, який міцно вкоренився в австрійській банківській системі. Економічні та спричинені ними суспільно-політичні трансформаційні процеси призвели до появи нового заможного класу, представників якого історик Г. Касьянов називав «новими рантьє». Це пояснюється особливостями правових норм ведення бізнесу в Австрії. Зазначимо, що в середині 1990-х рр. австрійські банки поступово стають «сейфами» для українських капіталів переважно олігархічного походження. Причини цього полягали у тісних зв'язках австрійської банківської системи з офшорами сусідніх Ліхтенштейну та Швейцарії [405, с. 179-180]. Зокрема, «в Австрії – писав народний депутат ВР України С.Лещенко – не оподатковуються дивіденди закордонних компаній, у даному випадку – українських. За допомогою цих коштів Австрія наповнює грошовою масою свою банківську систему. До того ж реєстрація в Австрії дозволяє презентувати себе як західну компанію з чистою історією» [329, с. 189]. З часу вступу 1 січня 1995 р. Австрії до ЄС ситуація не змінилася: це засвідчили скандали 2014-2019 рр. довкола українського олігарха Д. Фірташа [116; 207], а також багатіїв з колишнього оточення В. Януковича – О. Азарова та А. Портнова.

Якщо хвилі інвестиційної експансії були пов'язані з політичними процесами в Україні, то розвиток двосторонньої торгівлі в епоху глобалізації залежний від змін в

світовій економіці. Саме тому ми пропонуємо таку періодизацію торговельно-економічної співпраці України з Австрійською Республікою:

- 1) 1992-1998 рр. – налагодження торговельно-економічних відносин між обома державами;
- 2) 1999-2008 рр. – збільшення обсягів двосторонньої торгівлі, інтенсифікація співпраці;
- 3) 2009-2014 рр. – відновлення торгівлі після світової економічної кризи;
- 4) 2015-2018 рр. – новий етап торговельно-економічної співпраці, що пов'язаний з підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

З проголошенням Незалежності 24 серпня 1991 р. в керівництва України з'явилися нові стратегічні цілі та завдання. Проте на початковому етапі українсько-австрійського економічного співробітництва в обох держав було відмінне бачення щодо подальшого розвитку співпраці: Україні бракувало рішучості та ініціативи в налагодженні зв'язків, а Австрія акцентувала увагу на співробітництві із західними регіонами України (про причини зацікавлення цим регіоном згадувалося в розділах 2 та 3). Проте відмінне бачення не завадило обом державам створити двосторонню міжурядову комісію з питань торгово-економічного та науково-технічного співробітництва, українська частина якої була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 1993 р. №178 [22, арк. 39]. І якщо австрійська сторона не бажала підписувати Угоди про науково-технічне співробітництво впродовж декількох років (про що наголошувалося параграфі 4.1), то вже 31 серпня 1993 р. між Україною та Австрійською Республікою була підписана Угода про двосторонні торговельно-економічні зв'язки [186]. Саме ця угода забезпечила подальший розвиток взаємної торговельно-економічної співпраці. Проте слід зауважити, що приєднання Австрії до ЄС 1 січня 1995 р. продовжило процес ратифікації Угоди на певний час [22, арк. 47]. Але відсутність угоди не завадила інтенсивному розвитку торговельно-економічних відносин, з динамікою цього процесу в 1992-1995 рр. можна ознайомитись у Таблиці 3 (Див. Додаток Р).

Ще з 1986 р. австрійська компанія «Агро-Лінц» налагодила співпрацю з агрофірмою «Зоря» у Рівненській області [22, арк. 52]. В 1990 р. австрійська

компанія «Fronius», яка спеціалізується у галузі зварювальної техніки, заснувала дочірню компанію ТОВ «Фроніус Україна» для виробництва та подальшого збуту зварювального обладнання на ринку України [497]. Спільно з українським заводом «Факел» на 1995 р. компанія провела понад 10 тис. зварювальних робіт [22, арк. 47]. Зараз клієнтами цієї фірми є найбільші промислові підприємства України. Утім потенціал українсько-австрійської торговельно-економічної співпраці потребував тоді більшого використання.

В усьому світі відома австрійська фірма «Fischer», яка спеціалізується на виробництві лиж та хокейних клюшків. В 1992 р. вона почала співпрацювати з Мукачівською лижною фабрикою, а через декілька років вклала інвестиції в модернізацію обладнання. В 2013 р. 80% лиж марки «Fischer» виробляли на фабриці в Україні [480]. Але ЄС наполягає на експорті з України необробленої сировини. На час написання дисертації це питання було остаточно врегульоване.

У січні 1993 р. для розвитку торговельно-економічних відносин з українською стороною було засноване Бюро Торгового радника Посольства Австрії в Україні. Ця інституція відзначилась тим, що видає регулярно 3-5 разів на рік економічний бюлетень «Австрія», в якому подає інформацію про австрійські фірми та підприємства, що хочуть вести свій бізнес в Україні. Це допомагає австрійським підприємцям та бізнесменам встановлювати контакти не лише з діловими колами Києва, а й в регіонах України: в цей час, наприклад, проведено переговори з фірмою «Штайр-Даймлер-Лук» [11, арк. 14]. Бюро Торгового радника також є представником Палати Економіки Австрії. Про цей період двосторонніх відносин український історик В. Семенко зазначав: «Багато проблем у торгово-економічних відносинах між нашими країнами виникають, перш за все, через несприятливий інвестиційний клімат та недосконале економічне законодавство в Україні. Але, незважаючи на тимчасові труднощі, цим відносинам притаманна позитивна динаміка» [442, с. 98]. Стабілізація економічних показників України в 1994-1995 рр. привернула увагу до країни іноземних інвесторів [407], зокрема австрійців. Впродовж 5 років з 1994 по 1999 рр. загальний обсяг іноземних інвестицій в

економіку України збільшився у 6 разів (Див. Додаток У). Динаміка торговельно-економічних відносин з 1992 по 2018 рр. наведена нами у Таб. 3 (Див. Додаток Р).

Певну роль у покращенні комунікації між Австрією та Україною відіграла на той час авіакомпанія «Австрійські авіалінії» [253]. Вже в 1994-1995 р. встановлюється пряме авіасполучення між Україною та Австрією: українська урядова делегація, здійснювала 18 березня 1995 р. переліт з Брюсселю літаком «Австрійських авіаліній» за маршрутом Брюссель-Відень-Київ [19, арк. 65-66]. В 1995 р. «Австрійські авіалінії» планували інвестувати кошти в розвиток авіаперевезень в Україні, зокрема в «Міжнародні авіалінії України» (МАУ) [22, арк. 47]. Ще в 2002 р. «Австрійські авіалінії» надавали можливість австрійцям літати до чотирьох українських міст: Києва, Харкова, Одеси та Дніпропетровська. У 2014 р. Харків поступився місцем Львову. Для українських пасажирів окрім австрійських напрямків до Відня, Зальцбурга, Інсбрука, Граца, Лінца також пропонують маршрути до таких міст: Женева, Амстердам, Венеція, Мілан, Будапешт, Болонья, Ларнака, Париж, Прага, Цюріх, Тель-Авів, Лондон, Нью-Йорк, Вашингтон, Торонто, Чикаго, Маямі, Коломбо, Мале та до аеропорту острова Маврикій [72].

Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат співпрацює з концерном «Фьост-Альпіне» з міста Лінц. В рамках співробітництва в 1995 р. Полтавський ГЗК надіслав до Австрії понад 1 млн. т залізної руди та концентратів [22, арк. 47].

Проте війна на Балканах та введені проти Югославії міжнародні санкції негативно позначились на обсягах торгівлі між Україною та Австрійською Республікою: Українське Дунайське пароплавство (УДП) при щорічних обсягах транспортування близько 2 млн. т руди та концентратів зазнала збитків від ембарго в \$450 млн. [22, арк. 47].

На 1995 р. Австрійська Республіка була високорозвинutoю державою зі збалансованою ринковою економікою. 75,6% експорту складали готові товари, ще 15,3% - напівфабрикати, лише 5,5% - сировина. Структура імпорту була подібною: 72,7% - готові товари, 13,7% - напівфабрикати, 8,7% - сировина [22, арк. 47]. В структурі експорту України навпаки переважали сировина (40%) [22, арк. 50] та напівфабрикати (43%) [259].

Україна експортувала в Австрію аграрну продукцію, руди, кольорові метали, товари хімічної промисловості [22, арк. 47]. Експорт Україною сировини та продуктів переробки з низькою доданою вартістю до Австрії визначив на десятиліття характер торговельно-економічних взаємовідносин між обома державами. Криза та зниження рівня життя населення України в 1990-х вплинули на показники імпорту з Австрії: знизились обсяги закупівлі одягу та фармацевтичної продукції [22, арк. 50].

Для Австрійської Республіки на цьому етапі важливим було відновлення торговельно-економічної співпраці із західними регіонами України, які свого часу були складовими Австро-Угорської монархії. Подібну політику австрійський бізнес реалізовує і на заході Балкан, оскільки ці території колись входили до складу Австро-Угорської монархії. З ними збереглися досить тісні культурні зв'язки, саме тому Австрія найбільше сприяла вступу Словенії та Хорватії до ЄС.

28 березня 1995 р. Посол України в Австрії М. Макаревич здійснив робочу поїздку до австрійської федеральної землі Карінтія. Посла супроводжували представники Посольства перший секретар Ю. Ярмілко, другий секретар С. Назаров, а також Почесний консул України у федеральних землях Штірія і Карінтія Х. Шумі. На той момент Карінтія вже впродовж декількох років підтримувала партнерські зв'язки з Чернівецькою областю, а перспективи подальшого поглиблення співпраці були визначені під час розмови Посла з Головою Земельного уряду доктором Х. Цернатто. У магістраті міста Клагенфурта – адміністративного центру Карінтії – українська делегація мала розмову з віце-бургомістром З. Метелко. Між обома сторонами була досягнута домовленість, що «під час наступного візиту делегації з Чернівців на чолі з Головою облради І.М. Гнатишиним сторони могли б підписати не тільки Угоду про дружбу і співробітництво між Чернівецькою областю і федеральною землею Карінтія, а й аналогічний договір між містами Чернівці і Клагенфурт» [19, арк. 185-188].

Загальний обсяг австрійських інвестицій в Україні на початку 1996 р. становив \$15 млн., а спрямовані вони були переважно у внутрішню торгівлю,

машинобудування та металообробку. Українські інвестиції в Австрії склали усього \$1,48 млн. [22, арк. 51].

Станом на 1 січня 1996 р. в Україні працювало 102 спільних українсько-австрійських підприємства [22, арк. 51].

У Дніпропетровську австрійський концерн «Фест Альпіне» налагодив співробітництво у галузі конвертерного виробництва, а також запланував вкласти інвестицію в модернізацію Херсонського целюлозного комбінату та підприємства в Маріуполі [22, арк. 52].

У 1996 р. була створена і розпочала роботу Українська частина Українсько-австрійської змішаної комісії з питань торговельно-економічних зв'язків, діяльність якої була передбачена в Статті 12 міжурядової Угоди [186].

Основними функціями Комісії є: «Представлення інтересів Уряду України в його відносинах з Урядом Австрійської Республіки; сприяння розширенню та поглибленню співробітництва між двома країнами, включно зі створенням спільних підприємств з іноземними інвестиціями; координація діяльності міністерств та відомств, підприємств, установ та організацій усіх форм власності у питаннях двостороннього співробітництва; сприяння через Австрійську частину комісії швидшому розглядові звернень резидентів України з питань торгово-економічного та науково-технічного співробітництва; контроль за виконанням двосторонніх міжурядових угод...» [22, арк. 39].

У квітні 1997 р. відбувся перший офіційний візит делегації Верховної Ради України на чолі з О. Морозом. Взаємодія в рамках цієї зустрічі також позитивно позначилася на відносному збільшенні австрійських інвестицій в українську економіку [443, с. 108]. Хоча неможливо достеменно встановити чи не був це «реекспорт» українського олігархічного капіталу з рахунків у банках Австрії.

У зв'язку зі світовою економічною рецесією 1998 року торгівельно-економічна співпраця Республіки Австрія та України уповільнилася [434, с. 230]. Протягом п'яти років, тобто до 1998 р., обсяг експорту з України товарів та послуг збільшився втричі, в той час, як розмір імпорту до України австрійських послуг та товарів зріс в чотири рази [253].

Важливою складовою цих відносин були зв'язки між місцевими українськими та австрійськими підприємствами малого та середнього бізнесу. Але на заваді такій формі економічної співпраці залишалися питання недостатньої розвинутості сектору малого та середнього бізнесу в економіці України та значної «тінізації» економіки загалом. Поступова інтеграція Австрійської Республіки до спільного ринку ЄС ускладнила діяльність українських банків, підприємств, товариств. Проблема полягала також і в тому, що Україна на першому етапі була в стані переходу від планово-адміністративної до ринкової економіки, саме тому впродовж декількох років перебувала у стані депресії.

Черговий етап розвитку торговельно-економічних відносин між Україною та Австрійською Республікою позначився інтенсифікацією співробітництва між обома державами. У період з 1999 по 2009 роки було проведено 9 спільних засідань Українсько-австрійської змішаної комісії з питань торговельно-економічних зв'язків. З 6 по 8 липня 1999 р. в м. Києві було проведено перше спільне засідання комісії [96]. Також організовувалися засідання статистичних комісій, які визначали розбіжності даних двосторонньої торгівлі України та Австрії. Світова фінансова криза 1998 р. негативно вплинула на приріст прямих іноземних інвестицій та спричинила зменшення обсягів австрійського імпорту з України на 22% [444, с. 144]. Іншою причиною була політична нестабільність в Україні: інвестори очікували результатів майбутніх парламентських виборів, тому приріст ПІІ зменшився [407, с. 250]. З 1998 р. Австрія почала вкладати інвестиції у банківський сектор України, з'явилися дочірні відділення таких австрійських банків: «Райффайзенбанк» (Див. Додаток Л) та «Австрія Кредитанштальт», щоправда філія останнього була поглинута в 2002 р. німецьким HypoVereinsbank [82].

Попри перешкоди інвестиції продовжили надходити в Україну. У 1998 р. австрійська компанія Billa – одна з найбільших європейських мереж супермаркетів – вирішила створити дочірню компанію «Billa - Україна». В Україні перший магазин Billa було відкрито 3 лютого 2000 р. [224] поблизу станції метрополітену «Позняки» в Києві. Впродовж 2000-2001 рр. було відкрито магазини в Дніпропетровську, Харкові та Запоріжжі [253], але через декілька років австрійці змушені були їх

закрити. Пізніше компанія відкрила супермаркети в Борисполі, Вишгороді, Ірпені та Житомирі, а станом на 2019 р. по всій Україні нараховується 29 супермаркетів.

В ситуації політичної та економічної блокади Австрії країнами ЄС у 2000 р., яка була спричинена входження до складу правлячої коаліції ультраправого австрійця Й. Гайдера, МЗС України не публікувало офіційної заяви щодо цього. Водночас український дослідник В. Химинець зазначає, що під час брифінгу 8 лютого 2000 р. у відповідь на запитання журналістів було зазначено, що «в Україні очікують на практичні кроки нового уряду і сподіваються, що його діяльність будуватиметься на задекларованих принципах свободи, неухильного дотримання прав людини, поваги до національних та релігійних меншин» [449, с. 103]. Таким діям австрійська сторона надала позитивну оцінку, що вплинуло також і на активізацію економічного співробітництва [450, с. 247].

Експерти Управління політичного аналізу та планування МЗС України у червні 2000 р. визначили, що Австрія, Німеччина та Нідерланди мають найбільші економічні інтереси в Україні з-поміж інших країн ЄС, підтримують її економічну інтеграцію, але не готові в короткостроковій перспективі надати їй повноправне членство в ЄС; було визначено такі етапи інтеграції: «1) Повне виконання УПС (Угоди про партнерство та співробітництво); 2) створення спільної економічної зони на зразок Європейського економічного простору; 3) обговорення можливостей членства України в ЄС після виконання двох попередніх вимог» [25, арк. 42]. Варто також зазначити, що вказані країни пов'язували встановлення між ними та Україною ЗВТ з прийняттям нашої держави до СОТ, що у подальшому суттєво загальмувало початок реального переговорного процесу щодо підписання Угоди про асоціацію [25, арк. 48].

У столиці Австрійської Республіки Відні з 27 по 29 червня 2000 р. тривала друга зустріч Українсько-австрійської змішаної комісії [96]. Тодішній заступник торгового радника Грегор Постль оптимістично вважав, що після закриття Чорнобильської АЕС є всі підстави сподіватись на економічне зростання в Україні [491]. Пріоритетними напрямками для України австрійські фахівці визначали реформи у сфері юстиції та внутрішніх справ [25, арк. 42]. В економічній сфері

австрійський бізнес намагався використати Україну в якості транспортного та енергетичного коридору для зв'язків з Кавказом, Середньою Азією та РФ[25, арк. 48].

Австрійський національний туристичний офіс «Österreich Werbung», що був створений для координування політики у галузі туризму на державному рівні, влітку 2000 р. відкрив відділення у Києві для поширення інформації серед українських туристичних агенцій про можливості і пропозиції туристичної сфери Австрії [427].

Економічний підйом 2000-2001 рр. супроводжувався зростанням обсягів торгівлі України та Австрії [449, с. 104]. З 21 по 24 листопада 2001 р. у м. Львів відбулася третя зустріч Українсько-австрійської змішаної комісії з питань торговельно-економічних зв'язків[96]. Поглибленню співробітництва Австрійської Республіки та України в сфері розвитку енергетики була присвячена зустріч представників обох держав 15-19 жовтня 2001 р. [253].

В 2002 р. Австрія вийшла на 4-ту позицію з-поміж країн-членів ЄС (з-поміж країн світу на 10-ту) за обсягом ПП в економіку України [449, с. 108]. 24 січня 2002 р. новопризначений Посол Австрії в Україні Міхаель Місс перерізав червону стрічку під час урочистого відкриття першої філії АКБ «Райффайзенбанк Україна» у Донецьку. На той час це був перший банк зі 100% іноземного капіталу, що вирішив створити мережу філій в Україні [138]. В межах семінару «Санація і будівництво малих ГЕС в Україні», що відбувся в Ужгороді у період з 21 по 24 квітня 2002 р., проведено переговори українських та австрійських експертів щодо перспектив відновлення малої гідроенергетики в Україні, а також можливостей залучення для цього проекту інвестиційних коштів [50]. З 28 травня по 3 червня 2002 р. тривала 14-та Міжнародна агропромислова ярмарка «Агро-2002», в якій брали участь австрійці [253]. Представники 18 фірм в рамках роботи «Австрійської економічної місії» у період з 3 по 7 червня 2002 р. відвідали Запоріжжя, Рівне та Вінницю [52]. Чергова – четверта – зустріч Українсько-австрійської змішаної комісії з питань торговельно-економічних зв'язків знову відбулася у м. Відень з 27 по 29 листопада 2002 р. [96].

Станом на 2002 р. товарообіг між Україною та країнами ЄС складав усього 20,7% [29, арк. 173].

Представники австрійської консалтингової компанії оцінили можливості створення міжнародного консорціуму для транспортування російського газу територією України. Вони визначили, що це можливо лише після перебудови цінової та договірної політики НАК«Нафтогаз України» [54]. Відповідні реформи компанії було проведено лише після Революції Гідності.

25 лютого 2003 р. Посол Республіки Австрія в Україні М. Місс взяв участь у відкритті філії АКБ «Райффайзенбанк Україна» у м. Миколаєві [55].

У пропозиції на виконання Розпорядження МЗС №227 від 23 червня 2003 р. щодо реалізації Рішення №3 Державної Ради з питань євроатлантичної інтеграції України від 19 травня 2003 р. зазначалося, що «можливість запобігання негативним наслідкам для торговельно-економічного співробітництва України з новими державами – членами ЄС, в тому числі у зв'язку з переходом від режиму вільної торгівлі до режиму найбільшого сприяння у торгівлі передбаченого УПС, полягає у як найшвидшому створенні зони вільної торгівлі між Україною та розширеним ЄС, подальшим рухом України в напрямку її наближення і інтегрування до спільного Європейського економічного простору (ЕЕА) та участі в Спільному ринку розширеного ЄС – як це передбачено концепцією Ширшої Європи» [29, арк. 70]. В Розпорядженні МЗС №227 також наголошувалося на тому, що налагодженню торговельно-економічних відносин з державами – членами ЄС сприятиме реформування української системи технічного регулювання та вступ України до СОТ. Акцентувалася увага на потребі в швидкій імплементації 2,6 тис. технічних директив ЄС та 8 тис. європейських стандартів, що дозволило би нівелювати негативний вплив від антидемпінгових заходів країн ЄС [29, арк. 70-71].

Зростання обсягів торгівлі між обома державами простежувалось упродовж 2003-2004 рр., що було пов'язано насамперед з інтенсифікацією співробітництва [422, с. 34-35]. П'ята зустріч Українсько-австрійської змішаної комісії відбулася у м. Ялта у період з 3 по 7 серпня 2003 р. [96], під час якої була приділена увага розвитку співпраці в туристичній та інвестиційній сферах [379]. Найбільше

інвестицій надійшло у сектори телекомунікацій, торгівлі та сферу будівництва [238, с. 76]. У 2004 р. «Vienna Insurance Group» придбала контрольний пакет акцій страхової фірми «Юпітер». У рамках шостої зустрічі Українсько-австрійської змішаної комісії, що проходила з 2 по 7 листопада 2004 р. в австрійському місті Зальцбург, делегатами України 4 листопада 2004 р. було підписано Меморандум про українсько-австрійське співробітництво в галузі туризму [96].

Довіра іноземних інвесторів до українських державних інституцій дещо зросла після Помаранчевої революції 2004 р. [407, с. 250]. Впродовж 4 років з 2005 по 2009 рр. загальний обсяг ПІІ зріс у 5 разів (Див. Додаток С). Найбільшою інвестицією Австрії у банківському секторі є купівля банку «Аваль» в 2005 р. [156]. У період з 6 по 9 грудня 2005 р. в м. Київ та Івано-Франківськ відбулася 7-ма зустріч Українсько-австрійської змішаної комісії. В 2006 р. «Generali Vienna Group» отримала у володіння контрольний пакет акцій страхової компанії «Гарант-Авто» [267, с. 234].

В 2006 р. у банківський сектор України надійшли інвестиції від австрійського «Erstebank» («Перший банк австрійських ощадних кас»), а в 2007 р. – від австрійського «Вольксбанк» [451, с. 49-50]. Потік інвестицій зменшився, що було пов'язано з обмеженням можливостей вільних економічних зон [240, с. 61].

В цей час австрійські інвестиції також надійшли і в українську сферу страхування: компанія «Vienna Insurance Group» придбала контрольний пакет акцій в 2005 р. української страхової компанії «Княжа», в 2006 р. – страхової фірми «Глобус», а в 2007 р. – «Української страхової групи» [267, с. 234].

В 2007 р. інвестиції активно надходили в сферу будівництва [241, с. 67]. З 10 по 14 грудня 2007 р. у Відні та Клагенфурті було проведено 8-му зустріч Українсько-австрійської змішаної комісії [434, с. 232].

Українська дослідниця Н. Папенко засвідчує, що лише в однієї Вінницької області товарообіг з Республікою Австрія за січень-листопад 2008 р. складав \$20,3 млн. На той час на Вінниччині працювало шість українських підприємств з австрійським капіталом: ТОВ «Гасиб Україна», ТОВ «Пфанер Агро», ТОВ «Пфанер Бар», ТОВ «Жежелівський кар'єр», ТОВ «РТС», СТОВ «Відродження» [419, с. 53].

Співпраця Австрії та України на цьому етапі була найбільш інтенсивною. Окрім вже згаданих візитів Президента України В.А. Ющенка до Австрії та Федерального канцлера Австрії А. Гузенбауера до України в липні 2008 р. (Див. Додаток Є), які приділили достатньо уваги торговельно-економічним відносинам між обома державами, у період з 1 по 4 грудня 2008 р. комісія експертів з України на чолі із заступником міністра економіки Н. Є. Бойцун також відвідала Австрійську Республіку. З австрійськими колегами вони обговорили перспективи розвитку енергозберігаючих технологій в Україні, а також можливостей для співпраці НАК «Нафтогаз Україна» з австрійською компанією «ÖMV» [434, с. 232]. На жаль, на той час Україна була не готова до такого партнерства.

В 2008 р. обсяги торгівлі між Україною та Австрійською Республікою суттєво зросли: на 40% збільшився експорт українських товарів та послуг, а імпорт зріс на 41% [496, с. 46] (Див. Додаток Р). Товарообіг упродовж 2000-2008 рр. зріс більш ніж у 5 разів (Див. Додаток Р). Обсяг австрійських інвестицій в 2008 р. склав 30% від усіх інвестицій [242, с. 76]. Австрія впродовж кількох місяців за обсягами інвестицій в українську економіку випереджала показники РФ. Майже не змінилася з поч. 2000-х рр. перша п'ятірка найбільших іноземних інвесторів, куди увійшли Кіпр, Німеччина, Нідерланди, РФ та Австрія. Пільги для іноземних компаній на Кіпрі та в Нідерландах зробили з них т. зв. «офшорні зони». Так, «опосередковані» ПІІ інших країн, що здійснюються з території Кіпру, набагато більші за власне кіпрські інвестиції. Дослідниця К. Маркевич зауважує, що «значну частину ПІІ з Кіпру здійснюють дочірні структури українських фірм» [407, с. 251]. Саме тому, на нашу думку, до трійки реальних найбільших інвесторів в економіку України входять Німеччина, Австрія та РФ.

Світова фінансова криза 2008 р. боляче вдарила по економіці України, обсяг австрійських ПІІ в економіку України став різко скорочуватись [493, с. 205]. Частина іноземних інвесторів мали переконання, що українська економіка впродовж певного часу буде нестабільною, а тому не поспішали вкладати кошти [407, с. 250]. Попри такі несприятливі обставини ПІІ продовжували надходити (Див. Додаток С).

Австрійська Республіка в 2009 р. знаходилася в п'ятірці найбільших іноземних інвесторів в економіку України (Див. Додаток С).

Недосконале законодавство та громіздка бюрократична система були причиною системної корупції та перманентної політичної нестабільності в Україні. Валютна система нашої держави залежна від вартості сировини на світовому ринку, що пов'язано з українським експортом зерна, прокату та товарів з низькою доданою вартістю. Проте австрійські бізнесмени і досі вбачають в Україні значний потенціал, а тому за певних умов готові залучати інвестиції.

Другий період торговельно-економічних відносин виявився найбільш успішним для торговельно-економічного співробітництва, а також характеризувався інтенсивним надходженням ПІІ з Австрії до України. Світова економічна криза 2008 р. призвела до тривалої економічної та політичної трансформації не лише України, але й усього світу. Початковий етап цієї трансформації припав на наступний період двосторонньої співпраці.

Співробітництво 2009-2014 рр. характеризувалося загостренням фінансово-економічної кризи в Україні. Попри той факт, що впродовж трьох років ВВП в Україні досяг докризового рівня, наслідки економічного падіння 2008 р. були відчутними для суспільства. Ситуацію погіршила і політична криза часів президентства В. Януковича.

Австрійський бізнес відводив Україні роль стабільного посередника у процесі постачання енергоносіїв з РФ до Європи [457, с. 165-166]. Впродовж 16-19 червня 2009 р. відбулись важливі зустрічі експертів України та Австрійської Республіки для обговорення перспектив розвитку малого та середнього бізнесу, співробітництва в туристичній та соціальній сферах, а також консультацій щодо підготовки до Євро-2012. Ці питання більш ґрунтовно обговорені експертами з 29 вересня по 2 жовтня 2009 р. під час 9-ї наради Українсько-австрійської змішаної комісії. 16 листопада 2009 р. Кабінет Міністрів України затвердив план заходів для реалізації досягнутих у процесі зустрічі домовленостей [96].

В 2009-2010 рр. австрійські «Erstebank» («Перший банк австрійських ощадних кас») та «Вольксбанк» почали зменшувати свою активність. Зміна влади в Україні

не виправдала очікування австрійського бізнесу [243, с. 64], а тому в 2012-2013 рр. вказані компанії були змушені залишити український банківський сектор. Дії інвесторів були спричинені негативними чинниками, зокрема процесом уповільнення економічного зростання, політичною нестабільністю та численними випадками неповернення кредитів [254] Зберігалося фінансування лише невеликих проектів [244, с. 11].

У 2011 р. попри погіршення інвестиційного клімату австрійці продовжували залишатися п'ятим найбільшим інвестором в Україні [223]. Збереглося позитивне сальдо торговельного балансу з Австрійською Республікою.

24 квітня 2012 р. у Києві проведено 11-те спільне засідання Українсько-австрійської змішаної комісії з питань торгівельно-економічних зв'язків [451, с. 49-50]. Посол Австрії в Україні Вольф Дітріх Хайм під час зустрічі з міністром економічного розвитку та торгівлі України І. Прасоловом нагадав, що на той час Австрія входила в п'ятірку найбільших іноземних інвесторів України [179]. За підсумками 2012 р. Австрія за обсягом послуг зайняла 4-е місце з-поміж країн ЄС [257]. Попри політичну кризу інвестиції продовжили надходити до України [245, с. 64]. Обсяги експорту послуг до Австрії зменшились на 16,8%, а імпорту – на 5%.

З 22 по 26 квітня 2013 р. в рамках Днів Києва у Відні відбувся бізнес-форум, на якому українські та австрійські підприємці обговорювали перспективи співробітництва. 29 квітня 2013 р. заступники міністрів закордонних справ у Відні провели консультації щодо майбутнього підписання ЗВТ під час Вільнюського саміту 28-29 листопада 2013 р. [202] Станом на 2013 р. структура українського експорту до Австрії залишалася сировинною на 80%, лише 14% складали готові вироби. Збільшився обсяг експорту товарів з України на 6%, а імпорт – на 31,9%; експорт послуг до Австрії збільшився на 12,2%, а імпорт зменшився на 4,2% [172] (Див. Додаток Р).

За обсягами двосторонньої торгівлі Австрія упродовж 2009-2014 рр. стабільно займала 11-ту позицію з-поміж країн ЄС, проте залишалася 5-м найбільшим інвестором серед 133 країн світу (Див. Додаток С). Близько 70% інвестицій було залучено до сфери фінансової та страхової діяльності. Варто зазначити, що хоч

двостороння торговельно-економічна співпраця і не досягла показників 2008 р., проте була доволі інтенсивною, а загальні обсяги австрійських інвестицій продовжили зростати до 2012 р. [496, с. 46], відтік інвестицій перевершив надходження лише в 2013 р. [246, с. 71] (Див. Додаток У).

Після втечі В. Януковича та перемоги Революції Гідності [529] розпочався четвертий етап торговельно-економічної співпраці. Нове керівництво України відновило переговори щодо Угоди про асоціацію з ЄС, а вже 21 березня 2014 р. прем'єр-міністр України А. Яценюк підписав політичну частину Угоди у Брюсселі. 3 квітня 2014 р. в односторонньому порядку розпочав свою роботу режим автономних торговельних преференцій ЄС для України в рамках поглибленої та всеохоплюючої ЗВТ України з ЄС [114]. 27 червня 2014 р. у Брюсселі Президент України П. Порошенко підписав заключну – економічну - частину Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. 16 вересня 2014 р. був прийнятий Закон України про ратифікацію Угоди про асоціацію України з ЄС [108], паралельно Угода була ратифікована Європейським Парламентом. 29 вересня 2014 р. Рада ЄС визначила дату для початку дії ЗВТ [226]. Проте економічне становище України погіршилося, оскільки АР Крим та ОРДЛО були окуповані військами РФ. Суттєво знизився обсяг імпорту товарів з Австрії, він склав лише 63,2 % від показників попереднього року (менше закуплено нафтопродуктів та ліків), почали зменшуватись і обсяги українського експорту – 96% від рівня 2013 р. (за рахунок зменшення експорту сировини – руди, деревини та дорогоцінного каміння) [173]; експорт послуг з України скоротився на 9,7%, а імпорт – на 29,1% (Див. Додаток Р). Загальний товарообіг товарів та послуг зменшився на 23,5% [496, с. 46]. Проте в цей кризовий для України момент змінилася структура експорту до Австрії, збільшилися обсяги продажу міді, насіння, виробів з чорних металів, іграшок, продуктів; зріс імпорт алюмінію, добрив та оптичних приладів [496, с. 46]. Відтік австрійських інвестицій склав майже 1 \$ млрд переважно з сектору страхової та фінансової діяльності (Див. Додаток Р). Для порівняння: українські інвестиції в Австрії складали усього лише 3,9 \$ млн. [117] Обсяги інвестицій впали до 15-річного мінімуму [247, с. 87].

В 2015 р. падіння обсягів торгівлі між Україною та Австрійською Республікою продовжилось (товарообіг впав майже на 37%), що було пов'язано з продовженням українсько-російської війни та бойовими діями на сході України. Експорт товарів до Австрії склав усього лише 65,4 % від показників попереднього року, а імпорту – 61% [102]; імпорту послуг до України зменшився на 37,2%, а експорт – на 26,5% [174]. Торговельне сальдо вперше за декілька років стало позитивним [178], проте відтік австрійських інвестицій з України продовжився [68, с. 15].

З 1 січня 2016 р. почала діяти ПВ ЗВТ України з ЄС [434, с. 236]. Режим автономних торговельних преференції ЄС для України припинив свою роботу. Проте застосування Розділу IV Угоди про асоціацію, що ввело в дію ПВ ЗВТ, позитивно вплинуло на конкурентноздатність українських підприємств, а також дозволило збільшити обсяги експорту до ЄС, зокрема до Австрійської Республіки [531]. В 2016 р. зросли показники експорту товарів з України на 4,1%, проте їх набагато перевершили показники імпорту з Австрії, які зросли на 25% [175]; показники імпорту послуг суттєво зросли на 19,6%, проте ще спостерігалось подіння показників експорту на 4,9% (Див. Додаток Р).

16 травня 2017 р. відбулося чергове засідання Українсько-австрійської змішаної комісії з торговельно економічних зв'язків у Києві, на якій були присутні з австрійського боку заступниця міністра науки, досліджень та економіки Б. Гірлінгер та заступник президента Економічної Палати Р. Шенц [201]. Починаючи з 2017 р. сальдо торговельного балансу України з Австрією стало позитивним. Якщо в 2017 р. показники українського імпорту товарів з Австрії зросли на 4%, то показники експорту товарів до цієї країни - на 48% [112] (Див. Додаток Р); експорт послуг зріс майже на 17%, а показники імпорту впали на 2% [112]. Після завершення консультацій з ЄС і узгодження дискусійних питань, що були спричинені результатами референдуму в Нідерландах 6 квітня 2016 р., з 1 вересня 2017 р. набрала чинності у повному обсязі Угода про асоціацію між Україною та ЄС [114].

Введення безвізового режиму з країнами ЄС 11 червня 2017 р. та діяльність офісу «Österreich Werbung» сприяли зростанню кількості українських туристів в Австрійській Республіці: якщо в 2016 р. близько 300 тис. українських туристів

залишалося на ночівлю в Австрії, то в 2018 р. їхня кількість збільшилась до 420 тис., тобто щороку показники зростали на 17,5 %. Українські туристи віддають перевагу Відню – 41,5% ночівель та Тіролю – 29% ночівель. Станом на 2018 р. 61,5% ночівель українців в Австрії припадало на зиму, що пов'язано з особливою популярністю гірськолижних курортів [235].

З 1 лютого 2018 р. Україна долучилася до пан-євро-середземноморських преференційних правил походження [114], що дозволило збільшити обсяги виробництва продукції на території нашої держави, а також сприяло зростанню показників товарообігу. Збереглося позитивне сальдо торговельного балансу. У 2018 р. обсяги торговельно-економічного співробітництва з Австрійською Республікою продовжили зростати, але не так суттєво як в 2016-17 рр.: Україна експортувала товарів на 3,4% більше ніж за 2017 р., а імпортувала – на 2,2% більше [113]; експорт послуг зріс на 22,2% , проте їхній імпорт впав на 9,9% (Див. Додаток Р).

Таким чином, торгівельно-економічне співробітництво України та Австрійської Республіки має більш-менш оптимістичні перспективи. Австрійські підприємці ще з часу проголошення нашою державою незалежності проявляли до України активний інтерес. Процес відмови від ядерної зброї Україною став символічним дружнім кроком, після якого австрійські інвестори збільшили обсяги капіталовкладень в економіці України. Проте і в наш час розвитку України заважають громіздкий бюрократичний апарат та недосконале економічне законодавство. Вони потребують термінового реформування. Попри усі негаразди, наша держава зацікавлена у подальшому розвитку торговельно-економічних відносин з Австрією та створенні сприятливого бізнес-середовища для іноземних інвесторів. Українська економіка на сучасному етапі потребує реструктуризації та австрійських інвестицій. Особливо важливо це в процесі реалізації положень Угоди ЗВТ між Україною та ЄС. Нагальною залишається потреба розвитку інноваційного потенціалу української економіки.

4.4. Науково-освітня та культурна взаємодія

Гуманітарна сфера впливає на формування іміджу держави, від якого залежить атмосфера міждержавної співпраці. В сучасному світі в науково-освітній та культурно-гуманітарній сферах відбуваються дуже стрімкі та кардинальні зміни. Процес співпраці в науково-освітній та культурній сферах між Австрійською Республікою та Україною з самого початку 90-х років XX ст. розвивався в напрямку відновлення культурних зв'язків, що існували за часів Австро-Угорщини.

Стаття 4 Меморандуму про співробітництво від 21 травня 2004 визначає такий характер співпраці в науково-освітній сфері: «Заохочення українських і австрійських університетів, вищих шкіл і науково-дослідних установ до прямого двостороннього і багатостороннього співробітництва, обміну досвідом та інформацією...». В січні 2004 р. Міністерство освіти і науки України повідомляло, що зацікавлене налагоджувати співпрацю «між вищими навчальними закладами України, Австрії та Угорської Республіки з метою обміну досвідом щодо реалізації завдань і принципів Болонської декларації; вивчення і використання досвіду Австрії та Угорської Республіки щодо їх участі в Болонському процесі; підтримці міністерств освіти Австрії та Угорської Республіки... з метою приєднання в 2005 році до Болонського процесу» [30, арк. 4-5].

Проте задовго до підписання цього Меморандуму ще у вересні 1992 року було створено Українсько-австрійський науковий центр Національної академії наук України [465, с. 42]. Попри той факт, що було призупинено дію договору часів СРСР, Австрійська академія наук надавала можливість співробітництва українським вченим, зокрема доктору НАНУ Галині Литвиненко, директору Інституту мистецтвознавства, народознавства і етнографії НАНУ А. Костюку і його співробітниці О. Брітзіні, доктору С.Т.Лебедеву з Інституту геофізики НАНУ [20, арк. 43-44]. У 1995 р. відновилися переговори між академіями наук: 13 червня 1995 р. у листі до Б.Є. Патона Президент Австрійської академії наук В. Вельціг запропонував програму співробітництва з Національною академією наук України [20, арк. 38].

Національна академія наук України та Австрійська академія наук плідно розвивають співробітництво в рамках 23-х спільних проектів з таких наук:

математика, інформатика, астрономія, фізика, економіка, а також у напрямі дослідження енергетики та матеріалознавства [98].

На початку 1990-х рр. в Австрії на рівні вищої освіти існували групи з вивчення української мови в Інституті славістики Віденського університету та університеті м. Клагенфурт, а також існував план щодо запровадження вивчення української мови в економічному інституті м. Відня. Проте ректор Віденського університету А. Ебенбауер під час зустрічі з Послом України в Австрії Ю.В. Костенком та Міністром культури України І. Дзюбою у жовтні 1993 р. зауважував, що австрійська сторона не готова відкривати в університеті найближчим часом кафедру україністики [17, арк. 98].

З 2007 р. успішно налагоджують зв'язки представники Дипломатичної академії при МЗС України та Віденської Дипломатичної академії, між цими установами було підписано Меморандум про співробітництво. Інші українські ВНЗ також налагоджують контакти з австрійськими учбовими закладами. З інститутами славістики та германістики Віденського університету співпрацює Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. З Віденським ветеринарним інститутом співпрацює Львівська ветеринарна академія, а Львівський національний університет імені Івана Франка взаємодіє та реалізовує спільні проекти з Університетом м. Зальцбург. Вдалим можна вважати співробітництво Національного університету «Львівська політехніка» з Технічним університетом м. Грац та Віденським технічним університетом, зокрема в грудні 2015 р. Віденський та Львівський університети відзначили 20-річчя своєї співпраці [433, с. 433].

Успішно виконується Угода між Віденським економічним університетом та Київським національним економічним університетом, відповідно до якої передбачено навчання за спеціальною програмою українських студентів з кафедри німецької мови Факультету міжнародних відносин. На юридичному факультеті КНЕУ вже понад 10 років діє спеціальна магістерська програма «Міжнародне економічне право». До створення цієї програми долучилися університети Відня (Австрія), Неаполя (Італія), Ньюкасла (Велика Британія) в рамках реалізації спеціального проекту «Tempus-Tacis». Університет Альпен-Адрія м. Клагенфурт

надав можливість студентам гуманітарних спеціальностей Чернівецького національного університету навчатись безкоштовно протягом семестру з допомогою спеціальної стипендіальної програми. Окрім Чернівецького, Університет Альпен-Адрія також співпрацює з Харківським національним технічним університетом та Житомирським державним університетом імені І. Франка [419].

Співпраця між університетами та науково-дослідним установами є вкрай важливим аспектом двостороннього співробітництва в науково-освітній сфері.

Стаття 2 Меморандуму про співробітництво від 21 травня 2004 р., яка стосується взаємовідносин в освітньому просторі за такими напрямками: «Обмін інформацією та досвідом з питань шкільного права, навчальних планів та розробки навчальних матеріалів, надання підтримки при проведенні структурних реформ у сфері шкільної освіти, надання допомоги у налагодженні міжшкільних контактів, співробітництво експертів у рамках розвитку шкіл та сфері управління школою, співробітництво при створенні білінгвістичних шкіл, проведення заходів з навчання і підвищення кваліфікації, передусім, для вчителів, співробітництво у сфері професійно-технічної освіти та професійного навчання, обмін досвідом з питань освіти для дорослих, співробітництво у вивченні національних мов і країнознавства обох Сторін, обмін досвідом та співробітництво у сфері літератури, у видавничій та бібліотечній справах» [134].

Для підтримки загальноосвітніх проєктів українське посольство в Австрії докладає максимальних зусиль. Посольство України також надає підтримку у Відні двом Українським Міжнародним школам: Українська Суботня Школа(УСШ) та Школа «Ерудит». Обидва ці заклади є акредитованими Міністерством Освіти України та підтримують зв'язки з Міжнародною Українською Школою у Києві. В історичній будівлі «Urania» (Див. Додаток Н), де зараз діє УСШ, в 11 класах школи навчаються щосуботи понад 120 дітей віком від 5 до 16 років. Учні мають можливість обирати навчання за українською шкільною програмою або ж вивчати лише українознавчі предмети (мову, історію, літературу та народну творчість). Заняття у школі проводяться в інтерактивній формі з метою збереження в учнів

максимального зацікавлення процесом навчання. На території комплексу працює перша в Австрії музична школа з українською мовою викладання [199].

Трохи менша за масштабами, але доволі успішна Школа «Ерудит» у Відні працює за аналогічним принципом: окрім основної програми діють гуртки за вподобаннями, також на базі школи є можливість відвідати логопеда та отримати юридичну консультацію [214].

На базі цих навчальних закладів здійснюється не лише викладання української мови та інших українознавчих предметів для жителів Австрії, але й організовано курси вивчення німецької мови для україномовних будь-якого віку: заняття проводяться у приміщенні Школи «Ерудит» та за підтримки Українського культурно-освітнього центру імені Івана Франка щосуботи у приміщенні Української Суботньої Школи у Відні [126].

На базі центру німецької культури «Widerstrahl» у Києві працює екзаменаційний центр «ÖSD Kiew», де є можливість вивчити німецьку мову, підготуватися та скласти іспит на диплом ÖSD (Österreichisches Sprachdiplom Deutsch - "Австрійський мовний диплом"). Цей мовний диплом визнається у всьому світі [211].

Модернізація освітнього процесу тісно пов'язана з полегшенням доступу до бібліотек та якісної інформації. Ще в 1992 році в Україні було відкрито 3 австрійські бібліотеки: одну було розміщено в Києві у просторі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), другу – у приміщенні Львівської наукової бібліотеки НАН України імені В. Стефаника, а третю – на території Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Також у 1996 році відкрито австрійську бібліотеку в Харкові, а в 2009 році – в Дрогобичі. Усі відділення працюють і в наш час [541]. Ця інституція стала «соціальним ліфтом» для багатьох успішних культурних проєктів.

В лютому 1993 р. Федеральне міністерство освіти та мистецтва Австрії та видавництво «Резіденсе Ферлаг» надало в розпорядження Центральної наукової бібліотеки АН України близько 270 книг з мистецтва, австрійської та світової літератури на загальну суму 84466 австрійських шилінгів [16, арк. 42].

26 вересня 2004 р. під час 15 Міжнародного конгресу архівів у місті Відень з доповіддю «Архіви України» виступала директор УНДІАСД Ірина Матяш [209].

За сприяння програми «Бібліоміст» Українська бібліотечна асоціація у партнерстві з Австрійською бібліотечною асоціацією організували освітню програму з питань практики адвокаційної діяльності. Захід проходив з 11 по 18 грудня 2010 р. у місті Відні. Учасниками були Президент і члени Президії УБА, директори бібліотек УБА, голови регіональних відділень УБА, заступник міністра культури України. Генеральний секретар Австрійської бібліотечної асоціації Геральд Ляйтнер презентував адвокаційну кампанію «Австрія читає». Для учасників програми були організовані візити до Австрійської національної бібліотеки (Див. Додаток Й), Публічної бібліотеки Відня, Бібліотеки Віденського університету, Бібліотеки музею «Альбертіна» (Див. Додаток К), Бібліотеки Віденського літературного дому та Офісу Австрійської бібліотечної асоціації. Учасники української делегації обмінювалися досвідом в процесі спілкування з австрійськими колегами. Для гостей проводили презентації, оглядові екскурсії [136].

За підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) було організовано програму (Participant Training Program) за напрямком «Розвиток інноваційних підходів в освіті». Захід відбувався у Австрії з 11 по 18 травня 2014 р. і був спрямований на розвиток потенціалу українських громадських інституцій міста Києва та Київської області. Проект передбачав обмін професійним досвідом, а також можливість ознайомитися безпосередньо з роботою американських та європейських колег. В межах програми було приділено увагу специфіці сучасної особистісно-орієнтованої педагогіки, технології розвитку навчання та організації австрійської системи освіти. Учасників ознайомили з організацією процесу перевірки якості знань та підвищення кваліфікації вчителів в Австрії, також було презентовано основні інноваційні методи, які використовуються для роботи в освітній сфері Австрії. В межах програми учасники мали можливість ознайомитись з роботою органів державної влади Австрії (зокрема Міністерства освіти, мистецтва та культури); Федерального інституту освіти, наукових досліджень, інновацій та розвитку австрійської шкільної системи; Клагенфуртського університету, а також

відвідати освітні центри, педагогічні коледжі, та школи з інноваційними підходами в освіті [141].

У листопаді 2016 року було розпочато новий проект Посольства України в Австрії зі Спілкою австрійських бібліотек. В рамках цього проекту, який повністю фінансувався австрійською стороною, провідні українські видавництва надали дитячі книги українською мовою головним бібліотекам федеральних земель Австрії[128].

До українсько-австрійської співпраці в освітній галузі також долучаються релігійні громади. У Львові в Патріаршому домі УГКЦ 4 травня 2017 р. відбулося вручення дипломів Австрійської освітньої програми для лікарняного душпастирства медичним капеланам УГКЦ. Навчання капеланів УГКЦ за медичною програмою тривало з жовтня 2014 року до квітня 2017 р. і складалося з шести блоків: три – в Україні, а три – в Австрії. Випускники цієї програми будуть впроваджувати сертифіковану програму для наступних капеланів в Україні. Освітню підтримку для програми надав Центр медичного капеланства у м. Зальцбург, який має багаторічну сертифіковану програму CPE – Clinical Pastoral Education (KSA – Klinische Seelsorge-Ausbildung) [181]. Одним з найголовніших напрямків співробітництва між Австрією та Україною на сучасному етапі є освітні програми та служба обміну. Більша частина заходів з академічної мобільності українців здійснюється у межах програми «Erasmus+», яка з 2014 р. об'єднала сім чинних європейських програм мобільності, зокрема і більш відому «Erasmus Mundus». Для трьох магістрів Харківського національного технічного університету за спеціальністю «Інформатика» Університет Альпен-Адрія з ініціативи проф. Тільманна Ройтера на 2016-17 навчальні роки надав щомісячні стипендії розміром 850 євро. Студенти, аспіранти та викладачі Львівського національного університету імені Івана Франка в рамках проекту «Erasmus+» мають можливість навчатись упродовж 1 семестру та проходити стажування у Віденському університеті [122]. У рамках програми «Erasmus Mundus Emerge EU – Ukraine, Moldova, Belarus» студенти, аспіранти та молоді науковці чотирьох українських університетів – Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Національного університету «Києво-

Могилянська академія», Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» та Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – мають можливість навчатися впродовж 1-2 семестрів в Університеті імені Карла Франца австрійського м. Грац з щомісячною стипендією від 1000 до 2500 євро. Студенти та молоді науковці двох останніх українських ВНЗ також мають можливість проходити навчання в Університеті м. Грац в рамках програми «Inter-academic network Erasmus Mundus (IANUS)», а з Національного університету «Києво-Могилянська академія», Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника беруть участь в програмі «IANUS II» [433, с. 433]. Програмою «Erasmus Mundus Partnership for Belarus, Ukraine and Moldova (EMP-AIM)» передбачена можливість академічної мобільності в Університеті імені Йоганнеса Кеплера австрійського м. Лінц на 1-2 семестри з щомісячною стипендією від 1000 до 2500 євро для студентів, аспірантів та молодих науковців таких українських вищих навчальних закладів: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Київський національний торговельно-економічний університет, Університет економіки та права "КРОК", Київський національний університет імені Тараса Шевченка [176].

Австрійська служба обмінів (OEAD), що була заснована ще у 1961 р. спільним рішенням австрійських університетів, останнім часом пропонує все більший перелік послуг з міжнародного співробітництва в освітній сфері. Програма обмінів керує широким колом стипендіальних програм Федерального Міністерства освіти, науки і культури Австрії, Міністерства закордонних справ Австрії, Міністерства соціальної політики. Австрійська служба обмінів надає підтримку іноземним студентам та вченим, організовує стипендіальні програми, підготовчі курси та займається довідково-інформаційною діяльністю. 13 стипендіальних програм охоплюють усі напрямки освітнього процесу [533, с. 485].

Зазначені програми дали можливість розширити соціальну базу учасників освітніх і наукових зв'язків. Не поступається масштабністю і програма співпраці в сфері культури.

Ще 9 червня 1992 р. у Відні були скликані перші установчі збори австрійсько-українського товариства (АУТ – нім. Österreichisch-Ukrainische Gesellschaft - ÖUG), після тривалого обговорення, внесення багатьох поправок був затверджений Статут АУТ, а керівниками товариства стали відомі особистості українського походження: «Його співпрезидентами стали Б. Яминський та Е. Штайнгаген. Віце-президентом обраний Посол України в Австрійській Республіці (на той час Ю. Костенко), генеральним секретарем – В. Буш, референтом з фінансів – В. Марцингер. Засновано інститут радників товариства з окремим напрямком його діяльності. Радником з питань преси та зв'язків з громадськістю обраний Е. Енгель, з питань міжнародних відносин – д-р І. Гук, з питань молоді – Х. Марцингер, з організаційних питань – Л. Мельничук, з питань культури - Л. Мудрецький, з питань релігії – прелат д-р А. Остгайм-Дзерович» [8, арк. 58-60]. Спільнота не є партійним об'єднанням та не пов'язує себе з жодною релігійною течією. Діяльність організації не спрямована на отримання прибутку, а сприяє поширенню усіх форм української культури (літератури, музики, народної творчості), допомагає «співпраці Австрії та України в сфері духовного, культурного, політичного, релігійного, наукового та господарчого життя» [8, арк. 58]. 26-27 червня 1992 р. у Великому залі Віденської філармонії «Музікферайн» симфонічний оркестр Одеської філармонії виступив з двома благодійними концертами. Кошти були зібрані для дітей, що постраждали від аварії на ЧАЕС. Директором був Ерл Хобарт (США). Першого дня оркестр виконував твори С. Прокоф'єва, Л. Бернштейна, С. Рахманінова. А вже наступного дня відвідувачі почули композиції Г. Малера, П. Чайковського, С. Прокоф'єва, Т. Бергера, П. Маскані. Наприкінці концертної програми пролунала увертюра М. Лисенка до опери «Тарас Бульба». Концерт проходив під патронатом «Федерального міністра закордонних справ Австрії д-ра А. Мока, Федерального міністра освіти і мистецтва Р. Шольтена, Посла США у Австрії Р. Хуффінгтона і Міністра культури України Л. Хоралець» [8, арк. 64].

У березні 1993 р. до Посольства України в Австрії з пропозицією поглибити співробітництво звернувся з листом Генеральний секретар Міжнародної організації народної творчості (IOV) А. Вайгль. Секретаріат цієї організації знаходиться у

Відні. Зокрема, А. Вайгль акцентував увагу на тому, що організація має представництва в 157 країнах світу (у т. ч. і в Україні), але прагне поглибити зв'язки з Україною, «встановити контакти з усіма організаціями та особами, які займаються проблемами народної культури» [16, арк. 58]. 3 серпня 1993 р. МЗС України почало розробляти Зовнішньополітичну концепцію культурного співробітництва з зарубіжними країнами, до якої було додано і Примірне положення про культурно-інформаційні центри (КІЦ) за кордоном [17, арк. 14]. 26 жовтня 1993 р. у приміщенні консульського відділу Посольства України в Австрії відбулося вручення диплому «Заслужений працівник культури України» австрійському громадянину українського походження Борису Ямінському. Відкриваючи церемонію, Посол України в Австрії Ю. Костенко зачитав привітання Президента України Л.М. Кравчука Федеральному президенту Австрії Т. Клестілю з нагоди національного свята країни. На прийомі з австрійської сторони були присутні: лідер правлячої Соціал-демократичної партії Австрії та депутат Національної Ради Петер Маріцці, заступник Міністра юстиції Австрії Ігор Тарко, професор та відомий композитор Андрій Гнатишин, сенатський радник Йоганн Жупник [17, арк. 93-96]. У церемонії нагородження брав участь Міністр культури України І.М. Дзюба, який тоді перебував в Австрії з офіційним візитом. 29 жовтня 1993 р. міністр у Віденському університеті урочисто відкрив пам'ятну дошку на честь І.Я. Франка [17, арк. 94]. Ці заходи були приурочені до 38-ї річниці проголошення постійного нейтралітету Австрії. Варто нагадати, що саме Б. Ямінський – відомий журналіст та публіцист. Він є автором численних статей та інтерв'ю, є активним учасником Союзу українських філателістів Австрії – організації, яка існує з 1967 р. Б. Ямінський в 1993 р. був головним редактором єдиного на той час в Австрії українсько-німецькомовного журналу «Вісті СУФА», в якому статті, окрім філателії, також були присвячені Україні, історії життя української громади у Відні та діяльності Посольства України в Австрії [17, арк. 95]. Посол України в Австрії Ю. Костенко під час свого виступу так відзначив діяльність Б. Ямінського: «...діяльність Бориса є багатогранною – це й Українська греко-католицька церква Св. Варвари, й церковний хор під проводом відомого композитора, професора Андрія Гнатишина, й Культурне

товариство «Буковина». Нині він є до того ж діючим співпрезидентом Австрійсько-українського товариства» [17, арк. 96]. З ініціативи Українського фонду культури та за підтримки посольств Австрії, Німеччини, Польщі, Словаччини, Чехії в цих країнах з 23 вересня по 6 жовтня 1993 р. було організовано виступи та творчі зустрічі стипендіатів програми «Нові імена України» віком від 9 до 20 років: піаністів, скрипалів, виконавців на сопілці, бандурі, флейті, гобої з Києва, Львова, Донецька, Луцька, Херсона [17, арк.52-53]. Ще в 1993 р. МЗС України запланувало провести в квітні 1994 р. Тиждень української культури у Відні, а в четвертому кварталі 1994 р. – Дні Австрії в Україні [17, арк. 73].

В 1994 р. при посольстві Республіки Австрія в Україні було створено відділ культури, який з 1 квітня 2002 року було перетворено на Культурний форум в рамках реорганізації австрійської культурної зовнішньої політики [348]. Україна була включена в спеціальну програму Міністерства науки і досліджень Австрії, згідно з якою у 1994/1995 навчальному році українські студенти і молоді науковці отримали понад 300 місячних стипендій для вдосконалення своїх знань у провідних навчальних закладах Австрії [387]. В червні 1995 р. до Австрії приїхала на відпочинок група учнів та вчителів з Буковини [19, арк.186]. В червні 1995 р. місто Клагенфурт вперше прийняло групу, що складалася з 39 дітей та супроводжуючих з Чорнобильської зони. В липні 1995 р. Австрію відвідала ще одна група дітей у складі 27 осіб, що постраждали від катастрофи на ЧАЕС. Їхній візит до Австрії був організований Всеукраїнським народним фондом «Українське народне посольство», допомогу також надавало Посольство України в Угорській Республіці [27, арк. 211].

Під час офіційної поїздки до австрійської федеральної землі Карінтія 28 березня 1995 р. Посол України в Австрії М. Макаревич обговорював перспективи співпраці в сфері культури з Головою Земельного Уряду Х. Цернатто та віце-бургомістром міста Клагенфурт З. Метелко. З. Метелко висловив зацікавленість у розвитку співпраці в галузі мистецтва, зокрема, в обміні художніми виставками, музейними експонатами [19, арк.185-186].

Представники Посольства України в Австрії перший секретар Ю. Ярмілко та другий секретар С. Назаров під час візиту 28 березня 1995 р. до міста Клагенфурт

побували в садибі сім'ї Колодіїв – австрійців українського походження, які доклали зусиль для поширення інформації про їхню історичну Батьківщину – Україну. Голова сім'ї – Іван Колодій – показав представникам делегації є власне унікальне зібрання історичних пам'яток часів Української Народної Республіки [19, арк. 186].

Наприклад, з 1998 р. функціонує «Австрійсько-Українське бюро співробітництва з науки, освіти та культури». 1 січня 2011 року бюро об'єдналося з філією Австрійської служби обмінів (OEAD) у Львові [229].

29 серпня 1998 р. австрійці відкрили у Львові перший Культурно-інформаційний центр на території України. Лише через вісім років – 17 жовтня 2006 р. – перший подібний український заклад був відкритий при Посольстві України в Австрії. 3 грудня 1999 р. Надзвичайний та Повноважний посол Австрії в Україні Фаб'ян Клаус відкрив Дні Австрійського кіно у Домі кіно в Києві. Під час фестивалю відбувся показ фільмів «Сестра сну», «Замок» та ін. [80].

Станом на початок 2001 р. за посередництва Укрінюрколегії та Українського національного фонду «Взаєморозуміння і примирення» в межах переговорного процесу щодо матеріальної компенсації громадянам України, що перебували на рабській або примусовій роботі в часи Другої світової війни, австрійський Фонд «Примирення, миру та співпраці» виплатив суму 1 млрд. 80 млн. австрійських шилінгів [28, арк. 30]. В 2002 р. Фонд «Примирення, миру та співпраці» затвердив ще 21 851 заявку колишніх остарбайтерів, на що уряд Австрії виділив €436 млн.[53]. 15 квітня 2002 р. у Львові було відкрито почесне консульство Австрійської Республіки [50]. Новий Український науково-освітній центр у Відні має розміститися в будівлі, яку передав меценат українського походження М. Припхан [63]. З 2006 р. Україна та Австрія починають реалізовувати програму Меморандуму 2004 р. Українська громада в Австрії організовує різноманітні культурно-просвітницькі заходи, зокрема Шевченківське свято, Український бал, святкування Дня Соборності України, Український різдвяний вертеп, виступи українських мистецьких колективів [419]. В 2006 р. проведено Дні культури України в Австрії, а вже в 2008 р. були організовані Дні Відня у Києві, Чернівцях та Львові [419].

Після подій Революції Гідності змінилося сприйняття австрійцями України. 8 квітня 2014 р. у Мистецькому Арсеналі відкрився IV Міжнародний фестиваль «Книжковий Арсенал». На цей захід завітали відомі австрійські письменники Мартін Поллак та Маріанне Грубер. М. Поллак презентував на фестивалі свою книгу «Мрець у бункері» [120]. У Відні 10 квітня 2014 р. в приміщенні Künstlerhaus Костянтин Акінша та Аліса Ложкіна відкрили виставку мистецтва Майдану «Я крапля в океані» [217]. Допомогу в організації виставки надали київський музейний комплекс «Мистецький арсенал» та МЗС Австрії, а профінансувала латвійська компанія Arts Trend. С. Курц, тодішній міністр європейських та іноземних справ Австрії, виступив з промовою на відкритті виставки: «Від подій на Майдані у всіх нас в Європі зачарований дух. Ця виставка показує, яку силу має громадянське суспільство, як багато воно може змінити, але також і те, що може статися, коли застосовується насильство, незалежно від того, хто несе за це відповідальність» [111]. Торговельна палата Австрії та австрійське Міністерство спорту профінансували у січні 2015 р. освітню подорож 200 українських дітей до східної Штирії, а влітку того ж року Посольство та уряди земель надали можливість відвідати Тіроль та Нижню Австрію одній сотні дітей з України [128].

Посольство України у Австрії підтримує організовані українською громадою культурні заходи. Кафедра міжкультурної комунікації та перекладу факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка в партнерстві з Віденським університетом та за участі OEAD презентували антологію німецькомовних творів Івана Франка «Vivere Memento», присвячену до ювілею великого українського письменника і поета. Збірку презентували 27 травня 2016 р. в Дзеркальній залі Львівського університету її безпосередні упорядники: завідувач кафедри міжкультурної комунікації та перекладу Алла Паславська, заступник директора інституту славістики Віденського університету Алоїс Вольдан та лектор OEAD Тобіас Фогель [88].

Ця збірка також була презентована у Віденському університеті та на з'їзді славістів Австрії в Зальцбурзі. На початку червня 2016 р. в рамках святкування ювілею Івана Франка пройшли Дні Львівщини у Відні. В перелік заходів було

включено моновиставу Романа Горака – директора Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка, мультимедійну презентацію Б.Тихолоза та документально-літературну виставку [128].

За підтримки посольства України в Австрії у 2016 році було організовано перегляди і обговорення українських документальних та художніх фільмів. В січні австрійській публіці презентували фільми українського режисера Сергія Лозниці «Майдан» та «Подія», а вже в березні 2016 р. спільно з Посольством США було організовано показ фільму Євгена Афінеєвського «Зима у вогні». У квітні того ж року в австрійському м. Лінц у рамках щорічного фестивалю європейського кіно «Crossing Europe» було показано фільми «Пісня пісень» та «Українські шерифи». До 30-тої річниці аварії на Чорнобильській АЕС був приурочений показ у Австрії фільму «Бабусі Чорнобиля». В червні 2016 р. у Австрії було організовано ретро-показ культового фільму Олександра Довженка «Земля» [433, с. 436].

За підтримки Посольства України в Австрії з 13 квітня по 18 травня 2016 року у м. Лінц експонувалася виставка відомого українського художника Дениса Савченка під назвою «Sehnsuchtsorte» [90]. На відкритті експозиції виступила його дружина – відома співачка Інна Савченко, у травні 2016 р. за її участю організовано два концерти «Ach! jenes Land der Wonne, das seh' ich oft im Traum», а у жовтні вона знову виступила у м. Лінц на фестивалі BrucknerFest [433, с. 436].

У Відні в 2016 р. за сприяння Посольства відбулась низка заходів. У березні 2016 р. було організовано виставку сучасного українського мистецтва. В квітні 2016 р. під керівництвом австрійського диригента Курта Шміда було організовано концерт Луганського академічного симфонічного оркестру, а вже у жовтні оркестр виступив з програмою «Віденська осінь» у Сєверодонецьку [124], де з 2014 р., тобто з моменту окупації окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) грає оркестр. У серпні 2016 р. було організовано виставку сучасної української іконографії, а у жовтні відкрито експозицію художника Івана Твердуна. У червні-липні 2016 р. в Карінтії діяла експозиція українських художників Олександра Літвінова та Наталії Вайнбергер [433, с. 436]. Австрійська публіка у листопаді 2016 р. змогла познайомитись з новинками української модної колекції

відомого дизайнера Оксани Полонець. У грудні цього ж року було презентовано музику у виконанні Яромира Бабського і Дмитра Клименка та їхнього диску «Класика з України», а також відбувся спільний концерт сучасних українських гуртів daKooKa та дуету Zapaska [128]. У травні-червні 2016 р. тривав найбільший фестиваль культури у Австрії – Вінер Фествохен. В рамках фестивалю відбулись 4 виступи з аншлагом жіночої групи «Dakh Daughters» [203], яка виступає у стилі фрік-кабаре, а за мотивами роману С.Лема у постановці Андрія Жолдака відбулася прем'єра вистави «Соляріс» [433, с. 436].

З 30 червня по 1 липня 2016 р. Посольство України в Австрії провело Дні Української Культури в Зальцбурзі. Особливо зацікавив публіку спів і музика Мар'яни Садовської під час презентації виданого німецькою мовою роману Наталки Сняданко «Пані Мюллер не налаштована платити більше» та сольний концерт співачки Лени Белкіної. Відвідувачам під час фестивалю було показано експозицію з шедеврів Петриківського розпису [85]. Окрім популяризації творів Наталки Сняданко, в Австрійській Республіці також відбувались читання творів українською та німецькою мовами інших відомих українських авторів: Софії Андрухович, у березні – Мар'яни Гапоненко, у травні – Богдана Коломійчука, в червні – Олега Шинкаренка, у липні – Сергія Жадана, а у вересні – Ірини Вікирчак. У жовтні 2016 р. українська письменниця та поетеса Мар'яну Гапоненко у якості почесного гостя запросили на фестиваль «Австрія читає» [128]. У травні 2016 р. було видано випуск австрійського літературного журналу «Podium», який був повністю присвячений Україні та українській літературі. Окрім упорядниці журналу Тані Малярчук над номером майже рік працювали перекладачі Марія Вайсенбюк і Гаральд Фляйшман та львівська дизайнерська студія «Аграфка» [71]. У жовтні відбулася презентація цього випуску. З 27 жовтня 2016 р. по 12 лютого 2017 р. в Віденському Зимовому Палаці, колишній резиденції принца Євгена Савойського (Див. Додаток II), тривала виставка скульптур львівського митця епохи бароко Йоганна Георга Пінзеля [128]. В 2017 р. Наталка Сняданко презентувала книгу «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма» [294].

Українська громада Відня та Український культурно-освітній центр імені Івана Франка допомагають організовувати різноманітні заходи, зокрема екскурсії українською мовою до Віденської опери, святкування Дня святого Миколая та Водохреща, зустрічі з героями АТО та визначними культурними діячами України. Спільними зусиллями українських громад в Австрії вдається організувати передачу дитячих малюнків та листів військовим у зону АТО, а також дитячих речей та грошей багатодітним сім'ям загиблих бійців [199]. За сприяння Посла України в Австрії О. Щерби 2019 р. було оголошено роком України в Австрії.

Слід нагадати й про значення української діаспори (налічує понад 12 тис. українців) у процесі формування позитивного іміджу України у Австрії. Проте діяльність здійснюється місцевими активістами, діаспорі бракує підтримки з боку України, зокрема: «... досі не створено науково-культурного центру України в Австрії, який би забезпечував розвиток австрійсько-українського співробітництва» [571, с. 19]. Саме тому на інтенсифікацію українсько-австрійського співробітництва в сфері культури можна розраховувати після відкриття в Австрії офісу «Українського інституту». Адже культура залишається єдиною універсальною мовою дипломатії, яка здатна робити ефективнішими економічні й політичні зв'язки. Важливим елементом співпраці в освітній галузі стало співробітництво між окремими навчальними закладами обох держав. Аналогічна ситуація й у науковій сфері, зокрема необхідно згадати про співробітництво між академіями наук. В обох випадках ці тенденції варто вважати позитивними зрушеннями в справі успішної міждержавної взаємодії. На сучасному етапі в процесі українсько-австрійської співпраці основна увага зосереджується на презентації української культурної спадщини та сучасного мистецтва.

Висновки до розділу IV

Висвітлення договірно-правових засад українсько-австрійських відносин дає підстави вважати, що вони загалом забезпечують поступальний розвиток співпраці за важливими напрямками політичної, економічної та культурної взаємодії. Водночас існує потреба регулярного моніторингу виконання угод для своєчасних

коректив та доповнення існуючої договірно-правової бази українсько-австрійських відносин. Українсько-австрійське політичне співробітництво ґрунтується на зв'язках виконавчої, законодавчої влади обох держав, а також на контактах між політичними партіями різної ідеологічної орієнтації. У сфері політичної співпраці України та Австрії недостатньо використано можливості співпраці на рівні місцевого самоврядування. Фундаментом двосторонньої співпраці залишаються торговельно-економічні відносини. Вони залежать як від світової економічної кон'юнктури, так і стану цих відносин. Після 2014 р. їх розвиток ускладнено російською агресією проти України та внутрішніми економічними проблемами України. З моменту набуття Україною незалежності процес співробітництва між державами розвивався доволі повільно. Українська сторона проявила слабкий інтерес до можливого поглиблення культурних зв'язків з Австрією, незначні контакти були налагоджені, в першу чергу, в науково-освітній сфері. Не було достатньої зацікавленості Україною і з австрійського боку, за винятком західноукраїнських земель – Галичини та Буковини – які в минулому входили до складу Австро-Угорської монархії. Проте під впливом подій Революції Гідності в Австрії почав зростати інтерес до української культури. Співробітництво між Україною та Австрійською Республікою в контексті глобалізації освіти, науки та культури впродовж останнього часу стало можливим саме завдяки зацікавленості обох сторін. Необхідним чинником для успішної співпраці є наявність взаємного інтересу до національних культур з боку громадян обох країн, а також готовність урядів забезпечити підтримку такого інтересу. Це знайшло своє відображення в роботі багатьох неурядових організацій та реалізації громадських ініціатив. Науково-освітня співпраця і взаємодія в сфері культури залишаються важливою формою безпосередніх зв'язків громадян України і Австрії.

На подальшу розбудову заслуговує культурно-інституційна присутність України в Австрії, адже без цього кількісна характеристика зв'язків не може перейти у нову якість презентації позитивного іміджу України в Австрії.

ВИСНОВКИ

Користуючись результатами даного дослідження, автор викладає найважливіші узагальнення, зокрема, такі:

1. Автором проаналізовано історіографію, визначено стан наукової розробки теми та її джерельне забезпечення. Аналіз засвідчив, що відсутні комплексні дослідження з теми, мало публікацій присвячено саме тематиці українсько-австрійської співпраці на сучасному етапі, зокрема, в політичній, економічній та культурно-гуманітарній сферах. Переважно це праці вітчизняних авторів. Переважна більшість праць зарубіжних та вітчизняних дослідників охоплює питання трансформації австрійського нейтралітету від часів його формування, приєднання Австрії до ЄС та кризи європейської системи міжнародних відносин під впливом російської агресії проти України. Джерельна база дисертації є достатньою та різноплановою. Автором виявлено неопубліковані документи у фондах Галузевого державного архіву МЗС України: тексти дипломатичного листування МЗС України та Посольства України в Австрії, політичні записки, тексти угод. Подібні документи дозволяють дослідити політичну специфіку українсько-австрійського співробітництва. Як джерела ми використали збірники опублікованих документів, паперову та електронну періодику. Мемуари українських та австрійських державних діячів також були використані як джерела, проте варто пам'ятати про суб'єктивні моменти подібних оцінок.

2. Висвітлено особливості формування державної традиції Австрії та історичні передумови розвитку українсько-австрійських зв'язків. Фундамент українсько-австрійської співпраці був закладений ще в часи налагодження династичних зв'язків Галицько-Волинського князівства з Австрійським герцогством. З 1772 по 1918 р. західноукраїнські землі входили до складу Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперії. Проте австрійська влада толерантно ставилася до підвладних їй народів ніж Російська імперія, можливо саме тому на території Австро-Угорщини українська (рутенська) громада мала більше можливостей для розвитку власної мови та культури. Офіційний Відень впродовж Першої світової війни намагався, але до

1918 р. так і не наважився, створити у складі імперії українську територіальну автономію. У 1918 р., коли австрійські й німецькі війська зайняли території союзної для них України, шанси на реалізацію мав проект проголошення Вільгельма фон Габсбурга (Василя Вишиваного) монархом України. Проте в цьому не була зацікавлена кайзерівська Німеччина, яка підтримала кандидатуру Павла Скоропадського. В період після завершення Першої світової війни досить суперечливим було ставлення офіційної австрійської влади до українського національно-визвольного руху, зокрема, до ОУН. Після завершення Другої світової війни Друга Австрійська республіка доклала зусиль до розвитку торговельно-економічного співробітництва з СРСР.

3. Показано специфіку становлення австрійського нейтралітету та його адаптації до трансформації європейської системи міжнародних відносин. Формування австрійського нейтралітету обумовлювалося конкретними умовами першого десятиліття «холодної війни». Фактично нейтралітет Австрії став символом спроможності колишніх союзників за антигітлерівською коаліцією знаходити компроміс. Нейтральний статус відкрив перед Австрією широкі можливості для співпраці як із Заходом, так і зі Сходом. Історичним випробуванням для австрійського нейтралітету став крах наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років СРСР, РЕВ, ОВД, а також війна на території Югославії. Внаслідок цього Австрія фактично перейшла від повного до вибіркового нейтралітету. Проявом політики «вибіркового нейтралітету» стала нова європейська політика Австрійської Республіки, що є можливим завдяки суспільному консенсусу в умовах парламентської форми правління. Нове сприйняття політичним керівництвом Австрії європейських інтеграційних структур була спричинене й іншими чинниками: еволюцією характеру зовнішньоекономічних зв'язків та кореляційною залежністю від цих процесів зовнішньополітичних позицій австрійських партій (АНП, СДПА, АПС). Наприклад, найважливішою ланкою європейської політики Австрії СДПА тривалий час вважала статус постійного нейтралітету, але під впливом еволюційних процесів у Європі та внутрішньопартійних трансформацій СДПА поступово лібералізувала свою позицію з цього питання, що стало

передумовою для вступу Австрії до ЄС. АНП, у свою чергу, підтримала поглиблення процесів європейської інтеграції Австрії. Процес адаптації австрійського нейтралітету до трансформації європейської системи міжнародних відносин відбувався одночасно з підготовкою до вступу Австрії в Європейський Союз.

4. Досліджено еволюцію дипломатичної діяльності Австрії як країни-члена Європейського Союзу. Після вступу Австрії до ЄС, окрім потужних національних збройних сил, вагомим чинником підтримки австрійського нейтралітету є кооперація австрійського військово-оборонного комплексу із іншими європейськими виробниками. Друга половина 1990-х років стала часом суттєвого впливу процесу європейської інтеграції не тільки на зовнішню, а й на внутрішню політику Австрії. Нової якості набув національний суверенітет, особливо під впливом приєднання Австрії до Монетарного союзу (введення спільної європейської грошової одиниці – євро), а також внаслідок збільшення кількості емігрантів. На початку 2000-х років ці чинники обумовлювали посилення політичних позицій Австрійської партії свободи (АПС) Й. Гайдера, що стало віддзеркаленням європейських скептичних настроїв у суспільстві. За цих обставин послідовність європейської інтеграційної політики забезпечувала коаліція «Австрійської народної партії» та «Соціал-демократичної партії Австрії». Вступ 1 травня 2004 року десяти нових держав-членів до ЄС відсунув східний кордон Євросоюзу від національного кордону Австрійської Республіки. Але це тільки посилювало виклики безпеці Австрії внаслідок перетворення балканських країн на транзитний шлях для нелегальних мігрантів. Внаслідок кризи з мігрантами влітку 2015 року Австрія вступила у складні переговори з ЄС щодо «національних квот» розміщення нелегалів, що мало стати практичним символом демонстрації європейської солідарності. Не менш вагомим чинником європейської політики Австрії стала стабілізація зони євро, кредитна допомога Греції, проведення активної політики на Балканах та у Східній Європі.

5. Охарактеризовано зовнішню політику України та визначено її основні пріоритети у контексті українсько-австрійської співпраці. Суттєве значення для

реалізації зовнішньої політики України мають такі напрями: налагодження відносин з РФ, реалізація інтеграції в ЄС, створення нової колективної системи безпеки, співробітництво з міжнародними організаціями. Взаємини України з Російською Федерацією впродовж трьох десятиліть визначають такі чинники: поширений постколоніальний синдром в Україні та імперський характер зовнішньої політики РФ, трансформаційні процеси в економічній сфері та розрив економічних зв'язків з колишньою метрополією, формування ФПГ, ядерне роззброєння України. Останній чинник вплинув на покращення відносин з ЄС, США, МАГАТЕ, а також на підписання Будапештського меморандуму, документу, що гарантував безпеку України. Співпраця стосувалась виконання міжнародних зобов'язань України щодо відмови від ядерної зброї колишнього СРСР. Австрійська дипломатія підтримувала Україну в цих намірах. Україна визначилася зі стратегічною необхідністю приєднання до ЄС, проте впродовж тривалого періоду часу зволікала з приєднанням до НАТО. Упродовж 2010-2014 рр. Україна дотримувалася позаблокового статусу, але криза колективної системи безпеки 2014 р. продемонструвала нам, що нейтральний статус не є універсальним інструментом вирішення проблем, особливо за умов російської «гібридної війни» проти України. Україна стала країною-членом ЦЄІ у червні 1996 року за підтримки Австрії поєднується взаємодія ЦЄІ із Радою держав Балтійського моря, Організацією Чорноморського економічного співробітництва, Південно-Східною ініціативою європейського співробітництва. У травні 2009 року Австрія підтримала ідею «Східного партнерства ЄС» з Україною, Молдовою та Білоруссю.

6. Розкрито особливості українсько-австрійської взаємодії в умовах сучасних інтеграційних процесів у Європі. Зважаючи на латентну тривалу нестабільність на Балканах, Австрія зацікавлена у стабільності країн Східної Європи. Після вступу в ЄС Австрія збиралася продовжити виконання ролі «мосту» між Заходом і Сходом. Інтенсивними були зв'язки Австрії з РФ. «Австрійська народна партія» та «Соціал-демократична партія Австрії», які впродовж 1990-х років змінювали одна одну на чолі урядів, а у 2000-х роках створювали «великі коаліції» досягли міжпартійного консенсусу щодо важливості стабільних політичних відносин з Україною.

Український напрям австрійської зовнішньої політики після вступу Австрії у 1995 році до ЄС було доповнено східноєвропейською політикою Євросоюзу. Вплив Австрії на формування та реалізацію політики ЄС щодо України залишається значним. Тому системний розвиток співпраці з Австрією залишається пріоритетом у реалізації європейської інтеграційної стратегії України. Зважаючи на жорстку позицію ФРН щодо неприйнятності участі РФ як «третьої зацікавленої сторони» у переговорах України з ЄС, австрійська дипломатія не наполягала на цій ідеї. ЄС змогли запобігти активній збройній фазі російської «гібридної війни» проти України. Анексією Криму у березні 2014 року РФ не лише порушила власні договірні зобов'язання щодо України (Договір 1997 року, Будапештський меморандум 1994 року), а й зруйнувала баланс сил, на якому після 1991 року трималася європейська система безпеки. Австрія не могла нехтувати фактом відторгнення після «референдумів» 11 травня 2014 року ОРДЛО від України. Неприйнятним був варіант поділу України за «Югославським сценарієм». У 2014-2018 роках Росія безуспішно намагалася порушити єдність країн ЄС у питанні економічних санкцій. Але Австрія у цьому процесі остаточно не стала «слабкою ланкою ЄС».

7. Автором простежено за процесом формування договірно-правових засад українсько-австрійських відносин, що відбувався на початку 1990-х років під впливом логіки розвитку відносин між Україною та Австрійською Республікою з урахуванням європейських інтеграційних прагнень обох держав. Звичайно впливають на процес формування договірно-правових засад динаміка торговельно-економічної співпраці, клімат двосторонніх політичних відносин та потреби міжкультурних зв'язків. Подальший розвиток договірно-правових засад українсько-австрійських відносин обумовлювався імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

8. Виявлено основні напрями політичних взаємин України та Австрійської Республіки. Загалом можна зазначити, що попри певні неоднозначні моменти у відносинах між Україною та Австрією, обидві держави мають досить плідну та взаємовигідну співпрацю. Попри той факт, що частина австрійських бізнесменів та

політиків під впливом інерційного мислення продовжували сприймати Україну у перші роки незалежності як російську колонію, на даний час ситуація кардинально змінилася. В політичній сфері Австрія усіляко підтримує відновлення територіальної цілісності України та дотримується режиму санкцій проти Росії. Визначальне значення для східноєвропейської політики Австрії має Україна. Цьому сприяють не лише історичні традиції австрійсько-українських відносин, а й значення незалежності України як гарантії непорушності геополітичних змін у Європі, які відбулися після розпаду СРСР. Особливо після вступу Австрії до ЄС її двосторонні відносини з Україною стають логічним продовженням східноєвропейської політики ЄС. Але Відень також принципово ставиться до захисту та реалізації своїх національних інтересів у двосторонніх відносинах з Україною та намагається зберегти «особливі» австрійсько-російські відносини. Багато потрібно зробити для того, аби українсько-австрійські відносини повною мірою відповідали динамічним змінам в Європі та у світі. Зокрема, на детальну розробку заслуговує «дорожня карта» розвитку усіх напрямків українсько-австрійської співпраці на короткострокову та середньострокову перспективу.

9. Репрезентовано тенденції торговельно-економічних співпраці України та Австрії, які історично були важливими торговельними партнерами. Фактично до стабілізації української національної економіки після введення у грошовий обіг гривні (вересень 1996 року) одних нормативно-правових передумов та мотивації обох держав було недостатньо для інтенсивного розвитку торговельно-економічного співробітництва. Після 1995 року коли Австрія стала членом ЄС, значення двосторонньої торговельно-економічної співпраці було підсилено європейським інтеграційним чинником. Позитивну роль у цьому процесі відіграють прямі зв'язки між федеральними землями Австрії та областями України. Ключовими напрямками економічної співпраці є банківський сектор, підтримка малого і середнього бізнесу в Україні, економічної бази середнього класу, що є фундаментом демократичного суспільства. Вагоме значення для української економіки має взаємодія з Австрією у постіндустріальних секторах торгівлі послугами та туризму. У торгівлі з Австрією Україна має від'ємне сальдо, а структура експорту України в Австрію є переважно

сировинною. Тоді як в австрійському експорті до України домінують товари з доданою вартістю. Українські олігархи використовують австрійську економічну систему для розвитку свого бізнесу, на жаль, не завжди відповідно до українських національних інтересів. Досвід торговельно-економічної співпраці України та Австрії важливий для імплементації норм Угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

10. Встановлено основні характеристики науково-освітнього та культурного українсько-австрійського співробітництва. Крім конкретики політичних та економічних аспектів співпраці, важливе значення для формування іміджу України мають науково-освітні та культурні відносини. Після вступу 1995 року Австрії до ЄС гуманітарний сектор українсько-австрійської співпраці набув важливого загальноєвропейського виміру. Це позитивно впливає на формування європейської ідентичності українського суспільства. Взаємному культурному збагаченню сприяють мистецькі протекти та спільні культурницькі заходи. Особливо поглибилися ці процеси після Революції Гідності та початку російсько-української війни, що призвело до часткового заміщення російського європейським, зокрема австрійським, культурним продуктом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА:

ГАЛУЗЕВИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ, м. Київ (ГДА МЗС України)

Ф. 1. Документи з основної діяльності (1944-2008), м. Київ

Опис 4 (хронологічні межі з 1990 по 1998 рр.)

1. Спр.6833а. Постійне Представництво України при міжнародних організаціях у Відні, запис бесід представника Ю.В. Костенка. 2 жовтня – 26 листопада 1991. 7 арк.
2. Спр.6845. Міжнародні організації з питань судноплавства, щодо членства УРСР у Дунайській комісії. 13 лютого-26 листопада 1991. 44 арк.
3. Спр. 6855а. Ноти МЗС до МЗС іноземних держав. 1 квітня – 24 листопада 1992. 17 арк.
4. Спр.6886. Політичні питання. Постійне Представництво України при міжнародних організаціях у Відні. 23 січня – 30 грудня 1992. 214 арк.
5. Спр.6886а. Політичні питання. Загальноєвропейський процес. Заходи щодо включення до нього України. 4 лютого – 20 листопада 1992. 58 арк.
6. Спр.6906. МАГАТЕ (Міжнародне агентство з атомної енергії). 365 арк.
7. Спр.6908. Економічні взаємовідносини. 16 січня – 21 грудня 1992. 143 арк.
8. Спр.6932а. Питання культурних зв'язків з закордоном. 115 арк.
9. Спр.6973. Політичні питання (концепція зовнішньої політики України, концепція розвитку українсько-російських відносин та ін.). 220 арк.
10. Спр.6993. Багатосторонні політичні взаємовідносини. 9 березня – 22 грудня 1993. 96 арк.
11. Спр.6996. Питання культурних зв'язків з закордоном. 6 січня – 30 грудня 1993. 102 арк.
12. Спр.7010. Політичні питання. 17 березня – 22 листопада 1993. 72 арк.

- 13.Спр.7013. Багатосторонні політичні взаємозв'язки. Колективна безпека.
Нарада з питань безпеки та співробітництва в Європі. 24 червня – 3 грудня 1993. 124 арк.
- 14.Спр.7014. Центр по запобіганню конфліктам. 17 березня – 27 травня 1993. 68 арк.
- 15.Спр.7188б. Представництво України при міжнародних організаціях у Відні. 10 вересня – 23 грудня 1993. 26 арк.
- 16.Спр.7229 (Т.1). Питання культурних зв'язків з закордоном. 7 січня – 29 липня 1993. 113 арк.
- 17.Спр.7230 (Т.2). Питання культурних зв'язків з закордоном. 4 серпня – 30 грудня 1993. 178 арк.
- 18.Спр.7309. Політичні питання. 5-6 грудня 1994. 109 арк.
- 19.Спр.7825 (Т.1). Питання культурних зв'язків з закордоном. 12 січня -17 квітня 1995. 194 арк.
- 20.Спр.7826 (Т.1). Питання культурних зв'язків з закордоном. 17 квітня – 27 грудня 1995. 190 арк.
- 21.Спр.8279. Взаємовідносини з ЄС. 23 січня – 20 листопада 1996 р. 181 арк.
- 22.Спр.8434. Економічні взаємозв'язки. 11 березня – 26 грудня 1996. 135 арк.
- 23.Спр.8928 (Т.1). Політичні питання. 24 січня – 27 травня 1997. 135 арк.

Опис 5 (хронологічні межі з 1999 по 2002 рр.)

- 24.Спр.9935 (Т.1). Політичні питання. 10 січня – 7 вересня 1999. 186 арк.
- 25.Спр.9936 (Т.2). Політичні питання. 7 вересня – 24 грудня 1999. 88 арк.
- 26.Спр.10604. Політичні питання. 10 січня – 28 грудня 2000. 290 арк.
- 27.Спр.10649. Питання культурних зв'язків з закордоном. 24 грудня 1999 – 23 червня 2000. 248 арк.
- 28.Спр.11272. Питання культурних зв'язків з закордоном. 15 січня – 17 вересня 2001. 200 арк.

Опис (210) 6 (хронологічні межі з 2003 по 2006 рр.)

- 29.Спр.13140 (Т.12). Політичні питання. 26 червня – 17 липня 2003. 200 арк.
 30.Спр.13141 (Т.13). Політичні питання. 18 липня – 15 серпня 2003. 200 арк.
 31.Спр.14160. Політичні питання. 13 квітня – 29 грудня 2004. 167 арк.

Опис 7 (хронологічні межі з 2007 по 2008 рр.)

- 32.Спр.628. Політичні питання. 19 грудня 2006 – 18 січня 2007. 88 арк.

II. ОПУБЛІКОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

Спогади, мемуари, щоденники

- 33.Вальдхайм К. Австрийский путь: пер. с нем. / К. Вальдхайм; общ. ред. Н.Е. Полянов; вступ. ст. Н.Е. Полянов. М.: Прогресс, 1976. 231 с.
 34.Горбулин В. Без права на покаяние. Х: «Фолио», 2009. 384 с.
 35.Зленко А. М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних політичних змін. Х.: Фоліо, 2003. 559 с.
 36.Костенко Ю. І. Історія ядерного роззброєння України. Київ: Ярославів Вал, 2015. 464 с.
 37.Кравчук Л. М. Маємо те, що маємо. Спогади, роздуми. К.: Століття, 2002. 392 с.
 38.Кучма Л. Д. Вірю в український народ: Вибрані статті, виступи: 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 / Л. Д. Кучма; упоряд. В. М. Литвин, В. А. Смолій. К.: Видавничий дім Альтернативи, 2000. 504 с.
 39.Кучма Л. Д. Про найголовніше. К.: Наукова думка, 1999. 351 с.
 40.Кучма Л. Д. Україна – не Росія. К.: Наукова думка, 1999. 351 с.
 41.Пустовойтенко В. Сьома вершина / Пустовойтенко В. К.: Новий друк, 2007. 472 с.
 42.Сергеев Р.А. В МИД СССР. На Кузнецком мосту и Смоленской площади (1948-1991). М.: РОССПЭН, 2007. 320 с.
 43.Ющенко В.А. Недержавні таємниці: нотатки на берегах пам'яті. Х.: Фоліо, 2014. 511 с.

Збірники документів

44. Австрийская республика. Конституция и законодательные акты: Сборник. М., 1985. 430 с.
45. Госсударственный договор о восстановлении независимой и демократической Австрии от 15 мая 1955 года. СССР – Австрия. 1938 – 1979. Документы и материалы. М., 1980. 158 с.
46. Советская политика в Австрии. 1945 – 1955 гг. Сборник документов. / Под ред. и сост. Г. Бордюгова, В. Мюллера, Н. Неймарка, А. Суппана. М.: АИРО-XXI; СПб.: «Дмитрий Буланин», 2006. 649 с.
47. Dokumentation zur österreichischen Zeitgeschichte 1945 – 1955. Hrsg. Von H. Kocensky. Wien–München, 1970. 530 S.

Періодичні видання

48. Власенко В. Австрія хоче бачити Україну в ЄС // Урядовий кур'єр. 2000. 19 травня (№ 89).
49. Голос України. 1995. 16 лютого.
50. Голос України. 2002. 16 квітня.
51. Голос України. 2002. 1 червня.
52. Голос України. 2002. 5 липня.
53. Голос України. 2002. 10 липня.
54. Голос України. 2002. 26 вересня.
55. Голос України. 2003. 25 лютого.
56. Голос України. 2017. 4 січня.
57. День. 2016. 11 травня.
58. День. 2017. 1 вересня.
59. Сільські Вісті. 2017. 24 лютого.
60. Удар по європейських цінностях // Голос України. 2018. 21 серпня.
61. Урядовий кур'єр. 2000. 19 травня.
62. Урядовий кур'єр. 2002. 16 квітня.
63. Урядовий кур'єр. 2002. 21 червня.

- 64. Урядовий кур'єр. 2016. 21 вересня.
- 65. Урядовий кур'єр. 2017. 18 травня.
- 66. Урядовий кур'єр. 2017. 9 червня.
- 67. Die Presse. 2018. 8 December.

Статистичні збірники, довідники

- 68. Direktinvestitionen 2015: Österreichische Direktinvestitionen im Ausland und ausländische Direktinvestitionen in Österreich. Statistiken, Sonderheft. Wien: Oesterreichische Nationalbank, 2016. 63 s.

Інтернет-ресурси

- 69. Австрія пригрозила Греції проблемами из-за дружбы с Россией. URL: http://censor.net.ua/news/331878/avstriya_prigrozila_gretsii_problemmami_izza_drujby_s_rossieyi (дата звернення: 31.03.2019).
- 70. Австрійський бізнес в Україні. URL: <http://www.advantageaustria.org/ua/Oesterreich-in-der-Ukraine.uk.html> (дата звернення: 31.03.2019).
- 71. Австрійський журнал «Podium» видав номер, присвячений українській літературі. URL: <http://www.nru.org.ua/allnews/item/377-avstriiskyi-zhurnal-podium-vydav-nomer-prysviachenyi-ukrainskii-literaturi> (дата звернення: 17.08.17).
- 72. Австрійські авіалінії. Пропозиції. URL: <https://book.austrian.com/app/sp.fly?pos=UA&l=uk&sort=price&order=1> (дата звернення: 31.03.2019).
- 73. Австрія виступає проти подальших санкцій щодо Росії. URL: <http://www.dw.com/uk/австрія-виступає-проти-подальших-санкцій-щодо-росії/a-18038422> (дата звернення: 31.03.2019).
- 74. Австрія завершила процес ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <http://www.5.ua/polityka/avstriia-zavershyla-protses-ratyfikatsii-uhody-pro-asotsiatsiiu-mizh-ukrainoiu-ta-yes-89673.html> (дата звернення: 30.05.2017).

75. Австрія може ратифікувати асоціацію Україна-ЄС до кінця липня - посол при ЄС. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/06/27/7035335/> (дата звернення: 30.05.2017).
76. Австрія підтримуватиме Україну в питанні безвізового діалогу з ЄС. URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?avstriya_pidtrimuvatime_ukrayinu_v_pitanni_bezvizovogo_dialogu_z_yes&objectId=1109625 (дата звернення: 31.03.2019).
77. Австрія підтримує санкції проти РФ. URL: <http://i-army.org/avstriya-pidtrymuje-sanktsiyi-protu-rf/> (дата звернення: 31.03.2019).
78. Австрія: слабка ланка Європи чи історичний союзник України? URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/05/6/7048512/> (дата звернення: 31.03.2019).
79. Александер Ван дер Беллен переміг на президентських виборах в Австрії. URL: <http://www.dw.com/uk/александер-ван-дер-беллен-переміг-на-президентських-виборах-в-австрії/a-19278217> (дата звернення: 31.03.2019).
80. Альпийские страсти. URL: https://zn.ua/CULTURE/alpiyskie_strasti.html (дата звернення: 31.03.2019).
81. Аудит зовнішньої політики: Україна – Австрія. URL: <https://glavcom.ua/publications/347187-audit-zovnishnoji-politiki-ukrajina-avstrija.html> (дата звернення: 31.03.2019).
82. Банк Австрия Кредитанштальт Украина изменил название и состав правления URL: <http://www.companion.ua/articles/content?id=3385> (дата звернення: 31.03.2019).
83. Безвізовий режим між Україною та ЄС запрацював. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40219742> (дата звернення: 31.03.2019).
84. Британський посол: Україна вчинить мудріше, якщо віддасть перевагу ЄС перед Митним союзом. URL: <http://news.bigmir.net/ukraine/644622-Britanskii-posol-Ykraina-chinitime-rozymnishe-yaksho-viddast-perevagy-Mitnomy-souzy-pered-ES?> (дата звернення: 30.05.2017).
85. В австрійському Зальцбурзі 30 червня і 1 липня пройшли Дні української культури. URL: <http://global-ukraine-news.org/ru/2016/07/08/v-avstrijskomu->

- zaltsburzi-30-cherhvnya-1-lypnya-projshly-dni-ukrayinskoyi-kultury/ (дата звернення: 17.08.17).
86. В МІД Австрії заявили, що візит Путіна на свадьбу міністра являється частним і не змінює позиції країни у зовнішній політиці. URL: <https://gordonua.com/news/worldnews/v-mid-avstrii-zayavili-hto-vizit-putina-na-svadb-ministra-yavlyaetsya-chastnym-i-ne-menyaet-pozicii-strany-vo-vneshney-politike-311187.html> (дата останнього звернення: 20.08.18).
87. В Нідерландах ратифікували асоціацію, лишився ще один крок. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/02/23/7062141/> (дата звернення: 27.06.2017).
88. В Університеті презентували антологію німецькомовних творів Івана Франка «Vivere Memento!». URL: <http://www.lnu.edu.ua/v-universyteti-prezentuvaly-antolohiyu-nimetskomovnyh-tvoriv-ivana-franka-vivere-memento/> (дата звернення: 17.08.17).
89. Ван дер Беллен: «зелений професор» на чолі Австрії. URL: <http://www.dw.com/uk/ван-дер-беллен-зелений-професор-на-чолі-австрії/a-36640118> (останній перегляд: 20.03.2018).
90. Виставка українського художника Дениса Савченка «Sehnsuchtsorte» у Лінці. URL: <http://storinka.at/events/vystavka-ukrayinskogo-hudozhnyka-denysa-savchenka-sehnsuchtsorte-u-lintsi/> (дата звернення: 17.08.17).
91. Візит Віктора Ющенка до Відня. URL: <https://photo.unian.ua/photo/137148-vizit-viktora-yushchenko-v-venu> (дата звернення: 31.03.2019).
92. Двосторонні угоди економічного характеру між Україною та Австрією (1957 – 2009 рр.). URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/ukr/947.html (дата останнього звернення: 17.06.18).
93. Декларація про недопустимість втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_818 (дата звернення: 31.03.2019).
94. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружеских відносин та співпраці між державами відповідно до Конституції

- Организации Объединенных Наций. URL:
http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_569 (дата звернення: 31.03.2019).
95. Декларація про державний суверенітет України. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-12> (дата останнього звернення: 01.08.17).
96. Діяльність українсько-австрійської Змішаної комісії з питань торговельно-економічних зв'язків (1999 - 2009 рр.). URL:
http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/mk_info/aus/3814.html (дата звернення: 31.03.2019).
97. Дмитрий Медведев встретился с членами Совета палаты Совета Федерации. URL: <http://government.ru/news/5990/> (дата звернення: 27.06.2017).
98. Довідка про Національну академію наук України. URL:
<http://new.nas.gov.ua/UA/About/Pages/default.aspx> (дата звернення: 17.08.17).
99. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_098 (дата останнього звернення: 01.08.17).
100. Доля Путіна вже визначена: він помре в Кремлі. Погана новина – ми не знаємо, коли це станеться. Хороша – Путін теж цього не знає. Інтерв'ю з Гаррі Каспаровим. URL: http://gazeta.ua/articles/opinions-journal/_dolya-putina-vzhe-viznachena-vin-pomre-v-kremli-pogana-novina-mi-ne-znayemo-koli-ce-stanetsya-horosha-putin-tezh-cogo-ne-znae/611527 (дата звернення: 31.03.2019).
101. Дорогами біженців: як мігранти потрапляють до Європи. URL:
http://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/06/150603_migrants_vj_europe_journeys_it (дата звернення: 31.03.2019).
102. Експорт-імпорт товарів за країнами світу у 2015 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/eit_zk/eit_zk_0115_u.htm (дата звернення: 31.03.2019).
103. Ефективність санкцій Заходу зросте, якщо вони охоплять усі галузі економіки РФ. URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1130 (дата звернення: 31.03.2019).

104. Життя в ЄС: батьківщина Моцарта постійно балансує між інтересами сходу і заходу. URL: <http://ukr.segodaya.ua/life/stories/zhizn-v-es-rodina-mocarta-postoyanno-balansiruet-mezhdu-interesami-vostoka-i-zapada-568804.html> (Оновлено:22.03.2018).
105. Журналіст о Путині на свадьбі: Україна должна срочно ввести санкции против Австрии. URL: <https://replyua.net/blog/106342-zhurnalyst-o-putine-na-svadbe-ukraina-dolzha-srochno-vvesti-sankcii-protiv-avstrii.html> (дата звернення: 31.03.2019).
106. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055 (дата останнього звернення: 01.08.17).
107. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» (м. Київ, 1 липня 2010 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2411-17> (дата звернення: 31.03.2019).
108. Закон України про ратифікацію Угоди про асоціацію України з ЄС. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1678-18/paran2#n2> (дата звернення: 31.03.2019).
109. Запрет на ввоз в Россию продукции животноводства из Украины. URL: http://www.analitik.org.ua/current-comment/economy/43d6176b5b017/pagedoc1108_62/ (дата звернення: 31.03.2019).
110. Заява Постійного представника України при міжнародних організаціях у Відні Ігоря Прокопчука щодо поточної політичної ситуації в Україні на засіданні Постійної Ради ОБСЄ 27 лютого 2014 року. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/18477-sformovano-koaliciju-bilyshosti-u-verkhovnij-radi-ukrajini-ta-priznacheno-novij-uryad> (дата звернення: 31.03.2019).
111. Злая катапульта протеста: искусство украинской революции в Вене. URL: <https://daily.afisha.ru/archive/vozduh/art/zlaya-katapulta-protesta-iskusstvo-ukrainskoj-revolyucii-v-vene/> (дата звернення: 17.08.17).

112. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2017 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ztutp2017.pdf (дата звернення: 31.03.2019).
113. Зовнішня торгівля України товарами у 2018 році. URL:
<http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2019/02/16.pdf> (дата звернення: 31.03.2019).
114. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/atm> (дата звернення: 31.03.2019).
115. Зона вільної торгівлі Україна-ЄС почала діяти з 1 січня 2016 року. URL:
<http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/01/1/7042941/> (дата звернення: 30.05.2017).
116. Ібіца, росіянка та тінь Фірташа: як 7 годин відео знищили ультраправих в уряді Австрії. URL:
<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/05/19/7096348/> (дата звернення: 31.03.2019).
117. Інвестиційне співробітництво. URL: http://austria.mfa.gov.ua/ua/ukraine-at/investyciynе_spivrobitnytctvo
118. Канцлер Австрії йде у відставку. URL:
http://gazeta.ua/articles/life/_kancler-avstriyi-jde-u-vidstavku/696782 (дата звернення: 31.03.2019).
119. Канцлер Австрії: Україні варто розглянути австрійську модель нейтралітету / газета «Тиждень» від 21 березня 2014 року. URL:
<http://tyzhden.ua/News/105495> (останній перегляд: 20.03.2018)
120. Книжковий Арсенал 9-13 квітня 2014 р. URL:
<https://artarsenal.in.ua/uk/knizhkovij-arsenal/arhiv/2014-2> (дата звернення: 17.08.17).
121. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Австрія про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень

- стосовно податків на доходи і майно. URL:
http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/040_015 (дата звернення: 17.06.18).
122. Конкурс на отримання стипендій на навчання/стажування у Віденському університеті (Австрія) в рамках програми Erasmus+. URL:
<http://international.lnu.edu.ua/erasmus-university-of-vienna/> (дата звернення: 17.08.17).
123. Конституція Австрійської Республіки. URL:
www.parliament.am/library/sahmanadrutyunner/Austria.doc (дата звернення: 27.11.18).
124. Концерт Академічного симфонічного концерту "Віденська осінь" під керівництвом Курта Шміда. URL:
http://www.loga.gov.ua/oda/press/news/koncert_akademichnogo_simfonichnogo_koncertu_videnska_osin_pid_kerivnictwom_kurta (дата звернення: 17.08.17).
125. Король Нідерландів підписав Угоду про асоціацію Україна-ЄС. URL:
<http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/06/9/7066935/> (дата звернення: 27.06.2017).
126. Крістіан Керн став новим канцлером Австрії. URL:
<http://www.dw.com/uk/крістіан-кертн-став-новим-канцлером-австрії/a-19263894> (дата звернення: 31.03.2019).
127. Кто в ЕС тормозит ратификацию Соглашения с Украиной? URL:
<http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2015/05/22/7034034/> (дата звернення: 27.11.18).
128. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Австрією. URL: <http://austria.mfa.gov.ua/ua/ukraine-at/culture> (дата звернення: 17.08.17).
129. Курси німецької мови. URL:
http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/austria/files/Ogoloshennja_pro_Kursy_nimeckoi_movy21.08.2015.pdf (дата звернення: 17.08.17).
130. Меморандум порозуміння між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Федеральним Міністерством навколишнього середовища Австрійської Республіки щодо

- співпраці в галузі охорони навколишнього середовища. URL:
http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_029 (дата звернення: 27.11.18).
131. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством палива та енергетики України та Федеральним міністерством сільського, лісового, водного господарства та захисту навколишнього середовища Республіки Австрія щодо співробітництва в енергетичній сфері. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/040_022 (дата звернення: 31.03.2019).
132. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158 (дата останнього звернення: 01.08.17).
133. Меморандум про співробітництво між Міністерством культури і мистецтв України, Міністерством освіти України та Федеральним Міністерством освіти і культури Республіки Австрія від 27.09.1998. URL:
http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/040_011 (дата звернення: 17.05.19).
134. Меморандум про співробітництво між Міністерством культури і мистецтв України, Міністерством освіти і науки України та Федеральним Міністерством освіти, науки і культури Республіки Австрія від 21.05.2004. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/040_032 (дата звернення: 17.05.19).
135. Меморандум про співробітництво між Міністерством юстиції України та Федеральним Міністерством юстиції Республіки Австрії. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/040_012 (дата звернення: 31.03.2019).
136. Міжнародна професійна науково-освітня програма УБА. URL:
<https://ula.org.ua/news/2016-mizhnarodna-profesiyna-naukovo-osvitnya-programa-uba-metodologiya-ta-praktika-advokaciynoyi-diyalnosti> (дата звернення: 17.08.17).
137. Міжнародні документи (Республіка Австрії) – 81 документ (на 31.05.2019). URL: <https://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/main/c167> (дата звернення: 31.03.2019).

138. Міхаель Місс. URL: <https://photo.unian.ua/photo/4513-mihael-miiss> (дата звернення: 31.03.2019).
139. Можливість навчання в Австрії по програмі Еразмус К1. URL: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/oms/post/2016/04/29/Можливість-навчання-в-Австрії-по-програмі-ЕРАЗМУС-К1.aspx> (дата звернення: 17.08.17).
140. Навчайся в Європі. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/study-in-europe_uk.pdf (дата звернення: 17.08.17).
141. Навчальна програма стажування у Австрії. URL: <http://gurt.org.ua/news/grants/20544/bull/> (дата звернення: 17.08.17).
142. НБСЄ – ОБСЄ у 90-ті рр. XX – поч. XXI ст. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/46.htm> (дата останнього звернення: 01.08.17).
143. Офіційний сайт Федерального міністерства з питань Європи, інтеграції і зовнішньої політики Австрії (Bundesministerium Europa, Integration und Äußeres). URL: <https://www.bmea.gv.at/botschaften-konsulate/suche-nach-oesterreichischen-vertretungen/> (дата звернення: 31.03.2019).
144. П. Порошенко обговорив із канцлером Австрії та президентом Європарламенту українські реформи. URL: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1467500-p-poroshenko-obgovoriv-iz-kantslerom-avstriyi-ta-prezidentom-yevroparlamentu-ukrayinski-reformi> (дата звернення: 31.03.2019).
145. Парламент Австрії завершив ратифікацію асоціації Україна-ЄС. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/07/24/7036252/> (дата звернення: 31.03.2019).
146. Парламент Крыма поддержал Януковича и расценил действия оппозиции как угрозу раскола страны. URL: <https://www.newsru.com/world/23nov2004/krym.html> (дата звернення: 31.03.2019).

147. Парламентські слухання: «Українсько-російські відносини: сучасний стан та перспективи». URL: https://static.rada.gov.ua/zakon/skl4/par_sl/sl221003.htm (дата звернення: 31.03.2019).
148. Позаблоковий статус держави та українські реалії. URL: http://www.up.mk.ua/mainpage/show_item/4024 (дата звернення: 27.11.18).
149. Позиція голови Комітету у закордонних справах Ганни Гопко щодо участі президента РФ В. Путіна у весіллі глави МЗС Австрії Карін Кнайсль. URL: <http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/161383.html> (дата звернення: 27.11.18).
150. Порошенко назвав дату старту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: http://24tv.ua/poroshenko_nazvav_datu_startu_ugodi_pro_asotsiatsiyu_mizh_ukrayinoyu_ta_yes_n834288 (дата звернення: 27.06.2017).
151. Посольство Австрії в Україні. URL: <https://www.bmeia.gv.at> (дата звернення: 30.05.2018).
152. Постанова Верховної Ради «Про основні напрями зовнішньої політики України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> (дата звернення: 30.05.2017).
153. Почесне консульство України в м. Лінц (2017). Політичні відносини. URL: <http://www.hk-ukr.at/index.php/uk/ukr-oest/2013-12-13-10-04-20> (дата звернення: 30.05.2017).
154. Прага: австрійцям не нравиться АЭС "Темелин". URL: <http://www.new-garbage.com/?id=1889&page=135&part=16> (останній перегляд: 20.03.2018).
155. Президентом Австрії обрали экс-лідера "зелених" Ван дер Беллена. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/05/160523_austria_president_election_om (останній перегляд: 20.03.2018).
156. Про банк. URL: <https://www.aval.ua/about/> (дата звернення: 27.11.18).
157. Про без'ядерний статус України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-12> (дата звернення: 01.08.17).

158. Про Основні напрями зовнішньої політики України. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> (дата останнього звернення: 01.08.17).
159. Про приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. UPD: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/248/94-%D0%B2%D1%80> (дата останнього звернення: 01.08.17).
160. Протокол до Меморандуму про співробітництво між Міністерством юстиції України та Федеральним Міністерством юстиції Республіки Австрії. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/040_021 (дата звернення: 27.11.18).
161. Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Австрійською Республікою. URL:
https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/040_002 (дата останнього звернення: 17.06.16).
162. Протокол про наміри співробітництва та обміну правовою інформацією між Верховним Судом України та Верховним Судом Австрійської Республіки. URL:
[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/263F81FA52BBA599C2257BE20039EAAC](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/263F81FA52BBA599C2257BE20039EAAC) (дата звернення: 27.11.18).
163. Путин рассказал, кто финансировал переворот в Украине. URL:
<https://replyua.net/putin/90639-putin-rasskazal-kto-finansiroval-perevorot-v-ukraine.html> (дата звернення: 28.06.2019).
164. Рада ЄС погодила на угоду про асоціацію з Україною. URL:
<http://ua.korrespondent.net/ukraine/530635-rada-es-pogodilas-na-ugodu-pro-asociaciyu-z-ukrayinoyu> (дата звернення: 30.05.2017).
165. Радянсько-американські відносини у 70-ті роки. URL:
kimo.univ.kiev.ua/MVZP/20.htm (останній перегляд: 20.03.2018)
166. Ратифікація асоціації в "проблемній" Австрії зрушила з місця. URL:
<http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/06/30/7035418/> (дата звернення: 30.05.2017).

167. Референдум в Нідерландах: 61 % проти асоціації з Україною. URL:
<https://www.pravda.com.ua/news/2016/04/7/7104674/> (дата звернення: 27.06.2017).
168. Рішення про вступ Фінляндії до НАТО може бути прийнято тільки на референдумі – президент. URL:
<http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/05/1/7048676/> (дата звернення: 27.11.18).
169. Росія-Україна: аналіз порушень норм міжнародного права. URL:
<http://7days-ua.com/news/rosiya-ukrajina-analiz-porushen-norm-mizhnarodnoho-prava/> (дата звернення: 31.03.2019).
170. Сенат Нідерландів ратифікував Угоду про асоціацію Україна-ЄС. URL:
<http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/05/30/7066441/> (дата звернення: 27.06.2017).
171. Спільне Комюніке про встановлення консульських відносин між Україною та Австрійською Республікою. URL:
<http://www.uazakon.com/document/tpart15/isx15837.htm> (дата останнього звернення: 17.06.16).
172. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля товарами та послугами» у 2013 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/10/Arch_ztp_zb.htm (дата звернення: 27.11.18).
173. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля товарами та послугами» у 2014 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/10/Arch_ztp_zb.htm (дата звернення: 27.11.18).
174. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля товарами та послугами» у 2015 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/10/Arch_ztp_zb.htm (дата звернення: 27.11.18).

175. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля товарами та послугами» у 2016 р. URL:
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/10/Arch_ztp_zb.htm (дата звернення: 27.11.18).
176. Стипендійні програми обміну Еразмус Мундус – ERASMUS MUNDUS. URL: <http://interof.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/10projects/erasmus> (дата звернення: 17.08.17).
177. Суд в Австрії: другий тур президентських виборів в Австрії переголосують. URL: <http://www.dw.com/uk/суд-в-австрії-другий-тур-президентських-виборів-переголосують/a-19371097> (останній перегляд: 20.03.2018).
178. Торговельне співробітництво між Україною та Австрією у 2014-2015 р. URL: <http://austria.mfa.gov.ua/ua/ukraine-at/trade> (дата звернення: 27.11.18).
179. Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Австрією має значний потенціал. URL:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246295504&cat_id=244277212 (дата звернення: 27.11.18).
180. Туреччина відібрала посла з Австрії через визнання геноциду вірмен. URL:
http://espresso.tv/news/2015/04/23/turechchyna_posvarylas_z_avstriyeyu_cherez_vyznannya_podiy_1915_roku_henocydov_virmen (Оновлено:19.08.2018).
181. У Патріаршому домі у Львові вручили дипломи медичним капеланам УГКЦ Австрійської освітньої програми для лікарняного. URL:
http://news.ugcc.ua/news/u_patriarshomu_domi_u_lvovi_vruchili_diplomi_medichnim_kapelanam_ugkts_avstriyskoi_osvitnoi_programi_dlya_likarnyanogo_dushpastirstva_79370.html (дата звернення: 17.08.17).
182. Угода про асоціацію. URL:
http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm (дата звернення: 30.05.2017).

183. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Австрія про адміністративну допомогу та співробітництво у митних справах. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/040_034 (дата останнього звернення: 17.06.16).
184. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Австрія про перевезення пасажирів у міжнародному регулярному автомобільному сполученні. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/040_024 (дата останнього звернення: 17.06.16).
185. Угода між Міністерством транспорту України та Федеральним Міністерством науки і транспорту Республіки Австрія про міжнародні перевезення вантажів. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/040_023 (дата останнього звернення: 17.06.16).
186. Угода між Україною і Австрійською Республікою про двосторонні торговельно-економічні зв'язки. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/040_499 (дата звернення: 17.06.16).
187. Угода між Україною і Республікою Австрія про сприяння та взаємний захист інвестицій. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/040_721 (дата звернення: 17.06.16).
188. Угода між Урядом України та Австрійським Федеральним Урядом про повітряне сполучення. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/040_001 (дата звернення: 17.06.16).
189. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення: 30.05.2017).
190. Угода про науково-технічне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Австрія. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/040_020 (дата звернення: 17.08.17).
191. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/615/98> (дата звернення: 30.05.2017).

192. Указ Президента України № 884/2014. URL:
<http://www.president.gov.ua/documents/18465.html> (дата звернення: 27.11.18).
193. Указ Президента України про звільнення А. Березного з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Австрія. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250/2014> (дата звернення: 27.11.18).
194. Украина обещает воровать российский газ и впредь. URL:
http://www.ng.ru/politics/2001-07-12/1_ukraina.html (дата звернення: 31.03.2019).
195. Україна працює з членами ЄС, які гальмують ратифікацію угоди про асоціацію – АП. URL: <http://www.unian.ua/politics/1081410-ukrajina-pratsyue-z-chlenami-es-yaki-galmuyut-ratifikatsiyu-ugodi-pro-asotsiatsiyu-ap.html> (дата звернення: 27.11.18).
196. Україна та Австрія підписали Меморандум про співпрацю в галузі лісового господарства. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249417813> (дата звернення: 27.11.18).
197. Україна та Австрія підписали Угоду про співробітництво у галузях освіти, науки та культури. URL: <http://www.president.gov.ua/news/ukrayina-ta-avstriya-pidpisali-ugodu-pro-spivrobitnictvo-u-g-46334> (дата звернення: 17.04.18).
198. УКРАЇНА, назва. URL: http://www.history.org.ua/?termin=ukrajina_nazva (останній перегляд: 08.04.2019)
199. Українська Суботня Школа в Відні: історія та розвиток. URL:
<http://www.ukr-schule.at/uk/school/history> (дата звернення: 17.08.17).
200. Український інститут у Відні забезпечить культурну присутність України в Євросоюзі – Президент. URL:
<https://adm.dp.gov.ua/ua/news/ukrayinskij-institut-u-vidni-zabezpechit-kulturnu-prisutnist-ukrayini-v-yevrosoyuzi-prezident> (дата звернення: 17.04.18).
201. Українсько-австрійська змішана комісія з торговельно-економічних зв'язків. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/57324-ukrajinskyko->

- avstrijska-zmishana-komisija-z-torgovelyno-jekonomichnih-zv'язkiv (дата звернення: 27.11.18).
202. Українсько-австрійські політичні консультації. URL:
<http://austria.mfa.gov.ua/ua/press-center/news/11932-ukrajinsyko-avstrijski-politichni-konsulytaciji#sthash.IuYbeEDL.dpuf> (дата звернення: 30.05.2017).
 203. Українці у Відні «Dakh Daughters» фрік-кабаре . Австрія. URL:
<http://russianaustria.com/news/dakh-daughters-band-freak-cabaret-austria-russian-vienna> (дата звернення: 17.08.17).
 204. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 27.11.18).
 205. Участь України в Організації з безпеки та співробітництва в Європі. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/osce> (дата звернення: 27.11.18).
 206. Сайт Федерального Канцлера Австрії. URL: <https://bundeskanzleramt.gv.at> (дата звернення: 10.01.2019).
 207. Фірташ за допомогою «російських друзів» та хабарів домовився з Індією про видобуток титану –ЗМІ. URL:
<https://www.epravda.com.ua/news/2015/04/20/539311/> (дата звернення: 27.11.18).
 208. Хартия Европейской безопасности. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_166 (дата звернення: 27.11.18).
 209. Хроніка подій: 2004 рік. URL:
<https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=39> (дата звернення: 27.11.18).
 210. Хто в ЄС гальмує ратифікацію Угоди з Україною. URL:
<http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/05/22/7034034/> (дата звернення: 30.05.2017).
 211. Центр німецької культури «Widerstrahl». URL:
<http://osvita.ua/languages/courses/8863/> (дата звернення: 17.08.17).
 212. Цимбалюк Євгеній Вікторович. URL: <https://vienna.mfa.gov.ua/ua/about-mission/head/cv> (дата звернення: 27.11.18).

213. Чотири країни ЄС зтягують асоціацію України з Євросоюзом – інфографіка. URL: http://dt.ua/POLITICS/chotiri-krayini-yes-zatyaguyut-asociaciyu-ukrayini-z-yevrosoyuzom-infografika-173484_.html (дата звернення: 27.11.18).
214. Школа «Ерудит» у місті Відень. URL: <http://austria.mfa.gov.ua/ua/ukraine-at/ukrainsry-navchalni-zalady-v-avstriy> (дата звернення: 17.08.17).
215. Экономика Австрии. URL: <http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&cat=mc&mc=223&type=news&p=16&newsid=1399> (дата звернення: 27.11.18).
216. Юлія Тимошенко та Альфред Гузенбауер. URL: <https://photo.unian.ua/photo/138579-yuliya-timoshenko-i-alfred-guzenbauer> (дата звернення: 27.11.18).
217. Я крапля в океані: Мистецтво української революції у Відні. URL: <http://artukraine.com.ua/n/ya-kraplya-v-okeani--mistectvo-ukrainskoi-revolyucii-u-vidni/#.WrDxFNRubDc> (дата звернення: 17.08.17).
218. Які домовленості порушила Росія своїми діями в Криму. URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1366453-yaki-domovlenosti-porushila-rosiya-svoyimi-diyami-v-krimu> (дата звернення: 31.03.2019).
219. Які країни проголосували за повернення Росії в ПАРЄ. URL: https://24tv.ua/yaki_krayini_progolosuvali_zha_povernennya_rosiyi_v_parye_n1170657 (дата звернення: 27.11.18).
220. Alois Mock at 75 / Khol, Andreas. URL: <http://www.viennareview.net/commentary/voices-of-others/alois-mock-at-75> (останній перегляд: 20.03.2018)
221. Amsterdam Treaty – European Parliament. URL: <http://europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (дата звернення: 25.11.2018).
222. Auch Gudenus tritt von allen Ämtern zurück. URL: <https://orf.at//stories/3122864/> (дата звернення: 25.11.2018).

223. Austrian-Ukrainian Trade Relations Show Development Potential URL:
<http://www.friedlnews.com/article/austrian-ukrainian-trade-relations-show-development-potential> (дата звернення: 25.11.2018).
224. Billa в Україні URL:
http://www.billa.ua/Про_компанію/BILLA_в_Україні/BILLA_в_Україні/dd_bi_subpage.aspx (дата звернення: 28.06.2018).
225. Bundesheer-Offizier soll für Russland spioniert haben. URL:
<https://www.nachrichten.at/politik/innenpolitik/Bundesheer-Offizier-soll-fuer-Russland-spioniert-haben;art385,3058453> (дата звернення: 28.06.2018).
226. Council Decision of 29 September 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0691> (дата звернення: 31.03.2019).
227. History. URL: <http://paneuropa.org/> (останній перегляд: 20.03.2018)
228. In Stanbul, a writer awaits her day in court. URL:
<https://www.theguardian.com/books/2006/jul/24/fiction.voicesofprotest> (дата звернення: 20.03.2018).
229. Österreichisch-Ukrainisches Kooperationsbüro für Wissenschaft, Bildung und Kultur. URL: http://www.oesterreich-bibliotheken.at/verzeichnis2_oz.php?id=30 (дата звернення: 31.03.2019).
230. Österreichs Wirtschaft frohlockt. URL:
www.faz.net/aktuelle/wirtschaft/fuehrt-die-neue-oesterreichische-regierung-aus-oevp-fpoe-den-standart-in-die-top-liga-15346846.html (дата звернення: 20.03.2018).
231. Russia: Austria's Neutral Status Resurfaces With Putin Visit. URL:
<https://www.rferl.org/a/1095695.html> (дата звернення: 20.01.2018).
232. SPD-Chef Schulz beklagt «Rechtsruck» in Österreich. URL:
www.faz.net/politik/spd-chef-schulz-beklagt-ueber-regierung-in-oesterreich-15348389.html (останній перегляд: 20.03.2018).

233. Teutscher Fürsten Stat. Götze, Frankfurt (Main) 1656. URL:
http://www.deutschestextarchiv.de/book/show/seckendorff_fuerstenstaat_1656
(дата звернення: 31.03.2019).
234. The ESS Report 2016. Wirtschaftsstatistik. Österreich. URL:
http://statistik.at/web_de/statistiken/internationales/europaeische_statistiken/index.html
(дата звернення 06.12.2018).
235. Ukraine. URL:
https://www.austriatourism.com/fileadmin/user_upload/Media_Library/Downloads/OEW_Allgemein/Allgemein/Handbuch_Maerkte/OEW_Markt_Guide_UKRAINE.pdf
(дата звернення: 31.03.2019).
236. Vertrag von Lissabon zur Änderung des Vertrags über die Europäische Union und des Vertrags zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft, unterzeichnet in Lissabon am 13. Dezember 2007. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2007%3A306%3ATOC> (дата звернення: 31.03.2019).
237. What is Forum for Security Co-operation? URL:
<http://www.osce.org/fsc/77535?download=true> (дата звернення: 01.08.17).
238. World Investment Report. (2005). United Nations, New York and Geneva. URL: http://unctad.org/en/Docs/wir2005_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
239. World Investment Report (2006). United Nations, New York and Geneva. URL: http://unctad.org/en/docs/wir2006_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
240. World Investment Report (2007). United Nations, New York and Geneva. URL: http://unctad.org/en/Docs/wir2007_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
241. World Investment Report (2008). United Nations, New York and Geneva. URL: http://unctad.org/en/Docs/wir2008overview_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
242. World Investment Report (2009). United Nations, New York and Geneva. URL: http://unctad.org/en/docs/wir2009_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).

243. World Investment Report (2011). United Nations, New York and Geneva.
URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2011_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
244. World Investment Report (2012). United Nations, New York and Geneva.
URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
245. World Investment Report (2013). United Nations, New York and Geneva.
URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
246. World Investment Report (2014). United Nations, New York and Geneva.
URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
247. World Investment Report (2015). United Nations, New York and Geneva.
URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).
248. World Investment Report (2016). United Nations, New York and Geneva.
URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_en.pdf (дата звернення 06.12.2018).

ІІІ. ЛІТЕРАТУРА:

Електронні публікації

249. Бесчасна І. В. Підтримка України Австрією на шляху до Європейського Союзу. URL: <http://dipcorpus-info.at.ua/news/2009-04-21-3> (дата звернення: 31.03.2019).
250. Біляк Т. Міжнародно-правова оцінка тексту Будапештського меморандуму 1994 р. URL: <http://iac.org.ua/mizhnarodno-pravova-otsinka-tekstu-budapeshtskogo-memorandumu-1994-r-chastina-1/> (дата звернення: 01.08.17).

251. Бінцаровський С. Окупаційна політика Великобританії в Австрії в 1945-1955 pp. URL: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/07/bintsarovskiy.htm> (останній перегляд: 20.03.2018).
252. Воробьева Л. Итоги выборов в Австрии подтверждают тенденцию кризиса европейской социал-демократии. URL: <https://riss.ru/analytics/44478/> (дата звернення: 31.03.2019).
253. Гессль К. Торгово-економічні відносини між Австрією і Україною динамічно розвиваються. URL: http://www.tpp.lviv.net/zek/Numbers/2002/5-6/s04/info_04.htm (дата звернення: 31.03.2019).
254. Кочетков В. М. Діяльність банків з іноземним капіталом в Україні // Ефективна економіка. 2014. №5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_5_3 (дата звернення: 27.11.18).
255. Кравченко В. Австрія. Рай у двох годинах від війни. URL: <http://gazeta.dt.ua/international/avstriya-ray-u-dvoh-godinah-vid-viyni-.html> (дата звернення: 30.05.2017).
256. Лоссовський І. Будапештський меморандум як міжнародний договір, обов'язковий для виконання його гарантами. URL: <http://www.viche.info/journal/4829/> (дата звернення: 01.08.17).
257. Побоченко Л.М., Любарцева К.Д. Аналіз торговельно-економічної співпраці України з країнами Європейського Союзу. / Л.М. Побоченко, К.Д. Любарцева // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ / Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету. URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5899/6649> (дата звернення: 27.11.18).
258. Стешенко В. Міжнародно-правова характеристика Будапештського меморандуму 1994 р. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2016/70.pdf (дата звернення: 01.08.17).
259. Тивончук І.О., Ковальчук М.Б. Експортні потоки товарів з України в країни ЄС. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/34269/1/78_507-512.pdf (дата звернення: 01.08.18).

260. Файзулін Я. Вільгельма фон Габсбурга поховали на Лук'янівському цвинтарі. URL: https://gazeta.ua/articles/history-journal/_vilgelma-fon-gabsburga-pohovali-na-lukyanivskomu-cvintari/607577?mobile=true (дата звернення: 27.11.18).
261. Bildt C. Russia, the European Union, and the Eastern Partnership. URL: http://www.ecfr.eu/page/-/Riga_papers_Carl_Bildt.pdf (дата звернення: 28.06.2018).
262. Galaka S. Ukrainian crisis and Budapest Memorandum: consequences for the European and global security structures. URL: <http://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/galaka.pdf> (дата звернення: 01.08.17).
263. Gressel G. How should Europe respond to Russia? The Austrian view. URL: http://www.ecfr.eu/article/commentary_how_should_europe_respond_to_russia_the_austrian_view405 (дата звернення: 28.06.2018).
264. Pohl H. D. Ostarrichi 996–1996. Tausend Jahre Name Österreich. URL: <http://wwwg.uni-klu.ac.at/spw/oenf/name2.htm> (дата звернення: 20.01.2018).
265. Schröder H.-J. Österreichischer Staatsvertrag 1955 und Deutsche Frage Michael Gehlers großes Werk zur europäischen Geschichte nach dem Zweiten Weltkrieg. URL: http://geb.unigiessen.de/geb/volltexte/2015/11445/pdf/SchroederStaatsvertrag_2015.pdf (дата звернення: 31.03.2019).
266. Wendland A. W. Amerika-Obsession und Teilungsmanie. URL: <http://de.euromaidanpress.com/2015/02/13/anna-veronika-wendland-amerika-obsession-und-teilungsmanie/> (дата звернення: 25.11.2018).

Енциклопедії, довідники, словники

267. Австрія // Країни світу і Україна: енциклопедія: в 5 т. / ред. Колегія А.І. Кудряченко (голова) та ін.; - ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Фенікс, 2017. Т.1: Північна Європа. Західна Європа. Південна Європа / науковий редактор 1-го тому А.Г. Бульвінський. 2017. С. 209–234.

268. Бойко О. Легіон Українських січових стрільців // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 6: Ла – Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2009. 790 с.
269. Взаємодія // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори) ; І. О. Покаржевська (художнє оформлення). Київ: Абрис, 2002. С. 77.
270. Віднянський С. Австро-Угорщина // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 1: А – В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2003. 688 с.
271. Віднянський С. Сен-Жерменський мирний договір 1919 / Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 9: Прил – С. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2012. С. 531.
272. Денисов В. Західноєвропейський союз // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 3: Е–Й / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2005. С. 294.
273. Коваль М. Третій Український фронт // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 10 : Т – Я / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2013. С. 146.
274. Кондратенко Л. Другий Український фронт // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 2: Г–Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2004. 688 с.
275. Країни світу і Україна: енциклопедія: в 5 т. / ред. колегія А.І. Кудряченко (голова) та ін.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Фенікс, 2017. Т.1: Північна Європа. Західна Європа. Південна Європа / науковий редактор 1-го тому А.Г. Бульвінський. 2017. 564 с.
276. Кривець Н. Австрія // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 1: А–В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2003. 688 с.

277. Кулинич І. Версальська система міжнародних відносин // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 1: А-В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2003. 688 с.
278. Мартинов А. Маастрихтський договір // Енциклопедія історії України: у 10 т. Т. 6: Ла – Мі. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2009. С. 410.
279. Матвієнко В. Огризко Володимир Станіславович // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Т.2 /Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. 812с.
280. Нейтралітет / Словник української мови в 11 томах. Том 5. К.: Наук. думка 1974. С. 326.
281. Осташко Т. Габсбург-Льотрінген Вільгельм фон // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 2: Г–Д / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2004. 688 с.
282. Остудін В. Реннер Карл // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. С.633.
283. Постійний нейтралітет / Словник української мови в 11 томах. Том 5. К.: Наук. думка, 1974. С. 326.
284. Рубльов О. Поділи Польщі 1772, 1793, 1795 // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 8 : Па – Прик. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2011. С. 297.
285. Середа О. Москвофільство // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2010. 728 с.
286. Симоненко Р. Буковина // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 1: А – В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2003. С. 395.

287. Симоненко Р. Акт 5 листопада 1916 р. // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2003. 688 с.
288. Співпраця / Словник української мови: в 11 томах. Том 9. К.: Наук. думка, 1978. С. 519.
289. Співробітництво / Словник української мови: в 11 томах. Том 9. К.: Наук. думка, 1978. С. 520.
290. Станіславський В. Карловицький конгрес 1698 – 1699 // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 4: Ка–Ком / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2007. С. 114.
291. Стеблій Ф. Руські Ради в Галичині // Енциклопедія історії України у 10 т. Т. 9: Прил – С / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2012. С. 401.
292. Трансформація / Словник української мови: в 11 томах. Том 10. К.: Наук. думка, 1979. С. 233.
293. Kempe I. Ukraine // Werner Weidenfeld (Hrsg.) Die Staatenwelt Europas. Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung, 2008. S. 519–537.

Художні твори

294. Сняданко Н. Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма. Л.: Видавництво Старого Лева, 2017. 544 с.

Монографії, наукові збірники, брошури

295. 25 років Незалежності: нариси історії творення нації та держави / [Г. В. Боряк (кер. авт. кол.), В. В. Головка (координатор проекту), В. М. Даниленко, С. В. Кульчицький, О. М. Майборода, В. А. Смолій (відп. ред.), Л. Д. Якубова, С. О. Янішевський]; НАН України; ін-т історії України. К.: Ніка-Центр, 2016. 796 с.
296. Белецкий В. Советский Союз и Австрия. Борьба Советского Союза за возрождение независимой демократической Австрии и установление с ней дружественных отношений (1938-1960). М.: ИМО, 1962. 342 с.

297. Бенъ А., Творун П. «Треті за могутністю, перші за наївністю (Хто і як нас обеззброїв)». Київ: АЦентр, 2014. 232 с.
298. Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни». К., 2015. 392 с.
299. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XIX ст.). Львів: Світ, 1996. 448 с.
300. Віднянський С., Мартинов А. Україна в світі // Державотворчий процес в Україні 1991–2006. С. 768–908.
301. Віднянський С., Мартинов А. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу / Інститут історії України НАН України. К.: Інститут історії України, 2009. 376 с.
302. Віднянський С., Мартинов А. Україна в Організації Об'єднаних Націй: 60 років участі у розв'язанні найважливіших міжнародних проблем. К.: Генеза, 2006. 240 с.
303. Водотика Т., Магда Є. Ігри відображень. Якою бачить Україну світ. Харків: Віват, 2016. 352 с.
304. Ворошилов С. Рождение Второй республики в Австрии. Л., 1968. 231 с.
305. Воцелка К. История Австрии. Культура, общество, политика / пер. с нем. В. А. Брун-Цеховского, О. И. Величко, В.Н. Ковалева. М.: Весь Мир, 2007. С.452.
306. Головка В. Українські фінансово-промислові групи в модернізаційних процесах 1991-2009 рр. Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. 415 с.
307. Горенко О.М. Соціально-політичний вимір європейської інтеграції та Україна. К., 2002. 154 с.
308. Государства Альпийского региона и страны Бенилюкс в меняющейся Европе / под ред. В.Я. Швейцера. М.: «Весь Мир», 2009. 544 с.
309. Дацків І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917 – 1923 рр.: Монографія. Тернопіль: Астон, 2009. 520 с.

310. Думін О. Історія Легіону Українських Січових стрільців 1914 –1918. Львів, 1936 . 375 с.
311. Ефремов А. Советско-австрийские отношения после Второй мировой войны. М., 1958. 190 с.
312. Жарких М. Життя і творчість Льва Гумільова. К., 2004. 230 с.
313. Жванко Л. Біженці Першої світової війни: український вимір / Перша та друга світові війни в історії людства (до 100-річчя початку Першої і 75-річчя початку Другої світових воєн): монографія / Наукова редакція д.і.н. проф. С.С. Трояна. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 316 с.
314. Жиряков И.Г. СССР и Австрия: итоги и перспективы сотрудничества. К 30-летию подписания Государственного договора. М.: Международные отношения, 1985. 176 с.
315. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991 – 2003) / авт. кол.: С. Віднянський, І. Мельникова, А. Мартинов, О. Горенко, Д. Никифрук. К.: Інститут Історії України НАН України, 2004. 616 с.
316. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2004 – 2007) / авт. кол.: С. В. Віднянський, О.М. Горенко, А. Ю. Мартинов (відп. ред.), В. В. Піскіжова. К.: Інститут Історії України НАН України, 2014. 394 с.
317. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2008 – 2013) / авт. кол.: С. В. Віднянський, О. М. Горенко, А. Ю. Мартинов (відп. ред.), В. В. Піскіжова. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2015. 378 с.
318. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2014 – 2016) / авт. кол.: С. В. Віднянський, О. М. Горенко, А. Ю. Мартинов (відп. ред.), В. В. Піскіжова (відп. секр.), Г. О. Харлан. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2017. 319 с.

319. Історія українського козацтва: У 2 т.: Том 2. / відп. ред. В. А. Смолій. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 760 с.
320. Каппелер А. Мала історія України. К.: «К.І.С.», 2007. 264 с.
321. Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності / Андреас Каппелер; пер. з нім. В. Кам'янець. Чернівці: Книги – XXI, 2018. 320 с.
322. Касьянов Г. Економіка перехідної доби (1991 – 2010) // Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран, В. К. Баран та ін.]. Інститут історії України НАН України. К.: Ніка-Центр, 2011. Т. 2. 608 с.
323. Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії / Касьянов Г. К.: Наш час, 2008. 432 с.
324. Кондаков А. Постоянный нейтралитет – анализ прошлого и перспективы на будущее (на примере Австрии и Швейцарии). М.: Анкил, 2002. 56 с.
325. Кондаков А. Постоянный нейтралитет в международном праве. М., 2002. 32 с.
326. Корольов Г. Федеративні проекти в Центрально-Східній Європі: від ідеологічної утопії до реальної політики (1815 – 1921 рр.) / Наук. ред. В. Верстюк. НАН України. Інститут історії України. К.: К.І.С., 2019. 380 с.
327. Кулеба Д. Війна за реальність: як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. К.: Книголав, 2019. – 384 с.
328. Кульчицький С. Закономірності державотворчого процесу у незалежній Україні. К.: Інститут історії України НАН України, 2001. 160 с.
329. Лещенко С. Діагноз владі Віктора Януковича. Межигірський синдром. К.: Брайтстар Паблішинг, 2015. 280 с.
330. Магда Е. Гибридная война: выжить и победить. Х.: Виват, 2015. 320 с.
331. Народження країни. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / упоряд. К. Галушко. Авт. кол.: К. Галушко, А. Гречило, С. Громенко, Г. Єфіменко, А. Майоров. Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 352 с.

332. Попик С. Україна та «українське питання» в роки Першої світової війни: австрійська точка зору / Перша та друга світові війни в історії людства (до 100-річчя початку Першої і 75-річчя початку Другої світових воєн): Монографія / Наукова редакція д.і.н. проф. С.С. Трояна. К.: НВЦ «Пріоритети», 2014. С. 154–176.
333. Русь "після Русі". Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорозького / упоряд. К. Галушко. Авт. кол.: В. М. Горобець, М. М. Волощук, А. Г. Плахонін, Б. В. Черкас, К. Ю. Галушко. Х., 2016. 352 с.
334. Смолій В., Кульчицкий С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 616 с.
335. Соколенко С. Современные мировые рынки и Украина. – К.: Демос, 1995. 354 с.
336. Тейлор А.Д. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини / А.Д. Тейлор; пер. з англ. А. Портнов, С. Савченко. Л.: ВНТЛ-Класика, 2002. 268 с.
337. Терещенко Ю. Осташко Т. Український патріот з династії Габсбургів. К., 2011. 408 с.
338. Україна: контекст світових подій. Аналітичні записки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2014-2017 рр.) / За загальною редакцією д.і.н. проф. Кудряченка А.І. К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 556 с.
339. Україна: шлях до консолідації суспільства. К.: НАН України, 2018. 300 с.
340. Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2011. 346 с.
341. Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. 374 с.
342. Усенко Е. Очерки теории международного права. М., 2008. 238 с.

343. Фельштинский Ю., Станчев М. Третья мировая: битва за Украину. К., 2015. 456 с.
344. Цьольнер Е. Історія Австрії / пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. Львів: Літопис, 2001. 712 с.
345. Шльогель К. Український виклик. Відкриття європейської країни. К.: Дух і літера, 2016. 356 с.
346. Янків М. Сільське господарство Австрії: аспекти інтеграції в ЄС / М. Янків; НАН України, Інститут регіональних досліджень. Л.: Коопосвіта, 1999. 60 с.
347. Achtamsjan A. Die Sowjetunion und Österreich in der Zeit der Vorbereitung und des Abschlusses des Staatsvertrages (1945-1955) / Österreich und Sowjetunion. Wien, 1984. S.131–144.
348. Agstner R. Von Kaisern, Konsuln und Kaufleuten – Österreich und die Ukraine 1785–2010. Münster, 2011. 416 S.
349. Bader W. Austria Between East and West 1945 – 1955. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1966. 250 p.
350. Bihl W. Die Ruthenen // Die Habsburgermonarchie 1848-1918. – Wien, 1980. Bd. 3. S.555–584.
351. Cronin A. K. Eine verpasste Chance? Die Großmächte und die Verhandlungen über den Staatsvertrag im Jahre 1949 // Bischof Günter. Leidenfrost Josef (ed.). Die bevormundete Nation: Österreich und die Alliierten. Innsbruck, 1988. S.347-370.
352. Deighton A. The Impossible Peace: Britain, the Division of Germany and the Origins of the Cold War. Oxford: Clarendon Press, 1993. 296 p.
353. Delors J. Erinnerungen eines Europäers. Berlin: Parthas Verlag, 2004. 559 S.
354. Diez T. The European Union and the Cyprus Conflict: Modern Conflict, Postmodern Union. Manchester University Press, 2002. 238 p.
355. Friedjung H. Der Ausgleich mit Ungarn : politische Studie über das Verhältniss Österreichs zu Ungarn und Deutschland. Leipzig : Wigand, 1877. 92 S.

356. Gehler M. Modellfall für Deutschland? Die Österreichlösung mit Staatsvertrag und Neutralität 1945–1955. Studien Verlag Innsbruck – Wien – Bozen 2015. 1382 S.
357. Gerhard S. Die neue Ukraine. Gesellschaft – Wirtschaft – Politik (1991 – 2000). München: Böhlau, 2002. 340 S.
358. Horaczek N., Toth B., Sebastian Kurz. Österreichs neues Wunderkind? Wien: Residenz Verlag, 2017. 128 S.
359. Kaindl R. Deutsche Siedlung im Osten / Raimund Friedrich Kaindl. Stuttgart – Berlin: Deutsche Verlags-Anstalt, 1915. 40 S.
360. Kralik R. Die Entscheidung im Weltkrieg. Drei Reden. Wien: Adolf Holzhausen, 1914. 39 S.
361. Kunnert G. Spurensicherung auf dem österreichischen Weg nach Brüssel. Wien, 1992. 568 S.
362. Lynch P., Neuwahl N., Wyn Rees G. Reforming the European Union: From Maastricht to Amsterdam, 2017. 272 p.
363. Mueller W. Die sowjetische Besatzung in Österreich 1945 – 1955 und ihre politische Mission. Wien: Böhlau, 2005. 300 S.
364. Mueller W. Anstelle des Staatsvertrages: Die Sowjetunion und das Zweite Kontrollabkommen 1946 // Die Gunst des Augenblicks: Neuere Forschungen zu Staatsvertrag und Neutralität / Rauchensteiner M., Kriechbaumer R. (ed.). Wien, 2005. S.291–320.
365. Naumann F. Mitteleuropa / F. Naumann. Berlin: Georg Reimer, 1916. 69 S.
366. Pelinka A. Nach der Windstille: Eine politische Autobiografie. Wien: Braumüller Lesethek, 2009. 240 S.
367. Rauchensteiner M. Die Zwei. Die Grosse Koalition in Österreich. 1945–1966. Wien, 1987. 576 S.
368. Ryabchuk M. «Durchwursteln»: Gescheiterter Staat oder Erfolgsgeschichte? // Kappeler A. Die Ukraine. Prozesse der Nationsbuilding. Köln, 2011. S. 381– 430.
369. Scheich M. Tabubruch: Österreichs Entscheidung für die Europäische Union. Wien: Böhlau, 2005. 408 S.

370. Stourzh G. Erschütterung und Konsolidierung des Österreichbewußtsein – vom Zusammenbruch der Monarchie zur Zweiter Republik // Was heisst Österreich: Inhalt und Umfang des Österreichsbegriffs vom 10. Jahrhundert bis heute / Hrsg. G. Plaschka. Wien, 1995. S. 289–312.
371. Suppan A., Stourzh G., Mueller W. Der österreichische Staatsvertrag 1955: Internationale Strategic, rechtliche Relevanz, nationale Identität / The Austrian State Treaty, 1955: international Strategy, Legal Relevance, National identity. Wien, 2005. 1020 S.
372. Suppan A. Die österreichischen Volksgruppen. Tendenzen ihrer gesellschaftlichen Entwicklung im 20. Jahrhundert. München: Oldenbourg 1983. 283 S.
373. Ther P. Die neue Ordnung auf dem alten Kontinent. Eine Geschichte des neoliberalen Europa. Berlin: Suhrkamp Verlag, 2016. 447 S.
374. Ukraine: Gegenwart und Geschichte eines neuen Staates / Hrsg.: G. Hausmann, A. Kappeler. Baden-Baden : Nomos, 1993. 402 S.
375. Wirsching A. Demokratie und Globalisierung. Europa seit 1989. München: Verlag C.H. Beck, 2015. 245 S.
376. Wolfram H. Salzburg, Bayern, Österreich. Die Conversio Bagoarium et Carantanorum und die Quellen ihrer Zeit. Verlag Oldenbourg, Wien, München, Oldenbourg 1996. 464 p.
377. Wolinetz S. Parties and Party Systems in Liberal Democracies. Routledge, 1988. 333 p.

Наукові статті

378. Агубаев Н. Ж. Политические партии Австрии и проблема нейтралитета страны накануне подписания Государственного договора // Вестник Ленинградского университета. 1985. № 2. История. Язык. Литература. Вып. 1. С. 90–92.

379. Альпы становяться ближче: (Торгово-економ. сотрудничество с Австрией)
// Обзор укр. рынка. 2003. №11. С. 13–17.
380. Бірюльов Ю. Йоган Шимзер – видатний майстер львівського класицизму
// Мистецтвознавство. Львів, 2009. С. 67–82.
381. Вдовенко В. Нейтралітет як вихідна засада зовнішньої політики держави
// Дослідження світової політики. Збірник наукових праць ІСЕІМВ НАНУ.
2005. Вип. 31. С. 43 – 58.
382. Вдовенко В. Питання нейтралітету у зовнішній політиці України. // ІМВ
Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2005. Вип. 57. Ч. I. С. 143 – 152.
383. Вдовенко В. Проблеми геополітичного статусу України на початку ХХІ
століття // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2003. Вип. 42. Ч. II. К:
Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут
міжнародних відносин. С. 81 – 88.
384. Вдовенко В. Роль і місце європейських нейтральних країн в
загальноєвропейській системі безпеки // Актуальні проблеми міжнародних
відносин. 2005. Вип. 55. Ч. 2. С. 68–77.
385. Верхогляд В. Історичний розвиток українсько-австрійського
економічного співробітництва у 90-х рр.: етапи, здобутки та проблеми //
Наукові записки. Історичні науки: Збірник наукових статей Національного
педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / Укладачі В. Й.
Борисенко, Б. І. Андрусишин, П. В. Дмитренко. К.: НПУ ім. М. П.
Драгоманова, 2002. Вип. 45. С. 91–100.
386. Верхогляд В. Українсько-австрійське торгове співробітництво на
сучасному етапі // Вісник. Історія. К.: Київський національний університет
імені Тараса Шевченка. Вип.62. С.67–71.
387. Верхогляд В. Українсько-австрійські політичні відносини на вищому
рівні: через минуле до майбутнього // Етнічна історія народів Європи. 2002.
Вип. 12. С. 89–92.

388. Віднянський С. Європейська політика України: основні етапи, проблеми та перспективи реалізації // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 25. К.: Інститут історії України НАН, 2016. С.11–17.
389. Ворошилов С. Проблемы истории Второй республики в Австрии в освещении буржуазных и реформистских авторов // Вестник Ленинградского университета. 1974. № 2. История. Язык. Литература. Вып. 1. С. 45–53.
390. Ворошилов С. Становление демократии в Австрии в 1945 г. // Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер. 2. История. Языкознание. Литературоведение. Вып. 3. 1995. С. 3–12.
391. Врадій О. Лісабонський договір – нові горизонти для Європейського Союзу? // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. К., 2009. Вип. 18. С. 331–343.
392. Гаврилов І.В., Жалоба І.В. «Фінляндизація» як виклик європейській системі безпеки: пан'європейський підхід до проблеми "нав'язаного" нейтралітету (70-ті роки ХХ сторіччя) // Україна дипломатична. 2015. Вип. 16. С. 351–361.
393. Деменко О. Позаблоковий статус України: реалії та перспективи / О. Деменко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. Вип. 20. С. 310–315.
394. Дергачова Г. Забутий львівський пейзаж Антонія Лянге // Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Праці секції мистецтвознавства. Львів, 1994. Т.СХХV. С. 387–393.
395. Добровольська А. Концептуальні підходи до трансформаційних процесів у суспільних науках // Цивілізаційні засади трансформаційних процесів на пострадянському просторі / за заг. ред. А. Бульвінського. К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. С. 5–24.
396. Ідзьо В. Дипломатичні відносини Української держави з Австрійським герцогством в середині ХІІІ століття (1235-1253) // Науковий Вісник Українського Університету. М., 2001. Т.І. С. 202–206.

397. Кожара Л. Передмова // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. С. 11–12.
398. Колосов Ю. Место постоянного нейтралитета в международных отношениях и современной Европе (к 50-летию постоянного нейтралитета Австрии) // Московский журнал международного права. 2005. №4. С. 56–61.
399. Костенко Ю.В. Перші кроки: Віденський вимір // Політика і час. 1996. № 9. С. 15–21.
400. Котов Б. Переписка Сталина и Реннера (по материалам РГАСПИ) // журнал «Историк». № 5 (17). 2016. С.50–57.
401. Крилевець (Вдовенко) В.М. Позаблоковий статус України в сучасній архітектурі європейської безпеки // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2002. Вип. 32. Ч. I. К: Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. С. 172–178.
402. Кудряченко А. І. Еволюція нейтралітету // Політика і час. 1993. №11. С.28–31.
403. Кудряченко А., Солошенко В. Складові демократичної консолідації Німеччини й Австрії повоєнних десятиліть та захист ними національних культурних цінностей // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. №3 (89). С. 218–239.
404. Купцова А. Ідея, що змінила світ // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. С. 305–307.
405. Левченко Р. Особливості діяльності банків Австрії в Центральній, Східній і Південно-Східній Європі // Економічний аналіз : зб. наук. праць / редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль : ВПЦ ТНЕУ“Економічна думка”, 2015. Том 21. № 1. С. 179–184.
406. Максимычев И. Австрия: опыт нейтралитета // Современная Европа. М., 2006. № 3. С. 56–68.

407. Маркевич К. Поточний стан та перспективи прямого іноземного інвестування в економіку України // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. Вип. 2 (4). Ч. 1. Мукачеве: 2015. С. 249–255.
408. Мартинов А. Зовнішньополітичний менталітет незалежної України: особливості і протиріччя (1990 – поч. ХХІ ст.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 20. К.: Інститут історії України НАН України, 2011. С. 41–59.
409. Мартинов А. Діяльність української дипломатії у Раді Безпеки ООН (2016–2017 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. К., 2018. Вип. 27. С. 146–164.
410. Мартинов А. «Пан'Європа» Ріхарда Куденхова-Калергі та започаткування процесу європейської інтеграції / А. Ю. Мартинов // Європейські історичні студії. 2015. № 2. С. 69–91.
411. Мартинов А. Популістські партії у країнах-членах Європейського Союзу: ідеологічний профіль та діяльність на початку ХХІ ст. // Проблеми всесвітньої історії. К., 2018. № 2 (4). С. 100–110.
412. Матяш І. Іноземні консули в УСРР (1919-1922 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 26. Київ, Інститут історії України, 2017. С. 465–473.
413. Мовчан М. Україна – Австрія: 10 років успішних дипломатичних відносин // Нова політика. 2001. № 6. С. 34–35.
414. Открой бизнес в сердце Европы: (вариации эконом. и инвест. сотрудничества с Австрией) // Обзор украинского рынка. 2005. №2. С.45–47.
415. Палієнко М. Архівна система Австрії: історичні витоки, еволюція, сучасна організація // Архівна справа за кордоном. К., 2016. С. 187–210.
416. Папенко Н. Австрійська республіка: від демократії до авторитаризму / Н. Папенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. К., 2017. С. 48–54.

417. Папенко Н. Аншлюс в історії австрійсько-німецьких відносин упродовж 1918-1919 рр. / Н. Папенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2011. Вип. 108. С. 28–32.
418. Папенко Н. До питання про становище українців в Австро-Угорщині в кінці XIX –поч. XX ст. / Н. Папенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2008. Вип. 94. С. 40–44.
419. Папенко Н., Лихачева О. Австрійсько-українські відносини: історичний вимір // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. К., «Київський університет»: 2013. С. 51–55.
420. Папенко Н., Папенко Є. Політика Австрійської республіки щодо статусу постійного нейтралітету (1945 – 1955 рр.) // Європейські історичні студії. № 4. К., 2016. С. 192–208.
421. Поліванов В., Тарасюк О. Перспективи та проблеми торговельних відносин України та Австрії // Зовніш.торгівля: право та економіка. 2006. №4. С.110–113.
422. Попов П. Позитивна динаміка характеризує українсько-австрійські торговельно-економічні відносини // Політика і час. 2004. №1. С.28–35.
423. Расевич В. Меморандум від липня 1915 р. до австрійського уряду про необхідність уживання національної назви «українці» // Україна в минулому / НАН України, Ін-т укр. археографії, Львів. від-ня. Вип. 5: 3б. з нагоди 75-літнього ювілею І. Л. Бутича. Київ-Львів, 1994. С. 172–180.
424. Рудич Ф. Україна – Австрія: політичні структури [Порівняльний аналіз] // Віче. 1995. № 10. С. 101–112.
425. Рябошапченко А. Маастрихтський договір та процедура вступу Австрійської Республіки до Європейського Союзу // Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 73. С. 215–220.
426. Рябошапченко А. Правові засади вступу Австрійської Республіки до Європейського Союзу / А. Рябошапченко // Юридичний вісник. 2015. № 1. С. 198–202.

427. Самохвал О. Інституційні засади формування механізму державного регулювання туристичної сфери Австрії // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». № 7 (15). 2018. С. 61–68.
428. Сафар'янс Є. Австрійський шлях до європейської інтеграції // Європейські історичні студії. № 1. К., 2015. С. 92–101.
429. Сафар'янс Є. Австрія у складі Європейського Союзу // Європейські історичні студії. № 2. К., 2015. С. 92–102.
430. Сафар'янс Є. Криза європейської системи безпеки 2014 р. та її вплив на українсько-австрійські відносини // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 25. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. С. 107–121.
431. Сафар'янс Є. Роль Наради з безпеки та співробітництва у Європі в процесі ядерного роззброєння України // Український історичний збірник. Вип. 20. К.: Інститут історії України НАН України, 2018. С. 210–221.
432. Сафар'янс Є. Російський вплив на політику Австрії відносно Угоди про асоціацію між Україною та ЄС // «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки». Вип. 26. К.: Інститут історії України НАН України, 2017. С. 209–224.
433. Сафар'янс Є. Співпраця України та Австрійської Республіки в контексті глобалізації освіти, науки, культури // Дриновський збірник. Том XI. Софія – Харків, 2018. С. 431–439.
434. Сафар'янс Є. Торгівельно-економічні відносини Австрії та України // Міждисциплінарні гуманітарні студії. № 3. К., 2017. С. 226–241.
435. Сафар'янс Є. Трансформація австрійського нейтралітету в умовах змін європейської системи безпеки (1990-ті – поч. XXI ст.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 24. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 273–283.
436. Сафар'янс Є. Україна на шляху від євразійської до європейської цивілізацій // Дриновський збірник. Т. IX. Софія – Харків, 2016. С. 342–346.

437. Сафар'янс Є. Україна та Австрійська Республіка: співробітництво в європейському інтеграційному процесі // Український історичний збірник. Вип. 18. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 267–276.
438. Сафар'янс Є. Формування договірно-правових засад українсько-австрійських відносин // Український історичний збірник. Вип. 19. К.: Інститут історії України НАН України, 2017. С. 313–323.
439. Сахаренко О. Ініціатива “регіонального партнерства” Австрійської республіки // Актуальн. пробл. міжнар. відносин. 2003. Вип. 40. Ч.ІІ. С. 64–68.
440. Сахаренко О. Система прийняття зовнішньополітичних рішень у Австрійській республіці // Актуальн. пробл. міжнар. відносин. 2004. Вип. 47. Ч.І. С. 64–71.
441. Сахаренко О. Формування нової концепції оборони та безпеки Австрійської республіки: політичний аспект // Актуальн. пробл. міжнар. відносин. 2003. Вип. 42. Ч.І. С. 22–27.
442. Семенко В. Українсько-австрійські двосторонні відносини протягом 1991 – 1996 рр. // Буковинський журнал. 2003. № 1. С. 97–103.
443. Семенко В. Українсько-австрійські міждержавні двосторонні відносини протягом 1997 – 2012 рр. в контексті євроінтеграції України // Історико-політичні проблеми сучасного світу. Чернівці: Технодрук, 2013. Т. 27–28. С. 107–111.
444. Талер Р. Українсько-австрійські зовнішньоекономічні відносини // Зовнішня торгівля. 1999. № 3/4. С.144–146.
445. Толстов С. Система міжнародних відносин: внутрішні зв'язки та регулюючі механізми // Антологія творчих досягнень. К.: ІСЕМВ НАН України, 2004. Вип. 1. С. 263–289.
446. Троекуров Е. Нейтралитет как институт международного права (зарождение, развитие, современные доктрины) // Право и политика. М., 2008. №1. С. 91–102.
447. Троян С. Німецька ліберальноімперіалістична серединноєвропейська концепція Фрідріха Наумана періоду Першої світової війни / С. С. Троян //

- Науковий вісник Дипломатичної академії України. К., 2014. Вип. 21(1). С. 193–200.
448. Троян С. Німецька Міттельєвропа Фрідріха Наумана як інтеграційний проект (з історії Великої війни 1914-15 рр.) / С. С. Троян // Зовнішні справи. К, Дипломатична академія України, 2015. №9. С.48–51.
 449. Хименець В. Українсько-австрійські відносини: політичний та економічний аспекти (1991 – 2001) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип.9. К., 2003. С. 97–110.
 450. Химинець В. Українсько-австрійські відносини крізь призму санкцій країн ЄС проти Австрії // Науковий вісник Дипломатичної академії України. К., 2002. Вип.7. С.243–248.
 451. Ціватий В. Економічний вимір дипломатії Австрійської Республіки початку ХХІ століття: політико-інституційний аспект / В. Ціватий // Зовнішні справи. 2013. № 7. С. 48–51.
 452. Ціватий В., Сочка Я. Дипломатична служба Австрійської Республіки: історичний та інституційний розвиток / В. Ціватий, Я. Сочка // Зовнішні справи. 2013. № 9. С. 46–49.
 453. Ціватий В., Сочка Я. Модель підготовки дипломатичних кадрів Австрійської Республіки: традиції, інституції, кадровий менеджмент (досвід для дипломатії України) / В. Ціватий, Я. Сочка // Зовнішні справи. К., 2014. № 21. С. 22–28.
 454. Ціватий В. Віденський конгрес 1814 – 1815 рр.: інституціональний вердикт європейського політико-дипломатичного та суспільно-історичного розвитку / В. Ціватий // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2015. Вип. 22(1). С. 114–123.
 455. Щавинская Л. Межрегиональный центр профессиональной реабилитации инвалидов в г. Евпатория (Крым) // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. С. 299–301.

456. Anderwald K. Regionalpartnerschaft Kärnten – Bukovyna: Stand und Perspektiven // Der Donauraum. Vol. 37. Issue 4 (Dec.1997). S.14–19.
457. Astrov V. Austria: relations with Russia and implications for the EU Eastern Partnership // East European Studies. EU-Russian relations and the Eastern Partnership: Central-East European member state interests and positions. Nr. 1. Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences. Budapest, 2009. P. 165–182.
458. Astrov V. Ukraine: on the path towards EU association? // WIIW Monthly Report. No. 11/2013. Vienna, 2013. P. 24–26.
459. Besters-Dilger J. Die Ukrainistik in Wien und die Rolle des Ukrainischen in Österreich // Der Donauraum. Vol. 37. Issue 4 (Dec.1997). S. 50–55.
460. Bihl W. Die Ukraine. Eine historische Einführung // Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1-2 (Dec.1994). S. 5–12.
461. Bischof G. Of Dwarfs and Giants: From Cold War Mediator to Bad Boy of Europe – Austria and the U.S. in the Transatlantic Arena (1990–2013) // Contemporary Austrian studies. Austria's International Position after the End of the Cold War. Vol. 22. New Orleans, University Press, 2013. P.13–52.
462. Bösch G. Abenteuer Ukraine? Banken zwischen Boom und Krise // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 317–320.
463. Busek E. Wo liegt Ushgorod? // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: Андреас Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 175–178.
464. Cameron F. Central and Eastern Europe in twenty years // Der Donauraum: Zeitschrift des Institut für den Donauraum und Mitteleuropa. 20 Jahre Fall des Eisernen Vorhangs. Wien, 2009. Vol. 49. Issue 3–4. S. 387–399.
465. Demchenko V. Zustand und Perspektiven der ukrainisch-österreichischen Wissenschaftsbeziehungen // Der Donauraum. Vol. 37. Issue 4. 1997. S. 42–47.
466. Filipenko A. Politik für wirtschaftliches Wachstum in der Ukraine // Der Donauraum. Vol. 37. Issue 4. (Dec.1997). S.7–14.

467. Forst-Battaglia J. Galizien und sein Osten, Land der Begegnungen – Realität und Mythos // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: Андреас Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 105–128.
468. Gräbner H. Schulpartnerschaft des Bundesregionalgymnasium Spittal an der Drau mit dem Gymnasium in Cernivci // Der Donauraum. Volume 37. Issue 4 (Dec. 1997). S.19–21.
469. Gugenberger G. Demokratie in der Ukraine – Wege der Konsolidierung // Der Donauraum. Volume 44. Issue 3–4 (Dec. 2004). S.117–134.
470. Hauser G. Austrian Security Policy: New Tasks and Challenges // Defence and Strategy. Nr. 1. 2007. P. 45– 56.
471. Hauser G. ESDP and Austria: Security policy between Engagement and Neutrality / Austrian Foreign Policy in Historical Context. Contemporary Austrian Studies. Vol. 14. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers, 2005. P. 207–245.
472. Hauser G. Sicherheitspolitische Kooperation im Schwerzmeerraum // Der Donauraum. Vol. 47. Issue 3–4 (Dec. 2007). S.197–219.
473. Hausmann G., Penter T. Der Gebrauch der Geschichte. Ukraine 2014: Ideologie vs. Historiographie // Osteuropa: Gefährliche Unschärfe. Russland, die Ukraine und der Krieg im Donbass. Jahrgang 64. № 9–10. 2014. S. 35–50.
474. Havlik P. Vilnius Eastern Partnership Summit: Milestone in EU-Russia Relations – not just for Ukraine // Danube: Law and Economic Review. № 5. 2014. P. 21–51.
475. Heim W. Einleitung // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 13–19.
476. Heinrich H.-G. Ukraine, Belarus, Russland – die Rolle «zweite Well»? // Der Donauraum. Vol. 44. Issue 3–4 (Dec.2004). S.81–84.
477. Horbach A.-H. Die griechisch-katholische und orthodoxes Kirche in der Ukraine // Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1–2 (Dec.1994). S.72–81.

478. Jevtuch V. Die Gegenwärtige ethnopolitische Situation in der Ukraine // Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1–2 (Dec.1994). S.60–68.
479. Kappeler A. Das historische Erbe // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 33–54.
480. Kitzmüller G. Fischer Sports Gruppe // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 339–342.
481. Knaus G. Independent Ukraine and the Ambiguities of Perestroika // Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1–2 (Dec.1994). S.37–49.
482. Kolodnyi A. Die Orthodoxie in der unabhängigen Ukraine // Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1–2 (Dec.1994). S.68–70.
483. Kostenko J. Die Außenpolitik der Ukraine: neue Akzente Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1–2 (Dec.1994). S.52–55.
484. Malek M. Die schwierige Geburt der ukrainischen Armee zwischen Atomstreit und Flottenkontroversen // Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1–2 (Dec.1994). S.111–126.
485. Martin P. Die Donau ist der Fluss der Erweiterung Europas // Der Donauraum. Vol. 47. Issue 3–4 (Dec.2007). S.167–171.
486. Mastny V. Kremlin Politics and the Austrian Settlement // Problems of Communism. July–August 1982. P. 41–46.
487. Mussnig D. Geopolitisches Spielfeld? Die Ukraine und Belarus im Beziehungen zwischen Russland und der EU // Der Donauraum. Volume 44. Issue 3–4 (Dec.2004). S.106–117.
488. Panchuk O. Das Selbstbewusstsein des Menschen und die Unabhängigkeit der Ukraine // Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1–2 (Dec.1994). S.55–60.
489. Plassnik U. On the Road to a Modern Identity: Austria's Foreign Policy Agenda from the Cold War to the European Union // Contemporary Austrian studies. Austria's International Position after the End of the Cold War. Vol. 22. New Orleans, University Press, 2013. P.55–95.

490. Platzer W., Puschnig U., Zhaloba I. Horst Schumi – ein Motor der österreichisch-ukrainischen Beziehungen // Kärnten Dokumentation. Dialog und Kultur. Beiträge zum Europäischen Volksgruppenkongress 2015 und Sonderthemen / Herausgeber: Peter Karpf, Thomas Kassl, Werner Platzer, Wolfgang Platzer, Udo Peter Puschnig. Klagenfurt am Wörthersee, 2016. Bd. 32. S. 90–99.
491. Postl G. Die ukanische Wirtschaft im zweiten Jahrzehnt ihrer Unabhängigkeit und ihre Beziehungen zu österreichischen Firmen sowie ein Ausblick in die dritte unabhängige Dekade // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 309–312.
492. Rasevych V. Rückkehr nach Europa // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 147–157.
493. Resch A. Austrian Foreign Trade and Austrian Companies' Economic Engagement in Eastern Europe (CEE) since 1989 // Contemporary Austrian Studies. Vol. 22. New Orleans, University Press, 2013. P. 198–223.
494. Reuther T., Schneider G., Mayr G. Nationale Technische Universität Charkiw und Alpen-Adria-Universität Klagenfurt // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: А. Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 286–290.
495. Riekman S. Austria's Dismal EU Membership: From Enthusiasm to Ambivalence // Contemporary Austrian Studies. Global Austria: Austria's Place in Europe and the World. New Orleans: University Press, 2011. Vol. 20. P. 238–257.
496. Safarians Y. Trade cooperation and Austrian investment activity in Ukraine // Torun International Studies. № 9. Torun, 2016. P. 43–55.
497. Schimpf A. Schweißindustrie setzt auf Fronius Ukraine // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: Андреас Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 347–349.
498. Schüssel W. Schwerpunkte der österreichischen Präsidentschaft // Europäische Rundschau. Wien, 1998. № 2. S. 9–16.

499. Simon G. Russland und die Grenzen Osteuropas // Osteuropa. Jg. 49. H. 11/12. 1999. S. 1091–1107.
500. Skala R. Die Entwicklung des Deutschtums in Österreich // Der Panther. 1916. November. S. 1341–1345.
501. Suppan A. Austria and Eastern Europe in the Post-Cold War Context: Between the Opening of the Iron Curtain and a New Nation-Building Process in Eastern Europe // Contemporary Austrian studies. Austria's International Position after the End of the Cold War. Vol. 22. New Orleans, University Press, 2013. P. 143–166.
502. Suppan A. Jugoslawien und der Staatsvertrag // Suppan A., Stourzh G., Mueller W. (ed.). Der österreichische Staatsvertrag 1955: Internationale Strategic, rechtliche Relevanz, nationale Identität: The Austrian State Treaty, 1955: international Strategy, Legal Relevance, National identity. Wien, 2005. S.431–471.
503. Suppan A. Zur Nationsbildung der Ukraine (bis 1918) // Der Donauraum. Vol. 34. Issue 1–2 (Dec.1994). S.12–27.
504. Weninger M. Diplomatiegeschichte – wie alles begann... // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: Андреас Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 129–134.
505. Weninger M. Von Steppenhumeln und anderen Schwärmereien // Українсько-австрійські зустрічі (Österreichisch-Ukrainische Begegnungen) / упор.: Андреас Каппелер та ін. Л.: ВНТЛ-Класика, 2013. S. 275–280.
506. Zhaloba I. Die Ukraine verstehen // Paneuropa Oesterreich. Nr. 1. Jg. 40. 2015. S. 29–31.
507. Zhaloba I., Osaciuk S. Die Konsulaten in Czernowitz (1868–1940) // Analele Bucovinei. București-Rădăuți: Editura Academiei Române, 2015. № 1. S. 43–48.

Матеріали конференцій, круглих столів, симпозіумів

508. Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. Матеріали конференції /упоряд.: проф., д.і.н. І. В. Жалоба, доц., к.і.н. Купчик, к.і.н. Л. В. Шпаковськи. Київ: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. 316 с.
509. Австрія й Україна у контексті європейської інтеграції й співробітництва. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Відп. ред. В. Андрущенко, М. Мозер. К.: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Інститут славістики Віденського університету, 2005. 160 с.
510. Австрія та Україна в ХХ столітті: в пошуках ідентичності та суверенітету / М. Діппельрайтер, С. Осадчук (упорядники). Чернівці: Зелена Буковина, 2010. 488 с.
511. Брюкмюллер Е. Стара держава – юна нація. Зауваги щодо генези австрійської національної свідомості Другої республіки // Австрія та Україна в ХХ столітті: в пошуках ідентичності та суверенітету / М. Діппельрайтер, С. Осадчук (упорядники). Чернівці: Зелена Буковина, 2010. С. 268–292.
512. Васильчук В. Австрійці в українському історико-культурному процесі // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С.220–226.
513. Верхогляд В. Головні напрямки економічного співробітництва України та Австрії у 1990-х роках // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 10-й річниці незалежності України "Проблеми державного будівництва в умовах європейського шляху розвитку незалежності України". К., 2001. С. 324–327.
514. Вонаут Г. Державний суверенітет та вступ до ЄС – чи є ці поняття суперечливими? Вивчення питання на прикладі Австрії // Австрія та Україна в ХХ столітті: в пошуках ідентичності та суверенітету / М. Діппельрайтер, С. Осадчук (упорядники). Чернівці: Зелена Буковина, 2010. С. 371–398.

515. Гай-Нижник П. Фінансові взаємини України з Австро-Угорщиною (кінець 1917 – 1918 рр.) // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 153–185.
516. Дахс Г. Партійна система Австрії в 1945-1995 роках // Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України. Доповіді і реферати двостороннього політологічного симпозіуму у приміщенні Австрійського Посольства в Києві 16-18 листопада 1995 р. / пер.: О. Голод, Т. Гаврилів, Ю. Прохасько. Львів: Е. Гофер, Ф. Рудич, 1996. С. 101–114.
517. Діппельрайтер М. Австрійська кооперація у науці, освіті та культурі // Австрія та Україна в ХХ столітті: в пошуках ідентичності та суверенітету / М. Діппельрайтер, С. Осадчук (упорядники). Чернівці: Зелена Буковина, 2010. С. 19–58.
518. Дорнік В. Австрія в період між розпадом Австро-Угорщини та першими роками Другої республіки. Пошуки ідентичності та суверенітету в 1918-1985 роки // Австрія та Україна в ХХ столітті: в пошуках ідентичності та суверенітету / М. Діппельрайтер, С. Осадчук (упорядники). Чернівці: Зелена Буковина, 2010. С. 58–103.
519. Жалоба І. Світова дипломатія і виклики ХХІ ст. // Зовнішня політика і дипломатія: український і світовий досвід. Збірник тез доповідей конференції 23 грудня 2015 р., м. Київ. К.: ДАУ при МЗС України, 2015. С. 11–13.
520. Ідзьо В. Політичні відносини Русі-України з Австрійським герцогством в середині ХІІІ ст. // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 10–21.
521. Круглый стол в редакции журнала «Международная жизнь» на тему «15 мая 1955 года. Государственный договор: Австрия независима и нейтральна» // Международная жизнь. 2005. №6. С. 127–155.
522. Кудряченко А. І. Зовнішньополітичні засади незалежної України // Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України. Доповіді і

- реферати двостороннього політологічного симпозіуму у приміщенні Австрійського Посольства в Києві 16-18 листопада 1995 р. / пер.: О. Голод, Т. Гаврилів, Ю. Прохасько. Львів: Е. Гофер, Ф. Рудич, 1996. С. 264–276.
523. Матяш І. Відень як центр «українського дипломатичного життя» 1918-1923 рр. // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 194–207.
524. Осташко Т. Ідеологічні центри українського монархічного руху в Австрії // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 270–284.
525. Папенко Н., Папенко Є. Політика Австрійської Республіки з питань вступу до Європейського Союзу // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 75–85.
526. Пивовар С. Встановлення державних відносин між Австро-Угорщиною та Україною (1918 рік) // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 119–138.
527. Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України. Доповіді і реферати двостороннього політологічного симпозіуму у приміщенні Австрійського Посольства в Києві 16-18 листопада 1995 р. / пер.: О. Голод, Т. Гаврилів, Ю. Прохасько. Львів: Е. Гофер, Ф. Рудич, 1996. 316 с.
528. Рудич Ф. Політичні структури України і Австрії: порівняльний аналіз // Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України. Доповіді і реферати двостороннього політологічного симпозіуму у приміщенні Австрійського Посольства в Києві 16-18 листопада 1995 р. / пер.: О. Голод, Т. Гаврилів, Ю. Прохасько. Львів: Е. Гофер, Ф. Рудич, 1996. С. 9–50.

529. Сафар'янс Є. (Р)еволюція Гідності: визначення сутності події та її хронологічних меж // Матеріали XVII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2019: Історія». Київ, 2019. С. 256–260.
530. Сафар'янс Є. Австрійський нейтралітет та його адаптація до європейської системи міжнародних відносин // Матеріали VIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету». Київ: 2015. С. 485–487.
531. Сафар'янс Є. Вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на характер українсько-австрійських відносин // Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету» (до 200-річчя від дня народження М.І.Костомарова). Київ, 2017. С. 485–487.
532. Сафар'янс Є. Поняття «майдан» в суспільній свідомості українців кін. XX – поч.. XXI ст. // Матеріали XIII міжнародної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Дні науки – 2019: Історія». Київ, 2019. С.140–144.
533. Сафар'янс Є. Співпраця Австрії та України в науково-освітній сфері // Матеріали IX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки історичного факультету» (до 150-річчя від дня народження М.С. Грушевського). Київ: 2016. С. 485–487.
534. Сафар'янс Є. Українсько-австрійське співробітництво в європейському інтеграційному процесі // IV Міждисциплінарні гуманітарні читання: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 28 жовтня 2015 р. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 90–93.
535. Сахаренко О. Політика безпеки і оборони Австрійської республіки на сучасному етапі // Актуальн. пробл. міжнар. відносин. Матеріали наук-теорет. конф. 2004. Вип. 49. Ч.ІІ. С. 3–6.
536. Татаренко Н. Камералізм як ментальна і економічна складова розвитку Австрії // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.:

- проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С.88–118.
537. Терещенко Ю. Вільгельм Габсбург – учасник українського національно-визвольного руху // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 240–269.
538. Троян С. Австрійські Mitteleuropa-концепції напередодні та під час Першої світової війни // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упор.: проф., д.і.н. І.В. Жалоба, доц., к.і.н. О.Р. Купчик, к.і.н. Л.В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 23–33.
539. Халоупек Г. Значення соціального партнерства для австрійської економічної політики // Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України. Доповіді і реферати двостороннього політологічного симпозіуму у приміщенні Австрійського Посольства в Києві 16-18 листопада 1995 р. / пер.: О. Голод, Т. Гаврилів, Ю. Прохасько. Львів: Е. Гофер, Ф. Рудич, 1996. С. 234–239.
540. Шевчук А. Шляхи включення України до європейських структур // Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України. Доповіді і реферати двостороннього політологічного симпозіуму у приміщенні Австрійського Посольства в Києві 16–18 листопада 1995 р. / пер.: О. Голод, Т. Гаврилів, Ю. Прохасько. Львів: Е. Гофер, Ф. Рудич, 1996. С. 254–259.
541. Brait A. Wien-Moskau und Wien-Kiew. Der Zusammenbruch der UdSSR und die neue Unabhängigkeit der Ukraine aus der Wiener Perspektive // Австрія й Україна на історичних перехрестях: наук. зб. / упоряд.: проф., д.і.н. І. В. Жалоба, доц., к.і.н. Купчик, к.і.н. Л. В. Шпаковськи. К.: Дипломат. акад. України при МЗС України, 2016. С. 39–74.
542. Goldsmith B. Economic Liberalism and Security Preferences: A Comparative Case Study of Russia and Ukraine in the 1990s / B. Goldsmith // Demokratizatsiya. Vol. 9. No. 3. Summer. 2001. P. 399–433.

Дисертації, автореферати

543. Барвінська П. Образ Східної Європи у німецькомовному академічному середовищі в кінці XIX - початку XXI століття: дис. на здобуття науков. ступеня док. іст. наук: 07.00.02. Одеський національний університет імені І.І. Мечнікова. Одеса, 2013. 517 с.
544. Білас О. Форми культурного життя українців у Німеччині та Австрії (1935-1955): автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. мистецтвознавства: 26.00.01. Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка. Л., 2010. 17 с.
545. Вдовенко В. Політика нейтралітету і позаблоковості в сучасній архітектурі європейської безпеки: автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. пол. наук: 23.00.04. Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2006. 22 с.
546. Верхогляд В. Українсько-австрійське економічне співробітництво у 1991-2000 рр.: автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01. Дон. нац. ун-т. Донецьк, 2002. 19 с.
547. Головашина О. Проблема национальной самоидентификации австрийских немцев в 1918-1938 гг.: дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.03. Тамбов, 2010. 222 с.
548. Горлова О. Денацификация Австрии после Второй мировой войны: по материалам советской оккупационной зоны: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.03. Тамбов, 2004. 22 с.
549. Дукмас Олена Леонідівна. Центральноевропейська ініціатива: структура, функції, діяльність у форматі регіонального співробітництва (1989-2011 рр.): автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02. К., 2012. 20 с.
550. Ермаков О. Внешняя политика Австрии и развитие советско-австрийских отношений в 80-е годы: дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.05. М., 1988. 218 с.

551. Жалоба І. Політика австрійського уряду щодо шляхів сполучення на північному сході монархії в останній чверті XVIII – на початку 70-х років XIX ст.: дис. на здобуття науков. ступеня док. іст. наук: 07.00.02. Чернівецький державний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2004. 434 с.
552. Игошкин Г. Внешняя политика Второй Австрийской Республики. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.05. К., 1990. 280 с.
553. Ильина С. Идеология австрийской социал-демократии в 1980-1990-е гг.: дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.03. Тамбов, 2002. 245 с.
554. Качалова А. Роль средств массовой информации в деятельности политических партий Австрии на современном этапе: дис. на соискание уч. степени канд. пол. наук: 23.00.02. Москва, 2007. 158 с.
555. Кріль М. Словянські народи Австрійської монархії: культурно-освітні та наукові зв'язки з українцями (1772-1867): дис. на здобуття науков. ступеня док. іст. наук: 07.00.02. Львівський державний університет ім. Івана Франка. Львів, 1999. 422 с.
556. Кружков В. Постоянный нейтралитет Австрии: становление, трансформация и перспективы: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2009. 28 с.
557. Кураєв О. Український фактор у політиці Німеччини та Австро-Угорщини періоду Першої світової війни: дис. на здобуття науков. ступеня док. іст. наук: 07.00.02. НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. К., 2006. 499 с.
558. Максимова О. Отношения Австрийской Республики с СССР и Российской Федерацией: общее и особенное, исторический опыт и новые тенденции: дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2008. 334 с.
559. Малиновський Б. Аграрна політика Австро-Угорщини та Німеччини в Україні, 1918 р.: дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02. Дніпр. національний університет. Д., 2001. 250 с.

560. Михасюк О. Внешняя политика нейтральной Австрии и актуальные проблемы Европейских и Международных отношений: 1970 – 1983 гг.: дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2002. 290 с.
561. Папенко Є. Український сокільський рух у Галичині (1890 – 1930 рр.): дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01. К., 2017. 241 с.
562. Расевич В. Українська національно-демократична партія 1899 – 1918 рр.: автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01. Львів: НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 1995. 22 с.
563. Печиборщ В. Політика «збройного нейтралітету» Швейцарії в роки Другої світової війни (1939-1945): військово-політичний та соціально-економічний аспекти: автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02. К., 2017. 19 с.
564. Попик С. Українське питання в політиці Австрії в роки Першої світової війни (1914-1918 рр.): дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02. Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 1996. 238 с.
565. Попов В. Громадські та культурні зв'язки народів Австро-Угорщини з українцями в 60-80-х рр. XIX ст. дис. на здобуття науков. ступеня док. іст. наук: 07.00.02. Дон. нац. ун-т. Донецьк, 2002. 168 с.
566. Пугачова Д. Зовнішня політика країн Скандинавії у сфері безпеки та оборони у постбіполярний період: дис. на здобуття науков. ступеня канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 2017. 198 с.
567. Саєвич Й. Військовополоненні українці в таборах Австро-Угорщини і Німеччини в період Першої світової війни: вишкіл та організація побуту: дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 22.02.22. Нац. ун-т «Львівська політехніка». Л., 2007. 190 с.
568. Сахаренко О. Європейська політика Австрійської республіки: дис. на здобуття науков. ступеня канд. політ. наук: 23.00.04. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2007. 225 с.
569. Семенко В. Особливості розвитку партійної системи Австрії у контексті європейських трансформаційних процесів: автореф. дис. на здобуття науков.

- ступеня канд. політ. наук: 23.00.02. Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 2006. 18 с.
570. Сидорчук Т. Наукова та культурно-освітня діяльність української еміграції в Австрії (1919–1925): автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 07.00.03. НАН України, Інститут археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. К., 1995. 22 с.
571. Сулим Б. Імідж України у суспільно-політичному дискурсі Австрійської Республіки: автореф. дис. на здобуття науков. ступеня канд. політ. наук: 23.00.04. Львів, 2011. 19 с.
572. Ульякин А. Политика США в отношении Австрии в период подготовки и принятия государственного договора: 1945-1955 гг.: авт. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2008. 26 с.
573. Уська У. Українське питання в Галичині у політиці австрійського уряду в 1907-1914 рр.: дис. на здобуття науков. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л., 2005. 19 с.
574. Чарушина О. Экономическое развитие Австрии в условиях членства в Европейском Союзе: авт. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук: 08.00.14. Санкт-Петербург, 2011. 23 с.
575. Щербинин П.В. Роль нейтральных государств в формировании системы европейской безопасности: дис. на соискание уч. степени канд. полит. наук: 23.00.04. Москва, 2003. 165 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Карта «Сполучених Штатів Великої Австрії», створена на основі пропозиції А. Поповічі; Історичний атлас Вільяма Р. Шепарда, 1911 р.

URL: <https://brilliantmaps.com/united-states-austria/>

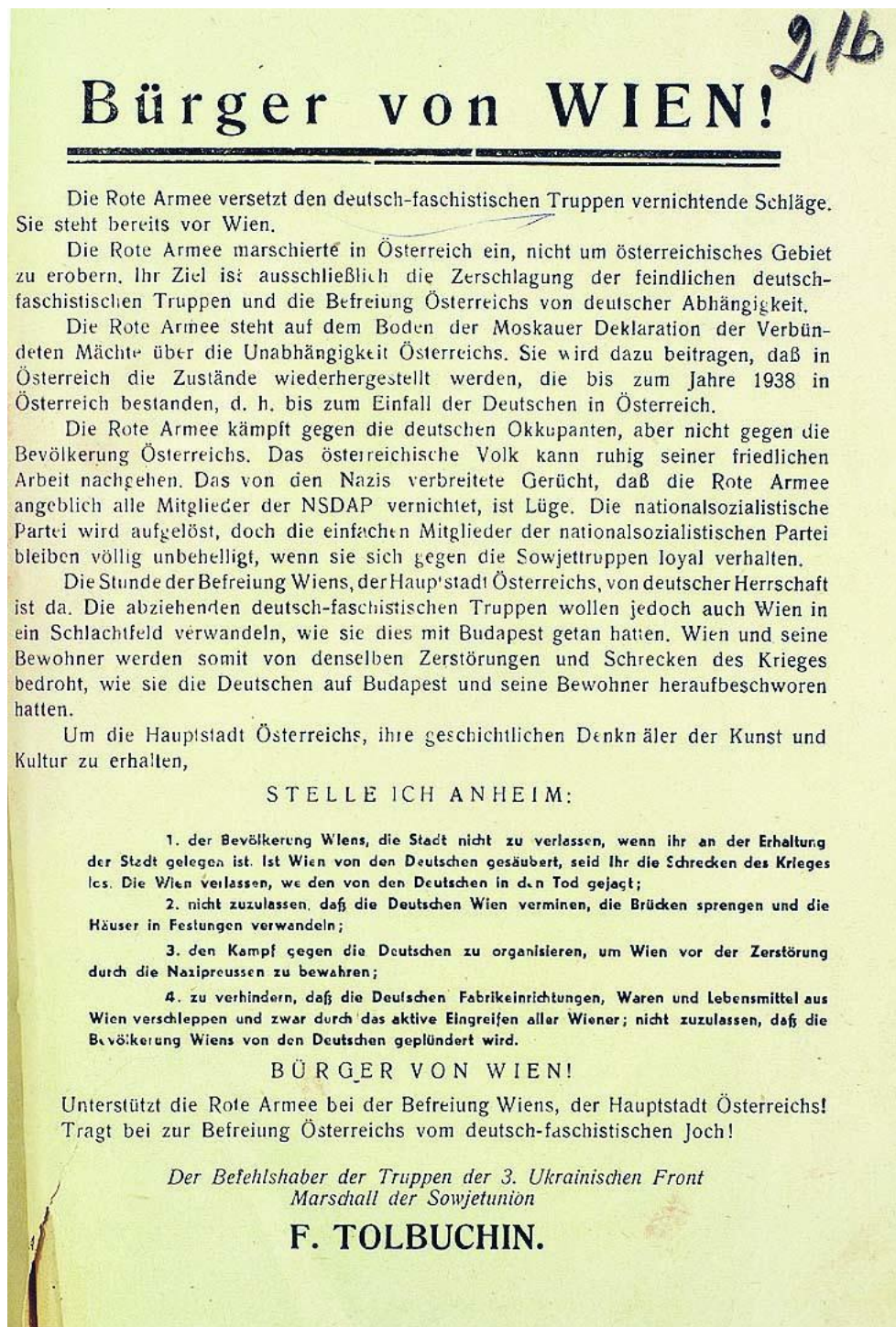
Сучасна політична мапа Австрії. Автор: pablofdezr1984.

URL: <https://ua.depositphotos.com/93815712/stock-illustration-political-map-of-austria.html>

Звернення командуючого 3-м Українським фронтом маршала Ф. Толбухіна до жителів Відня від 3 квітня 1945 р. ; надано ЦАМО, взято зі статті Котова Б.

Переписка Сталина и Реннера (по материалам РГАСПИ) // журнал «Историк». № 5 (17). Май, 2016. С.50-57.

Перша сторінка листа К. Реннера, адресованого Й. Сталіну 15 квітня 1945 р. Узято зі статті Котова Б. Переписка Сталина и Реннера (по материалам РГАСПИ) // журнал «Историк». № 5 (17). Май, 2016. С.50-57.

Seiner Excellenz
Marschall Stalin

Moskau.

Sehr geehrter Genosse!

In der Frühzeit der Bewegung haben mich mit vielen russischen Volkgenossen enge persönliche Beziehungen verknüpft, es war mir jedoch bisher nicht vergönnt, Sie, werter Genosse persönlich, kennen zu lernen.

Mit Lenin traf ich auf der Stockholm sozialistischen Friedenskonferenz 1917 zusammen, mit Trotzki verkehrte ich durch die Jahre seines Wiener Aufenthalts ständig, mit Pyat'sanow arbeitete ich gemeinsam in der Wiener Arbeiterzeitung, viele vor dem Fasismus flüchtende Genossen wohnten oder nächtigten wenigstens in meiner Wohnung auf der Durchreise in die Schweiz, manche von mir mit einem Passe ausgerüstet.

Nun fügt es das wechselvolle Spiel der Geschichte, daß ich in einem Alter, wo ich mit meiner öffentlichen Tätigkeit abgeschlossen zu haben glaubte, auf so

Додаток І

К. Реннер та інші члени уряду прямують до будівлі парламенту, Відень, 29 квітня 1945 р., взято зі статті Котова Б. Переписка Сталина и Реннера (по материалам РГАСПИ) // журнал «Историк». № 5 (17). Май, 2016. С.50-57.

Додаток Д

Атлас для учнів 8-го класу: фізична географія України, 2006 р. URL: ukrmap.com.ua

Посол Австрії в Україні Міхаель Місс на відкритті першої філії «Райффайзенбанк Україна» у Донецьку. 24 січня 2002 р. Фото: С. Яковенко, УНІАН. URL: <https://photo.unian.ua/photo/4513-mihael-miiss>

Зустріч Президента України В.А. Ющенка з Федеральним президентом Республіки Австрія Х. Фішером. 8 липня 2008 р. Фото: М. Марківа, УНІАН. URL: <https://photo.unian.ua/photo/137148-vizit-viktora-yushchenko-v-venu>

Зустріч Федерального канцлера Республіки Австрія А. Гузенбауера та Прем'єр-міністра України Ю. Тимошенко. 15 липня 2008 р. Фото: О. Прокопенка, УНІАН.

URL: <https://photo.unian.ua/photo/138579-yuliya-timoshenko-i-alfred-guzenbauer>

Палац Гофбург у м. Відень. Вигляд з Гільденплацу. Фото: Є. Сафар'янс. Вересень 2018 р.

Пам'ятник принцу Євгену Савойському у м. Відень. Фото: Є. Сафар'янс. Вересень 2018 р.

Палац Гофбург у м. Відень. Вигляд з Міхаелерплацу. Фото: Є. Сафар'янс. Вересень 2018 р.

Пам'ятник імператору Йосифу II у м. Відень. Фото: Є. Сафар'янс. Вересень 2018 р.

Будівля Австрійської національної бібліотеки у м. Відень. Фото: Є. Сафар'янс.
Вересень 2018 р.

Галерея Альбертіна та пам'ятник Альбрехту ерцгерцогу Австрійському у м. Відень.
Фото: Є. Сафар'янс. Вересень 2018 р.

Відділення банку «Райффайзен» у м. Відень. Фото: Є. Сафар'янс. Вересень 2018 р.

Нафтосховища австрійської нафтової компанії OMV поруч з м. Відень.

Фото: Є. Сафар'янс. Вересень 2018 р.

Будівля національного просвітницького товариства «Urania» у м. Відень. Фото: Є. Сафар'янс. Вересень 2018 р.

Будівля Посольства Австрійської Республіки в м. Київ. Фото: Є. Сафар'янс.
Червень 2019 р.

Додаток П

Таблиця 1. ВВП Австрійської Республіки за даними Всесвітнього банку, \$ млрд

Рік	1990	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2015	2016	2018
ВВП	166,5	196,8	316	430	400	392	431	430	442	382	391	429

Таблиця 2. ВВП України за даними Держкомстату в грн. (нижче подано в доларах США за поточним курсом на той момент);

* - без урахування тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, та окремих районів Донецької і Луганської областей;

Рік	1996	2000	2005	2008	2009	2010	2013	2014*	2015*	2016*	2018*
₴ млрд	81,5	176,1	457,3	990,8	947,0	1120,6	1522,7	1586,9	1988,5	2383,2	3558,7
\$ млрд.	44,5	31,3	86,1	179,9	117,2	136	183,3	133,5	91	93,3	130,8

Таблиця 3. Двостороння торгівля товарами та послугами України з Австрійською Республікою (за даними Держмиткому України), \$ млн.

Рік	1992	1993	1994	1995	2000	2001
Експорт	41,86	83,02	74,3	76,43	222,4	245,0
Імпорт	53,26	75,17	108,15	126,23	197,7	247,8
Товарообіг	95,12	158,19	182,45	202,66	420,1	492,8
Сальдо	-11,4	7,85	-33,85	-49,8	24,7	-2,8

Таблиця 4. Двостороння торгівля товарами та послугами України з Австрійською Республікою (за даними Держстату України), \$ млн

Рік	2007	2008	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*	2018*
Експорт	610	854	709	773,7	728,9	492,7	499,6	696,8	750,6
Імпорт	965,3	1361	952	1177,3	754,3	462,7	576,5	593,6	691,6
Сальдо	-355,3	-507	-243	-403,6	-25,4	30	-76,9	103,2	59,0
Товарообіг	1575,3	2215	1661	1951	1483,2	955,4	1076,1	1290,4	1442,2

Таблиця 5. Зовнішня торгівля товарами України з Австрійською Республікою, \$ млн; http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/zd/eit_zk/arh_eit_zk_u.html

Рік	2008	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*	2018*
Експорт	592,6	520,8	554,6	530,9	347,2	361,3	535,2	553,2
Імпорт	1027,2	734,3	968,6	606,3	369,6	465,1	484,5	593,4
Сальдо	-434,6	-213,5	-414,0	-75,4	-22,4	-103,8	50,7	-40,2

Таблиця 6. Зовнішня торгівля послугами України з Австрійською Республікою, \$ млн; http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/zd/din_rik/din_u/dei_posl07.htm

Рік	2008	2009	2010	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*	2018*
Експорт	261,4	163,8	182,8	187,9	219,1	198,0	145,5	138,3	161,6	197,4
Імпорт	333,8	228,5	144,1	217,9	208,7	148,0	93,1	111,4	109,1	98,2
Сальдо	-72,4	-64,7	38,7	-30	10,4	50	52,4	26,9	52,5	99,4

* без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Додаток С

Таблиця 7. Загальний обсяг Прямих іноземних інвестицій в економіці України
станом на початок року, \$ млрд;

[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/inv_zd/pi_ak_ks_ved/arh_pi_ak_ks_v
ed_u.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/inv_zd/pi_ak_ks_ved/arh_pi_ak_ks_v
ed_u.html)

Рік	1995	1999	2001	2005	2009	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
обсяг	0,48	2,81	3,87	9,05	35,62	39,83	53,18	54,9	38,36	32,12	31,23	31,61

Таблиця 8. Країни, що є лідерами за загальним обсягом інвестицій в економіку
України, станом на початок 2009 р., \$ млрд

Країна	\$ млрд.	% від загального обсягу
Кіпр	8,6	21,5
Німеччина	6,6	16,5
Нідерланди	4,0	10
Російська Федерація	2,7	6,7
Австрія	2,6	6,7

Таблиця 9. Країни, що є лідерами за загальним обсягом інвестицій в економіку
України, станом на початок 2014 р., \$ млрд

Країна	\$ млрд.	% від загального обсягу
Кіпр	13,7	29,9
Німеччина	5,7	12,5
Нідерланди	5,1	11,1
Російська Федерація	2,7	5,9
Австрія	2,3	5,5

Таблиця 10. Надходження іноземних інвестицій в Україну у 2015* р., \$ млрд;

Країна	\$ млрд	% від загального обсягу
Російська Федерація	1,66	38,4
Нідерланди	0,8	18,5
Кіпр	0,6	14,1
Австрія	0,49	11,2
Угорщина	0,14	3,3

Таблиця 11. Надходження іноземних інвестицій в Україну у 2016* р., \$ млрд;

Країна	\$ млрд	% від загального обсягу
Російська Федерація	1,66	37,8
Кіпр	0,43	9,7
Велика Британія	0,40	9,2
Нідерланди	0,26	5,8
Австрія	0,25	5,7

Таблиця 12. Надходження іноземних інвестицій в Україну у 2017* р., \$ млрд;

Країна	\$ млрд	% від загального обсягу
Російська Федерація	0,61	24,2
Кіпр	0,5	20
Нідерланди	0,28	11,1
Велика Британія	0,27	10,8
Німеччина	0,15	5,8
Австрія	0,1	4,1

Таблиця 13. Надходження іноземних інвестицій в Україну у 2018* р., \$ млрд;

Країна	\$ млрд	% від загального обсягу
Нідерланди	0,95	33,2
Російська Федерація	0,49	17,3
Кіпр	0,48	16,6
Австрія	0,2	7,1
Франція	0,11	3,9

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/inv_zd/nadh_pi/arh_nadh_pi_u.html

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, та окремих районів Донецької і Луганської областей

Додаток У

Таблиця 14. Австрійські інвестиції в Україні станом на початок року, \$ млн;
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm

Рік	1995	2000	2001	2010	2011	2013	2014*	2015*	2016*	2017*	2018*
обсяг	5,5	93,2	123,2	1674,7	1798,9	2476,9	2314,0	1351,5	1152,6	1099,9	1038,8

Таблиця 15. Обсяг австрійських щорічних інвестицій в економіку України, \$ млн;
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/inv_zd/nadh_pi/arh_nadh_pi_u.html

Рік	2015*	2016*	2017*	2018*
Обсяг	485,1	249,9	104,0	203,7

Таблиця 16. Прямі інвестиції з України до інших країн, станом на початок 2009 р., \$ млн; http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm

Країна	Кіпр	РФ	Польща	Латвія	Казахстан	Молдова	...	18.Австрія
\$ млн	5826,1	99,9	46,9	31,6	26,8	26,6		2,8

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях